

VALTIONEUVOSTON KANSLIA

STRATEGIAOSASTO

Työpaperi hallitusohjelman kokoamisen tueksi / luonnos

Yhteenveto ministeriöiden vastauksista hallitustunnustelijan kysymyksiin 3.5.2019

Sisällys

SAATE	4
Osa 1	6
Yhteenvedo ministeriöiden vastauksista hallitustunnustelijan kysymyksiin, teemat 1–10	6
1 Hiilineutraali ja luonnon monimuotoisuuden turvaava Suomi	7
2 Suomi on kokoaan suurempi maailmalla	11
3 Turvallinen oikeusvaltio Suomi	27
4 Elinvoimainen Suomi	31
5 Luottamuksen ja tasa-arvoisten työmarkkinoiden Suomi	35
6 Kestävän talouden Suomi	39
7 Oikeudenmukainen, yhdenvertainen ja mukaan ottava Suomi	43
8 Osaamisen, sivistyksen ja innovaatioiden Suomi	47
9 Sosiaaliturvan kokonaisuudistus	52
10 Lähtökohtia sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamiseksi	59
Osa 2	67
Liitteet	67
Liite 1.1. KV- ja EU sitoumukset ja velvoitteet	68
Liite 2.1 Suomi on kokoaan suurempi maailmalla	69
Liite 2.2. KV-ympäristörahoitus tulevalla hallituskaudella	71
Liite 2.3. KV-terveyspolitiikan rahoitus tulevalla hallituskaudella	73
Liite 3.1. Sosiaali- ja terveysministeriön täydennyksiä kohtaan 3: syrjäytymisen ja väkivallan ehkäisy osana kokonaisturvallisuutta	74
Liite 3.2. Turvallinen oikeusvaltio suomi – kysymys lainvalmistelun laadusta	75
Liite 3.3. Sotilaallista maanpuolustusta koskevat määrärahalleikkaukset ja -lisäykset	76
Liite 4.1. Sosiaali- ja terveysministeriön täydennyksiä kohtaan 4. Lääkehuolto ja alkoholipolitiikka	77
Liite 8.1. Keskeisiä linjauksia jotka tulisi huomioida hallitusohjelmaa valmisteltaessa / Osaamisen, sivistyksen ja innovaatioiden Suomi	78
Liite 9.1. Sosiaali- ja terveysministeriön liite kohtaan 9: sosiaaliturvan uudistus	80
Liite 10.1. STM: Lähtökohdat sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamiselle	85
Osa 3	
Ministeriöiden ajankohtaiset strategiset valmistelut hallitusvaihdoksessa 2019,	
VNK:n koonti 12.4.2019	92

SAATE

Hallitustunnustelija toimitti 26.4.2019 valtioneuvoston kanslian Strategiaosastolle pyynnön välittää toimeksi-
anto ministeriöille. Toimeksiannossa ministeriöitä pyydettiin yhteisesti valmistelemaan mahdollisimman tii-
viit vastaukset alla oleviin kysymyksiin kahdeksan strategisen hallitusohjelmataavoitteen/teeman osalta:

- Tilannekuva ko. teeman/tavoitteen osalta
- Mitä hallituksen teidän mielestänne pitäisi näiden strategisten kokonaisuuksien osalta huomioida tule-
vassa hallitusohjelmassa?
- Relevantit mittarit/tunnusluvut, joiden avulla hallitus voi asettaa vaikuttavuusperusteisia tavoitteita?
- Keinot/toimenpidekokonaisuudet, joilla voidaan edetä kunkin teeman/tavoitteen osalta haluttuun suun-
taan?

Toimeksianto välitettiin kansliapäälliköille sekä ministeriöiden esikuntaverkostolle perjantaina 26.4., ja siitä
keskusteltiin kansliapäällikkökokouksessa 29.4.2019. Kokouksessa sovittiin kullekin teemalle vastuuministe-
riö, joka koordinoi yhteisvalmistelua.

Toimeksiannon tuotoksena on koottu oheinen asiakirja. Se sisältää ministeriöiden valmistelemat vastaukset
teemoittain. Toimeksiannossa todettiin, että pyrkimys ei ole hakea konsensusta, vaan esiin tuodaan myös
ministeriöiden eriäviä kantoja.

Tässä asiakirjassa esitettyihin toimenpiteisiin ei ole sisällytetty taloudellisten vaikutusten euromääräisiä arvi-
oita tai esityksiä. Tuleva hallitus päättää hallitusohjelmassa ja sitä täsmentävissä hallituksen toimintasuunni-
telmissa sekä JTS- ja budjettiprosessissa rahoituskehyksistä ja määrärahojen kohdentamisesta.

Asiakirja on osa hallitustunnustelijalle laadittua hallitusohjelmasta käytäviä neuvotteluja ja hallitusohjelman
kokoamista varten valmisteltua aineistoa. Aineisto on julkinen siinä vaiheessa, kun hallitusohjelmasta on
tehty valtioneuvoston päätös ja hallitus on antanut ohjelmansa eduskunnalle tiedoksi.

Valtioneuvoston kanslian huomioita aineistosta

Hallitustunnustelijan tietopyyntö yhteisestä valmistelusta virkamiesjohdolle näin aikaisessa vaiheessa halli-
tuksen kokoamisen prosessia on uusi menettelytapa, joka tukee kokonaiskuvan muodostamista.

Lähtökohtaisesti on huomioitava, että vastaukset eivät tavoittele kokonaiskuvaa, vaan kohdentuvat hallitus-
tunnustelijan kysymyksiin.¹ Pääsääntöisesti ministeriöiden vastauksissa vältettiin yksityiskohtaisia toimen-
pide-esityksiä, joista linjaaminen on poliittista päätöksentekoa. Useissa teemoissa hallituksen tavoitteiden
saavuttaminen edellyttää useiden hallinnonalojen yhteistä valmistelua ja toimeenpanoa. Täten hallituskau-
den mittaan on tärkeää tavoitella eri näkökulmia yhteen sovittavia kokonaistarkasteluja.

Ministeriöiden esittämät tilannekuvat

Osa tilannekuvista on tavoiteluonteista ja yleisiä linjauksia toteavaa, eikä sisällä eksaktia tietoa nykytilan-
teesta. Tämä korostaa hallituskauden aikana ylläpidettävän tilannekuvan tarvetta.

Tilannekuvat heijastavat koettua systeemisen muutoksen tarvetta ja vaikeutta. Samat kysymykset nousevat
eri suunnilta, mutta muutoksen yhteinen näkeminen on haasteellista.

Tilannekuvissa toistuvia asioita ja teemoja

- Pitkäjänteisyyden ja ylivaalikautisen näkökulman tarve
- Väestö- ja huoltosuhde
- Maahanmuutto kokonaisuutena ja työperäinen maahanmuutto
- Sisäinen ja ulkoinen turvallisuus

¹ Hallitusvaihdoksen tueksi valmisteltuja ja julkistettuja muita virkamiesaineistoja on koottu sivulle [www.vn.fi/tulle-
valle-hallitukselle](http://www.vn.fi/tulle-valle-hallitukselle)

Hallitusohjelmassa huomioitavaa

Ministeriöiden vastauksissa todetaan, että monilla sektoreilla Suomi on sitoutunut kansainvälisiin sopimuksiin, jotka vaikuttavat hallitusohjelman sisältöön, esimerkiksi Agenda 2030. Kansainvälinen toimintaympäristö ja ennen kaikkea EU-tasoiset ratkaisut raamittavat merkittävästi Suomen kansallisia vaihtoehtoja.

Useat toimenpidekokonaisuudet edellyttävät lisäresursointia, josta päätetään kokonaisuutena vuotuisessa JTS ja talousarvioprosessissa. Yhtenä läpileikkaavana mahdollisuutena nähdään siirtymä lyhyen aikavälin kustannuskilpailukyvyyn edistämistä enemmän kohti pitkän aikavälin tuottavuuden nostamista.

Ehdotettuja mittareita ja tunnuslukuja

Mittareiden esittäminen ilman tarkkaa tietoa hallituksen keskeisistä tavoitteista on tässä vaiheessa osoittautunut vaikeaksi. Tätä havainnollistaa myös runsas ja monitasoinen mahdollisten mittareiden kirjo.

Vaikuttavuuden arviointia ja seurantaa on syytä täsmentää olennaisesti hallitusohjelman valmistuttua.

Esitetyt toimenpidekokonaisuudet

Tietyt politiikkakysymykset, kuten aktiivinen työvoimapolitiikka, työperäinen maahanmuutto ja yrittäjyyteen liittyvät kysymykset, hajautuvat usean eri teeman alle.

Esitetyissä toimenpidekokonaisuuksissa on toimeenpanovalmiudeltaan hyvin eri vaiheessa olevia. Osaa on valmisteltu pitkään, osa on yleisemmällä, lisävalmistelua ja -selvityksiä edellyttävällä tasolla. Hallituksen keskeisiä tavoitteita toteuttavia politiikkatoimia ei kaikilta osin ole hallitusneuvotteluvaiheessa kirjattavissa.

Tämä korostaa tarvetta hallitusohjelmaa tarkentavalle ja aikataulutetulle hallituksen toimintasuunnitelmalle, jota päivitetään säännöllisin määräajoin. Hallitusohjelman toimeenpanon varmistamiseksi on tärkeää rakentaa vahva vuoropuhelu hallituksen ja virkamiesjohdon kesken heti hallituskauden alussa. Tässä vuoropuhelussa on erityisen tärkeää identifioida kysymykset, joissa poliittiset valinnat edellyttävät vaihtoehtoja koskevan lisätiedon kokoamista.

Helsingissä 3.5.2019

Seppo Määttä, osastopäällikkö

Strategiaosasto
Valtioneuvoston kanslia
p. 040-741 8520
seppo.maatta@vnk.fi

Osa 1

Yhteenveto ministeriöiden
vastauksista hallitustunnustelijan
kysymyksiin, teemat 1–10

1 Hiilineutraali ja luonnon monimuotoisuuden turvaava Suomi

1. Tilannekuva

Hiilineutraalius: Ilmastonmuutoksen hillintä edellyttää yhteiskunnan systeemistä muutosta. Yli 1,5 asteen lämpeneminen on merkittävä riski ihmiskunnalle, luonnon monimuotoisuudelle, ruokahuollolle sekä köyhyyden ja eriarvoisuuden poistamiselle. Toimet edellyttävät isoja muutoksia energia- ja päästöintensiivisessä teollisuudessa sekä merkittäviä rajoitteita tai maksuja esimerkiksi liikenteen ja energian kulutuksen ohjaamiseen päästöttömäksi. Fossiilisista polttoaineista tulee päästä eroon. Haasteiden lisäksi Suomelle avautuu huomattavia uusia liiketoimintamahdollisuuksia ja ratkaisuja, esimerkiksi bio- ja kiertotalous.

Valtioneuvosto selvitti VN-TEAS hankkeessa (PITKO 2018) pitkän aikavälin kokonaispäästökäytystä sekä maatalous- ja LULUCF-sektorien päästö- ja nielukehitystä (MALULU 2018) vuoteen 2050 saakka. Suomi voi olla hiilineutraali vuoteen 2040 mennessä, jos päästöjä vähennetään ja hiilinieluja kasvatetaan merkittävästi. Suomen metsien hiilinielut arvioidaan säilyvän korkealla tasolla. Yhdessä mahdollisessa tulevaisuutta kuvaavassa skenaariossa kotimaisen puun alhainen käyttö (noin 65 Mm³ vuonna 2050) johtaa niin suureen metsänielujen kasvuun, että hiilineutraalisuus saavutetaan jo ennen vuotta 2040. Suomi voisi olla hiilineutraali vuonna 2035 myös, jos päästöjä vähennetään entistä tiukemmin ja osa päästöistä kompensoitaisiin kansainvälisillä joustomekanismeilla. Kyseisiä joustomekanismeja voi käyttää vain kansallisesti asetettävien tavoitteiden toteuttamiseen.

Lyhyen tähtäimen toimien on tärkeää täyttää Suomen taakanjakosektorin 2030-päästövähennysveloitteet; nykytahti ja -toimet eivät tähän riitä. Sektorin 2030-päästövähennyksiin liittyy huomattavaa epävarmuutta johtuen teknologioiden ja talouden kehityksestä. Liikenteen osuus sektorin päästöistä on noin 40 %, joten 1,5 asteen tavoite edellyttäisi merkittäviä vähennyksiä liikenteen päästöissä ja energian kulutuksessa. Maatalouden osuus taakanjakosektorin päästöistä on noin 22%; päästöjen ei odoteta vähenevän merkittävästi vuoteen 2030 mennessä. Rakennusten osuus päästöistä on yli 30 % ja kaikesta energiankäytöstä lähes 40%. Taakanjakosektorilla korostuu rakennusten erillisöljylämmitys. Nykyrakennuskannassa on runsaasti päästövähennyspotentiaalia, mutta energiatehokkuus paranee nykytoimin hitaasti. Uusissa rakennuksissa siirryttiin v. 2018 lähes 0-energiarakentamiseen.

Päästökaupparektorin ongelmana on EU:n päästöoikeuksien ylijäämä, joka poistuu vain päästökattoa merkittävästi tiukentamalla. Nykyinen markkinavakausvaranto leikkaa päästökattoa käytännössä 2020 -luvun puoleen väliin asti, mutta ei välttämättä riittävästi. Energiasektorin päästöt ovat noin 80 % kaikista kasvihuonepäästöistä. Sähköntuotannosta 80% on jo päästötöntä ja osuus kasvaa nopeasti. Noin puolet kaukolämmön tuotannosta perustuu fossiilisiin polttoaineisiin ja turpeeseen. Kaukolämmön muuttaminen päästöttömäksi edellyttää uusia ratkaisuja ja on haaste toimitusvarmuudelle.

Maankäyttösektorilla (metsät, nielut, maankäyttö, maatalousmaat) on keskeinen rooli hiilineutraaliuden saavuttamisessa. Suomen metsien hiilinielu on noin puolet vuosittaisista kokonaispäästöistä. Hiilinieluun vaikuttavat mm. metsien kasvu ja hakkuut, metsänhoitotoimenpiteet sekä metsäteollisuuden investoinnit.

Luonnon monimuotoisuus: Suomen luonnon monimuotoisuuden köyhtyminen jatkuu. Uusien luontotyyppien ja lajien uhanalaisuusarvioiden mukaan Suomen luontotyypeistä on uhanalaisia 48% ja lajeista 12%. Etelä-Suomessa tilanne on huonompi. Syitä ovat metsien käsittely, ojitus, rakentaminen ja vesien rehevöityminen. Sisävedet ja Itämeri eivät myöskään ole tavoitellussa hyvässä tilassa. Ilmastonmuutos on kasvava uhka luonnon monimuotoisuudelle ja ne ovat kytköksissä. Luonnonsuojelualueet ja muut luonnontilaiset alueet lieventävät ilmastonmuutoksen negatiivisia vaikutuksia luontotyyppeihin ja lajistoon. Merkittäviä lisätoimia tarvitaan soilla, kosteikoilla, perinneympäristöissä sekä vesiluonnossa. Toiminnan volyyymiä on moninkertaistettava nykyisestä. Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen vaatii toimenpiteitä myös perinnetuotteen sekä pölyttäjien elinmahdollisuuksien turvaamiseksi. Vieraslajeihin liittyvistä riskeistä ja vaelluskalakanjojen tilasta on huolehdittava.

Ilmastonmuutos ja sen terveysriskit kohdistuvat haavoittuvimpiin väestöryhmiin sekä vaikuttavat kaikkiin toimialoihin. Eniten ilmastonmuutoksesta kärsivät heikompiosaiset. Ilmastonmuutos lisää sään ääri-ilmiöriskejä, mikä voi aiheuttaa vakavia häiriöitä yhteiskunnan toiminnalle.

2. Hallitusohjelmassa huomioitavaa

Hiilineutraalius (Ohjaavat asiakirjat Suomea koskevat KV ja EU sitoumukset, velvoitteet liite 1.1)

Jännitteet toimenpide-ehdotusten välillä

Mikäli Suomesta pyritään tekemään hiilineutraali vuonna 2035 tai ennen vuotta 2040, sillä voi olla merkittävä vaikutus kansantalouteen. Ripeät ilmastotoimet voivat johtaa ristiriitaan talouskasvun kanssa (Esim. metsän käytön rajoitukset nielujen kasvattamiseksi vs. metsäteollisuuden investoinnit). Päästöjen kiihdytetyyn leikkaamiseen sisältyy epävarmuus vähähiilisten ja kustannustehokkaiden teknologioiden kehityksestä ja riskeistä taloudelle. Energiaintensiivisen teollisuuden siirtyminen löyempien ympäristönormien maihin voi johtaa globaalisti suurempiin päästöihin. EU on esimerkillään osoittanut, että talous voi kasvaa päästöjen samalla vähentyessä. Haasteena on siirtää olemassa olevan tuotanto- ja kulutusrakenteen tukemisesta enenevästi uuden luomiseen. Riskinä on, että vanhaan rakenteeseen tukeutumalla ja sitä julkisesti rahoittamalla menetetään vähähiilisyden tarjoamia globaaleja markkinaosuuksia.

Päästökauppa-, taakanjako- ja maankäyttösektoria tulisi tarkastella yhtenä kokonaisuutena siten, että kansallinen hiilineutraaliustavoite ja EU:n uudistetut tavoitteet linjaavat valmistelua, päätöksentekoa ja toimia. Taakanjakosektorin päästövähennystoimenpiteet tulisi toteuttaa mahdollisimman kustannustehokkaasti yli sektorirajojen (liikenne, maatalous, erillislämmitys jne.) Ohjauskeinojen voimakkuuden eli päästövähennysten rajakustannusten tulisi olla yhdenmukainen eri sektoreilla. Suomen ei ole syytä asettaa sitovaa kansallista kokonaispäästötavoitetta vuodelle 2030, koska päästökauppa on EU:n laajuinen järjestelmä.

Ilmastopolitiikan vastuut ovat selvät, mutta ilmastopolitiikan kokonaisvaltaista valmistelua, johdonmukaisuutta ja tietopohjaa on vahvistettava. Kokonaisvaltainen toimeenpano toteutetaan yhteistyönä avainministerien (ministerityöryhmä) ohjauksessa. Ilmastonmuutoksen kustannukset ja haitalliset vaikutukset kasvavat, jos toimiin ei ryhdytä ajoissa. Ilmastopolitiikan huomioiminen julkisen talouden pitkän aikavälin suunnittelussa ei ole riittävää ja sen tulisi olla julkisen talouden kestävyys rinnalla keskeinen eri politiikkatoimia ohjaava reunaehto. Ilmastotoimiin ohjatun rahoituksen tulisi näkyä valmistelussa omana kokonaisuutena, jotta valitut ratkaisut ovat vaikuttavia, kustannustehokkaita ja sosiaalisesti oikeudenmukaisia. Toimien vaikutuksia tulee arvioida huolella ja tutkimukseen perustuen.

Veroja, tukia ja kannusteita tulee uudistaa siten, että ne ohjaavat yhteiskuntaa uudistamaan, vähähiiliseen toimintaan kustannustehokkaasti ja vaikuttavasti ja luovat uutta kestävä kasvua. Pelkästään tuotantoa tukevista teollisuus- ja energiatausta tulee luopua. Tukia on tarkasteltava laajemmin ilmasto- ja kestävä kehityksen näkökulmista. Taloudelliset ohjauskeinot ja erityisesti verotus ovat tehokkaimpia kansallisia keinoja liikenteen osalta. Lento- ja meriliikenteen keinoista tulisi päättää ensisijaisesti EU- ja kv -yhteistyössä.

Ohjauskeinoissa on huomioitava alueellinen ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus. Toimet hillitsemisen tavoitteiden saavuttamiseksi voivat olla erilaiset kaupunki- ja maaseutualueilla, joissa välimatkat, palveluverkon tiheys ja yhteydet eroavat suuresti. Ilmastotoimien mahdollisia eriarvoistavia vaikutuksia tulee arvioida.

Luonnonmonimuotoisuus (Ohjaavat asiakirjat: Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen, liite 1.1)

Jännitteet:

Luonnon monimuotoisuuden suojelulla ja vesiensuojelulla on jännitteitä luonnonvarojen käytön, kuten metsätalouden, maatalouden, vesivoimatuotannon, kaivannaisteollisuuden ja turvetuotannon sekä muun maankäytön kanssa. Kasvavilla metsähakkuilla ja muulla luonnon varojen käytöllä on merkittäviä vaikutuksia luonnon monimuotoisuuteen ja hiilinielujen kokoon.

3. Ehdotettavat mittarit / tunnusluvut

- Kasvihuonekaasupäästöt ja nielut ml. taakanjako- ja LULUCF- sektorin kasvihuonekaasupäästöt
- Päästöttömän energian osuus energian loppukäytöstä

- Ilmastonmuutoksen vaikutusten ja sopeutumisen taloudellisten, terveydellisten ja sosiaalisten vaikutusten arvioinnin, seurannan ja ennakkoinnin tueksi tarvitaan monialaista tutkimusta ja välineitä.
- Pinta-alatavoitteet (ha): 1. METSO, 2. vapaaehtoinen soidensuojelu, 3. ennallistaminen ja luonnonhoito, 4. perinneympäristöt 5. LS -alueverkoston osuus pinta-ala %; 6. CAP-rahoitus LS -toimenpiteisiin 7. Laiduntavien eläinten lukumäärä ja perinnebiotooppien tukipinta-alat, ha, 8. Lahopuuston keskitilavuus, m³/ha; 9. Vesien ja Itämeren tila. 10. Vaelluskalat

4. Toimenpidekokonaisuudet

Hiilineutraalius

KV- ja EU –tason toimenpiteet

EU:lla tulee olla kunnianhimoiset päästövähennystavoitteet ja päästökauppajärjestelmää vahvistettava Maankäyttösektori (päästöt ja nielut) on otettava kokonaisvaltaisesti huomioon EU:n pitkän aikavälin päästövähennysvelvoitteiden kokonaistarkastelussa.

- Suomi pyrkii EU:n päästövähennystavoitteesta. Suomi voi myös edistää tätä seuraavia keskusteluja EU:n päästövähennystavoitteen nostamisesta nykyisestä vähintään 40 prosentista 55 prosenttiin 2030 mennessä verrattuna 1990 päästötasoon.
- Suomi edistää EU:ssa toimia päästökaupan ohjauksivaikutuksen tehostamiseksi. EU:n tavoitteiden tarkistamisen yhteydessä päästökauppakauden 2021-2030 jälkimmäisellä puoliskolla vuosittaisia päästöleikuria nostetaan nykyisestä 2.2 prosentista (esim. 4 prosenttiin) ja päästökauppakaudelle 2031-2040 asetetaan nykyistä huomattavasti tiukempi. Myös EU:n laajuisten lattiahinnan asettaminen päästöoikeuksille vähentäisi investointiepävarmuutta.
- Laaditaan EU:lle pitkän aikavälin strategia vuoteen 2050 kustannustehokkain ja vaikuttavin toimiin.
- Varmistetaan, että EU rahoituskehysneuvotteluissa ja kansallisesti huolehditaan riittävästä ilmasto- ja ympäristötavoitteiden rahoittamisesta komission ehdotusten mukaisesti. (CAP, EAKR, LIFE)
- Edistetään rakentamisen EU-sääntelyä ottamaan huomioon rakentamisen kiertotalouden tarpeet.

Kansalliset toimenpiteet

- Laaditaan kokonaisvaltainen suunnitelma tavoitteena hiilineutraali Suomi. Tavoitteena on, että päästökauppa-, taakanjako- ja maankäyttösektoria tarkastellaan mahdollisuuksien mukaan yhtenä kokonaisuutena. Tarkastelu kustannusvaikuttavuuden näkökulmasta.
- Päivitetään keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelma KAISU ja energia- ja ilmastostrategia vastaamaan asetettua hiilineutraaliustavoitetta ja valmistellaan 2023 voimaan tuleva sopeutumissuunnitelma.
- YM esittää ilmastolakiin muutosta, jossa Suomen pitkän aikavälin tavoite 2050 päivitetään vastaamaan globaalia 1,5 asteen tavoitetta. Maankäyttösektori sisällytetään lain edellyttämiin suunnitelmiin. MMM:n mukaan nykyinen ilmastolaki antaa mahdollisuuden päästövähennystavoitteen päivittämiseen.
- YM esittää, että muodostetaan ilmastopolitiikasta kokonaisuus ja parannetaan toimien vaikuttavuutta hallinnoimalla toimenpiteet ja resurssit ilmiölähtöisesti. VM kiinnittää huomiota, että TAE2019:een sisältyvä kestävä kehityksen budjetointi kattaa myös ilmastotarkastelun.
- Julkiset hankinnat suunnataan paremmin kiertotalous- ja ilmastotavoitteita tukeviksi.
- Kiertotaloudesta VN strateginen ohjelma. Tavoitellaan muutoksia tuotteen suunnittelusta uusiin liiketoimintamalleihin ja kulutuskäyttäytymiseen ja lisätään luonnonvarojen käytön kestävyttä ja kilpailukykyä.
- Pyritään ottamaan säädösohjaukseen vaatimukset rakennuksen elinkaaren hiilijalanjäljen laskennasta ja sen rakennustyyppikohtaisista raja-arvoista ja luodaan tarvittava päästötietokanta.
- Vahvistetaan ilmasto- ja energiatoimialueen resursointia hallinnossa, tutkimuksessa ja tilastoinnissa.
- Kehitetään vaikuttavia energiatehokkuustoimia direktiivin toimeenpanemiseksi.
- Laaditaan monimuotoisen joukkoliikenteen edistämishjelma ja edistetään perinteistä joukkoliikennettä täydentäviä uusia, myös markkinaehtoisia, liikennepalveluja. Tuetaan kävelyn ja pyöräilyn infrastruktuurin rakentamista kaupunkiseuduilla.
- MMM esittää, että valmistellaan ilmastokestävän ruokajärjestelmän toimintasuunnitelma vuoteen 2030.

Ohjauskeinot

- Ilmastomuutoksen tehokas hillintä edellyttää vero-, tuki- ja kannustejärjestelmää, jotka ohjaavat kestävä kehityksen mukaiseen toimintaan kustannustehokkaasti ja vaikuttavasti huomioiden valtiontalouden.
- Fossiilisten polttoaineiden ja polttoturpeen käyttöä vähennetään taloudellisin keinoin. Selvitetään hallittu tapa polttoturpeen käytön lopettamiseksi mm. verotusta kiristämällä. Osana verotuksen kokonaistarkastelua tutkitaan mahdollisuutta luopua energiaintensiivisen teollisuuden veroleikkurista.
- Ympäristölle haitallisten tukien kriittinen arviointi, poistetaan osa ja suunnataan tukia uudelleen.
- LVM esittää, että toteutetaan liikenteen verojen, kannustimien ja maksujen kokonaisuudistus. Liikenteen verotuksen painopistettä siirretään voimakkaasti auton hankinnasta sen käyttöön. Liikenteen verotuksen CO₂-porrastusta jyrkennetään entisestään. Suuripäästöisten autojen ja fossiilisten polttoaineiden verotusta kiristetään. VM katsoo, että liikenteen verotuksen perusrakenne on toimiva päästöohjauksen kannalta. Liikenteen verotuksen painopisteen siirto on perusteltua toteuttaa pelkästään polttoaineveroa korottamalla. Autoveron yleisellä alentamisella ei voida vaikuttaa autokannan uusiutumismuutokseen, sen sijaan uusien autojen päästötaso, autokanta ja suoritteet todennäköisesti kasvaisivat.
- Tuetaan sähköisen liikenteen ja biokaasun liikennekäytön sekä asuinrakennusten/-kiinteistöjen sähköisen liikenteen infrastruktuuria.
- LVM esittää, että myönnetään sähkö- ja kaasukäyttöisille ajoneuvoille hankintatukea ja veronkevennyksiä henkilöautokannan ja raskaan kaluston uudistamiseksi vähäpäästöisemmäksi. VM katsoo, että sähkö- ja kaasukäyttöisten autojen hankintatuet eivät ole kustannustehokkaita ohjauskeinoja. Resurssit tulisi niiden sijaan kohdentaa päästöjä kustannustehokkaammin vähentäviin toimiin.
- LVM esittää, että linjataan joukkoliikennetukien taso ja uudet tukimuodot, joita voidaan kohdentaa esimerkiksi suoraan käyttäjälle.
- Luodaan tarkoituksenmukaiset ohjauskeinot metsäkadon vähentämiseen, ruoan tuotantoon käytettävien peltujen ulkopuolella olevien maa-alueiden metsitykseen ja ravinteiden kierrätykseen.
- Uusitaan metsätalouden kannustejärjestelmä ohjaamaan aktiiviseen metsän- ja luonnon hoitoon, infrastruktuurin ylläpitämiseen ja ilmasto- ja ympäristötavoitteiden toteuttamiseen.
- Edistetään sähköjärjestelmän ja muiden energiajärjestelmien välistä sektorikytkentää vähähiilisyiden ja joustavuuden lisäämiseksi. Edistetään kaukolämmityksen sekä prosessiteollisuuden vähähiilistämistä ja sähköistymistä verotuksen ja innovaatiotukien avulla.
- Olemassa olevan asuinrakennuskannan energiatehokkuuden edistämiseen taloudellisia kannustimia.
- Tuetaan kuntien ja alueiden vähähiilisyiden ja resurssiviisauden tehostamista edellyttämiä toimia ml. rakennerahastot. Edistetään kuluttajien mahdollisuuksia tehdä ilmaston kannalta oikeansuuntaisia valintoja.

Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen

- Kansallisen BD-ohjelman ja strategian päivittäminen vuosille 2021–2030
- METSO-ohjelman rahoituksen varmistaminen ja tavoitteisiin pääsy 2025 mennessä
- Elinympäristöjen tilan parantamisen toimintaohjelman käynnistäminen 2021–2030 sisältäen erityisesti suo- ja kosteikkoluonnon ennallistamista ja suojelua, meri- ja järviluonnon monimuotoisuuden suojelua. Ohjelman osana käynnistetään YM:n ja MMM:n yhteistyössä kosteikkojen kunnostusohjelma.
- Käynnistetään luonnonsuojelulainsäädännön ajanmukaistaminen erityisesti lajisuojelun, luontotyyppien suojelun ja hoidon, kannustavuuden ja ekologisen kompensaation edistämiseksi.
- YM esittää, että uudistetaan vesilainsäädäntöä vastaamaan EU:n ympäristötavoitteita ja vahvistetaan vaelluskalakantoja ja poistetaan kalojen vaellusesteitä. Jatketaan vesiensuojelun tehostamisohjelmaa.
- MMM esittää, että vaelluskalakantojen elvyttämiseksi toteutetaan muutosohjelma. Varmistetaan ohjauksen yhteensovittamisen sekä vesialueiden omistuksen näkökulma vesilainsäädännön kehittämisessä.
- Kestävän metsätalouden rahoituslaki uudistetaan huomioimaan nykyistä paremmin metsäluonnon monimuotoisuuden parantaminen. Edistetään riistataloudessa monilajista kannanhoitoa,
- Maatalouden ruuantuotantotavoitteiden rinnalla CAP -rahoituksessa huomioidaan maatalouden ekosysteemipalvelut ja luonnon monimuotoisuuden turvaaminen. Käynnistetään maatalousluonnon monimuotoisuuden kehittämiskokonaisuus. Tehostetaan vieraslajien hallintaa ja seuranta toteuttamalla hallintasuunnitelmien toimenpiteitä
- Luovutaan ilmastomuutoksen ja luonnon monimuotoisuuden kannalta haitallisten toimenpiteiden tukemisesta (turvemetsien kunnostusohjelmat, turvetuotanto ja turvepeltojen raivaaminen)

2 Suomi on kokoaan suurempi maailmalla

1. Tilannekuva

EU-politiikka

Käynnissä on kaksi prosessia: vaikuttaminen EU:n painopisteisiin 2019–2024 ja valmistautuminen Suomen EU-puheenjohtajakauteen. Nämä prosessit ovat pitkälti päällekkäisiä.

Muut asiat

Suomen turvallisuudelle ja hyvinvoinnille on keskeistä sääntöpohjainen, monenväliselle yhteistyölle rakentuva kansainvälinen järjestelmä ja sitä tukevat kumppanuudet. Niitä tarvitaan ratkaisemaan globaalia kestävä kehitystä sekä turvallisuutta uhkaavia ongelmia, ml nouseva protektionismi. Järjestelmä horjuu ja vaikutukset tuntuvat mm. YK:ssa, sen alajärjestöissä ja WTO:ssa.

Euroopan sisäinen ja ulkoinen turvallisuus liittyvät toisiinsa. EU:n ulkopuolisten konfliktialueiden epävakaus luo olosuhteita terrorismin, hallitsemattoman muuttoliikkeen ja kv-rikollisuuden leviämiseksi. Euroopassa laitton maahanmuutto, palauttamispolitiikan ja -toimien tehottomuus lisäävät turvattomuuden tunnetta, jännitteitä sekä kansainvälisten rikollis- ja terroristijärjestöjen toiminnan riskiä.

Afrikka on lähialuetta, jonka kehitys heijastuu Eurooppaan. Tällä hetkellä EU on Afrikan suurin kauppaa-, investointi- ja kehityskumppani: tavarakaupan arvo 2017: 243 mrd EUR ja valtaosa ulkomaisista suorista investoinneista on EU:sta, 2017 FDI-varannon arvo 291 mrd EUR. EU on sen suurin kehityskumppani (2017 ODA-rahoitus Afrikkaan 24 mrd) ja merkittävin Afrikan rauhanturvaoperaatioiden rahoittaja, osallistuen siellä vakauden tuottamiseen myös omilla operaatioillaan. Lähtökohdat eivät siten ole huonot.

Suomen virallisen kehitysyhteistyön osuus BKTL:stä laski edellisen hallituksen leikkauksien seurauksena merkittävästi: 2018 osuus oli 0,36% (OECD:n alustava tieto), sen oltua 2014 0,6%. (Kts. Liite 2.1).

Suomella on monipuolista osaamista (mm. ilmasto-, ympäristö-, koulutus-, sosiaali- ja terveyssektoreilla), joka kiinnostaa ja jolle on kysyntää kansainvälisesti. Tämä tarjoaa huomattavia mahdollisuuksia ei pelkästään viennin vaan kumppanuuksien kehittämisen näkökulmasta. Myös kansainvälinen profiilimme hybridihäkkien torjunnassa on vahva.

2. Hallitusohjelmassa huomioitavaa

EU-politiikka

Haastava kansainvälinen toimintaympäristö korostaa EU:n yhtenäisyyden ja toimintakyvyn merkitystä. Eurooppalaisen integraation kulmakiviä on vaalittava. On turvattava ihmisarvon kunnioittaminen, vapaus, kansanvalta, tasa-arvo, oikeusvaltio ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen, mukaan lukien vähemmistöihin kuuluvien oikeudet.

EU:n on kyettävä tehokkaaseen päätöksentekoon ja saatava sovitut asiat toimeenpantua. EU:n toiminnan avoimuutta tulee edistää. Päätökset on tehtävä mahdollisimman lähellä kansalaisia ja oikeasuhteisina tavoitteisiin nähden. Toiminnan painopisteen tulee olla alueilla, joilla EU on parhaassa asemassa saavuttamaan tuloksia.

EU:ssa tulee keskittyä entistä painokkaammin *kilpailukyvyn, kasvun ja työllisyyden* kannalta keskeisiin politiikka-alueisiin. On tehostettava sisämarkkinoiden toimintaa ja varmistettava kunnianhimoinen, avoin ja sääntöperäinen kauppapolitiikka. Unionissa tulee määritellä, mitä toimenpiteitä EU-taloudet tarvitsevat keskipitkällä aikavälillä menestyäkseen globaalissa kilpailussa ja kiihtyvässä teknologisen muutoksessa niin, että toiminta on ympäristöllisesti ja sosiaalisesti kestävä.

Unionin on oltava edelläkävijä *ilmastopolitiikassa* ja aktiivisesti kehitettävä ratkaisuja globaaliin päästöjen vähentämiseen. Sen on vaikutettava Pariisin sopimuksen tavoitteiden saavuttamiseen ja etenkin lämpenemisen rajoittamiseen 1,5 asteeseen. Tämä tarkoittaa nettonollapäästöjen saavuttamista EU:ssa vuoteen 2050 mennessä. Toimivalla politiikkatoimien yhdistelmällä siirtyminen ilmastoneutraaliin Eurooppaan edistää myös kilpailukykyämme. Kestävyyden, ml. *Agenda 2030:n* toimeenpano, tulee olla yhteinen nimittäjä kaikessa EU:n toiminnassa.

EU:n *turvallisuus- ja puolustusyhteistyötä* on vahvistettava unionin ja sen kansalaisten suojelemiseksi ja EU:n vahvistamiseksi turvallisuuden tuottajana. Työtä *sisäisen turvallisuuden* vahvistamiseksi on jatkettava, mukaan lukien terrorismin ja rajat ylittävän rikollisuuden torjunta sekä rajaturvallisuus.

Muuttoliikkeen hallinta edellyttää kokonaisvaltaista lähestymistapaa ja yhteisiä eurooppalaisia ratkaisuja. On puututtava muuttoliikkeen perimmäisiin syihin, edistettävä uudelleensijoittamista, vahvistettava EU:n ulko-rajavalvontaa, uudistettava yhteistä turvapaikkajärjestelmää ja varmistettava tehokas palautuspolitiikka sekä toimivat yhteistyöjärjestelyt kolmansien maiden kanssa.

EU:n *ulkoista toimintakykyä* on vahvistettava. EU:n on käytettävä johdonmukaisesti kaikkia sen käytössä olevia välineitä arvojensa, etujensa ja kansainvälisen sääntöperustaisen järjestelmän puolustamiseksi. On kehitettävä transatlanttista yhteistyötä ja varmistettava EU:n yhtenäisyys suhteessa Kiinaan ja Venäjään. EU:lla on erityinen vastuu naapurustostaan ja lähialueistaan, ml. arktinen alue. Afrikan ja muiden kumppaneiden kanssa tarvitaan laaja-alaista yhteistyötä kestäväen kehityksen edistämiseksi ja ilmastomuutoksen, terrorismin ja muuttoliikkeen kaltaisiin globaaleihin haasteisiin vastaamiseksi. Laajentumispolitiikalla luodaan vauhtia ja turvallisuutta Eurooppaan.

EU:n talous- ja rahaliiton (EMU) kehittämisessä tulee palauttaa sijoittajavastuuperiaatteen uskottavuus. Pankkien ja valtioiden välisen kohtalonyhteyden merkittävä heikentäminen paremman vakavaraisuussäätelyn avulla on välttämätöntä. Yhteinen talletussuoja edellyttää riittävää riskienvähennystä, ennen kuin reilu vakuutus pohjainen talletussuojajärjestelmä voidaan ottaa käyttöön. Pankkien kriisiratkaisussa tulee hyödyntää sijoittajavastuuta täysimääräisesti. Velkajärjestelymenettelyiden luominen osana Euroopan vakausmekanismia (EVM) on erityisen tärkeää. Jos EVM:ää joudutaan käyttämään, sen tulee tapahtua vain mekanismin nykyisen pääoman puitteissa ja rahoituksen tulee olla käytettävissä vain, jos velkakestävyys on ensin varmistettu. Talouspolitiikan koordinaatiota tulisi yksinkertaistaa ja joustavoittaa, sillä jokaisella jäsenvaltiolla on vastuu omasta talouspolitiikasta sekä tarvittavien rakenneuudistusten tekemisestä. Euroalueen ongelmat eivät ratkea ensisijaisesti luomalla yhteisiä fiskaalisia järjestelyitä eikä euroalueen yhteisiin joukkovelkakirjoihin tai vastaaviin järjestelyihin ole tarvetta.

Yksi keskeisiä talouteen ja politiikkaan vaikuttava on myös se, millä tavalla EU rakentaa *tulevan suhteensa Ison-Britannian kanssa* brexitin toteuduttua. Lähtökohtana on mahdollisimman läheisen yhteistyön jatkaminen eri politiikka-aloilla, osapuolten reunaehdot huomioiden.

Muut asiat

Selontekojen linjausten tulee olla yhdensuuntaisia ja toisiaan tukevia. Ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon ja sitä noudattelevan puolustuselonteon laadinta ajoittuu hallituskauden alkupuolelle. Kehityspoliittinen selonteko vahvistaisi pitkäjänteisen linjan sekä hallituskauden painotukset.

Suomen on jatkettava tiivistä Nato-kumppanuusyhteistyötä. Puolustusyhteistyön kehittäminen jatkuu, keskeisinä kumppaneina Ruotsi ja Yhdysvallat. Kansainvälinen harjoitustoiminta säilytetään nykyisellä riittävällä tasolla. Suomen on syytä kasvattaa osallistumistaan kriisinhallintaan nykytasosta. EU perustaa 10 000 rajavartijan pysyvän joukon, josta Suomen veloitteen täyttäminen edellyttää hallituskauden aikana 100 henkilön kohdentamista. Pohjoismaisen yhteistyön edistäminen konkreettisissa kysymyksissä, kuten puolustuksessa ja sääntöpohjaisen kansainvälisen järjestelmän edistämässä, on entistä tärkeämpää. Pohjoisen ja arktisen alueen strateginen merkitys kasvaa. Asevalvonnalla vahvistamme Suomen turvallisuutta.

Kansainvälisen ihmisoikeuspolitiikkamme kärkiteemat vahvistetaan hallituskauden alkupuolella politiikka-asiakirjassa. Suomi tavoittelee jäsenyyttä YK:n ihmisoikeusneuvostossa kaudelle 2022–2024. Suomi on sitoutunut YK:n universaaleihin arvoihin, kestäväen kehityksen tavoitteisiin (SDG) ja meitä sitovat useat yleis-

sopimukset. Suomi on aloitteellinen YK-järjestelmän uudistamisessa ja vahvistamisessa. Olemme ehdokkaana YK:n turvallisuusneuvoston vaihtuvaksi jäseneksi vuosille 2029–2030; alkavalla hallituskaudella on aloitettava kampanja. Suomi on vahvasti sitoutunut 1325- (naiset, rauha ja turvallisuus) ja 2250- (nuoret, rauha ja turvallisuus) agendojen edistämiseen. Ulkopolitiikan vahvistavana painopisteenä on rauhanvälitys.

Suomella on tärkeä rooli kv-ympäristö- ja ilmastotyössä, joilla vaikutetaan myös turvallisuusuhkien juurisyihin (luoden myös pohjaa ympäristöosaamisen viennille). Koulutusjärjestelmäosaamisensa vuoksi Suomella on erityinen vastuu koulutusta koskevan tavoitteen (SDG4, ja koko Agenda 2030) edistämässä. EU:n uusi ohjelmakausi alkaa vuonna 2021; Suomi tukee Erasmus+ ohjelman budjetin kasvattamista.

Suomen on tarve kehittää lähestymistapaansa kokonaisvaltaisemmaksi ja hyödyntää muuttoliikkeen lähtö- ja kauttakulkumaiden kanssa tehtävässä yhteistyössä eri tuki-instrumentteja systemaattisesti. SM:n näkemyksenä on, että kehitysyhteistyö, siviilikriisihallinta ja muut politiikkalohkot kytketään maahanmuuton hallintaan ja kehitetään yhteistyötä keskeisten lähtö- ja kauttakulkumaiden kanssa myös muuttoliikkeen perimmäisiin syihin vaikuttamiseksi. Paineeseen EU:n ulkorajoilla on etsittävä ratkaisuja EU:n ja muiden maiden kanssa, huolehtien varautumisesta tilanteeseen, jossa turvapaikanhakijoiden määrä kasvaisi taas nopeasti.

Monenvälinen kaupan avaaminen ja säännöistä yhdessä sopiminen luovat parhaat ja tasapuoliset kilpailuedellytykset eurooppalaisille ml. suomalaisille yrityksille. WTO:n toimintakyky varmistettava, tuettava kehitysmaiden integroitumista maailmantalouteen ja turvattava etumme kahdenvälisissä ja alueellisissa sopimusneuvotteluissa. Kauppapolitiikan osalta tulee olla aktiivinen Kiinan sitouttamiseksi WTO:n sääntöjen noudattamiseen ja tasapuolisten markkinoillepääsy edellytysten edistämässä.

3. Ehdotettavat mittarit / tunnusluvut

Kehitysyhteistyörahoituksen kohdistumista kehityspolitiikan tavoitteisiin sekä eri SDG -tavoitteisiin seurataan ja näille voidaan asettaa tavoitteita, samoin laadullisille tekijöille (UM yhdessä sidosryhmien kanssa kehittämässä uusia tulosindikaattoreita, jotka otettavissa käyttöön hallituskauden tulosten seurannassa). Ihmisoikeuksien, demokratian ja oikeusvaltion sekä tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja hyvän ympäristön tilan edistäminen ovat keskeisiä tavoitteita myös uusien kumppanuuksien luomisessa.

4. Toimenpidekokonaisuudet

EU-politiikka: Suomen puheenjohtajuuskauden tavoitteet

Keskeisiä tavoitteita ovat **kasvu ja työllisyys, turvallisuus ja ilmastonmuutoksen torjunta**. Suomi edistää myös EU:n oikeusvaltiovälineiden kehittämistä sekä tasa-arvoa ja osallisuutta.

EU tarvitsee kestävä kasvun strategian, joka kokoaa yhteen sisämarkkinapolitiikan, innovaatiot, digitalisaatio, modernin teollisuuspolitiikan ja kauppapolitiikan. Palveluiden sisämarkkinoita on tehostettava. Digitalisaatio, data- ja alustatalous ja uudet teknologiat ovat tuottavuuden ja työllisyyden avaintekijöitä. Vahva sosiaalinen ulottuvuus tukee kasvua, hyvinvointia ja osaavan työvoiman saatavuutta. Suomi edistää sosiaalisen pilarin toimeenpanoa ja vahvistaa hyvinvointitalouden näkökulman käyttöä EU:ssa ja jäsenvaltioissa. Työelämän muutokset ja digitalisaatio edellyttävät jatkuvan oppimisen vahvistamista.

Uusien markkinoiden avaaminen ja kansainvälisten sääntöjen vahvistaminen ovat keskeisiä talouskasvun kannalta. Tarvitaan WTO:n toimintakyvyn parantamista sekä uusien kansalaisia ja yrityksiä hyödyttävien kauppasopimusten neuvottelemista. Suomen kaudella jatkuvat keskustelut EU:n ja Yhdysvaltain kauppasuhteista ja tasapainoisemman taloussuhteen tavoittelu Kiinan kanssa.

Hyvin toimiva rahoitussektori vaatii kestävämpiä pääomamarkkinoita, viimeisteltyä pankkiunionia sekä toimivaa kriisiratkaisuvälineistöä. Pankkien ja valtioiden välisen kohtalonyhteyden katkaisemiseksi on löydettävä ratkaisu. Tarvitaan myös lisää panostuksia haitallisen verokilpailun vähentämiseksi ja veronkierron ehkäisemiseksi.

Pariisin sopimuksen tavoitteiden saavuttamiseksi ja ilmastonmuutoksen vakavien vaikutusten estämiseksi tarvitaan lisäpanosteluja. Suomen puheenjohtajakaudella tavoitteena on mahdollistaa EU:n pitkän aikavälin ilmastostrategian keskeisten elementtien määrittäminen vuoden 2019 kuluessa (ml. mahdollisimman kunnianhimoisen tulos – nollanetto päästöt vuoteen 2050 mennessä).

EU:n panostuksia vähähiiliseen teknologiaan ja innovaatioihin tulee kasvattaa. Siirtyminen bio- ja kiertotalouteen auttaa vähentämään kasvihuonekaasupäästöjä. Olennaista on edistää luonnonvarojen kestävästä käyttöä, suojella biodiversiteettiä sekä huomioida puhtaan veden ja ruuan sekä kestävästä maatalouden ja metsänhoidon strateginen ja taloudellinen merkitys.

Puolustusyhteistyössä tavoitteena on vahvistaa saavutettua edistystä (mm. pysyvä rakenteellinen yhteistyö, Euroopan puolustusrahasto) ja jatkaa strategista keskustelua EU:ssa. Lisäksi keskustellaan tekoälystä ja digitalisaatiosta suorituskykyjen kehittämisessä. Tavoitteena on myös tehostaa EU:n ja Naton yhteistyötä (erit. sotilaallinen liikkuvuus) ja vahvistaa EU:n ja jäsenvaltioiden valmiuksia vastata hybridi- ja kyberuhkiin.

Muita pj-kaudella keskeisiä asioita: kaudella tavoitteena on viimeistellä neuvoston neuvottelut *tulevasta monivuotisesta rahoituskehystä*. Puheenjohtajana tavoittelemme tasapainoista kehystä, joka huomioi yhteisiä arvoja heijastavat uudet prioriteetit ja perinteiset politiikka-alat yhteisesti sovittujen kehyskattojen puitteissa. Samalla edistetään sopimista eri politiikkasektoreiden asetusehdotuksista.

Suomen kaudella jatketaan työtä *muuttoliikkeeseen* vastaamiseksi kokonaisvaltaisesti. Tarvitaan mm. taloudellisilla kannustimilla tehostettua uudelleensijoittamisohjelmaa ja kestävästä palautuspolitiikkaa.

Varaudumme *Ison-Britannian EU-eroon* erosopimuksen mukaisesti tai ilman sopimusta ennen pj-kautta, kauden aikana tai sen jälkeen. Tavoitteena kaikissa tilanteissa on EU:n yhtenäisyyden ja etujen puolustaminen. Brexit ei saa hallita EU-agendaa muiden tärkeiden aiheiden kustannuksella.

Muut asiat

Hallituskaudelle tulee asettaa kehitysyhteistyörahoituksen tasoa koskevat tavoitteet; osuus BKTL:stä nostettaisiin 0,7 prosenttiin. Päättävöitteinä ovat köyhyyden poistaminen ja eriarvoisuuden vähentäminen. Samalla vaikutetaan muuttoliikkeen syihin kuten ympäristön tilan heikentymiseen ja ilmastonmuutokseen.

Lisäpanostusta tarvitaan ilmasto- ja ympäristörahoitukseen, koulutukseen ja opetusalan yhteistyöhön, naisten ja tyttöjen aseman ja oikeuksien vahvistamiseen, humanitaariseen apuun sekä Afrikan kokonaisvaltaiseen tukemiseen. Laina- ja sijoitusmuotoisella rahoituksella täydennetään keinovalikoimaa. Päästöhuuto-kauppatulot tulisi palauttaa kansainväliseen kehitys- ja ilmastorahoitukseen. Kehitetään tutkimusyhteistyötä ja akateemista sekä muuta liikkuvuutta kehittyvien maiden kanssa.

WTO:n toimintakyvyn parantaminen ja uusien kauppasopimusten neuvottelemine on tärkeää. Vahvistetaan Team Finland -yhteistyötä tiiviimmällä ja strategisemmalla yhteistoiminnalla hallinnonalojen välillä.

Suomen edustustoverkkoa esitetään laajennettavaksi 4–6 suurlähetystöllä hallituskaudella. Sektoriministeriöiden resursseja kv-yhteistyössä tulee vahvistaa. Business Finlandin ulkomaanverkoston resursointia ja UM:n edustustoissa toimivien TF-erityisasiantuntijoiden määrää tulisi lisätä. Kaikkien edustustojen tietosuojaa ja turvallisuutta on vahvistettava kv- turvallisuustilanteen heikennyttä selvästi.

Suomen intresseissä on poliittisten suhteiden kehittäminen Afrikan kasvavien talouksien kanssa, mikä edellyttää lisäpanostuksia toimintaan ja suomalaisen yhteiskunnan laajempaa mukaantuloa. Kokonaisvaltaisen suhteen rakentaminen Afrikan Unionin kanssa on tarpeen.

Eurooppalaisen raja- ja merivartioston komennuksiin ja kotimaan tukitehtäviin Suomi osoittaa hallituskaudella 100 koulutettua virkamiestä. Kansainvälisiin siviilikriisinhallintatehtäviin lähetettävien asiantuntijoiden määrä on nostettu 150 asiantuntijan vuositason.

Kv-ympäristöyhteistyön ja kv-terveyspolitiikan rahoitus: Liite 2.2 ja Liite 2.3.

Täydennetty tilannekuva; Euroopan unioni

- EU:n perusarvot
- Unionin sisäinen koheesio
- Keskipitkän aikavälin talouden kehitys
- Turvallisuus, perinteiset ja uudet turvallisuus uhat
- EU:n rooli globaalina toimijana

1. EU:n perusarvot

Yhteinen arvopohja on EU:n ja kaiken sen toiminnan lähtökohta. Unionin perustana olevat arvot ovat ihmisarvon kunnioittaminen, vapaus, kansanvalta, tasa-arvo, oikeusvaltio ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen, vähemmistöihin kuuluvien oikeudet mukaan luettuina. Nämä ovat jäsenvaltioille yhteisiä arvoja yhteiskunnassa, jolle on ominaista moniarvoisuus, syrjimättömyys, suvaitsevaisuus, oikeudenmukaisuus, yhteisvastuu sekä naisten ja miesten tasa-arvo [EU-sopimuksen (SEU) 2 artikla].

Perusoikeuksien ja oikeusvaltioperiaatteen kunnioittaminen, erityisesti tuomioistuinten riippumattomuus, tukee kansalaisten ja yritysten luottamusta oikeuksiensa toteutumiseen ja siten myös talouskasvua ja investointeja. EU:ssa sovellettavan vastavuoroiseen tunnustamiseen perustuvan oikeudellisen yhteistyön edellytyksenä on jäsenvaltioiden keskinäinen luottamus toistensa oikeusjärjestelmiin. Oikeusvaltioperiaatteen kunnioittaminen on niin ikään EU:n moitteettoman varainhoidon ja -rahoituksen tuloksellisuuden ennakoedellytys. Oikeusvaltioperiaatteen ja muiden yhteisten arvojen kunnioittaminen on tärkeää myös EU:n ulkoisen uskottavuuden kannalta.

Yhteisten arvojen noudattaminen on siten suorassa yhteydessä unionin hyväksyttävyyteen, uskottavuuteen ja yhtenäisyyteen.

Tilanne unionin arvojen noudattamisessa

Liittyessään unioniin kaikki jäsenvaltiot ovat sitoutuneet noudattamaan EU:n yhteisiä arvoja täysimääräisesti. Viime vuosina on kuitenkin eräissä jäsenvaltioissa noussut esiin arvojen ja erityisesti oikeusvaltioperiaatteen noudattamiseen liittyviä ongelmia. Sekä Puolaa että Unkaria kohtaan on viireillä useita komission rikkomusmenettelyjä sekä nk. SEU 7 artiklan prosessin ensimmäinen vaihe. Sen päätteeksi voidaan todeta, että on selvä vaara, että kyseinen jäsenvaltio loukkaa vakavasti EU:n yhteisiä arvoja. Myös oikeusvaltiokehitys muun muassa Romaniassa on herättänyt huolta.

Unionin arvot ja Suomi

Suomi suhtautuu vakavasti EU:n perustana olevien arvojen loukkaamiseen tai sen vaaraan. On selvää, että oikeusvaltioperiaatteen noudattamatta jättäminen, perus- ja ihmisoikeuksien loukkaaminen sekä vähemmistöjen syrjiminä eivät kuulu Euroopan unioniin. Suomi on toiminut oikeusvaltioperiaatteeseen liittyvissä hankkeissa ja prosesseissa aktiivisesti, osana noin kymmenen jäsenvaltion muodostamaa samanmielisten jäsenvaltioiden joukkoa.

Unionin oikeusvaltiovälineet

EU:ssa on käytössä laaja joukko erityyppisiä välineitä, joiden avulla seurataan yhteisten arvojen ja erityisesti oikeusvaltioperiaatteen noudattamista, pyritään ennaltaehkäisemään ongelmia ja puututaan havaittuihin epäkohtiin. Järein väline on edellä mainittu SEU 7 artiklan menettely, joka voi menettelyn viime vaiheessa johtaa sanktioista päättämiseen. Lisäksi neuvosto käy säännöllistä oikeusvaltiovuoropuhelua ja komissiolla on käytössään erilaisia välineitä kuten oikeusvaltiotoimintakehys, rikkomusmenettelyt, talouspolitiikan EU-ohjausjakso ja EU:n oikeusalan tulostaulu sekä Romaniaan

ja Bulgariaan sovellettava yhteistyö- ja seurantamekanismi CVM. Myös muut toimielimet kuten Euroopan parlamentti, Euroopan tilintarkastustuomioistuin ja Euroopan talous- ja sosiaalikomitea ovat toteuttaneet oikeusvaltioperiaatteeseen liittyviä toimia. EU-tuomioistuin on antanut tuomioita unionin arvoihin liittyvissä asioissa ja useita merkittäviä tapauksia on parhaillaan vireillä.

Vaikka välineiden kirjo on laaja, niillä ei ole saavutettu toivottuja tuloksia. Tilanne Puolassa ja Unkarissa on edelleen varsin huolestuttava, ja merkkejä vastaavasta kehityksestä on nähtävissä myös eräissä muissa jäsenvaltioissa.

Suomen EU-puheenjohtajakausi mahdollisuutena tehostaa oikeusvaltioperiaatteen noudattamista

Suomen EU-puheenjohtajakaudella on vireillä useita hankkeita, joiden tarkoituksena on vahvistaa ja tehostaa EU:n oikeusvaltioperiaatteeseen liittyviä välineitä ja niiden valikoimaa. Suomella on hyvä mahdollisuus toimia aloitteellisesti ja kokonaisvaltaisesti oikeusvaltioperiaatteen noudattamisen edistämiseksi EU:ssa.

Keskeinen yksittäinen painopiste oikeusvaltioperiaatteeseen liittyen on neuvottelu asetusehdotuksesta EU:n talousarvion suojaamiseksi oikeusvaltiopuutteilta. Ehdotus liittyy EU:n monivuotisia rahoituskehyksiä koskevaan kokonaisuuteen. Tarkoituksena on luoda ehdollisuutta EU-varojen vastaanottamisen ja oikeusvaltioperiaatteen noudattamisen välille. Suomi toimii puheenjohtajana tehokkaasti mahdollisimman laajan yhteisymmärryksen saavuttamiseksi asiassa. Asetus hyväksytään periaatteessa määränemmistö päätöksellä, mutta se, että rahoituskehys sopu edellyttää jäsenvaltioiden yksimielisyyttä, vaikuttaa käytännössä myös asetuksen hyväksymiseen.

Neuvoston oikeusvaltioperiaatetta koskevan vuoropuhelun säännönmukainen arviointi ajoittuu Suomen EU-puheenjohtajakaudelle. Suomen tavoitteena on, että arvioinnin yhteydessä vuoropuhelua kehitetään ja vahvistetaan. Vuoropuhelun valmistelusta tehdään systemaattisempaa ja sitä kehitetään siten, että keskustelu neuvostossa olisi operationaalisempaa ja sen seuranta tehokkaampaa.

Vuoropuhelun arvioinnin yhteydessä käsitellään myös Belgian ja Saksan aloitetta uuden oikeusvaltioperiaatetta koskevan vertaisarviointimekanismin luomisesta. Mekanismi olisi luonteeltaan ennaltaehkäisevä ja tähtäisi rakentavaan keskusteluun ja hyvien käytäntöjen vaihtamiseen oikeusvaltioperiaatteeseen liittyvistä kysymyksistä kulloinkin arvioitavana olevan jäsenvaltion osalta. Suomi tukee aloitetta.

Suomi varautuu siihen, että joitakin jäsenvaltioita koskevat SEU 7 artiklan prosessit ovat asialistalla Suomen EU-puheenjohtajakauden aikana. Prosesseihin liittyviä kuulemiset toteutetaan ja tilannekatsaukset annetaan yleisten asioiden neuvostossa.

Komissio antoi huhtikuussa 2019 tiedonannon oikeusvaltioperiaatteen lujittamisesta unionissa. Tiedonannossa tarkastellaan komission käytössä olevia oikeusvaltioperiaatteeseen liittyviä välineitä ja viritetään Euroopan laajuista keskustelua siitä, miten oikeusvaltiota voitaisiin lujittaa tulevaisuudessa. Tiedonannon toinen osa, jossa esitetään konkreettisia ehdotuksia, annetaan tämänhetkisen tiedon mukaan kesäkuussa juuri ennen Suomen EU-puheenjohtajakauden alkua.

2. Unionin sisäinen koheesio

EU:n perustuu ajatukseen yhtenäisyydestä (arvot, tavoitteet, toimet ja yhteiset toimielimet) ja vilpittömän yhteistyön periaatteeseen. EU:hun kohdistuu sisäisiä ja ulkoisia haasteita, jotka haastavat sen yhtenäisyyttä.

UK on *eroamassa EU:sta*. Kansanäänestyksen tulos oli monelle pettymys. Eropäättökseen pelättiin myös synnyttävän hajaannusta jäljelle jäävien jäsenvaltioiden (EU27) kesken. EU-jäsenyyden kannatus on kuitenkin kasvanut useissa jäsenvaltioissa. EU27 on pysynyt vaikeissa brexit-neuvotteluissa yhtenäisenä. Brexitin ei ole haluttu antaa hallita EU-agendaa.

Populismi ja nationalismi ovat kasvaneet ympäri Eurooppaa. Turvattomuus sekä taloudellinen ja sosiaalinen eriarvoisuus ovat antaneet polttoainetta yleiselle tyytymättömyydelle.

Samalla *EU:n globaali toimintaympäristö* on tullut yhä monimutkaisemmaksi ja arvaamattomammaksi.

Eurooppa-neuvosto sopii kesäkuussa 2019 seuraavan viisivuotiskauden painopisteet määrittävästä EU:n strategisesta ohjelmasta (2019–2024). Suomi on ensimmäinen puheenjohtajavaltio, joka jalkauttaa ohjelmaa neuvoston toimintaan. Vaikka yleisen tason tavoitteista olisi laaja yhteisymmärrys, niiden muuttaminen konkreettisiksi toimenpiteiksi voi olla vaikeaa. Monissa tärkeissä asioissa on selkeitä jakolinjoja jäsenvaltioiden kesken.

EU:n perusarvoihin ja erityisesti oikeusvaltioperiaatteeseen sitoutuminen on ollut viime vuosina yksi jäsenvaltioita vahvimmin jakavista kysymyksistä. On tärkeää, ettei EU:n sisäistä jakautumista vahvisteta. Samalla on muistettava, ettei oikeusvaltioperiaatteen noudattamisessa voida tehdä kompromisseja.

Syvimmillään jäsenvaltioiden väliset jakolinjat ovat *muuttoliikkeen hallinnassa*, joka edellyttää yhteistä eurooppalaista ratkaisua ja kokonaisvaltaista lähestymistapaa. Muuttoliikkeen ulkoisessa ulottuvuudessa (ml. perimmäisiin syihin vaikuttaminen, yhteistyö kolmansien maiden kanssa) ja rajaturvallisuuden kehittämisessä ollaan edistytty. Sisäisessä ulottuvuudessa (yhteisen turvapaikka-järjestelmän uudistaminen) jäsenvaltioiden näkemykset vastuunjaosta ja solidaarisuudesta eroavat merkittävästi.

EU:n sisämarkkinoiden syventämisessä ja kauppapolitiikassa on jakolinjoja vapaakaupan puolustajien ja protektionistisemmän lähestymistavan kannattajien välillä. Osa jäsenmaista tukee sisämarkkinoiden avointa ja kunnianhimoista kehittämistä vastauksena globaaliin kilpailuun, tietyt jäsenvaltiot taas sisänpäin kääntyneempää lähestymistapaa yhteisen teollisuuspolitiikan, valtiontukien ja kilpailupolitiikan välinein. Tuki EU:n yhteiselle kauppapolitiikalle on kuitenkin vahvaa ja esimerkiksi EU:n ja USA:n kauppasuhteissa yhtenäisyys on pitänyt.

Myös *ilmastonmuutokseen* vastaamiseen liittyy jännitteitä. EU on sitoutunut Pariisin ilmastopöytäkirjan toimeenpanoon, mutta jäsenvaltioiden näkemykset EU-toimien kunnianhimon tasosta ja aikataulusta eroavat. Osa jäsenvaltioista edellyttää EU:lta hyvin kunnianhimoisia toimia. Osa korostaa teollisuuden kilpailukykyä, kansallisten ilmasto- ja energiastrategioiden sekä jäsenvaltioiden taloudellisten realiteettien parempaa huomioimista.

Merkittäviä näkemyseroja on myös EU:n nettomaksajien ja nettosaajien välillä. EU:n tulevasta *monivuotisesta rahoituskehiksestä* (2021–2027) neuvoteltaessa keskeisenä haasteena on löytää yhteisymmärrys rahoituskehiksen kokonaistasosta sekä tasapainosta perinteisen politiikka-alojen (maatalous, koheesiopolitiikka) ja uusien haasteiden (ml. muuttoliike ja puolustus) välillä. UK:n ero unionista on huomioitava rahoituskehiksen kokonaistasossa.

Tällä kertaa keskeinen MFF-neuvotteluihin liittyvä kiistakysymys on EU-rahoituksen vahvempi ehdollistaminen. Suurimpien nettosaajiin kuuluvat jäsenvaltiot ovat viime vuosina haastaneet EU:n yhtenäisyyttä muun muassa muuttoliikkeen hallinnassa (turvapaikanhakijoiden vastaanottaminen ja yhdessä sovittujen järjestelyjen toimeenpano) ja yhteisten arvojen noudattamisessa.

EMU:n kehittämisessä näkemykset taloudellisen yhteisvastuun lisäämisestä vs. jäsenvaltioiden omasta vastuusta talouspolitiikassa jakautuvat. Syntyneiden jäsenvaltioryhmittymien, mukaan lukien ns. Hansa-liitto, on pelätty lisäävän polarisoitumista. Hansa-liitto on ajanut tehokkaasti omaa linjaansa, mutta myös osallistunut rakentavasti yhteisten nimittäjien ja toimivien kompromissien aikaansaamiseen.

Ulkopolitiikan alalla EU ei ole kyennyt esiintymään riittävän yhtenäisesti. EU:lla on ollut kasvavia vaikeuksia esiintyä vahvana ihmisoikeuksien puolestapuhujana. EU ei ole myöskään kyennyt reagoimaan yhtenäisesti ja nopeasti erinäisiin kansainvälisiin kriisitilanteisiin. Vaikuttaa myös siltä, että yksimielisyyden edellyttäminen yhteisessä ulko- ja turvallisuuspolitiikassa on altistanut EU:n päätöksentekoa ulkopuoliselle vaikuttamiselle.

Puolustusyhteistyössä jäsenvaltioiden yhteinen tahtotila on viime vuosina vahvistunut merkittävästi. Jäsenvaltioiden välillä on kuitenkin eroja sen suhteen, missä yhteisen toiminnan painopisteen tulisi olla.

EU:n yhtenäisyyden ja toimintakyvyn vahvistaminen on Suomelle tärkeä prioriteetti. Suomen on puheenjohtajakaudellaan löydettävä keinoja viedä EU:n asialistaa tehokkaasti eteenpäin, aikatauluja kunnioittaen ja kompromisseja hakien.

EU:n on kyettävä tehokkaaseen päätöksentekoon. Määräenemmistöpäätösten lisääminen on yksi tapa tehostaa neuvoston toimintaa. Komissio on tehnyt tähän tähtäviä ehdotuksia.

Yhtenäisyys edellyttää myös sitä, että sovitut asiat toimeenpannaan ja yhteisiä sääntöjä noudatetaan.

Niin ikään avoimuus, kansalaisten osallistaminen sekä parempi ja selkeämpi viestintä tukevat yhtenäisyyttä. Näin voidaan myös torjua disinfomaatiota.

Eritahtisuus

EU:n perussopimukset mahdollistavat tietyillä aloilla nopeamman etenemisen pienemmällä jäsenvaltiojoukolla. Perussopimuksissa määrätään tiiviimmän yhteistyön tavoitteista, ehdoista ja käynnistämisestä. Määräyksiä on sovellettu käytännössä hyvin rajoitetusti. Viimeaikaisen esimerkin muodostaa pysyvä rakenteellisen yhteistyön käynnistäminen. Siihen ovat lähteneet mukaan kaikki jäsenvaltiot Isoa-Britanniaa, Maltaa ja Tanskaa lukuun ottamatta.

Ensisijaisena tavoitteena tulisi olla eteneminen samaa tahtia. Näin voidaan vaalia EU:n sisäistä ja ulkoista yhtenäisyyttä sekä yhteistä toimielinjärjestelmää. Niilläkin aloilla, joilla edetään eritahtisesti, yhteistyön on säilyttävä avoimena kaikille. Eritahtinen eteneminen EU:n rakenteissa perussopimusten puitteissa ja yhteisiä sääntöjä noudattaen on parempi vaihtoehto kuin yhteistyön kehittäminen EU:n ulkopuolella. Erilaisten pysyvien poliittisten ytimien tai suljettujen kehien muodostuminen jäsenvaltioiden kesken ei ole Suomen eikä EU:n etu.

3. Keskipitkän aikavälin talouskehitys

Euroalueen taloustilannetta leimaa epävarmuus...

Muutaman suotuisan vuoden jälkeen Euroopan ja euroalueen suhdannetilanne heikentyi vuoden 2018 jälkipuoliskolla. VM:n maaliskuun ennusteen mukaan euroalueen talous kasvaa 1,1 % tänä vuonna (Euroopan komission 7.5.2019 julkaisema ennuste tälle vuodelle on 1,2 %). Ensi vuonna kasvu kiihtyy VM:n maaliskuun ennusteen mukaan 1,5 prosenttiin (sama kuin komission ennuste), v. 2021 1,6 prosenttiin ja hidastuu sen jälkeen keskipitkällä aikavälillä kohti potentiaalista kasvua, joka Euroopan komission arvion mukaan on hieman alle 1½ prosenttia.

Monessa euroalueen maassa vallitseva kuluttajien epävarmuus on pitänyt kuluttajahintainflaation vaimeana, ja epätavallisen keveän rahapolitiikan odotetaan jatkuvan ainakin kuluvan vuoden loppuun asti. Lyhytaikaiset markkinakorot ovat nousseet hienoisesti viime vuoden lopulta lähtien. Euroalueen valtionlainojen markkinoilla tunnelma on ollut viime kuukausina rauhallinen. Myös Italian pitkäaikaiset korot ovat laskeneet sen jälkeen, kun maa joulukuussa saavutti komission kanssa yhteisymmärryksen vuoden 2019 budjetista, huolimatta maan talouspolitiikan linjaan liittyvästä laajemmasta epävarmuudesta.

Euroopan ja euroalueen lähivuosien talouskehitykseen kohdistuu voittopuolisesti alasuuntaisia riskejä. Kauppakonfliktien kärjistyminen haittaisi vientiä ja iskisi euroalueeseen muita suuria talousalueita vahvemmin. Britannian sopimuksettomalla erolla EU:sta olisi mittavia vaikutuksia monelle maalle, erityisesti Irlannille, Alankomaille ja Tanskalle. Suorat vaikutukset Suomelle olisivat verrattain pieniä, mutta yleinen Euroopan kasvun hidastuminen heijastuisi viime kädessä myös Suomeen. Geopoliittisten jännitteiden aiheuttama mahdollinen öljyn hinnan nopea nousu heikentäisi osaltaan euroalueen kasvunäkymiä. Toistaalta työllisyystilanteen ja sitä kautta ostovoiman tukema kotimaisen kysynnän odotettua parempi kehitys voisi johtaa ennustettua ripeämpään kasvuun.

...joka korostaa tarvetta kriisinhoitovalmiuden ylläpitoon

Rahoitustukea on euroalueen vakautustoimien osana maksettu euromaille vuosina 2010-2018 yhteensä noin 470 mrd. €, josta takaisin on maksamatta noin 375 mrd. €. Kreikan lainoista on maksamatta noin 253 mrd. €. Vaikka yleistilanne euroalueella on juuri tällä hetkellä vakaa, kansainvälisen rahoituskriisin ja euroalueen kriisin (2008-2015) vaikutukset näkyvät vielä pitkään. Maakohtaiset erot euroalueen valtioiden kyvyssä kohdata uusia kriisejä ovat suuria.

Rakenteellisten uudistusten heikko edistyminen ja tästä seuraava hidas potentiaalinen kasvu pitää talousnäkömät hauraina etenkin Italiassa ja eräissä muissa maissa. Näissä maissa julkinen velkasuhde on alentunut hitaasti tai jopa noussut huolimatta poikkeuksellisen matalasta yleisestä korkotasosta. Käytännössä kaikki euromaat ovat kuitenkin kyenneet pidentämään varainhankintansa maturiteettia, mikä on vähentänyt maiden herkkyyttä korkotason muutoksille.

Eryityisesti Italian ja Kreikan tilanteen kehittymistä tulee seurata huolellisesti. Kreikka on vastikään palannut markkinaehtoisien rahoituksen piiriin rahoitustukiohjelmiansa jälkeen. Kreikan valtionlainat eivät ole Euroopan keskuspankin (EKP) osto-ohjelmien piirissä. Toisaalta Kreikan herkkyyttä korkotason muutoksille vähentää se, että sen velat ovat aivan valtaosin rahoitustukilainoja, joiden

korke ei riipu maan talouskehityksestä. Kreikan talouskehityksen suunta jatkossa riippuu talouspolitiikan ja uudistusten suunnasta. Riski poliittisille suunnanmuutoksille ja talouskurista luopumiselle Kreikassa on merkittävä.

Italian hallituksen talouspolitiikan linja on pitänyt sijoittajia varuillaan viime kuukausina. Maan talouskasvun ennakoita pysyvän lähivuosina hyvin vaimeana, parhaimmillaankin alle prosentin tasolla, ja sen julkisen talouden tila on edelleen hauras. Italiaa voidaankin lähiaikoina pitää Kreikkaa suurempana riskinä euroalueen vakaudelle. Luottamuksen heikentyminen voisi johtaa rahoituksen saannin vaikeutumiseen. Tämä puolestaan voi johtaa tartuntavaikutuksiin ja rahoitustuen pyyntöihin. Euroopan vakausmekanismin (EVM) kapasiteettia on jäljellä noin 410 mrd. €. Italian valtion velanottotarpeet ovat noin 300 mrd. € suuruusluokkaa vuodessa, joten maan rahoittaminen ei pelkää EVM:n varoin olisi sen nykyisen kapasiteetin puitteissa mahdollista.

Italian kaltaisen suuren maan ajautuminen uudestaan kriisiin todennäköisesti lisäisi painetta EVM:n lisäpääomittamiseen tai yhteisvastuun lisäämiseen muuta kautta, ottaen huomioon euroalueen edelleen hauras kokonaistilanne ja korkeat velkatasot monissa maissa. Vaihtoehtona tilanteen kriisiytyessä uudestaan olisi rahoitustarpeiden rajaaminen velkajärjestelyn avulla. Suomi on pyrkinyt ohjaamaan euroalueen kehitystyötä tavalla, joka mahdollistaisi velkajärjestelyjen suorittamisen hallitusti ja rajallisin taloudellisin kustannuksin. Joitain askeleita tähän suuntaan otetaan EVM:n uudistamisen yhteydessä, mutta monilta osin työ on yhä alkutekijöissään. Erityisesti pankkien ja valtioiden väliset edelleen vahvat sidokset vaikeuttaisivat velkajärjestelyn mahdollisuuksia.

Rahapolitiikan liikkumavara on tällä hetkellä rajallinen, mutta sen merkitys sokkien ja korjausliikkeiden ennaltaehkäisyssä on korostunut. EKP voisi harkita vakausuhkien kasvaessa poikkeuksellisten välineiden käyttöä, kuten se teki euroalueen kriisin aikana.

Pankkisektorin vakaudessa on edelleen hajontaa jäsenmaiden välillä

Euroalueen pankkisektori on kokonaisuutena vahvistunut finanssikriisin jälkeen. Erityisesti hoitamattomien luottojen määrä on alentunut nopeasti. Tilanne jäsenvaltioiden välillä ja osin myös jäsenvaltioiden sisällä on kuitenkin hajanainen. Pohjoisemmissa jäsenvaltioissa pankkien tilanne ja näkymät ovat yksittäisiä poikkeuksia lukuunottamatta pääosin vakaat, kun taas etelämpänä monen pankin näkymät asteittaisesta kohenemisestä huolimatta pysyvät muutaman vuoden aikajänteellä edelleen haastavina.

Euroopan järjestelmäriskikomitean (ESRB) mukaan euroalueella on edelleen useita heikkoja pankkeja, joilla on huomattavia kannattavuusongelmia ja edellisen kriisin jäljiltä heikko tase. Näillä ongelmapankeilla on tyypillisesti ohuet omien varojen puskurit uusia luotto- tai muita tappioita vastaan.

Systemisenä riskinä voidaan edelleen pitää pankkien tilannetta Italiassa. Pankkien suuri altistuma Italian valtion lainoille tekee maan pankkisektorista haavoittuvan julkisen talouden heikkenemiselle.

Jos Italian taloustilanne vaikeutuisi tavalla, joka nostaisi merkittävästi valtion maksamia korkoja ja siten alentaisi sen valtionlainojen arvoa, seurauksena voisi olla nopeastikin vähintään yksittäisten, pienten tai keskisuurien pankkien vaikeuksia, jotka vaativat viranomaistoimia (kriisinratkaisu, ennakkollinen pääomitus tai selvitystila). Italian valtio on tähän asti hoitanut ongelmapankkinsa omilla varoillaan, mutta sen edellytykset tukea pankkisektoriaan jatkossa ovat rajalliset, erityisesti jos vai-

keuksien syynä on julkisen talouden kriisiytyminen. EU on finanssikriisin jälkeen luonut pankkiongelmien hoitoon uuden, sijoittajanvastuuseen perustuvan, jota ei kuitenkaan ole käytännössä täysimääräisesti testattu.

4. Turvallisuus: perinteiset ja uudet turvallisuusuhat

EU on Suomelle tärkeä turvallisuusyhteisö. EU on avainasemassa edistettäessä kokonaisvaltaista turvallisuutta Euroopassa. Torjumalla rajat ylittävää rikollisuutta ja terrorismia, sekä huolehtimalla rajaturvallisuudesta EU ja sen jäsenvaltiot voivat rakentaa unionista turvallisemman paikan elää. Osana muuttoliikkeen hallintaa EU on vahvistanut rajaturvallisuutta ja tehnyt uusia aloitteita rajaturvallisuuden edelleen vahvistamiseksi.

EU:n sisäisen turvallisuuden strategia on tarjonnut kestäväen viitekehyksen alan käytännön yhteistyölle. On aika arvioida strategian vahvuudet ja kehittämistarpeet. Uudet sisäiseen turvallisuuteen kohdistuvat uhat on tunnistettava, jotta voimme vahvistaa kykyämme reagoida niihin. Tässä *on otettava huomioon sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden yhä tiiviimpi keskinäinen yhteys.*

Euroopan suojeleminen edellyttää, että hyödynnämme jo käytössä olevia välineitä ja valmistaudumme yhdessä myös tulevaisuuden uhkiin. *Kriisinkestokykyä ja avunantovalmiuksia* luonnon ja ihmisen aiheuttamille katastrofeille on parannettava.

EU:n on edelleen kehitettävä eurooppalaista turvallisuus- ja puolustusyhteistyötään haastavassa geopoliittisessa ympäristössä kansalaistensa suojelemiseksi. EU:n globaalistrategian mukaisesti meidän on oltava uskottava kumppani myös kansainvälisille toimijoille. Toimiva turvallisuus- ja puolustusyhteistyö lisää solidaarisuutta EU:n jäsenmaiden välillä.

Sisäinen ja ulkoinen turvallisuus nivoutuvat yhteen myös torjuttaessa ns. uudempia uhkia. EU:n jäsenvaltioihin ja instituutioihin kohdistuu yhä enemmän vaikeasti havaittavia ja määriteltäviä, moniulotteisia hybridiuhkia, kuten disinformaatiota ja kyberhyökkäyksiä. Nopeasti kehittyvät ja yhä monimutkaisemmiksi muuttuvat hybridiuhkat ovat pitkän aikavälin haaste, jonka torjumiseen meidän on yhdessä varauduttava.

Turvallisuus- ja puolustusyhteistyö

Viime vuosien aikana olemme saavuttaneet historiallista edistystä eurooppalaisen turvallisuus- ja puolustusyhteistyön alalla. Suomi on toiminut aktiivisesti yhteistyön kehittämisessä. Pysyvän rakenteellisen yhteistyön (PRY) käynnistäminen yhdessä Euroopan puolustusrahaston (EDF) ja puolustuksen vuosittaisen arvioinnin (CARD) kanssa sekä sotilassuunnittelu- ja johtamisvalmiuksien luominen ovat merkittäviä askeleita kohti syvempää turvallisuus- ja puolustusyhteistyötä. Nämä saavutukset ovat pitkän aikavälin poliittisten tavoitteidemme mukaisia ja haluamme varmistaa sekä puheenjohtajakaudellamme että pidemmällä aikavälillä, että jo asetetut tavoitteet toimeenpannaan tehokkaasti. Puheenjohtajakautemme aikana jatkamme EU:ssa käytävää aktiivista strategista keskustelua turvallisuudesta ja puolustuksesta ja meidän on pidettävä huoli siitä, ettei keskustelua käydä vain EU:n ulkopuolella.

Haluamme edistää puolustuksen alalla keskustelua tekoälyn ja digitalisaation roolista tulevaisuuden suorituskykyjen kehittämisessä. Digitalisaation ja tekoälysovellusten taloudellisen potentiaalin on arvioitu olevan valtava seuraavan vuosikymmenen aikana. Eurooppalaisten on kyettävä hyödyntämään tämän kehityksen mukanaan tuoma potentiaali ja pysyttävä kehityksen kärjessä. Toinen erityäin strateginen aihe on avaruus ja sen jatkuvasti kasvava merkitys. Avaruus on tunnistettu yhdeksi EU:n uusista voima varojen kehittämisprioriteeteista puolustuksen alalla. Keskeistä on, että siirrytään nopeasti ensisijaisista tavoitteista suunnittelemaan toteutusta. Kehitettäessä EU:n laajempia avaruus valmiuksia turvallisuus- ja puolustus näkökohdat olisi otettava täysimääräisesti huomioon

Toimivat kumppanuudet ovat keskeinen osa turvallisuus- ja puolustusyhteistyön kehittämistä. Vahvat kumppanuudet merkitsevät vahvaa Eurooppaa. Tavoitteenamme on tehostaa EU:n ja Naton yhteistyötä erityisesti sellaisilla aloilla kuin sotilaallinen liikkuvuus Euroopassa ja hybridi- ja kyberuhkien torjuminen. EU:n ja Yhdysvaltain väliset hyvät suhteet ovat meille edelleen keskeinen prioriteetti.

Kriisinkestokyvyn kehittäminen hybridi- ja kyberuhkia vastaan

Hybridituhhat yhdistävät erilaisia tavanomaisia ja epätavanomaisia toimia ja välineitä, joita valtion tai valtiosta riippumattomat toimijat koordinoitusti käyttävät tiettyjen poliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Hybriditoimilla, kuten tietoverkkohyökkäyksillä, vaalihäirinnällä ja disinformaatiokampanjoilla, pyritään vaikuttamaan päätöksentekoomme sekä heikentämään yhteiskuntiamme ja EU:n yhtenäisyyttä.

Tarvitsemme yhdessä jäseneltyjä, koordinoituja toimia meitä kaikkia koskettavien haasteiden ratkaisemiseksi. EU:n valmiuksien vahvistamiseen hybridiuhkien torjumiseksi sekä EU:n että jäsenvaltioiden tasolla on panostettava.

Oikeanlainen organisaatorakenne Eurooppa-neuvoston asettamien poliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi parantaa toimien ja jo olemassa olevien välineiden tehokkuutta. Kriisinkestokyvyn kehittämiseksi tarvitaan myös vahvoja kumppanuuksia, kuten EU:n ja Naton yhteistyötä, sekä EU:n ja eurooppalaisen hybridiuhkien torjunnan osaamiskeskuksen välistä yhteistyötä.

EU:n kriisinkestokyvyn kehittämiseksi ja hybridiuhkia koskevan tietoisuuden lisäämiseksi järjestämme myös puheenjohtajakaudellamme eri tasoilla käytäviä skenaarioihin perustuvia poliittisia keskusteluja.

Uudet teknologiat tuovat mukanaan merkittäviä uusia mahdollisuuksia, mutta edellyttävät myös vahvempaa otetta kyberturvallisuuden näkökulmasta. Meidän on yhdessä vietävä eteenpäin työtä 5G-verkkojen riskien arvioimiseksi ja turvallisuuden vahvistamiseksi. Kyberturvallisuus on olennainen osa EU:n turvallisuus- ja puolustusyhteistyötä.

5. EU:n rooli globaalina toimijana

EU on Suomen ulkosuhteiden tärkein vaikutuskanava ja Suomelle tärkeä turvallisuusyhteisö. *EU:n vahva, yhtenäinen ja tehokas ulkoinen toiminta* on ensiarvoisen tärkeää Euroopan hyvinvoinnin, menestyksen ja turvallisuuden kannalta.

EU:n globaali toimintaympäristö on muuttunut yhä monimutkaisemmaksi ja arvaamattommaksi: suurvaltakilpailu ja unilateralismi ovat nousussa, ja kansainvälinen sääntöpohjainen järjestelmä normeineen ja periaatteineen on joutunut haastetuksi. Euroopan turvallisuuteen vaikuttavat sen lähialueiden konfliktit ja väkivaltaisuuudet, joiden taustalla on kansainvälisen oikeuden ja ihmisoikeuksien loukkauksia sekä ilmastonmuutoksen kielteisiä seurauksia.

Nykyinen haastava kansainvälinen toimintaympäristö korostaa *EU:n ulkoisen toiminnan yhtenäisyyden, johdonmukaisuuden ja tehokkuuden parantamisen* tärkeyttä. Yhtenäisyyden vahvistaminen edellyttää jäsenmailta parempaa valmiutta kompromisseihin ja sitoutumista yhteiseen toimintaan. Johdonmukaisuuden lisäämiseksi EU:n ulkosuhteiden keinoja ja välineitä tulee käyttää yhdenmukaisesti sekä huomioida paremmin sisäisten ja ulkoisten EU-politiikkojen yhteydet.

EU:n vaikutusvallan ja tehokkuuden kasvattamiseksi tarvitaan *nopeampaa päätöksentekoa*. Jotta EU voisi käyttää kansainvälistä vaikutusvaltaansa täysimääräisesti, sillä tulee olla kyky toimia tehokkaasti, nopeasti ja uskottavasti. EU:n perussopimusten tarjoamat mahdollisuudet päätöksenteon tehostamiseksi yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan alla tulisi hyödyntää. Määräenemmistö päätösten käytön lisääminen vahvistaisi EU:n ulkoisen toiminnan tehokkuutta ja uskottavuutta.

Suomen kannalta on tärkeää, että tulevilla *EU:n ulkoasioiden ja turvallisuuspolitiikan korkealla edustajalla* on vahva mandaatti edistää EU:n ulkopoliittikkaa ja vahvistaa EU:n ulkoista toimintaa EU:n globaalistrategian mukaisesti. Korkealta edustajalta tulee samalla edellyttää tiiviimpää yhteistyötä jäsenmaihin ja toiminnan läpinäkyvyyttä. Keskeistä on myös korkean edustajan vahva rooli komissiossa sisäisten ja ulkoisten politiikkojen yhtensovittajana.

EU:n ulkosuhderahoituksen uudistaminen tulevalle rahoituskehyskaudelle (2021–27) on keskeistä toiminnan johdonmukaisuuden kannalta. Suomelle on tärkeää saavuttaa sopu yksinkertaistetusta ja joustavammasta järjestelmästä, jossa kustannustehokas rahoitus tukee sisältötavoitteita. Tulevien rahoitusratkaisujen tulee nykyistä paremmin vastata myös ennakoimattomiin tarpeisiin, kuten muuttoliikkeen hallintaan.

EU:ta tulee edelleen vahvistaa *kauppapoliittisena* toimijana. EU:n yhteisen kauppapolitiikan tulee vahvistaa avointa, sääntöpohjaista kauppajärjestelmää, parantaa kilpailukykyämme globaalisti ja sisämarkkinoilla sekä säilyttää EU avoimena kansainväliselle kaupalle ja investoinneille. On myös tärkeää tukea kehitysmaiden integroitumista kansainväliseen talouteen. Suomen tulee vaikuttaa siihen, että WTO:n toimintakyky varmistetaan säilyttämällä sitova riitojenratkaisujärjestelmä, mahdollistamalla sopiminen uusista säännöistä ja tehostamalla WTO:n komiteatyötä. Monenvälisen kauppajärjestelmän ohella Suomen tulee jatkosakin etujemme turvaamiseksi edistää myös kunnianhimoista kahdenvälistä ja alueellista sopimusneuvotte-luagendaa painopisteenä globaalit kasvukeskukset sekä keskeiset vientimarkkinat.

EU:lla on merkittävä rooli globaalihallinnan rakenteiden muokkaamisessa. YK-pohjaista *sääntöihin perustuva monenvälistä järjestelmää* tulee vahvistaa ja tarpeen mukaan myös uudistaa. Kansainvälisen oikeuden kunnioittamisen sekä universaalien ihmisoikeuksien, demokratian ja oikeusvaltioperiaatteen edistämisen tulee olla kaiken EU:n ulkoisen toiminnan ytimessä. EU:n on säilytettävä keskeinen asemansa *kehityspoliitikassa ja humanitaarisessa avussa* sekä *kestävän kehityksen Agenda 2030 -toimintaohjelman ja Pariisin ilmastopoliittisen toimeenpanossa* niin unionin sisällä kuin sen ulkopuolella. Myös *sukupuolten välisen tasa-arvon* sekä *naisten ja tyttöjen oikeuksien* edistäminen on huomioitava läpileikkaavasti.

On tärkeää, että EU käyttää *ulkoisiin konflikteihin ja muuttoliikkeen perimmäisiin syihin* vaikuttaakseen johdonmukaisesti kaikkia sen ulkoisen toiminnan välineitä, kuten diplomatiaa, kriisinhallintaoperaatioita, kaupapolitiikkaa ja kehitysapua. EU:n on puolustettava monenvälisiä ratkaisuja ja tehostettava osallistumistaan *konfliktien ehkäisemiseen ja rauhanvälitykseen* kiinnittäen erityistä huomiota naisten ja nuorten tärkeään rooliin.

EU:n vahva ulkoinen toimijuus edellyttää aktiivista vuoropuhelua maailmanlaajuisesti. *EU:n ja Afrikan kumppanuuden* kokonaisvaltainen kehittämistä tasavertaisemmaksi ja molempia osapuolia hyödyttäväksi suhteeksi tulee jatkaa. On keskeistä, että EU:n kehitysrahoituksen maantieteellinen fokus on Afrikassa. Työllisyyttä kasvattavaa kaupankäyntiä ja investointeja tulee lisätä huomioiden erityisesti Afrikan nuoret ja naiset. Afrikan rauhan ja turvallisuuden, kestävän kehityksen ja ilmastotoimien tukeminen on myös tärkeää.

On tärkeää vaalia EU:n ja *Yhdysvaltojen* kumppanuutta, joka on merkittävässä asemassa hyvinvoinnin ja turvallisuuden takaamisessa Atlantin molemmiin puolin. EU:n on tarkasteltava *Kiina*-suhteita strategisesti ja kokonaisvaltaisesti tavoitteena unionin yhtenäisyyden vahvistaminen. EU:n tulee myös jatkaa johdonmukaista ja yhtenäistä *Venäjä*-politiikkaa, mukaan lukien pakotteissa. Valikoiva kanssakäyminen, ihmisten välisten yhteyksien edistäminen ja alueellinen yhteistyö muun muassa ympäristön suojelemiseksi ovat unionin intressissä.

EU:n naapuruston vakauden lisääminen on unionin keskeinen tavoite. EU:n *itäinen kumppanuus* edistää tiiviimpää yhteistyötä kuuden kumppanimaan kanssa ja tukee niiden uudistuksia. EU:n *eteläisessä naapurustossa* on tärkeää lisätä EU:n tukea YK:n rauhanvälitykselle Lähi-idän ja Pohjois-Afrikan konflikteissa, jotka aiheuttavat yhä suurta inhimillistä kärsimystä.

EU:n laajentumispolitiikalla on merkittävä rooli Euroopan rauhan, hyvinvoinnin, turvallisuuden ja vakauden edistämisessä. EU-jäsenyyden tavoittelu edellyttää kumppanimailta EU:n perusarvoihin sitoutumista. *Länsi-Balkan* on EU:lle strategisesti merkittävä alue, ja Suomi jatkaa työtä alueen maiden uskottavien laajentumisnäkökymien eteen. EU-hakijamaana *Turkki* on EU:lle keskeinen kumppani monilla aloilla.

Ilmastonmuutoksen vuoksi arktinen alue lämpenee yli kaksi kertaa muuta maailmaa nopeammin, millä on suuria vaikutuksia alueelle ja koko maailmalle. Arktisten luonnonvarojen ja uusien yhteyksien mahdollisuudet ovat lisänneet alueen strategista merkitystä ja keskeisten globaalien toimijoiden kiinnostusta. On tärkeää vahvistaa EU:ta arktisena toimijana ja viedä *EU:n arktinen politiikka* seuraavalle tasolle. EU:n tulee panostaa arktiseen tutkimukseen ja innovaatioihin, ympäristönsuojeluun sekä ilmastotoimiin, kuten mustan hiilen päästöjen vähentämiseen ja kestävään taloudelliseen toimintaan infrastruktuurin, liikenteen ja energiasektorin aloilla. On tärkeää varmistaa, että arktisten alkuperäiskansojen ja paikallisyhteisöjen näkemyksiä ja oikeuksia kunnioitetaan ja edistetään.

3 Turvallinen oikeusvaltio Suomi

1. Tilannekuva

Otsikko kattaa kaksi tiiviisti toisiinsa liittyvää teemaa: turvallinen Suomi ja Suomi toimivana oikeusvaltiona. Keskeisten turvallisuusministeriöiden, OM, PLM ja SM, yhteinen haaste on resurssien riittävyys. Kaikille yhteinen tekijä on hallinnonalan henkilöstön suuri koko sekä henkilöstö- ja toimitilamenojen keskeinen osuus niiden taloudesta. Siksi ministeriöiden yhteinen uhka on valtionhallinnon säästöt ja kohoavat muut toimitamenot, joihin ei saada rahoitusta. Tämä käytännössä pakottaa karsimaan henkilöstöä. OM:n ja SM:n yhteinen haaste on rikosasioiden käsittelyn (rikosketjun) toimivuus. Aiempaa heikompi tilanteen ennustettavuus edellyttää riittävää varautumiskykyä ja henkilöstöä odottamattomiin tilanteisiin.

Oikeusvaltioon kuuluu ihmisoikeussopimusten ja muiden kansainvälisten velvoitteiden noudattaminen, mikä on kyseenalaistettu jopa Euroopan unionin sisällä. Tällaisella ajattelulla on kaukupohjaa myös Suomessa. Suomen turvallisuusympäristö on muuttunut aikaisempaa epävakammaksi. Terrorismi ja väkivaltainen ekstremismi horjuttavat turvallisuutta. Turvallisuusympäristön muutokset ja sopeutuminen ilmastonmuutokseen ja sen myötä kasvaviin sään- ja luonnon aiheuttamiin onnettomuusriskeihin on huomioitava.

Turvallinen oikeusvaltio edellyttää sisäisen turvallisuuden, rajaturvallisuuden, oikeusturvan ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämistä. Viranomaisten resurssien ja luottamusta ylläpitävän toiminnan lisäksi tämä edellyttää perus- ja ihmisoikeuksista huolehtimista, hyvien väestösuhteiden tukemista sekä osallisuuden ja osallistumisoikeuksien vahvistamista. Eriarvoisuus ja syrjäytyminen ovat merkittäviä perinteisten turvallisuusuhkien (rikollisuuden ja uhriksi joutumisen) taustatekijöitä mutta myös keskeisiä uudenlaisten uhkien (radikalisoituminen ja passivoituminen) syitä. Turvallisen oikeusvalltion ylläpitäminen edellyttää arjen turvallisuuden edistämistä, eriarvoisuuden kaventamista sekä tuekseen toimivaa kansalaisyhteiskuntaa, jossa syrjäytymiseen sen eri muodoissa puututaan ja ihmisten yhdenvertaista osallistumista kansalaisyhteiskunnan toimintaan sekä pääsyä koulutukseen ja työelämään edistetään tavoitteellisesti. Nuorten osallisuus ja aktiivinen kansalaisuus ovat demokratian toteutumisen ja yhteiskuntarauhan kannalta keskeisiä teemoja. Nuorten osallisuus ja kuuleminen ei systemaattisesti toteudu valtionhallinnon lainvalmistelussa eikä julkisen sektorin muussa toiminnassa. Nuorten äänestysaktiivisuus on vanhempia ikäryhmiä alhaisempi. Yhteiskunnan monimuotoisuuden lisääntyminen voi heikentää ihmisten turvallisuudentunnetta kulttuuristen erojen ja vieraalta tuntuvien toimintatapojen vuoksi. Siksi kaksisuuntainen kotoutumisen edistäminen sekä uusien suomalaisten integroiminen yhteisönsä ja mukaan saaminen kansalaisyhteiskunnan toimintaan on erittäin tärkeää. Syrjäytymisen ja väkivallan ehkäisystä osana kokonaisturvallisuutta on erikseen liite 3.1.

Viranomaisten toiminnan ja sen edellytysten ohella yksi turvallisen oikeusvalltion kulmakivi on laadukas ja tavoitteitaan toteuttava lainsäädäntö. Lainsäädäntöprosessin johdonmukaisuus ja eri toimijoiden roolien selkeys siinä ovat edellytyksiä hyvälle lainsäädännölle. Lainvalmistelun laatu edellyttää sekä resurssien ja osaamisen riittävyyttä että poliittisen ohjauksen ja lainvalmistelutyön johtamisen yhteistoiminnan kehittämistä siten, että lainvalmistelulla on aina selkeä tavoitteet ja realistiset aikataulut.

2. Hallitusohjelmassa huomioon otettavaa

Oikeusvaltiona Suomi noudattaa ihmisoikeussopimuksia ja muita kansainvälisiä velvoitteita täysimääräisesti. Hallitus sitoutuu yhdenvertaisuuden ja kielellisten oikeuksien edistämiseen sekä rasismien, syrjinnän ja vihapuheen torjuntaan, nauttimaan kohdistuvan väkivallan ennalta estämiseen ja uhrien auttamiseen, maahanmuuttajien aseman ja oikeuksien parantamiseen sekä saamelaiden aseman ja oikeuksien edistämiseen. Suomen EU-puheenjohtajuuden aikana painotetaan oikeusvalltion, demokratian ja perusoikeuksien merkitystä. Rakentava keskustelukulttuuri ja hyvät väestösuhteet tukevat turvallisuutta sekä ihmisoikeuksien toteutumista. On tärkeää päivittää osallistumisen tapoja ja mm. demokratiaverkkopalveluita sekä turvata kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytykset. Avoin toimintatapa tukee turvallista oikeusvaltiota. Lobbarikisteriä koskeva sääntely voi tarjota läpinäkyvyyden lisäämiseen yhden keinon.

Jotta Suomi säilyy jatkossakin yhtenä maailman turvallisimmista maista ja väestön turvallisuuden tunne on korkea, sisäasiainhallinnon viranomaisten uskottava toimintakyky on turvattava. Riittävien henkilöstöressurssien ja kaluston pitkäjänteinen varmistaminen on edellytys viranomaisten palvelutason säilymiselle ja näkyvälle läsnäololle. Kansallisen turvallisuuden muuttuviin uhkiiin vastaamiseksi, on varmistettava sekä uuden tiedustelulainsäädännön tehokas soveltaminen että viranomaisten toimivaltuuksien ajantasaisuus. Ajankohtaista on myös Rajavartiolaitoksen valvontalentokoneiden uusiminen, teknisen valvontajärjestelmän uusiminen sekä kolmen ulkovartiolaivan korvaaminen kahdella uudella. Arjen turvallisuuspalvelut, kuten Rajavartiolaitoksen, poliisin ja pelastustoimen palvelut, on turvattava riittävän tasapuolisesti koko maassa ja kaikissa oloissa.

Oikeusvaltion toimintakyky on vaarantumassa oikeusvaltioon kohdistettujen säästöjen takia. Oikeusministeriö pystyy takaamaan oikeusvaltion nykyisen palvelutason, jos julkisen talouden suunnitelman (JTS) säästö pysäytetään vuoden 2022 tasolle ja uusia säästöjä ei kohdisteta oikeusvaltioon. Tällä hetkellä merkittävä ongelma oikeusvaltion toiminnassa on rikosvastuun heikko toteutuminen. Tilanteen parantaminen edellyttää syyttäjälaitoksen voimavarojen vahvistamista. Oikeusturvan toteutumisen kannalta on myös välttämätöntä pitää huoli koko rikosketjun oikeasuhtaisesta resursoinnista esitutkinnasta täytäntöönpanoon saakka. Poliisin toimintakyvyn vahvistaminen edellyttää myös rikosketjun muiden toimijoiden voimavara-tarpeen kasvua. Oikeusvaltion toimintaedellytysten turvaamiseksi on myös välttämätöntä toteuttaa täysimääräisesti oikeusministeriön hallinnonalan rakenneuudistukset ja muut kehittämistoimenpiteet sekä jatkaa harmaan talouden torjuntaohjelmaa. Lisäksi tulee huolehtia julkisen oikeusavun palvelujen saatavuudesta ja laadusta.

Puolustuksen resurssit turvataan. Puolustuselonteolla ja sen toimeenpanolla turvataan puolustuskyky muuttuvassa turvallisuustilanteessa, luodaan edellytykset uskottavan koko maan kattavan puolustusjärjestelmän ylläpitämiselle, toteutetaan strategiset suorituskykyhankkeet, parannetaan puolustusvoimien valmiutta ja ohjataan puolustusyhteistyön syventämistä sekä kansallisen lainsäädännön kehittämistä.

Kriminaalipoliittisen päätöksenteon tulee nojautua kokonaisvaltaiseen ja tutkittuun tietoon. Nykytiedon mukaan erityisesti nuorten rikoskäyttäytyminen on usein yhteydessä laaja-alaisiin ongelmiin monilla elämän osa-alueilla, kuten sosiaaliin ja terveysongelmiin, huumeiden käyttöön, elämänhallinnan ongelmiin, koulun keskeyttämiseen, työttömyyteen, uhrikokemuksiin, mitkä yhdessä johtavat yhteiskunnasta syrjäytymiseen. Näihin tekijöihin voidaan pyrkiä vaikuttamaan sekä ennaltaehkäisevällä rikosentorjuntatyöllä että seuraamusten sisältöjä kehittämällä. Myös korkea kiinnijäämisriski ja rikosvastuun joutuisa toteutuminen vaikuttavat tutkitusti rikosentekoalittiuteen. Sen sijaan rangaistusaikojen pidentämisellä ja ns. pelotevaikutuksen korostamisella ei ole juurikaan todettua rikollisuutta vähentävää vaikuttavuutta. Vankiluvun kasvataminen on yhteiskunnalle kallis ja tehoton menetelmä, jolla ei ole vaikutusta rikollisuuden juurisyihin.

Digitaalisen turvallisuuden uhat ovat jatkuvasti monimutkaistuneet ja riskien realisoidumisen vaikutukset kasvaneet. Digitalisoidumisen laajeneminen ja palvelutuotannon keskittyminen ovat tuoneet kustannussäästöjä ja palveluiden kehittymistä, mutta samalla ne ovat luoneet uusia riskejä palveluiden jatkuvuuden ja luotettavuuden varmistamiseen. Suunnitelma digitaalisen turvallisuuden kehittämisestä antaa työkaluja näiden riskien hallitsemisessa ja julkisen hallinnon sähköisten palveluiden varmistamisessa ja tätä kautta vahvistaa koko yhteiskunnan digitaalista luottamusta.

Koko oikeusvaltio -teemalle yhteisenä asiana lainvalmistelun resursseihin ja lainvalmistelukoulutukseen on kiinnitettävä huomiota. Lainvalmistelun laadusta on erillinen liite 3.2.

3. Ehdotettavat mittarit / tunnusluvut

Turvallisen oikeusvaltion teemojen seurantaan löytyy runsaasti mittareita kaikilta hallinnonaloilta. Seuraavassa esimerkkejä tunnusluvuista, joita seuraamalla voidaan arvioida toimenpiteiden vaikuttavuutta:

- Kokonaisrikollisuuden taso sekä rikoslajikohtaiset tilastotiedot (rikostilastot ja kokonaisrikollisuuden tutkimus)

- Poliisin tutkintamäärät (tavoite vuodessa 80 000 juttua enemmän)
- Hoidettujen hälytystehtävien määrä (lkm) ja vasteajat, onnettomuuksien määrä
- Turvallisuuden tunne, viranomaisten läsnäolo ja näkyvyys (turvallisuustutkimus)
- syyttäjät: keskimääräinen syyteharkinta-aika
- vankien ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden määrä
- ulosoton asiakasmäärä, perintätulos
- oikeusavun käsittelemät asiat
- oikeuslaitos: ratkaistujen asioiden määrä ja käsittelyajat
- Maahanmuutto: käsittelyajat eri lupatyypeissä, laittomasti maassa oleskelevien määrä
- OECD:n iREG-vertailu
- demokratiaindikaattorit, syrjinnän seurantajärjestelmä ja kieli-indikaattorit, luottamusindikaattorit
- Nuorisobarometri

4. Toimenpidekokonaisuudet

Turvallisessa oikeusvaltiossa on vahvistettava osallisuutta, ja syrjäytymiskehityksen pysäyttämiseen ja ehkäisyyn tarvitaan useaa hallinnon alaa koskevaa lähestymistä. Asiakkaiden ohjautumista heidän tarvitsemiensa palveluiden piiriin tehostetaan ja varmistetaan palvelujen saatavuus: ulosotosta talous- ja velkaneuvontaan, poliisilta, vankilasta ja yhdyskuntaseuraamuksista sosiaali- ja terveyspalveluihin sekä rikollisuutta ehkäiseviin kuntoutusohjelmiin. Samalla ehkäistään ylivelkaantumista edistämällä talous- ja velkaneuvontaan ohjaamista, parantamalla kansalaisten talousosaamista, tehostamalla luototussääntelyn noudattamista sekä vähentämällä kuluttajaluottojen houkuttelevuutta ja tarvetta turvautua niihin.

Tunnistetaan eri väestöryhmien keskuudessa esiintyviä syrjäytymisen riskitekijöitä ja keinoja niihin vaikuttamiseksi. Ylisukupolvisen syrjäytymisen torjumiseksi varmistetaan perustason lasten ja nuorten palveluissa riittävä osaaminen ja resursointi mielenterveys- ja käytöshäiriöiden sekä neuropsykiatristen ongelmien tunnistamisessa ja hoitamisessa. Lastensuojelun jälkihuolto uudistetaan aikuistumisen tueksi.

Hallituskauden alussa laaditaan puolustuselonteko sekä kokonaisvaltainen sisäisen turvallisuuden selonteko. Hornet-kaluston suorituskyky korvataan täysimääräisesti. Hankintasopimus solmitaan vuonna 2021. Laivue 2020 -hankkeen hankintasopimusta koskeva päätös tehdään hallituskauden alussa. Puolustuksen resursoinnissa noudatetaan Puolustuselontekoa (2017).

Uusitaan Rajavartiolaitoksen vanhentuneet valvontalentokoneet, tekninen valvontajärjestelmä sekä kaksi ulkovartiolaivaa.

Kansainvälisellä puolustusyhteistyöllä vahvistetaan Suomen kansallista puolustusta ja parannetaan edellytyksiä tarvittaessa antaa ja vastaanottaa sotilaallista apua. Kansainvälinen harjoitustoiminta säilytetään nykyisellä riittävällä tasolla. Asevelvollisuutta ylläpidetään sotilaallisen maanpuolustuksen tarpeisiin. Sen kehittämistä yksilöä motivoivaksi ja myönteisiä yhteiskunnallisia vaikutuksia vahvistavaksi jatketaan. Kehitetään kiinteistöjärjestelmää palvelemaan aiempaa paremmin puolustushallinnon tarpeita. Tavoitteena on vähentää toimitilakustannusten nousua. Puolustusvaliokunta on velvoittanut selvittämään turvallisuusviranomaisten erityiskiinteistöjen omistajajärjestelyjä.

Pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan suorituskyky ja voimavarat tulee varmistaa ottaen huomioon kansalliset ja alueelliset palvelutarpeet. Erityisesti tulee huolehtia harvaan asuttujen alueiden palvelujen saatavuudesta ja sopimuspalokuntatoiminnan kehittämisestä. Pelastustoimen valtakunnallista johtamista ja ohjausta tulee vahvistaa.

Turvakotien maantieteellistä kattavuutta ja asiakaspaikkojen määrää lisätään. Myös seksuaalisen väkivallan uhreille tarkoitettujen SERI-keskusten lisäämistä jatketaan. Valtakunnallistetaan LASTA-hankkeessa kehitetty moniammatillinen Lastenasiointalo-malli.

Tuomioistuinten ja rikosseuraamuslaitoksen sekä oikeusavun ja edunvalvonnan laatua ja tehokkuutta parantavia rakenneuudistuksia jatketaan ja ulosottoviraston rakenneuudistuksen toimeenpanosta huolehditaan. Palvelujen ja prosessien tehokkuutta ja laatua oikeudenhoidossa parannetaan digitalisoinnin ja uuden teknologian (analytiikka, automatisointi, tekoäly) avulla, keskeisenä hankkeena todistelun vastaanottaminen vain kerran ja tallentaminen valituskäsitteilyä varten. Oikeudenkäyntikustannusten kohtuullisuudesta huolehditaan ja käynnistetään selvitys julkisen oikeusavun taloudellinen kattavuuden kartoittamiseksi. Harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjuntaa jatketaan.

Oikeusavun ja yleisen edunvalvonnan keskushallintotehtävät kootaan valtakunnalliseksi virastoksi ja oikeusministeriön hallinnonalan pienten toimijoiden hallinto- ja tukitehtäviä kootaan yhteen.

Laaditaan kansalliskielistrategia. Kansalliskieliverkoston toimintaa uudella hallituskaudella 2019–2023 jatketaan kansalliskielten osaamisen, näkyvyyden ja läsnäolon takaamiseksi yhteiskunnassa.

Vaalikaudella tulee saattaa loppuun saamelaiskäräjistä annetun lain uudistaminen, selvittää totuus- ja sovintomenettelyn käynnistämistä sekä ja pohjoismaisen saamelaissopimuksen kansallista hyväksymistä yhteistyössä saamelaiskäräjien kanssa.

Edistetään EU:n liittymistä Euroopan ihmisoikeussopimukseen. Jatketaan Istanbulin sopimuksen kansallista toimeenpanoa ja edistetään EU:n liittymistä sopimukseen. Toimeenpannaan kansalliset ohjelmat, kuten SM:n Turvallisuutta kaikille - Turvallisuussuunnittelun linjaukset 2018 sekä valmisteilla oleva Lasten ja nuorten kokeman väkivallan ehkäisyn tavoite- ja toimenpidesuunnitelma 2020–2025. Ihmiskaupan vastaiset rakenteet tarvitsevat selkeyttämistä ja pysyvät resurssit.

Sukupuolivähemmistöihin kuuluvien henkilöiden asemassa ja oikeusturvassa on vakavia puutteita, joiden korjaaminen edellyttää lainsäädännöllisiä toimenpiteitä.

Suomi osallistuu kansainväliseen terrorisminvastaiseen yhteistyöhön korostaen oikeusvaltioperiaatteen ja ihmisoikeuksien kunnioittamista terrorismin vastaisessa toiminnassa.

Vahvistetaan kotoutumista edistämään maahanmuuttajien täysimääräistä kiinnittymistä suomalaisen yhteiskuntaan. Maahanmuuttoviraston resurssit turvataan.

Kyberturvallisuusvaatimusten tulee olla riskiperusteisia ja oikeasuhtaisia yritysten kv-kilpailukyvyyn säilyttämiseksi. Kyberturvallisuusosaamiseen on panostettava nykyistä enemmän kaikilla hallinnonaloilla sekä yhteiskunnan toiminnan kannalta kriittisissä yrityksissä. LVM katsoo, että Liikenne- ja viestintäviraston Kyberturvallisuuskeskuksen budjettirahoitusta on kasvatettava merkittävästi hallituskauden aikana. Kokonaisturvallisuutta ja yhteen toimivuutta tukevalla turvallisuusarkkitehtuurilla varmistetaan kokonaisuohjausta ja kustannustehokkuutta.

Parannetaan lainvalmistelun laatua valtioneuvostotason paremman sääntelyn toimintaohjelman avulla.

4 Elinvoimainen Suomi

1. Tilannekuva

Suomen talouskasvun näkymä on pitkällä aikavälillä vaimea. Talouskasvun turvaamiseksi tarvitaan toimenpiteitä, joilla vahvistetaan työllisyyttä ja tuottavuuskasvua. Tuottavuuden tärkein lähde ovat innovaatiot, joiden syntymistä voidaan edistää tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnalla (TKI-toiminta). Sen määrä on Suomessa kehittynyt huomattavasti heikommin kuin tärkeimpien kilpailijamaiden. Noin 65 % Suomen TKI-menoista on yksityisiä. Julkiset toimet, joilla kannustetaan yrityksiä lisäämään TKI-investointejaan, ovat siksi olennaisia, kun pyritään lisäämään TKI-investointeja kokonaisuutena.

Globaalien kehityshaasteiden ratkaiseminen on jo tuonut merkittävää liiketoimintaa Suomeen. Ratkaisuihin tähtäävää liiketoimintaa voidaan edelleen kasvattaa ja esim. uusien vähähiiliteknologioiden kehittäminen ilmastonmuutoksen ratkaisuksi luo pitkällä aikavälillä talouskasvua. Suomessa toimivilla yrityksillä on kaikki edellytykset toimia globaalistikin merkittävänä teknologioiden kehittäjinä ja myyjinä. Suomen tunnistettuja vahvuuksia ovat mm. bio- ja kiertotalous, puhdas teknologia, terveysala sekä liikenne. Pitkällä aikavälillä ilmastonmuutos voi johtaa tuotantoedellytysten heikkenemiseen maailman tärkeillä ruuantuotantoalueilla. Tulee varmistaa kansallinen ruokaturva. Kansainväliset haasteet korostavat tarvetta korvata uusiutumattomien raaka-aineiden ja energian käyttöä uusiutuvilla bio- ja kiertotalousratkaisuilla.

Suomi on Euroopan nopeimmin ikääntyvä maa. Tarvitsemme taloudellisesti ja sosiaalisesti kestäviä ratkaisuja, jotta voidaan vastata ikääntymisestä johtuvaan huoltosuhdemuutokseen ja varmistaa riittävä osaava työvoima. Ikääntymisestä johtuvaa palvelutarpeen kasvua tulisi hillitä laajalla toimenpidekokonaisuudella.

Avoimet ja kilpailulliset markkinat ovat edellytys korkealle työllisyydelle ja kasvulle. Liian vähäinen kilpailullisuus johtaa siihen, etteivät yritykset panosta innovaatioihin ja tuottavuuden nostamiseen. Kotimarkkinoiden kilpailullisuutta on syytä vahvistaa. Julkisen sektorin rooli on asteittain muuttunut kohti järjestäjää, kun palvelutuotannossa hyödynnetään myös muita toimijoita. Sääntelyn yritysvaikutusten arviointi ei ole vielä riittävän systemaattista.

Alue- ja kuntakehitystä luonnehtii yhä voimistuva erilaistuminen. Väestö ja yritykset keskittyvät kasvaviin kaupunkeihin ja niiden välisille kasvukäytävillä. Kaupunkiseudun ja väestötiheyden kasvu lisäävät alueen ja samalla koko maan tuottavuutta. Maankäytön, asumisen ja liikennejärjestelmän (MAL) yhteiskehittäminen luo kestäväälle kasvulle edellytyksiä. MAL-sopimusten avulla on voitu sopia eri toimenpiteiden toteuttamisjärjestyksestä seudullinen kokonaisuus ja kansalliset tavoitteet huomioiden. Kaupungistumisesta huolimatta Suomen kilpailukykyyn kannalta kriittinen teollisuus sijaitsee ympäri maata, mikä edellyttää koko maan kattavaa ja toimivaa liikennejärjestelmää sekä mm. toimivia laajakaistayhteyksiä. Väylien nykykunto ei tue riittävästi asiakastarpeita, digitaalisia palveluita ja automaatiota. Liikenneverkon puutteellinen kunto heikentää liikenteen toimintavarmuutta sekä lisää kustannuksia ja päästöjä.

2. Hallitusohjelmassa huomioitavaa

Tutkimus- ja innovaationeuvosto on asettanut strategiseksi tavoitteeksi nostaa Suomen TKI-toiminnan menot vastaamaan 4 % bkt:sta. Lisäksi Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilari allekirjoitettiin 2017. Euroopan sosiaalisen ulottuvuuden tulee myös 2020-luvulla perustua osallistavaan, kestäväan kasvuun ja sisämarkkinoiden oikeudenmukaisuuteen. Suomi edistää EU- keskustelua hyvinvointitalous-lähestymistavan mukaisesti, sektorirajat ylittäen, ja laatii siitä neuvoston päätelmät. Maankäytöstä, asumisesta ja liikenteestä (MAL) on neljällä edeltävällä hallituskaudella laadittu sopimukset valtion sekä neljän suurimman kaupunkiseudun (Helsinki, Tampere, Turku ja Oulu) kanssa, ja uusien sopimusten neuvottelut ovat meneillään.

Parlamentaarinen liikenteen rahoitusta arvioiva työryhmä sekä VM:n työryhmä käsittelevät hankeyhtiöiden käyttöä erityisesti suurten raideinvestointien yhteydessä v. 2018. Ensimmäinen valtakunnallinen 12-vuoti-

nen liikennejärjestelmäsuunnitelma valmistellaan tulevalla hallituskaudella. Sen on tarkoitus valmistua keväällä 2020 ja kattaa liikenneverkon kehittämisen kokonaisuudessaan. Rautatietoimialan kehittämiseksi perustettiin 14.2.2019 valtion omistama osakeyhtiö Pohjolan Rautatiet Oy (valtio pääomitti 107 milj. eurolla).

Kaupunkipolitiikan ohjelmakokonaisuus (kaupunkiohjelma, seutukaupunkiohjelma, kestävät kaupungit -ohjelma) valmistui vuoden 2018 aikana. Suuria kaupunkeja ja muita maakuntakeskuksia koskeva kaupunkiohjelman sekä seutukaupunkiohjelman aikajänne ulottuu vuoteen 2022, kestävät kaupungit -ohjelman vuoteen 2023. Positiivisen rakennemuutoksen tilanteisiin (erityisesti osaavan työvoiman saatavuuden turvaamiseksi) laaditut siltasopimukset Kainuun, Pirkanmaan ja Pohjois-Savon kanssa ovat voimassa vuoden 2020 loppuun. Aluekehittämisen pääasiallisia rahoituslähteitä ovat EU:n rakennerahastot. Ohjelmakausi päättyy vuoden 2020 lopussa. Uuden ohjelmakauden valmistelu on parhaillaan käynnissä. Lisäksi maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2014–2020 on valtioneuvoston kaudelle 2016–2020 asettaman Maaseutupolitiikan neuvoston MANEn toimintaohjelma ja kansallisen laajan maaseutupolitiikan väline. MANE on hyväksynyt Harvaan asutun maaseudun kehittämisstrategian 2017–2020.

Kiertotalouden edistämiseksi on päivitetty Sitran johdolla laadittua kiertotalouden tiekarttaa sekä toteutettu hallituksen kiertotalouden toimenpideohjelmaa. Valtakunnallinen jättesuunnitelma sisältää myös kiertotaloutta tukevia avauksia. Muovihaasteiden ratkaisemiseksi on laadittu Vähennä ja vältä, kierrätä ja korvaa -muovitiekartta Suomelle. Tiekartan toteutus edellyttää kokeilu- ja kehittämishankkeita sekä investointeja uusien muovia hyödyntävien ja korvaavien ratkaisujen kehittämiseksi.

3. Ehdotettavat mittarit / tunnusluvut

- BKT:n ja työllisyyden kasvu sekä yksityiset t & k -menot
- Tuottavuuden muutos yrityssectorissa ja koko taloudessa
- Uudet rahoitetut liiketoiminta- ja innovaatioekosysteemit ja niihin sitoutuneiden yritysten määrä
- Kasvua ja kansainvälistymistä hakevien uusien BF- ja TF -asiakkaiden määrä
- Kasvuhakuisten pk-yritysten osuus kaikista pk-yrityksistä ja pk-yritysten viennin arvo
- Suomeen suuntautuvat suorat ulkomaiset investoinnit
- Ulkomaisen työvoiman määrä ja sen muutos, erityisasiantuntijoiden, tutkijoiden ja kansainvälisten opiskelijoiden oleskelulupien määrä.
- Maahanmuuttoviraston lupahallinnon työn sujuvuus, lakisäateisissä käsittelyajoissa pysyminen ja jonojen lyhentäminen
- Parannetaan alueiden sekä kaupunkiseutujen välistä ja niiden sisäistä saavutettavuutta siten, että liikkumisen edullisuus, laatu ja matka-aika paranevat niin henkilö- kuin tavaraliikenteessäkin. Mittaamisen tueksi kehitetään valtakunnallinen liikenne-ennustemallijärjestelmä.
- Kasvatetaan rautateiden henkilöliikenteen kulkutapaosuus 5 prosentista 8 prosenttiin.
- Alueelliset ja kaupunkikohtaiset työllisyystiedot; maaseudulla toimivien yritysten määrä ja laatu

4. Toimenpidekokonaisuudet

1. Strategisempi innovaatio- ja elinkeinopolitiikka

Innovaatiopolitiikan pitkäjänteisyyttä ja strategisuutta parannetaan. Käynnistetään uudistusohjelma, jossa toiminnan voimavaroja kasvatetaan kohti tasoa, jossa t & k -menot ovat 4 % BKT:sta. Uudistamiskärkinä ovat strategiset ohjelmat, joihin sitoutetaan yritykset ja merkittävät innovaatio toimijat. Ohjelmissa sisältöpainopisteinä läpileikkaavasti: 1. Luovat ihmiset, yritykset ja yhteisöt; 2. Kansainvälinen verkottuneisuus; 3. Toimivan ja kestävä yhteiskunnan ratkaisut; 4. Datatalouden innovaatiot ja arvonluonti. Innovaatioiden käyttöönotto toiminnan ensisijainen tavoite. Datan saatavuus ja hyödyntäminen tärkeitä arvonlähteitä.

Suomessa on ilmatoratkaisujen (bio-, cleantech, kiertotalous ja sininen biotalous) osaamista, jolla globaaleja päästöjä voidaan vähentää ja uudistaa elinkeinoelämää. Uusien vähähiilisten ratkaisujen kaupallistamiseksi innovaatio- ja kansainvälistymisrahoitusta lisätään. Älyliikennetarkaisuja viedään maailmalle vauhdittamalla liikennealan kansallista kasvuohtelmaa. Terveysalan kasvustrategian toimet vahvemmin sairauksien ennaltaehkäisyyn ja hyvinvointiin. Akkualan kehittämisohjelma edistää alan osaamisen ja akkuarvoket-

jun syntymistä Suomeen. Mineraalisten raaka-aineiden strategialla edistetään huoltovarmuutta, mineraalien hyödyntämistä ja uudelleenkäyttöä. Teollisuuden kasvua vauhditetaan digitaaliseen transformatioon, vähähiilistämiseen ja kiertotalouden liiketoimintamalleihin perustuvalla teollisuuden uudistamisohjelmalla. Matkailun kasvun ja uudistumisen tiekartta 2015–2025 ja laaditaan matkailun strateginen ohjelma.

Laaditaan valtioneuvoston strateginen ohjelma kiertotaloudesta, jossa ympäristötavoitteiden lisäksi edistetään uutta liiketoimintaa ja kiertotalouden innovaatioita. Lisätään julkisen sektorin vaikuttavuutta julkisissa hankinnoissa ottamalla käyttöön uusia toimintamalleja. Laaditaan ohjelma innovatiivisten ja kestävien julkisten hankintojen edistämiseksi, pitkän aikavälin tavoitteena 10 prosentin osuus hankinnoista. Lisäksi toteutetaan kansallinen vesihuoltouudistus: Edistetään vesihuoltoalan innovatiivisia hankintoja, kokeilu- ja testausympäristöjen aikaansaamista sekä alan digitalisaatiota. Kannustetaan kuntia ja vesihuoltolaitoksia rakennemuutokseen, yhteistyöhön ja ulkopuolisten palveluiden käyttöön.

2. Paremmat yrityspalvelut

Varmistetaan valtakunnallisten, alueellisten ja kunnallisten yritys- ja kansainvälistymispalveluiden asiakaslähtöisyys, saumattomuus ja saatavuus kotimaassa ja ulkomailla. Team Finland –yhteistyöllä yrityksille tarjotaan tehokkaampi maakunnista maailmalle –palveluketju. Tavoitteena on pk-yritysten, erityisesti keski- ja suuren ja skaalautuvien kasvuyritysten, kansainvälisen kasvun tukeminen ja uusien potentiaalisten vientiyritysten syntyminen. Team Finland -verkoston operatiivisena vetäjänä toimivalle Business Finlandille varmistetaan riittävät resurssit ja sen ulkomaanverkostoa vahvistetaan vastaamaan kilpailijamaiden tasoa sekä yritysten tarpeita ja markkinoiden kasvunäkymiä. Kansainvälistymispalvelujen vaikuttavuutta ja seurantaä kehitetään. Vienninrahoitusjärjestelmää ja -tarjontaa kehitetään kansainvälisesti kilpailukykyiseksi erikokoisille yrityksille ja varmistetaan rahoitusvaltuuksien ja puskurivarojen riittävyys. Yritysrahoituksen toimivuutta ja Suomen pääomasijoitusmarkkinoita kehitetään. Selvitetään mahdollisuus koota työ- ja elinkeinopalvelujen sekä osaamisen ja kotoutumisen edistämistehtäviä yhteen monipaikkaisesti toimivaan virastoon.

3. Kilpailupolitiikan vahvistaminen

Vahvistetaan kotimarkkinoiden kilpailullisuutta. Ensisijaista on turvata kilpailu- ja kuluttajavalvonnan resurssit. Selvitetään ja arvioidaan markkinoiden avaamista ja toimintaedellytysten parantamista sektoreilla, joilla kilpailu toimii vielä puutteellisesti (esim. jätehuolto- ja kiertotalous, raideliikenne, lääkejakelu, lääkkeiden vähittäismyynti, alkoholin myynti, sähköinen tunnistaminen). Samalla selkeytetään julkisen sektorin roolia markkinoilla ja varmistetaan kilpailuneutraaliteetti julkisten toimijoiden toimiessa markkinoilla.

Lääkkeiden vähittäismyyntimarkkinan avaamista STM ei sellaisenaan kannata eikä näe tarvetta alkoholin vähittäismyyntin kilpailupoliittiselle arvioinnille tai selvittämiseksi (Liite 4.1). STM:n kanta on, että kilpailun lisäämisessä sähköisessä tunnistamisessa tulee edetä VM:n ja VRK:n sähköistä tunnistautumista koskevan selvityksen mukaisesti. YM:n kanta on, että jäte- ja kiertotalousalaa on avattu merkittävästi kilpailulle Sipilän hallituskaudella ja alan kehityksen kannalta on ongelmallista, että jatkuvasti muutetaan merkittävästi vastuukysymyksiä. YM:n mielestä jätehuolto ja kiertotalous olisi syytä jättää pois luettelosta.

4. Sujuvampi sääntely

Asetetaan valtioneuvostotasolla tavoite, että lainsäädännön aiheuttama yritysten sääntelytaakka ei kasva tulevan hallituskauden aikana. Tavoitteeseen voidaan pyrkiä ottamalla asteittain käyttöön ns. yksi yhdestä -periaate, perusteellisesti valmistellen. Periaatteen mukaan yrityksiin kohdistuva lisätaakka tulee korvata taakan keventämisellä toisessa yhteydessä. Sääntelyn yleisperiaatteena on olla mahdollistavaa, innovatiivisempia ja kestävä. On tärkeää, että lainsäädäntö antaa tilaa uusille innovaatioille ja erilaisille teknologisille ratkaisuille. Sääntelyllä ei tule lukita kiinni vallitsevia toimintatapoja, vaan mahdollistaa parempien toimintamallien syntyä. Huomioidaan osana lainvalmistelun kehittämistä.

5. Aluekehitys ja kaupunkipolitiikka

EU:n alue- ja rakennepolitiikassa uuden ohjelmakauden tavoitteena on alueiden kestävä kasvun ja työllisyyden edistäminen. Kaupunkipolitiikan lähtökohtana on kaupunkien erilaistuvien haasteiden huomioon ottaminen kestävä kaupunkikehittämisen pohjalta. Terävöitetään kaupunkipolitiikkaa kohdistamalla sitä erit. 9–12 suurimpaan kaupunkiseutuun. Metropolialueella on kansallinen erityisasema. Jatketaan metropolipolitiikkaa ja laaditaan siitä selonteko. Maankäytön, asumisen ja liikenteen sopimuksia (MAL) jatketaan

ja erikseen harkitaan niiden laajentamista joillekin uusille kaupunkiseuduille. Keinoina ovat myös uudistuneet kaupunkien kasvusopimukset, joiden yhteyttä MAL-sopimukseen parannetaan, sekä Kestävä kaupunki -ohjelma, jota vahvistetaan. Sivistykselliset palvelut tulisi turvata väestömäärän ja -rakenteen edellyttämällä tavalla maan eri osissa. Kuntia koskevat päätökset kohdistuvat eri tavoin erilaisiin kuntiin: tarvitaan kunta-kohtainen tilannekuva ennen kuntia koskevaa laajempaa päätöksentekoa. Kuntia koskevan päätöksentekoon koordinoitua, jotta politiikkavalinnat johtaisivat kokonaisuutena tavoiteltavaan lopputulokseen.

6. Liikenne

Lainsäädännöllä ja rakenteellisilla uudistuksilla luodaan rautatieliikenteeseen kilpailua. Laaditaan rautatie-liikennestrategia, jolla kasvatetaan rautateiden henkilöliikenteen kulkutapaosuuden kasvattamiseksi 5 %:sta 8 %:iin. Ajoitetaan ratahankkeiden suunnittelu- ja rakentamisvalmius siten, että ne olisivat tuki-kelpoisia merkittävimmillä EU:n Verkkojen Eurooppa -rahoitusvälineen (CEF) hakukierroksilla. Edellytetään kaupunkiseuduilta sitoutumista vaikuttavaan ilmastopolitiikkaan ja toimia liikenteen palveluistumisen, automaation ja puhtaampien käyttövoimien edistämiseksi. Asetetaan em. toimet kaupunkiliikenteen tuen ehdoksi. Määritetään kestävää liik-kumista edistäville liikennehankkeille ja liikenteen tuille selkeät tuotto-odotukset, joiden toteutumista tehostetaan tiukemmilla sopimusehdoilla. Tukien sitovuutta edistetään tukien takaisinperintäehdoilla.

Alustatalouden, tekoälyn ja automaation kiihdyttäjäksi eri toimialoilla tarvitaan nykyistä useammille pääsyä uuden liiketoiminnan kannalta keskeiseen dataan. Muun muassa uudet liikennepalvelut (MaaS) perustuvat datan saatavuuteen liikennemarkkinoilla. Datatalous tukee kestävää kehitystä ja edistää päästöjen vähentymistä erityisesti liikennesektorilla.

LVM: Valmistellaan valtakunnallinen liikennejärjestelmäsuunnitelma parlamentaarisesti jo linjatulla tavalla: nostetaan perusväylänpidon rahoitusta. Nostetaan kehittämishankkeiden määrärahasoa. Kehitetään rata-verkkoa toimeenpanemalla hankeyhtiöiden perustaminen: Pohjolan Rautatiet Oy perustaa tytäryhtiöt Suomi-rata Oy:n ja Turun tunnin juna Oy:n ja pääomittaa Hankeyhtiö Suomi-rataa ja Hankeyhtiö Turun tunnin juna. Jatketaan hankeyhtiömallin valmistelua Itäradan nopeuttamiseksi. Toteutetaan liikenteen verojen, kannustimien ja maksujen kokonaisuudistus. Siirretään verotuksen painopistettä auton hankinnasta sen käyttöön. Otetaan käyttöön tai mahdollistetaan alueelliset tai valtakunnalliset liikenneverkon käyttömaksut, jotka osoitetaan väyläverkon ylläpitoon ja kehittämiseen. Tehdään parlamentaarinen suunnitelma maantieverkon omistajuuden siirtämiseksi valtioneuvostolle. Muodostetaan valtakunnallisesti toimiva, alueellisesti läsnä oleva väylänpidon asiantuntija- ja tilaajaorganisaatio yhdistämällä Väylävirastoon ELY-keskusten liikennevastuualueiden tiedonpidon tehtävät.

VM: Laissa liikennejärjestelmästä ja maanteistä, pykälän 15b mukaan kunkin hallituskauden alussa liikennejärjestelmäsuunnitelma tarkistetaan ja sovitetaan yhteen julkisen talouden suunnitelman kanssa sekä tarvittaessa tarkistetaan julkisen talouden suunnitelman muuttuessa. Karkea arvio hankkeiden mittaluokasta on nykytietojen perusteella runsas 11 mrd. euroa. Linjauksesta riippuen nopeat raidehankkeet eivät juurikaan poista olemassa olevan rataverkon korjausvelkaa. Nopeiden ratahankkeiden eteneminen edellyttää mm. kuntien ja muiden hyötyjien merkittävää panostusta hankkeiden suunnittelu- ja rakennuskustannuksiin. Hankekohtaisesti tulisi arvioida tarve hankeyhtiöille, joista säädettäisiin lailla. Hankkeiden päätöksenteko tehtäisiin osana julkista talouden kokonaisuutta koskevaa päätöksentekoa ja ne otettaisiin kehyksiin sopeutettavaan 12-vuotiseen valtakunnalliseen liikennejärjestelmäsuunnitelmaan. Liikenteen päästöohjaus on tällä hetkellä jo hyvin voimakasta muihin sektoreihin nähden painottuen käytön verotukseen. Liikenteen verotuksen päästöperusteinen rakenne on toimiva eri tavoitteiden kannalta, kokonaisuudistusta ei tarvita.

7. Maatalous ja maaseutu

Turvataan erityisesti riittävä maatalouden ja maaseudun kehittämisen EU- ja kansallinen rahoitus ohjelma-kauden 2021–2027 toimenpiteille. Rahoituksen pitää myös tukea hiilineutraaliisuutta ja kestävyystavoitteita sen riittävyuden lisäksi. Osana rahoituskokonaisuutta päätetään Makeran tulevasta toiminnasta. Toteutetaan valtakunnallinen maa- ja metsätalouden vesienhallinnan toimintaohjelma. Uudistetaan maankuivatusjärjestelmä.

5 Luottamuksen ja tasa-arvoisten työmarkkinoiden Suomi

Tässä muistiossa käsitellään työmarkkinoita ensisijaisesti hallitustunnustelijan asettamien kysymyksen perusteella, jotka kohdistuvat kolmikantaiseen valmisteluun, työehtojen vähimmäisehtojärjestelmään, palkka-tasa-arvoon ja perhevapaa-uudistukseen. 75 prosentin työllisyysasteeseen tarvittavia keinoja käsitellään teemaryhmässä 6, kestävän talouden Suomi. Työ- ja elinkeinoministeriö on käsitellyt työpolitiikan keinoja kokonaisuutena Työmarkkinanäkemyksen julkaisussaan². VM:n näkemykset on puolestaan esitetty VM:n virka-miespuheenvuoron työllisyysosiossa.

1. Tilannekuva

Työn muutoksen vaikuttavia megatrendejä ovat digitalisaatio, globalisaatio, väestörakenteen muutos, il-maston muutos, maahanmuutto ja kaupungistuminen. Muutoksen ytimessä ovat automaatio, robotit ja te-koäly sekä jakamis- ja alustatalouden kehitys, jotka muuttavat työn sisältöä, työn tekemisen tapoja ja työn-antaja-työntekijä -suhdetta. Digitalisaatio luo uusia työn saamisen ja tekemisen mahdollisuuksia, koska työtä voi tarjota ja tehdä paikasta ja ajasta riippumattomasti. Tiedon hyödyntäminen ja tekoäly mahdollis-tavat uusien työtehtävien muodostumisen, kuten robotisaatio on mahdollistanut uusien teollisuustyöpaik-kojen syntyminen. Rutiininomainen tietotyö tulee vähenemään mahdollistaen työvoiman keskittymisen mielekkäämpiin tehtäviin. Työmarkkinoiden keskeisenä haasteena on korkea rakenteellinen työttömyys, jotka liittyvät työvoiman heikkoon ammatilliseen ja alueelliseen kohtaantoon, heikkoon työnteon kannsta-vuuteen tietyissä elämäntilanteissa, palkanmuodostuksen vähäiseen joustavuuteen ja puutteisiin palvelui-hin ohjaamisessa.

Tällä hetkellä Suomi ei menesty riittävän hyvin kasvavassa kilpailussa kansainvälisistä osaajista, ja osaajien puute on yksi suurimmista yritysten kasvun ja kansainvälistymisen haasteista. Ilman riittävää työvoiman maahanmuuttoa myös työvoiman tarjonta ja pidemmällä aikavälillä työllisten määrä laskevat olennaisesti. Työvoiman muutos, johon vaikuttaa mm. ikärakenteen ja koulutustason muutos, maahanmuutto ja moni-kulttuurisuus, on huomioitava ja nähtävä vahvuutena työmarkkinoilla ja työelämässä.

Työmarkkinoista ja työelämästä, niiden kehittämisestä ja sääntelyn ajantasaisuudesta tulisi eri osapuolten kesken olla yhteinen tilannekuva. Tarvittavat muutokset tehdään yhteistyössä työelämän osapuolten kanssa.

Yleiskuva työmarkkinoiden ja työelämän laadun kehittymisestä on positiivinen. Työllisyys on kasvanut voi-makkaasti ja työn tuottavuus on kääntynyt nousuun vuodesta 2016 lähtien. Verrattuna 2000-luvun alkuun alityöllisten osuus on kohonnut, mutta pienituloisia työssäkäyviä on vähemmän. Työn fyysisessä ja henki-ässä kuormittavuudessa sekä vaikutusmahdollisuuksissa ei juuri ole tapahtunut muutoksia. Yhä useammalla on työelämässä mahdollisuus oppimiseen, mutta osaamisen kehittäminen kasaantuu. Maahanmuuttajien työttömyysaste on edelleen noin kaksinkertainen kantaväestöön nähden ja työllisyysaste on noin 10–15 pro-senttia pienempi.

Työlainsäädännön selkeys ja ajantasaisuus ovat toimivien työmarkkinoiden edellytys. Lainsäädännön on vastattava muun muassa työn murroksen aiheuttamiin kysymyksiin, kuten työsuhteen työn ja yrittäjätyön asemaan työturvallisuus ja sosiaaliturvalainsäädännössä. Työmarkkinoiden toimivuuteen vaikuttaa keskei-sesti työsuhteen ehtojen määräytymismekanismi ja erityisesti se, miten vähimmäistyöehdoista säädetään. Järjestelmän keskeisten elementtien uudistaminen edellyttää toimivaa yhteistyötä työmarkkinajärjestöjen kanssa noudattaen modernin kolmikantavalmistelun periaatteita.

² Linkki julkaisuun: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161398/TEM_4_2019_TEM_näke-mys_Suomen_työmarkkinoista.pdf

Työmarkkinoiden muutoksesta huolimatta suomalainen vähimmäisehtojärjestelmä on pysynyt kohtalaisen muuttumattomana ja sääntelyn toimivuutta on tarpeen pohtia paitsi työntekijöiden vähimmäisehtojen toteutumisen myös yritysten kilpailuasetelman ja siten työmarkkinoiden toimivuuden kannalta.

Sukupuolten välinen palkkaero on kaventunut hitaasti. Vuonna 2017 kokoikäisten palkansaajien säännöllisten ansioiden perusteella laskettu naisen kuukausipalkka oli 84 prosenttia miehen kuukausipalkasta. Runsaan 20 vuoden aikana palkkaerot ovat kaventuneet vain hitaasti. Merkittävä osa palkkaerosta selittyy sillä, että miehet ja naiset työskentelevät pääosin eri aloilla, ammateissa ja tehtävissä. Naisten koulutustason nousu ei ole vaikuttanut naisten asemaan työmarkkinoilla tai pienentänyt palkkaeroa.

Nykyisessä perhevapaa- ja vanhempainpäiväraahajärjestelmässä äidille on kiintiöity noin neljän ja isälle noin kahden kuukauden pituinen isyysrahakausi. Yhteinen, jommankumman vanhemman pidettävissä oleva tai vanhempien jaettavissa oleva vanhempainrahakausi on noin kuusi kuukautta, jonka jälkeen vanhempi voi saada hoitovapaata. Käytännössä äidit käyttävät suurimman osan niistä vapaista ja etuuksista, joita ei ole erikseen kiintiöity isälle. Isät puolestaan eivät käytä täysimääräisesti edes isille kiintiöityjä isyysrahajaksoja. Perheiden tasa-arvon lisäksi asia on olennainen myös työelämän tasa-arvon näkökulmasta.

Vanhempainpäivärahat rahoitetaan työtulovakuutuksesta, jonka rahoitukseen osallistuvat kaikki työnantajat ja työntekijät sekä valtio. Lastenhoidon tukien rahoituksesta vastaavat pääosin kunnat. Perhevapaa-uudistuksella on voimakkaita vaikutuksia myös varhaiskasvatukseen ja julkisiin kustannuksiin.

2. Hallitusohjelmassa huomioitavaa

Vähimmäisehtojärjestelmä: Suomen kansainväliset sitoumukset edellyttävät vähimmäisehtojärjestelmän olemassaoloa (esim. TSS-sopimus, ESP). Työehtosopimusjärjestelmä perustuu työehtosopimusosallisille turvattuun työehtosopimusautonomiaan, jonka perusteet ovat ILO-sopimuksissa. Työmarkkinapoliittisesti vähimmäisehtojärjestelmää koskevat kysymykset ovat herkkiä. Järjestelmän arviointi ja kehittäminen edellyttävät kolmikantaista valmistelua.

Suomessa on vuodesta 2006 toteutettu kolmikantaista **samapalkkaohjelmaa**. Tavoitteeksi asetettiin, että palkkaero kaventuisi enintään 12 prosenttiin viimeistään vuoteen 2025 mennessä. Samapalkkaisuuteen velvoittavat kansainvälinen ja EU-oikeus (mm. työelämän tasa-arvodirektiivi) sekä kansallinen lainsäädäntö. Kansallinen sääntelypohja on perustuslaissa ja laissa naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta.

Minimitason **perhevapaille** määrittävät EU:n raskaussuojeludirektiivi sekä uusi työelämän tasapainodirektiivi, joka edellyttää, että vanhempainvapaaseen sisältyy vähintään kahden kuukauden kummallekin vanhemmalle kiintiöity oma osuus. Suomen lainsäädäntö ei täytä mainittuja edellytyksiä isän vapaiden osalta.

3. Ehdotettavat mittarit / tunnusluvut

Työelämä

- työllisyysaste (ikäryhmittäin)
- työn tuottavuus
- alityölliset ja pienituloiset työssäkäyvät
- työn fyysinen ja henkinen kuormittavuus
- vaikutusmahdollisuudet työhön
- uuden oppiminen työssä
- yritysten globaali vastuu
- Työkyvyttömyyseläkkeellä olevat tai -eläkkeelle jääneet (erikseen koko- ja osa-aikaiset ja nuoret)
- Työympäristön terveellisyys ja turvallisuus
- Työkykynsä heikentyneeksi arvioivien määrä
- Niiden osuus, jotka arvioivat, etteivät todennäköisesti jaksaa työskennellä eläkeikään asti (20-64-v.)

Perhevapaat

- Isien osuus perhevapaista
- Perhevapaaudistuksen indikaattorit

Palkkaerot

- Sukupuolten välinen palkkaero 2017: 16%.
- Maahanmuuttajataustaisten naisten palkkaero 2014: n. 38%
- Sukupuolten välinen eläke-ero: kokonaisaläkkeiden ero 32%, työeläkkeiden 21%
- Tasa-ammateissa työskentelevät (naisia ja miehiä 40-60%) 2016: 9,2% (osuus palkansaajista)
- Sukupuolten osuudet määräaikaistyössä ja osa-aikatyössä

Vähimmäisehtojärjestelmä:

- työmarkkinoiden häiriötön toiminta
- työtaisteluiden määrät ja menetetyt työtunnit
- työehtosopimusten tulkintariitojen määrä työtuomioistuimessa

4. Toimenpidekokonaisuudet

Työmarkkinoiden uudistaminen tukee työmarkkinoiden toimivuutta ja työllisyyttä. Myös sosiaaliturvan uudistamiseen sisältyvällä etuuksien ja palveluiden paremmalla yhteensovittamisella, työttömyysturvan kehittämisellä, perhevapaiden uudistamisella ja kuntoutuskomitean ehdotusten toteuttamisella edistetään työllisyysasteen nousua ja työmarkkinoiden toimivuutta, ml. työelämän tasa-arvoa.

Julkisten työvoima- ja yrityspalvelujen kehittäminen

TEM: Vahvistetaan julkisten työvoima- ja yrityspalvelujen asiakaslähtöisyyttä ja vaikuttavuutta uudistamalla palvelujärjestelmä.

Työperusteisen maahanmuuton kehittäminen

Toteutetaan keskeisten ministeriöiden kanssa rakenteelliset ja palvelu- ja oleskelulupajärjestelmän muutokset huippuosaajien houkuttelemiseksi ja osaavan työvoiman saatavuuden turvaamiseksi. Jatketaan Talent Boost-toimintaohjelmaa. Lisätään työelämän vastaanottavuutta maahanmuuttajille. Työmarkkinajärjestöjen kanssa tehdään toimia maahanmuuttajien rekrytointikynnyksen madaltamiseksi ja osaamisen tunnistamiseksi ja kehittämiseksi työpaikalla sekä lisäämällä työnantajien rekrytointi- ja monimuotoisuusosaimista.

Kolmikantaisella valmistelulla kohti parempaa työelämän sääntelyä

Hallituksen työllisyyttä ja kasvua tukevia tavoitteita tukee kolmikantainen valmistelu työelämäasioissa. Kolmikantayhteistyön perustana on hyvä olla yhteisesti muodostettu tilannekuva ja sen tarkoituksena on etsiä parhaat keinot nostaa työllisyyttä kohti 75 %:n työllisyysastetavoitetta ja parantaa työelämää.

Vähimmäisehtojärjestelmän toimivuus

Työlainsäädännön selkeys ja ajantasaisuus ovat toimivien työmarkkinoiden edellytys. Lainsäädännön on vastattava muun muassa työn murroksen, kuten esimerkiksi alustatalouden aiheuttamiin haasteisiin. Työmarkkinoiden toimivuuteen vaikuttaa keskeisesti työsuhteen ehtojen määräytymismekanismi ja erityisesti se, miten vähimmäistyöehdoista säädetään.

- Olisi arvioitava vähimmäisehtojärjestelmään liittyvät muutostarpeet ja tehdä tarvittavat muutokset, jotta järjestelmät vastaisivat parhaalla tavalla työmarkkinoiden tarpeita.

Työelämän kehittäminen

Hallituksen on tarpeen linjata työelämän kehittämistoimien jatkosta. Onnistuakseen kansallinen työelämän kehittäminen vaatii tuekseen yhteiseen missioon perustuvaa vahvaa poliittista tahtoa, vahvan kumppaniverkoston, riittävän taloudellisen resurssin ja joustavan rakenteen. Lisäksi työn ja teknologian murros on hyvä huomioida.

- Yhtenäisen kokonaiskuvan ja tiekartan laatiminen hallituskauden työelämää koskevista uudistuksista, ml. muut asiaan liittyvät strategiset uudistukset (esim. sotu-uudistus ja perhevapaaudistus)
- Kokonaisvaltainen keskeiset sidosryhmät yhteen tuovan *työelämän kehittämisohjelman*
- Työelämän laadun kehittämisen toimenpiteet, työn ja perheen yhteensovittaminen, työkykyjohtamisen kehittäminen, tuki- ja liikuntaelinsairauksien ja mielenterveyden häiriöiden aiheuttaman työkyvyttömyyden vähentämisen toimet sekä ikääntyneiden työntekijöiden työurien edistäminen
- Tarvittavan valvonnan varmistaminen ja kehittäminen; viranomaisyhteistyön, valvonnan välineiden ja työelämän toimijoiden tietoisuuden parantamiseksi.

Perhevapaiden uudistaminen

Toteutetaan perhevapaaudistus, joka edistää työelämän ja vanhemmuuden tasa-arvoa ja ottaa huomioon erilaiset perhe-muodot. Työ vaatii kolmikantaista neuvottelua. Poliittiset linjaukset ohjaavat perhevapaaudistuksen suuntaa ja kokoluokkaa. Minimitason perhevapaille määrittävät raskaussuojeludirektiivi ja työelämätasapainodirektiivi. Lisäksi lainsäädäntö on nykytilassaan osin vanhentunutta ja sekavaa. Hyödynnetään kuluneella hallituskaudella tehtyjä taustalaskelmia ja keskusteluja uudistustyössä. Sukupuolten välistä tasa-arvoa voidaan edistää kiintiöimällä vanhempainpäivärahoja isille.

Perhevapaisiin tehdyillä muutoksilla on vaikutusta päivärahakustannuksiin, verokertymiin, työllisyyteen ja varhaiskasvatukseen kustannuksiin. Ilman merkittäviä lisäpanostuksia ei voida pidentää kaikkien vapaita, lisätä valinnaisuutta ja lisätä varhaiskasvatusta. Perhevapaita uudistettaessa on otettava huomioon järjestelmän vaikutukset myös kotona lapsia hoitavien maahanmuuttajavanhempien työllistymiseen.

Keskeiset keinot miesten ja naisten välisen palkkatasa-arvon toteuttamiseksi

Hallituksen tavoitteena on sama palkka samasta ja samanarvoisesta työstä. Hallituksen on tarpeen ottaa kantaa, jatkaako se aiempaa tavoitetta sukupuolten keskimääräisten ansioerojen kaventamisesta vähintään 12 prosenttiin koko työmarkkinoilla vuoteen 2025 mennessä. Tavoitteeseen pyritään estämällä sukupuoleen perustuvaa syrjintää ja edistämällä palkkatasa-arvoa tasa-arvolainsäädännön keinoin. Osana palkkatasa-arvon kehittämistyötä pitäisi laatia menetelmä, jolla töiden vaativuutta on mahdollista vertailla eri toimialojen välillä. Tätä mieltä oli myös eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta mietinnössään tasa-arvovaltuutetun kertomuksesta 2018.

Hallituksen pitäisi edistää palkka-avoimuutta. Syksyllä 2018 julkaistiin tasa-arvovaltuutettu Jukka Maarianvaaran selvitys palkka-avoimuudesta, joka monia konkreettisia toimenpidesuosituksia, työntekijällä olisi mahdollisuus saada kaikki tarvittavat tiedot mahdollisen palkkasyrjinnän arvioimiseen. Lisäksi palkkatasa-arvon toteuttaminen edellyttää tasa-arvolainsäädännön kehittämistä myös tasa-arvosuunnitelmien ja palkkakartoitusten toimivuuden varmistamiseksi.

Jotta naisten ja miesten välinen ansioiden ero kaventuisi, tulisi naisten keskipalkkojen nousta nopeammin kuin miesten. Naisten työmarkkina-aseman ja urakehityksen (segregaation purkaminen) tulisi tukea myönteistä palkkakehitystä.

- Perinteisen työnjaon muuttamiseksi toteutetaan segregaation purkamistoimia. Niiden tavoitteena on muuttaa nykykäytäntöjä koulutuksessa ja työmarkkinoilla.
- Palkkatasa-arvon kehittämiseksi on olennaista laadukas tasa-arvoasioiden tarkastelu ja TES:ien sukupuolivaikutusten arviointi sekä samanarvoisen työn kriteerien määrittely.
- Palkka-avoimuuden lisäämiseksi ja oikeussuojan tehokkaaksi toteuttamiseksi tasa-arvolakia muutettaisiin siten, että syrjintää epäilevä voisi saada kaikki tarpeelliset tiedot mahdollisen syrjinnän todentamiseksi. Myös henkilöstön edustajan tiedonsaantioikeuksien ja palkkakartoituksen sisällön parantaminen tukisi palkkatasa-arvoa.

6 Kestävän talouden Suomi

1. Tilannekuva – Talousnäkymät vaalikaudella 2019–2023

Talouden korkeasuhdanne on taantumassa.

- Talouskasvu on hidastumassa viime vuosien 2–3 prosentista 1,5 prosentin tietämille tänä ja ensi vuonna. Vaalikauden lopulla kasvun ennakoidaan jäävän alle 1 prosenttiin.
- Kasvun rakenne on muuttunut: Ulkomaankaupan veto hiipuu – kotimainen kysyntä ylläpitää kasvua.

Työllisyyden kasvu hidastuu. Työttömyys on lähellä rakenteellista tasoaan.

- Maaliskuussa 2019 työllisyysasteen trendi oli 72,6 % ja työttömyysasteen trendi 6,4 %.
- Ennustetun talouskasvun arvioidaan nostavan työllisyysastetta noin 1 prosenttiyksiköllä 2020-luvun alkuvuosiin mennessä ja työttömyysasteen painuvan noin 6 prosenttiin.

Keskeiset talouskehitykseen liittyvät riskit:

- Protektionismi ja maailmankaupan taantuminen, Brexit, kulutusvetoinen kasvu ja kotitalouksien velkaantuminen, pullonkaulat työmarkkinoilla ja kustannuskierre.
- Globaali suhdannekäänte, jonka seurauksena talouden kasvu pysähtyy Suomessa.

Julkinen talous vahvistuu 2020 asti, mutta alijäämät alkavat jälleen kasvaa 2020-luvun alkuvuosina.

- Julkinen talous on tasapainossa vuonna 2020. Vuonna 2023 valtion ja paikallishallinnon (julkinen talous ilman työeläkelaitoksia) alijäämän ennakoidaan kuitenkin olevan yhteensä 4,5 mrd. euroa.
- Kun jo päätetyt sopeutustoimet on toimeenpantu ja suhdanne tasaantuu, julkinen talous alkaa automaattisesti heiketä ja velkasuhde kääntyy vähitellen nousuun. Alijäämiä kasvattaa väestön ikääntyminen, joka lisää vuosittain eläke-, terveydenhoito- ja hoivamenoja.

Julkinen talouden keskeisiä tunnuslukuja 4/2019	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
BKT:n määrän muutos, %	2,7	2,3	1,7	1,4	1,2	1,0	0,7
Työttömyysaste, %	8,6	7,4	6,3	6,1	6,0	6,1	6,3
Työllisyysaste, %	69,6	71,7	72,7	73,2	73,6	73,5	73,3
Yksikkötyökustannusten muutos, %	-2,1	2,1	1,6	2,5	2,1	1,8	1,9
Julkisyyhteisöjen nettoluotonanto, % BKT:stä	-0,8	-0,6	-0,3	0,0	-0,1	-0,3	-0,6
Valtio	-1,8	-1,2	-0,7	-0,7	-0,7	-0,8	-1,0
Paikallishallinto	-0,2	-0,8	-0,7	-0,6	-0,6	-0,7	-0,7
Sosiaaliturvarahastot	1,2	1,4	1,2	1,3	1,2	1,3	1,1
Rakenteellinen alijäämä, % BKT:stä	-0,6	-0,7	-0,7	-0,3	-0,4	-0,6	-0,8
Julkisyyhteisöjen velka, % BKT:stä	61,3	58,9	58,1	57,4	57,4	57,7	58,3
Valtionvelka, % BKT:stä	47,2	44,9	44,2	43,4	43,3	43,3	43,7
Kuntien velka, % BKT:stä	8,2	8,3	8,7	8,9	9,2	9,6	10,0

Julkinen talous on huomattavasti heikommassa tilanteessa kohtaamaan seuraavan taantumman kuin ennen vuonna 2008 alkanutta finanssikriisiä.

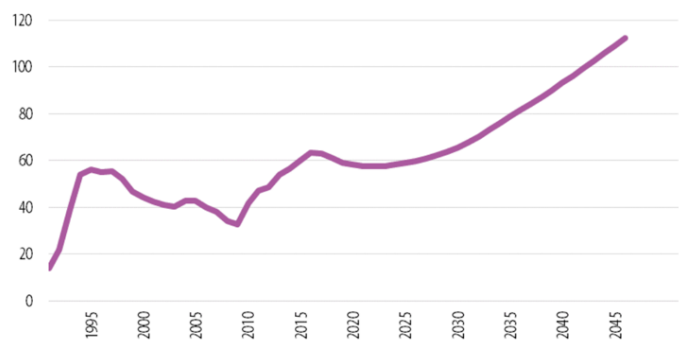
- Vuonna 2008 julkisen velan suhde BKT:hen oli alle 33 %, kun se nyt on lähes 60 %.
- Julkisen talouden kyky sietää maailmantaloudesta Suomeen leviäviä häiriöitä on heikentynyt, koska julkinen talous on yhä alijäämäinen. Lisäksi velkataakka ja takausvastuut ovat aiempaa isommat.
- Jo keskikokoinen taantuma ajaisi Suomen julkisen talouden alijäämän EU:n vakaus- ja kasvusopimuksen 3 %:n alijäämärajan yli. Myös velkasuhteen 60 %:n viitearvo ylittyisi nopeasti.
- Julkista taloutta tulisi vahvistaa korkeasuhdanteessa, jotta suhdannetta kärjistävät sopeutustoimet voitaisiin välttää seuraavassa taantumassa.

Julkinen talouden kestävyysongelmaa ei ole vielä saatu ratkaistua.

- Kestävyysvaje johtuu siitä, että eläke-, terveys- ja hoivamenot kasvavat vuosittain ilman uusia päätöksiä nykyisen lainsäädännön perusteella. Siten vuosittain tarvittaisiin uusia sopeutustoimia, jotta julkisen talouden alijäämä ja velka eivät kasvaisi.

- Valtiovarainministeriön maaliskuussa 2019 laaditun arvion mukaan julkisen talouden kestävyysvaje on noin neljä prosenttia suhteessa BKT:hen eli karkeasti noin 10 mrd. euroa. Kestävyysvaje- arviointiin liittyy kuitenkin merkittävää epävarmuutta eli vaje voi olla arvioitua pienempi tai suurempi.

Julkinen velka suhteessa BKT:hen, %

2. Hallitusohjelmassa huomioitavaa

Talouspoliittisten tavoitteiden tulisi tukea kestävä julkisen talouden hoitoa ja olla selkeitä.

- Tällainen olisi esimerkiksi tavoite julkisen talouden ylijäämästä vuonna 2023 (rahoitusasematavoite³). Rahoitusasematavoite, verotusta koskevat linjaukset ja valtion menokehys tulisi määrittää keskenään johdonmukaisesti hallitusohjelmassa
- Kaikista finanssipoliittisten tavoitteiden saavuttamisen ja kestävyden vahvistamisen edellyttämistä toimista olisi hyvä tehdä konkreettiset, sitovat päätökset hallitusohjelmassa. Toimien taloudelliset vaikutukset pitäisi arvioida. Erilaisia politiikkatoimenpiteitä toteutetaan vaalikaudelle täsmennetyin menokehysten puitteissa. Toimien, ml. rakenteellisiksi uudistuksiksi luettavien uudistusten vaikutuksia ja niiden riittävyttä arvioidaan budjettiprosessin eri vaiheissa.

Talvella 2021 olisi hyödyllistä järjestää ns. puolivälin tarkistus.

- Tällöin tehtäisiin perusteellinen arvio julkista taloutta vahvistavien toimenpiteiden ja rakenteellisten uudistusten vaikutuksista sekä niiden riittävydestä asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Samalla tulisi päättää tarvittaessa lisätoimenpiteistä.
- Mikäli talouskehitys osoittautuisi etukäteen arvioitua paremmaksi, tulisi varat käyttää valtionvelan lyhentämiseen. Näin välttyttäisiin suhdanteita vahvistavalta politiikalta ja voitaisiin varautua paremmin myös heikompiin aikoihin ja väestön ikääntymiseen.

3. Ehdotettavat mittarit / tunnusluvut

Julkinen talouden kestävä hoidon mittarit

- 1. Julkisen talouden rahoitusasema (yli-/alijäämä)** kuvaa julkisen talouden tulojen ja menojen erotusta. Suomessa työeläkelaitosten ylijäämä vahvistaa julkisen talouden rahoitusasemaa, joten julkinen talous voi olla ylijäämäinen, vaikka valtion ja paikallishallinnon menot ylittävät tulot ja niiden velka kasvaisi. Yllä on esitetty, että hallitusohjelman linjausten pitäisi perustua ensisijaisesti tämän mittarin käyttöön ja **valtionalouden menokehysten sekä veropoliittisen linjan** tulisi olla näin mitatun tavoitteen kanssa johdonmukaisia.
- 2. Julkisen talouden velkasuhde** on julkisen talouden velkakestävyttä kuvaava indikaattori, jota seurataan mm. arvioitaessa julkisen talouden velanhoitokykyä. Vakaa ja hallittu velkasuhde on tärkeä pitkän aikavälin ankkuri julkisen talouden hoidolle. Lyhyellä aikavälillä velkasuhde on kuitenkin mm. suhdanneherkkyytensä vuoksi rahoitusasemaa vaikeammin hallittavissa hallituksen toimin. Lisäksi velkasuhde ei huomio sitä, että julkista velkaa voidaan myös pienentää varallisuutta myymällä, mikä ei kohenna julkista taloutta kokonaisuutena.
- 3. Julkisen talouden rakenteellista rahoitusasemaa** (suhdanteiden ja kertaluonteisten toimien vaikutuksista puhdistettu rahoitusasema) käytetään erityisesti EU-tasolla julkisen talouden tilan ja finanssipolitiikan vaikutusten arviointiin. Rakenteellisen rahoitusaseman arviointi on hankalaa ja arviot tyypillisesti tarkentuvat jälkikäteen, koska reaaliaikaisiin arvioihin suhdannetilanteesta sisältyy runsaasti epävarmuutta.
- 4. Julkisen talouden kestävyysvaje- arviolla** pyritään kuvaamaan julkisen talouden tulojen ja menojen välillä pitkällä aikavälillä olevan epätasapainon mittaluokkaa. Kestävyysvaje- laskelma keskittyy arvi-

³ Julkisen talouden suunnitelmassa rahoitusasematavoite määritellään alasektoreittain valtionaloudelle, kuntataloudelle, työeläkerahastoille sekä muille sosiaaliturvarahastoille.

oimaan väestön ikääntymisen julkiselle taloudelle aiheuttamia paineita. Myös kestävyys-vaje arvioon liittyy epävarmuutta. Kun tarkastellaan yhdellä vaalikaudella tehtyjen päätösten vaikutuksia, ei kestävyysvaje arvioon muuttuminen ole kaikilta osin mielekäs mittari. Monien pitkän aikavälin toimien vaikutuksia ei voida arvioida sellaisella varmuudella, että ne voitaisiin heti huomioida kestävyysvaje laskelmissa.

Työllisyyskehityksen mittarit

1. **Työllisyysaste** kuvaa sitä, kuinka suuri prosenttiosuus työikäisestä väestöstä käy töissä. Yleensä työllisyysaste lasketaan 15–64-vuotiaasta väestöstä, mutta ikäväli on osin ongelmallinen. Suurin osa nuorista on vielä opiskelemassa ja toisaalta eläkeiän noustessa yli 65-vuotiaat ovat entistä merkittävämpi ryhmä, jonka työllisyyspotentiaali on keskimääräistä suurempi. Siksi on luontevaa tarkastella myös esimerkiksi 20–70-vuotiaiden työllisyysastetta. Lisäksi työllisyysasteen muutokset eivät kerro siitä, millaisia syntyneet uudet työpaikat ovat laadultaan.
2. **Myös monilla muilla mittareilla voidaan täydentää ja tarkastella hienojakoisemmin kuvaa työmarkkinatilanteesta.** Tällaisia ovat esim. työttömyysaste ja työvoimaan osallistumisaste, joka kuvaa sitä, kuinka suuri osa työikäisestä väestöstä on työmarkkinoiden käytettävissä. Olennaista on myös työkyvyttömyyseläkkeellä olevien tai työkyvyttömyyseläkkeelle jääneiden määrä.

4. Toimenpidekokonaisuudet

Julkista taloutta nopeasti vahvistavat toimet

- Mikäli talouspolitiikan lähtökohdaksi otetaan julkisen talouden puskureiden ja kestävyiden vahvistaminen, julkisen talouden tulisi olla ylijäämäinen alkavan hallituskauden aikana. Tästä näkökulmasta julkista taloutta tulisi vahvistaa nopeavaikutteisoin toimin yhteensä vähintään 2 mrd. eurolla vuoteen 2023 mennessä.
- Nopeavaikutteiset toimet ovat tärkeitä, jotta julkiseen talouteen ehditään kerätä puskureita seuraavan taantumun varalle. Ilman uusia päätöksiä julkinen talous heikkenee väestön ikääntyessä.
- Rakenteellisten uudistusten vaikutuksiin liittyy epävarmuutta ja ne alkavat usein kantaa hedelmää vasta pidemmällä aikavälillä.
- Valtionosuusleikkauksista tulisi pidättäytyä, ellei samalla vähennetä kuntien tehtäviä ja velvoitteita.

Pitkän aikavälin uudistukset, jotka tukevat talouskasvua, työllisyyttä ja tuottavuutta

- Jotta julkisen talouden kestävyys voidaan turvata myös pidemmällä aikavälillä, on välttämätöntä, että yhteiskunnan voimavarat saadaan nykyistä laajempaan ja tehokkaampaan käyttöön.
- Talouspolitiikassa keskeisessä asemassa ovat työllisyyden kasvun edellytysten tukeminen siten, että työllisyysaste nousee 75 prosenttiin, sekä julkisen palvelutuotannon tuottavuuden parantaminen.
- Oleellista on, että toimet talouspolitiikan eri lohkoilla tukevat johdonmukaisesti työllisyys- ja tuottavuustavoitteiden saavuttamista. Näillä lohkoilla pitää edetä johdonmukaisin toimin kohti asetettuja tavoitteita.

Keinoja työllisyyden parantamiseksi

- Työllisyysasteen nostaminen 75 prosenttiin vuonna 2023 edellyttää 90 000 työllisen lisäystä. Työllisyysasteen nostamisen keinot muuttuvat koko ajan haasteellisemmiksi.
- Korkea työllisyys on keskeinen tavoite, kun halutaan turvata yhteiskunnan vakaus ja julkisen talouden rahoitus pohja. Korkeampi työllisyys lisää myös työikäisten osallisuutta ja hyvinvointia.
- Tavoitteen saavuttaminen edellyttää lukuisia keinoja ja nykyistä suurempaa työhön osallistumista kaikissa väestöryhmissä. Yksittäisistä ryhmistä suurin potentiaali on ikääntyneiden ryhmässä.
- Aiempaa useamman pitäisi osallistua työelämään koko- tai osa-aikaisesti työkykynsä mukaisesti, työssä pitäisi pysyä pidempään ja työttömyys- ja työkyvyttömyysjaksojen pitäisi lyhentyä.
- Työllisyyttä voidaan lisätä alentamalla työttömyyttä, kannustamalla työvoiman ulkopuolella olevia työelämään tai edistämällä työperäistä maahanmuuttoa. Myös korkeampi syntyvyys lisää työllisten määrää pitkällä aikavälillä, mutta syntyvyyteen vaikuttaminen on vaikeaa.
- Työnteon kannustimia tulisi parantaa ja työllistämiskynnystä madaltaa.
- Työvoimapolitiikan resurssit pitäisi voida kohdistaa entistä joustavammin ja vaikuttavammin.
- Huomiota pitää kiinnittää osaavan työvoiman saatavuuteen, kustannustehokkaaseen elinikäiseen oppimiseen sekä asuntomarkkinoiden toimivuuden parantamiseen.

- Eräs merkittävä ryhmä ovat osatyökykyiset, joiden työmahdollisuuksien parantamiseksi tarvitaan erityinen työkykyohjelma, jotta he voisivat työllistyä laajemmin avoimille työmarkkinoille. Työkykyohjelmalla voidaan parantaa kaikkien työikäisten työ- ja toimintakykyä. Nuorten työelämävalmiskurssien sekä työ- ja toimintakyvyn varmistamiseen pitää panostaa
- Maahanmuuttajien työllisyyttä pitäisi pystyä parantamaan mm. tehokkaammalla kotoutuksella, kielikoulutuksella ja oleskelu- ja työlupamenettelyihin kohdistuvien toimien.
- Työttömyysetuusia ja niiden seuraamusjärjestelmää pitäisi arvioida ja uudistaa erityisesti työllisyydelle asetettujen tavoitteiden näkökulmasta.
- Palkanmuodostusmallien tulisi sopeutua joustavammin globalisoituvien työmarkkinoiden sekä entistä monimuotoisemman työelämän ja monimuotoisempien työurien vaatimuksiin.
- Luovat alat ja osaaminen eli aineeton pääoma on muodostunut aidoksi tuotannon tekijäksi työn, pääoman ja tuotantovälineiden rinnalle.
- Tarkemmin työllisyysasteen nostamisen keinoja on tarkasteltu TEM:in työllisyyttä koskevassa virkamiespuheenvuorossa sekä VM:n vikamiespuheenvuoron työllisyysosiossa ja STM:n sosiaaliturvaa koskevassa suunnitelmassa.

Julkista hallintoa ja sen palveluja on kehitettävä kokonaisuutena

- Julkisen palvelutuotannon tuottavuutta on mahdollista parantaa mm. digitalisaatiolla, ennaltaehkäisyllä, palvelujen ja tukien paremmalla yhteensovittamisella (STM) ja sote-uudistuksella (VM).
- Laajalla integraatiolla ja velvoittavalla käytöllä voidaan tukea sektoreittain ja alueittain yhteisiä, yhteen toimivia ja kansalaisille ja yrityksille yhdenvertaisia valtakunnallisia digitaalisia palveluita.
- Parannetaan tuottavuutta kuntien toiminnassa vauhdittamalla toiminnan kehittämistä digitalisaation keinoin. Laaditaan yhdessä kuntien ja kuntayhtymien kanssa muutosohjelma, jota soveltamalla kunnat ja kuntayhtymät/julkinen järjestäjä saavat alennettua mm. tietotekniikan ja tietojärjestelmien ylläpitoon liittyviä kustannuksia ja vapautettua resursseja digitalisoidun toiminnan kehittämiseen. Osana muutosohjelmaa tuetaan kuntien yhteistyötä tietojärjestelmien harmonisoinnissa, yhteisissä ratkaisuisissa ja toiminnan kehittämisessä.
- STM: Sosiaali- ja terveydenhuollossa on jo meneillään asiakas- ja potilastietojärjestelmien uudistaminen toimijoiden yhteistyöhankkeina, ja järjestelmien uusiminen voi säästää jatkossa ylläpitokustannuksia vapauttaen resurssia kehittämiseen. Kukin palvelunantaja vastaa itse käyttämisestään tietojärjestelmistä, ja tietojärjestelmien konsolidointisuunnitelmat on kiinnitettävä tulevaan palvelurakenteeseen. Tietojen yhteentoimivuus palvelunantajien ja palveluiden välillä toteutetaan valtakunnallisten tietojärjestelmäpalvelujen (Kanta-palvelut) kautta. Muita uusia digitaalisia palveluita on kehitettävä toimijoiden yhteistyönä SoteDigi oy:n kautta.
- Haetaan säästöjä kuntien tilakustannuksista. Luodaan kunnille yhteinen tilatietokanta ja säädetään kunnille lakiin perustuva velvoite luovuttaa tietoja tietokantaan.
- Haetaan säästöjä julkisista hankinnoista. Käynnistetään kehittämisohjelma, jossa julkisen sektorin hankinnoille laaditaan yhteinen strategia ja toimeenpano. Asetetaan kaikille julkisen sektorin toimijoille lakiin perustuva velvollisuus julkaista hankintasuunnitelma ja hankintoja koskeva tieto.

Parempi varautuminen erilaisiin riskeihin

- Valtiontakaus ja -takuuvastuiden riskienhallintaa tulisi vahvistaa.
- Kotitalouksien liialliseen velkaantumiseen tulisi tarvittaessa voida puuttua nykyistä tehokkaammilla makrovakaussäätöillä.

Ilmastomuutoksen torjunta ja kestävä talouskasvun edistäminen

- Kustannustehokkuus on nostettava kansallisen ilmastopolitiikan keskeiseksi periaatteeksi, jotta rajalliset resurssit voidaan hyödyntää järkevimmin. Lisäksi tulisi selvittää erilaisten ohjauskeinojen vaikuttavuus, toteuttamiskelpoisuus ja keskinäinen yhteensopivuus.
- Sitoudutaan avoimen sääntöpohjaisen maailmankauppajärjestelmän sekä Agenda 2030 kestävä kehityksen tavoitteisiin ja Pariisin ilmastopöytäkirjaan. Edistetään kiertotaloutta kauppapolitiikassa ja Team Finland -työssä.

Työeläkejärjestelmän kehittämistarpeet

- Pitkällä aikavälillä syntyvyyden lasku aiheuttaa eläkemaksuun korotuspainetta, jos etuuksien taso tai eläkkeelle siirtymisen ehto ei muuteta. Kehitys ei vaadi välittömiä toimenpiteitä, mutta sitä tulee seurata. Yksityisen sektorin ja kunnallisen työeläkejärjestelmän yhdistämisen valmistelua tulee jatkaa

7 Oikeudenmukainen, yhdenvertainen ja mukaan ottava Suomi

1. Tilannekuva

Sosioekonomiset ja alueelliset hyvinvointi- ja terveyserot ovat Suomessa merkittäviä. Yhteiskunnan rakenteellisten ongelmien kuten köyhyyden, vaikeiden elinolojen, matalan koulutustason ja työttömyyden yhteyksistä yksilöiden heikkoon terveyteen ja hyvinvointiin sekä kansantalouteen on vankka näyttö. Köyhyys, väestön terveyden sekä toiminta- ja työkyvyn hyvän kehityksen pysähtyminen, mielenterveyden häiriöiden yleisyys työkyvyttömyyseläkkeiden syynä, työttömien koettu huono hyvinvointi ja asunnottomuus ovat esimerkkejä hyvinvointi- ja terveyseroista. Monilla maahanmuuttajilla on monialaisia palvelutarpeita ja etenkin pakolaistaustaisten perheiden työllisyys ja sosioekonominen asema on kantaväestöä heikompi ja naisten työllisyysaste matala.

Etusjärjestelmä on kattava, mutta indeksijäädytykset ovat heikentäneet sen tasoa. Perusturva on edelleen kansainvälisessä vertailussa keskitason yläpuolella. Vuoden 2016 tilastojen mukaan lapsiperheköyhyys koskettaa 10,2 prosenttia alle 18-vuotiaista, 110 000 lasta ja nuorta. Perusturvan riittävyttä arvioineen ryhmän mukaan erityisesti työttömän perusturvan taso on heikentynyt indeksileikkausten ja aktiivimallista johtuvien muutosten seurauksena. Sen sijaan eläkeläisten sekä sairaus- ja vanhempainpäivärahan saajien perusturvan tasot ovat pysyneet 2015 – 2019 kutakuinkin ennallaan. Minimikulutuksen viitebudjetilla arviotuna perusturvaa saavista vain eläkeläisten perusturva on kattanut kohtuullisen minimikulutuksen.

Palvelujärjestelmän oikeudenmukaisuuden, yhdenvertaisuuden sekä kustannusten hillinnän näkökulmasta suurimmat haasteet liittyvät ennaltaehkäisyyn ja perustason palveluiden vahvistamiseen. Perustason palveluiden riittämätön resursointi ja osaamisvajheet näkyvät terveyskeskuksissa ja sosiaalityössä, ikäihmisten palveluissa, vammaispalveluissa ja lastensuojelussa, hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä. Liikenteen ja viestinnän peruspalvelujen saatavuus tulee varmistaa kaikille kohtuuhintaisesti ja esteettömästi. Samalla peruspalvelujen markkinat voivat synnyttää uusia palveluja sujuvoittamaan ihmisten arkea

Suomen väestö ikääntyy vauhdikkaasti ja sen seurauksena huoltosuhde heikkenee voimakkaasti seuraavan kymmenen vuoden aikana. Suomalaiset ovat entistä iäkkäämpiä myös kansainvälisesti vertailtaessa. Ennusteen mukaan yli 65-vuotiaiden osuus väestöstä kasvaa vuoteen 2030 mennessä n. 20 prosentista 26 prosenttiin, ja 80 vuotta täyttäneiden määrä kaksinkertaistuu kahdessa vuosikymmenessä.

Perusoikeuksien ja sosiaalisten suhteiden vahvistaminen on tärkeää syrjäytymisen ennaltaehkäisyssä. Tästä näkökulmasta on tärkeää tunnistaa ryhmiä, joiden kohdalla riski pudota palvelujärjestelmän sekä sosiaalisten turvaverkkojen ulkopuolelle on kohonnut. Syrjinnän vaarassa olevia ryhmiä ovat esimerkiksi eri etniset ja kielelliset vähemmistöt, vammaisryhmät, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt sekä eri ikäryhmät. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvien asemassa ja oikeusturvassa on vakavia perusoikeuksiin liittyviä puutteita, joiden korjaaminen edellyttää lainsäädännöllisiä toimenpiteitä.

Työmarkkinoiden ulkopuolisten osallistamisessa työllisyysasteen nosto ja toisaalta työttömyyden alentaminen ovat välttämättömiä työvoiman saatavuuden, julkisen talouden rahoituksen kestävyuden ja syrjäytymisen ehkäisyyn näkökulmista. Vaikeimmassa asemassa työmarkkinoilla ovat mm. heikosti koulutetut, ikääntyneet, osatyökykyiset ja monet ulkomaalaisryhmät. Työttömyyden alentamisessa tarvitaan useiden eri poliittikkasektoreiden yhdensuuntaisia toimenpiteitä riittävien vaikutusten saavuttamiseksi.

Suomalaisen demokratian heikkoutena voidaan pitää yhteiskunnallisen osallistumisen eriarvoistumista muun muassa iän, koulutuksen, sosioekonomisen aseman, asuinpaikan ja muiden taustatekijöiden mukaan. Poistamalla osallistumisen esteitä ja vahvistamalla kaikkien väestöryhmien osallisuutta voidaan vähentää eriarvoisuutta ja vahvistaa yhteiskunnallista luottamusta.

2. Hallitusohjelmassa huomioitavaa

Yhteiskunnan rakenteellisiin eriarvoisuutta aiheuttaviin ja sitä uusintaviin tekijöihin tulee puuttua jäsen-tämällä eri hallinnonalojen yhteinen kokonaisnäkemys kansallisesta tilanteesta ja toimenpiteistä. Sosio-ekonomisten hyvinvointi- ja terveyserojen kaventaminen on ollut politiikkatavoitteena jo pitkään, mutta erot eivät ota vähetäkseen. Onkin ilmeistä, että vain yhden hallinnonalan toimiin nojaava lähestymistapa ei johda vaikuttaviin tuloksiin. Yksittäisiin ongelmiin keskittyminen tuottaa irrallisen projektityyppisen kehittä-mistyön, joka ei muuta toimintaa pysyvästi.

- Valtioneuvoston päätettäväksi on valmisteltu **periaatepäätöstä hyvinvoinnin, terveyden ja turvalli-suuden edistämisestä vuoteen 2030**. Linjaus liittyy vahvasti hyvinvointitalouden vahvistamiseen, mikä on Suomen EU-puheenjohtajuuskauden pääteema.
- **Kansalliset ikäpoliittiset linjaukset** vuoteen 2030 ovat osa kansainvälistä väestön ikääntymiseen liittyvää kokonaisuutta ja valmistelussa tehdään aktiivista yhteistyötä mm. **YK/WHO:n terveen ikääntymisen vuosikymmenen (2020-2030)** valmistelun kanssa. Teemaa edistetään myös Suomen EU-puheenjohtajakaudella.
- Eduskunta on 15.1. 2019 hyväksynyt kannanoton, jossa se edellyttää, että valtioneuvosto laatii **kan-sallisen lapsistrategian**.
- STM valmistelee parhaillaan pitkän aikavälin **mielenterveyspoliittisia linjauksia** ja niiden pohjalta toteutettavaa mielenterveysohjelmaa strategisen ohjauksen välineeksi 2020 - 2030.
- Liikenne- ja viestintäalan kansallinen lainsäädäntö perustuu pitkälti EU-sääntelyyn. Parhaillaan on vireillä **sähköisen viestinnän palveluista** annetun lain kokonaisuudistus.

Oikeudenmukainen yhteiskunta turvaa yhdenvertaiset mahdollisuudet kaikille ihmisille taustoista riippu-matta. Tämä edellyttää konkreettisia politiikkatoimia syrjinnän torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistä-miseksi kaikilla elämänalueilla.

- Suomalainen **sosiaaliturvajärjestelmä koetaan pääosin oikeudenmukaiseksi** ja tämä tilanne on erittäin tärkeää säilyttää.
- Suomi on sitoutunut toteuttamaan **YK:n Agenda 2030** kestäväen kehityksen tavoitteet ja toimenpi-teet mukaan lukien eriarvoisuuden kaventaminen.
- **Suomi on ratifioinut YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen** vuonna 2016 ja sitoutunut sen toimeenpanoon.
- Komission ehdotus **Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi tuotteiden ja palveluiden esteettömyysvaatimuksia koskevien jäsenvaltioiden lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten lähentämisestä** (ns. esteettömyysdirektiivi) on hyväksytty ja pantava toimeen.
- Suomea sitovat **kansainväliset naisten ja lasten oikeuksia koskevat sopimukset** (Istanbulin, Lanza-roten ja Lapsen oikeuksien sopimukset). Kansalliset ohjelmat, kuten ”Turvallisuutta kaikille”- Turval-lisuussuunnittelun linjaukset 2018, sekä valmisteilla oleva lasten ja nuorten kokeman väkivallan eh-käisyntavoite- ja toimenpidesuunnitelma 2020-2025

3. Ehdotettavat mittarit / tunnusluvut

- Väestön työ-, opiskelu- ja toimintakyky on parantunut kaikissa väestöryhmissä ja väestöryhmien väliset ja alueelliset erot ovat kaventuneet (väestön työ-, opiskelu- ja toimintakyky sekä koettu hyvinvointi ja terveys väestöryhmittäin, NEET-nuorten määrä)
- Ihmisten käytössä on monipuolisia keinoja edistää mielenterveyttä ja itsemurhat vähenevät (positiivi-nen mielenterveys, itsemurhien määrä)
- Työllisyys on vahvistunut ja julkisen talouden kestävyys parantunut toiminnan painopisteen siirryttyä ennakoiiviin toimiin (työllisyysaste ml. osatyökykyisten vammaisten henkilöiden sekä etnisten vähem-mistöjen (ml. maahanmuuttajat) työllisyysaste)
- Köyhyys on vähentynyt (köyhyysaste, tulottomien määrä ja toimeentulotuen pitkäaikainen käyttö)
- Laatusuositusindikaattorit hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi, (Sotkanet)
- YK:n vammaissopimuksen toimenpideohjelman tavoitteiden toteutuminen

- Elinympäristöt ovat esteettömiä ja turvallisia (esteettömien rakennusten ja liikennevälineiden osuus, koti- ja vapaa-ajan tapaturmat, liikenne- ja viestintäpalvelujen hintojen, laadun ja saatavuuden seuranta ja tilastointi)
- Yhdenvertaisuus ja osallisuus ovat lisääntyneet (Suomen demokratiaindikaattorit, syrjinnän seuranta-järjestelmä ja kieli-indikaattorit)

4. Toimenpidekokonaisuudet

Eriarvoisuuden kaventamisen poikkihallinnollinen tavoite- ja toimenpideohjelma vahvistaa sosiaalista kestävyyttä

Toimenpideohjelmassa asetetaan **kansalliset poikkihallinnolliset tavoitteet ja toimenpiteet** eriarvoisuuden kaventamiselle vuoteen 2030 sekä sovitaan **ohjauksesta ja systemaattisesta seurannasta**. Alueellisia yhteistyörakenteita vahvistetaan edelleen ja luodaan kansalliset yhteistyörakenteet. Konkreettisia poikkihallinnollisia toimenpide-ehdotuksia:

- **Hyvinvointitalous tukee kestävä julkisen talouden hoitoa.** Hyvinvointitalous otetaan lähtökohdaksi talouspolitiikan rinnalle kansantalouden kestävyysvajeeseen vastaamiseksi sekä yhteiskunnalliselle vakaudelle ja turvallisuudelle.
- Eriarvoisuutta vähentävien **päätöksenteon työmenetelmien** kehittäminen ja käyttöönotto ja hyvinvointitalousajattelun vahvistaminen
- Olemassa olevien **tietovarantojen hyödyntäminen**, kehittyneiden analytiikkamenetelmien, tekoälyn ja robotiikan hyödyntäminen ja tiedonaukkojen paikkaaminen
- **Digitaalisten** (vuorovaikutteisten ja älykkäiden) hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen palvelujen kehittämisen vauhdittaminen: Elämänkaaren siirtymävaiheen palvelut (esimerkiksi nuoret miehet, eläköityminen) ja digiosallisuuden vahvistaminen. Digitaalisten palveluiden ohella on turvattava muiden palvelumuotojen toteutuminen ihmisten tarpeiden pohjalta. **Alueellisen hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen toiminnan vahvistaminen** (yhteistyö alueellisten toimijoiden, kuntien, järjestöjen ja työpaikkojen välillä) esimerkiksi ”yhdympintatyön” kehittäminen ja ikääntyvien toimintakyvyn edistämisen alueellinen kehittäminen

Vahvistetaan peruspalveluja ja ennaltaehkäisyä

Lainsäädännön tehtävänä on varmistaa **riittävien peruspalvelujen saatavuus** kaikille kohtuuhintaisesti ja esteettömästi. Turvataan yhteen toimivat palvelut ja vahvistetaan palvelujen oikea-aikaista saatavuutta ja laatua. **Kustannusten hillitsemiseksi** vahvistetaan etenkin paljon palveluja käyttävien asiakkaiden palveluja ja niiden yhteen sovittamista sekä **siirretään painopistettä monialaisiin ennaltaehkäiseviin ja varhaisen tuen toimiin**. Valmistellaan **liikenteen peruspalveluiden vähimmäistasolinjauksia** ja selvitetään keinoja hajasuosaluueiden lehtien jakelun turvaamiseksi.

Lapsiperheköyhyyttä torjutaan vahvistamalla sekä vanhempien että lasten ja nuorten toimintakykyä ja integroitumista yhteiskuntaan **poikkihallinnollisilla palvelu-, tuki- ja toimenpidekokonaisuuksilla**; esimerkiksi edistämällä yksinhuoltajien ja vaikeassa työmarkkina-asemassa olevien äitien ja isien koulutautumista ja työllistymistä. Etuuksia, palveluja, asiakasmaksuja ja verotusta kehitetään pitkäjänteisesti kokonaisuutena, joka takaa yhdenvertaisen kohtelun kaikille. Varmistetaan perustason lasten, nuorten ja perheiden palveluihin riittävä osaaminen mielenterveys- ja käytöshäiriöiden ja neuropsykiatristen ongelmien tunnistamiseen ja hoitoon sekä riittävä **psykososiaalisen ja arjen tuen saatavuus** matalan kynnyksen ohjaamoissa, perhekeskuksissa sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa. Uudistetaan vaativan lasten ja perheiden tuen ja suojelun rakenteet sekä lastensuojelun jälkihuolto syrjäytymisen torjumiseksi. Epäterveellisten elintarvikkeiden markkinoinnin rajoittaminen, erityisesti lapsiin kohdistuva. **Vahvistetaan maahanmuuttajaperheiden kotoutumista** lapsi- ja perhepalveluissa. Lisätään kotona olevien vanhempien koulutukseen osallistumista ja lasten osallistumista varhaiskasvatukseen. Kavennetaan maahanmuuttajanuorten ja kantaväestön oppimistulosten eroja. Tuetaan oleskelulupakäytännöillä ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten mahdollisuuksia kiinnittyä perheeseen ja yhteiskuntaan.

Toteutetaan laaja-alainen ja pitkäkestoinen **kansallisia ikäpoliittisia linjauksia toimeenpaneva ikäohjelma**. Osana ohjelmaa vahvistetaan ikääntyvien ihmisten palveluja ja toimeentuloa uudistamalla vanhuspalvelulakia ja iäkkäiden laatusuosituksia. Yhdistetään hyvinvointia ja terveyttä edistävät toimenpiteet yhdeksi toi-

mintamalliksi sekä tehostetaan riskihenkilöiden ja –ryhmien varhaista tunnistamista ja ohjausta toimintakykyä edistäviin palveluihin. Kotona asumista tuetaan edistämällä toimintakykyä sekä kehittämällä, korjaamalla ja rakentamalla iäkkäille sopivia asuntoja ja asuinympäristöjä.

Valmistellaan vuoden 2019 loppuun mennessä **mielenterveysohjelma** ja sen osana ohjelma itsemurhien ehkäisemiseksi. Vahvistetaan **Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelman** 2015–2025 toimeenpanoa.

Työikäisten hyvinvointi- ja terveyseroja kavennetaan toteuttamalla **työikäisten sosiaalityön kansallinen kehittämisohjelma** selvityshenkilöiden esitysten ja osallistavan sosiaaliturvan kuntakokeilujen tulosten pohjalta. Käynnistetään **työkykyohjelma**, jolla tuetaan osatyökykyisten työhön pääsyä ja työssä pysymistä, ehkäistään työttömyyden pitkittymistä ja työkyvyttömyyttä sekä lisätään heikossa työmarkkina-asetmassa olevien työelämäosallisuutta.

Tuetaan **heikossa työmarkkina-asetmassa olevien työllistymistä**. Tarjotaan **henkilökohtaista palvelua tehostetusti** niille, joiden työttömyys on pitkittynyt tai uhkaa pitkittyä, lisätään heikossa työmarkkina-asetmassa olevien mahdollisuuksia jatkuvaan oppimiseen ja kytketään osaamisen kehittäminen tiiviimmin osaksi palkkatukea ja muita palveluja. **Tehostetaan maahanmuuttajien kotoutumista** ja koulutus- ja työllistymispolkuja, erityisenä kohderyhmänä pakolaistaustaiset ja maahanmuuttajanaiset. **Vahvistetaan maahanmuuttajaperheiden kotoutumista** lapsi- ja perhepalveluissa. Lisätään kotona olevien vanhempien koulutukseen osallistumista ja lasten osallistumista varhaiskasvatukseen. Kavennetaan maahanmuuttajanuorten ja kantaväestön oppimistulosten eroja. Tuetaan oleskelulupakäytännöillä ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten mahdollisuuksia kiinnittyä perheeseen ja yhteiskuntaan. Lisätään maahanmuuttajayhteisöjen/järjestöjen osallisuutta kotoutumisen edistämässä.

Edistetään yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja perusoikeuksien toteutumista

Edistetään osallisuutta arkiympäristöissä vahvistamalla yhteisöllisyyttä ja turvaamalla kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytykset. Käynnistetään poikkihallinnollinen hyvien väestösuhteiden hanke, jonka osana varmistetaan, että kaikkien osallistumisoikeudet ja vaikutusmahdollisuudet toteutuvat yhdenvertaisesti (ml. digitaaliset toimintaympäristöt). Valmistellaan **kansallinen demokratiaohjelma**, jonka tavoitteena on turvata kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytykset ja varmistaa, että kaikkien osallistumisoikeudet ja vaikutusmahdollisuudet toteutuvat yhdenvertaisesti. **Lisätään yhteistyötä ja kumppanuutta** erilaisten alueiden (maaseutu- ja kaupunkialueet) ja toimijoiden (julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin) välillä esim. vahvistamalla Leader / CLLD-toimintatapa. Taiteen ja kulttuurin harrastaminen luo ihmisten hyvinvointia ja kartuttaa henkistä ja sivistyksellistä pääomaa. Taide- ja kulttuuripalvelut tulee turvata kaikille.

Yhdenvertaisuuden toteutumista tuetaan valmistelemalla ja panemalla toimeen vammaisten oikeuksien toimintaohjelma, jatkamalla romanipoliittisen ohjelman ROMPO II:n toimeenpanoa sekä tukemalla saamelaiden ja kielivähemmistöjen oikeuksien toteutumista.

Perusoikeuksia vahvistetaan perustamalla laaja-alainen työryhmä tekemään esitykset sukupuolivähemmistöihin kuuluvien henkilöiden aseman ja oikeuksien järjestämiseksi, käynnistämällä kokonaisuus selvitys, jossa arvioidaan voimassa olevan lainsäädännön ja käytäntöjen muutostarpeet ihmiskaupan uhrien tunnistamiseksi ja palvelujen turvaamiseksi kunnissa sekä uudistamalla sosiaalihuollon asiakkaan ja terveydenhuollon potilaan itsemääräämisoikeutta jatkamalla sitä koskevan lainsäädännön valmistelua. Turvataan sivistyksellisten perusoikeuksien tosiasiallinen toteutuminen kaikille väestöryhmille.

Sosiaaliturvajärjestelmää kehitetään asiakkaan kannalta ymmärrettävämmäksi kokonaisuudeksi ja palveluita kootaan yhteen niin että etuudet, palvelut, asiakasmaksut ja verotus muodostavat kokonaisuuden, jota voidaan tarkastella köyhyyden torjunnassa, ja sosiaaliturva omalta osaltaan tukee ihmisten osallisuutta.

Uudistuksen yhteydessä varmistetaan, että **työn vastaanottaminen** on aina taloudellisesti kannattavampaa. Erityisesti tiivistetään etuuksien ja palvelujen yhteyttä, jotta ne tukevat työllistymistä ja vastaavat paremmin ihmisten tarpeita.

Työmarkkinoille suuntaaviin monialaisiin palveluihin laaditaan kansallinen toimintamalli ja säädöspohja sekä ilmiöpohjainen rahoitus.

8 Osaamisen, sivistyksen ja innovaatioiden Suomi

1. Tilannekuva

Osaaminen ja koulutus

Suomi on menettänyt 1990-luvun kärkipaikkansa kansainvälisissä *koulutustasovertailuissa*. Nuorissa ikäryhmissä Suomi on merkittävästi jäljessä maailman kärjestä: sijoitumme 25–34-vuotiaiden korkeakoulutettujen osuudessa alle OECD-maiden keskiarvon 42 % korkeakoulutettujen osuudellamme. Ilman toisen asteen tutkintoa olevien nuorten aikuisten (20–29) osuus ei ole merkittävästi vähentynyt 2000-luvulla, vuonna 2017 osuus oli 16,4 %. Suomen kannalta relevanteissa vertailumaissa ja kehittyvissä talouksissa koulutustaso on jatkuvassa nousussa.

Varhaiskasvatuksen on todettu olevan yhteydessä myöhempään koulumenestykseen, mutta Suomessa osallistuminen on selvästi vähäisempää kuin muissa pohjoismaissa: 3–5-vuotiaista vuonna 2016 Suomessa 79 %, muissa Pohjoismaissa 96–98 %.

Koulutuksellinen tasa-arvo toteutuu Suomessa kansainvälisesti vertaillen pääasiassa hyvin, mutta parannettavaa ja huolestuttavia kehityssuuntia ovat:

- perusopetuksessa tyttöjen ja poikien ero osaamisessa on suuri tyttöjen hyväksi, alueelliset erot ovat kasvussa ja sosio-ekonomisen taustan vaikutus osaamiseen on voimistunut.
- maahanmuuttajataustaisten oppimistulokset ovat merkittävästi kantaväestöä heikommät.
- vanhempien sosio-ekonominen asema vaikuttaa korkeakoulutukseen hakeutumiseen ja pääsyyn.
- korkeakoulutuksessa maahanmuuttajat, maahanmuuttajataustaiset, vammaiset ja toimintarajoitteiset ovat aliedustettuina.
- aikuiskoulutukseen osallistumisessa on merkittäviä eroja sukupuolen, koulutustaustan, sosioekonomisen aseman ja työmarkkina-aseman mukaan sekä perustaitojen tason mukaan.

Toisen asteen koulutus

- Peruskoulun 9. luokan päättäneitä oli vuonna 2017 noin 57 800. Välittömästi jatko-opintoihin jätti hakematta vain 0,4 %. Päättäneistä 53 % jatkoi välittömästi lukiossa ja 41,3 % ammatillisessa koulutuksessa. Valmistavissa tai valmentavissa koulutuksissa jatkoi 2,6 %. Kokonaan koulutuksen ulkopuolelle jäi 3,1 % (1 764 nuorta).
- Lukiokoulutuksessa (nuorille suunnattu) kokonaan tutkintoon johtavan koulutuksen keskeytti 1,6 % lukuvuonna 2016/2017. Samana lukuvuonna ammatillisessa koulutuksessa (nuorille suunnattu) kokonaan tutkintoon johtavan koulutuksen keskeytti 6,7 %. Noin 20 % ammatillisen koulutuksen aloitaneista nuorista ei valmistu.
- Vaille perusasteen jälkeistä tutkintoa jääneiden työmarkkina-asema on heikko: 25-vuotiaista 40 % (3000 henkilöä) ei työskentele eikä ole koulutuksessa. Heidän työllisyysasteensa jäävät myös koko työuran aikana huomattavasti matalammiksi kuin tutkinnon suorittaneilla.
- Vuonna 2017 ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa olevia 20–29-vuotiaita oli 111 700.

Jatkuva oppiminen

75 prosentin työllisyysastetavoitteen saavuttaminen vuonna 2023 edellyttää 90 000 työllisen lisäystä vuoteen 2018 verrattuna. Työllisyysasteen nostamisen keinot muuttuvat koko ajan haastavimmiksi. Samanlaisesti automatisaation myötä 6,5 % nykyisistä suomalaisista työtehtävistä voi hävitä kokonaan ja 21 % työtehtävistä olisi muuttumassa merkittäväällä tavalla seuraavien 10–20 vuoden kuluessa (OECD). Jopa puolen miljoonan suomalaisen on arvioitu tarvitsevan seuraavan kymmenen vuoden aikana uudelleen koulutusta tai suunnitelmallista laajaa täydennyskoulutusta. Opetushallituksen ennakointitilosten perusteella

ammatit muuttuvat nopealla vauhdilla korkeampaa osaamista edellyttäviksi - uusista syntyvistä työpaikoista 80 % edellyttää korkea-astetasoista osaamista - eikä nuorten ikäluokkien koulutuksella kyetä tähän yksin vastaamaan. Erityisenä haasteena on, että tekoäly ja muu uusi teknologia muuttavat eniten matalapalkkaisia, vähemmän koulutusta vaativia töitä ja teollisuustyötä sekä rutiininomaista tietotyötä. Tämä merkitsee sitä, että vaikka uudelleenkoulutusta tarvitaan monissa tehtävissä ja ammateissa, tarve kasautuu erityisesti ryhmille, jotka osallistuvat vähän aikuiskoulutukseen. Työelämän vaatimusten muuttuessa nopeasti nyt jo yli 40% työnantajista ilmoittaa, etteivät löydä osaavaa työvoimaa.

Opintotuen tarkoituksena on turvata opiskelijalle päätoimisen opiskelun aikainen toimentulo. Opintotuen käyttöaste on laskenut tarveharkinnan kiristyttyä. Tuki on aiempaa lainapainotteisempi.

Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminta

Keskeisiin kilpailijamaihin verrattuna Suomen *TKI-panostukset* suhteessa BKT:een ovat laskeneet merkittävästi vuosien 2008-2017 aikana. Vuonna 2017 osuus oli 2,8 %. Keskeinen selitystekijä on Nokian toiminnassa tapahtuneet muutokset. Kokonaispanostuksesta noin 2/3 on yksityistä ja 1/3 julkista.

Kulttuuri ja taide

Kansantalouden tasolla *taiteen ja kulttuurin* merkitys tuotanto- ja palvelusektorina on merkittävä. Vuonna 2016 kulttuurin osuus taloudesta oli hieman suurempi kuin edellisenä vuonna eli 3,0 % bruttokansantuotteesta (2,9 % vuonna 2015). Toimialan osuus työllisistä oli 3,3 %. Alan työsuhteet ovat usein osa- tai määräaikaisia, toimeentulo niukkaa tai epävarmaa ja sosiaaliturva puutteellista. Kulttuuritilaisuuksissa käynnit ovat lisääntyneet, vähintään kerran vuodessa (yli 10-vuotiaat) tilaisuuksissa kävi 83 % väestöstä vuonna 2017. Toimialan valtionrahoitus on pysynyt pitkään samalla tasolla, 0,8 % talousarvion kokonaismenoista. Kunnat käyttävät kulttuuritoimintaan määrärahoja asukasta kohden hyvin erisuuruisesti. Taiteen ja kulttuurin saavutettavuudessa on eroja. Samoin taiteen perusopetus toteutuu epätasa-arvoisesti alueellisesti, kuntien sisällä ja taiteenalakohtaisesti. Opetus keskittyy Etelä-Suomeen, sosio-ekonomisesti vahvoille asuinalueille ja musiikin harrastamiseen.

Nuoriso ja liikunta

Syrjäytymisvaarassa olevien *nuorten* määrä on arviolta noin 60 000. Joissakin ikäluokissa tämän ryhmän osuus on enimmillään 15 %. Harrastusten ulkopuolella on noin 11 % nuorista. Etsivän nuorisotyön ilmoitukset kääntyivät jälleen nousuun syksyllä 2018. Nousua tuli erityisesti opetustoimesta tullessiin ilmoituksiin, joista valtaosa tuli ammatillisesta koulutuksesta. Koulutuksen ja työn ulkopuolella oleminen on nuorille riskin ja tulevan hyvinvoinnin kannalta. Suomessa näiden ns. NEET-nuorten osuus on esim. muihin Pohjoismaihin verrattuna suuri: vuonna 2017 osuus Suomessa oli ikäryhmässä 20–24 Eurostatin mukaan 13,6 %, kun taas esim. Tanskassa se oli 10 % ja Ruotsissa 8,6 %.

Liikunnan harrastaminen on lisääntynyt, mutta fyysinen kokonaisaktiivisuus on laskenut johtuen elämäntapojen muuttumisesta fyysisesti passiivisiksi. Lapsista ja nuorista noin kolmannes, aikuisväestöstä viidennes ja ikäihmisistä vain muutama prosentti liikkuu terveytensä kannalta riittävästi. Liikunnan puutteesta johtuvat terveyshaitat ovat ilmeisiä.

2. Hallitusohjelmassa huomioitavaa

Osaava työvoima on Suomen tärkein kilpailutekijä. Tulevaisuudessakin Suomen menestys perustuu tietoon, luovuuteen ja osaamiseen sekä niiden hyödyntämiseen. Valtioneuvosto on yhdessä sidosryhmien kanssa valmisteellut useita linjauksia, joiden tavoitteena on tuottavuuden, työllisyyden ja kilpailukykyyn paraneminen, luottamuksen vahvistaminen ja hyvinvoinnin lisääminen. Linjaukset tulisi huomioida hallitusohjelmaa valmisteltaessa. Keskeiset linjausdokumentit on esitetty liitteessä 8.1.

3. Ehdotettavat mittarit / tunnusluvut

Koulutus, osaaminen ja työelämä

Väestön koulutustaso

Koulutuksellisen tasa-arvon toteutuminen

Koulutusjärjestelmään ja oppimiseen liittyvät kansainväliset ja kansalliset arvioinnit

Lasten osallistumisaste varhaiskasvatukseen ikäluokassa; Varhaiskasvatuksen laatu

Koulutuksen läpäisyaste; Siirtyminen koulutuksesta työelämään

Koulutukseen osallistuminen ml. muodollinen, epävirallinen ja arkioppiminen

Jatkuvan oppimisen laatu

Teemakokonaisuuteen liittyvät kestävä kehityksen indikaattorit (VN ja Agenda 2030)

Ammattibarometri (työvoiman ylitarjonta- ja pula-alat); Rekrytointiongelmien määrä/muutos

Työolobarometri

Ammatillisen koulutuksen järjestäjien lukumäärä ja palveluvalikoima

Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminta

Tieteen tila

TKI-rahoituksen osuus BKT:sta

Kulttuuri ja taide

Kulttuurin vaikutus talouteen ja hyvinvointiin

Tieteellisen ja taiteellisen työn edellytysten toteutuminen

Taide- ja kulttuuriesitysten, teosten ja tuotantojen määrät

Kulttuuriammateissa ja kulttuurin ja taiteen toimialalla toimivien määrä ja työllistyminen

Taide- ja kulttuuritilaisuuksissa, kirjastoissa ja museoissa kävijöiden määrät sekä taiteen ja kulttuurialojen omaehtoisten harrastajien määrät eri väestö- ja ikäryhmissä

Vastuut ja osallisuus kulttuuriperintöön; Kulttuuriperintöaineistot ja niiden käyttö

Nuoriso ja liikunta

Kansalaisyhteiskuntatoimintojen laajuus ja monimuotoisuus sekä toimintoihin osallistuminen

Kulttuuri-, kirjasto- ja liikuntapalveluiden saatavuus

Harrastusmahdollisuudet eri väestö- ja ikäryhmissä

Liikuntaa harrastavien sekä liikuntasuosituksen täyttävien määrä eri väestöryhmissä

Osallisuus: Nuorisobarometri, kouluterveyskyselyt ja vapaa-aikatutkimukset

Nuorten osallistuminen koulutukseen sekä nuorten työllistyminen ja työttömyys

Osallistuminen: 18–28 -vuotiaiden äänestysprosentti eri vaaleissa ja nuorten ehdokkaiden määrät

Arvoja, asenteita koskevat tutkimukset

Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten osuus (ns. NEET-nuoret)

Etsivän nuorisotyön ilmoitusten määrä

4. Toimenpidekokonaisuudet

Osaaminen ja koulutus

- Vaikuttavuutta varhaiskasvatuksella: osallistumisaste nostetaan pohjoismaiselle tasolle. Puretaan subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajaus.
- Oppimistulokset käännetään nousuun ja oppimiseroja kavennetaan erityisesti perusopetuksessa.
- Koulutustasoa nostetaan: toinen aste kaikille ja korkeakoulututkinto vähintään 50 prosentille 25-34-vuotiaista, läpäisyn parantaminen ja tutkintotavoitteiden nostaminen.
- **Jatkuva oppiminen** kaikille turvaksi työn ja yhteiskunnan muutoksissa: Toteutetaan kansallinen jatkuvan oppimisen uudistus.
 - Jatkuvan oppimisen rahoitusta uudistetaan siten, että uudistus lisää osaamisen kehittämisen suunnitelmallisuutta, kohdentaa julkisia resursseja niille, jotka työn muutoksen takia erityisesti tarvitsevat osaamisen kehittämistä ja parantaa työn ja opiskelun yhteensovittamista.

- Yrityksiä tuetaan osaamisen strategisessa johtamisessa, tulevaisuuden osaamistarpeiden tunnistamisessa ja työelämässä tapahtuvassa osaamisen kehittämisessä. Osaamisen kehittäminen kytketään tiiviimmin osaksi heikossa työmarkkina-asemassa olevien, kuten osatyökykyisten palkkatukea.
- Jatkuvan oppimisen digitaalisten palvelujen kehitystyössä priorisoidaan osaamisen tunnistamiseen liittyviä ratkaisuja kohtaannon edistämiseksi sekä varmistetaan eri hallinnonalojen digitaalisten palvelujen yhteensovitus.
- Aikuiskoulutustukea kehitetään osana sosiaaliturvauudistusta huomioimaan edellä todettu kohdentamisen tarve ja työn murros.
- Uudistuksen tueksi käynnistetään välittömästi vuoden 2020 alussa kuntapohjaiset pilotit ja uuden työuran aikaista oppimista tukevan Kasvun ja osaamisen viraston valmistelu. VM ei ole tätä kuitannut.

Tutkimus- ja kehittämistoiminta

Tavoitteena TKI-investointien tason nostaminen 4 %:iin BKT:sta ja TKI-intensiteetin nostaminen yrityksissä ja julkisissa tutkimusorganisaatioissa. Valmisteltavan toimenpideohjelman keskeisiä elementtejä: **1)** luovat ihmiset, yritykset ja yhteisöt, osaava työvoima, **2)** kansainvälisesti verkottuneet osaamiskeskittymät ja ekosysteemit, **3)** toimivan ja kestävä yhteiskunnan ratkaisut, hyvinvoivat kansalaiset, **4)** datatalouden innovaatiot ja uusi arvonluonti hyödyntäen panostukset tekoälyosaamiseen, **5)** rahoituskannusteet TKI-toiminnan edistämiseen, **6)** innovaatioiden kysynnän lisääminen, markkinoiden muokkaaminen.

Kulttuuri ja taide

1) Kulttuurin ja taiteen mahdollisuudet hyödynnetään kasvu- ja innovaatiopolitiikassa, **2)** Nostetaan taiteen ja kulttuurin määrärahoja yhteen prosenttiin valtion talousarviosta ja uudistetaan toimialan rahoitusjärjestelmiä, **3)** Toteutetaan keskeiset rakennushankkeet (Kansallisteatteri, Kansallismuseo). Perustetaan uusi arkkitehtuuri- ja designmuseo, **4)** Varmistetaan Yleisradio Oy:n riittävä rahoitus. Parannetaan kaupallisen median toimintaympäristöä ja edistetään journalistista sisältöä koskevien innovaatioiden ja uusien toimijoiden syntyä.

Nuorisotyö ja liikunta

1) Lisätään koko väestön liikuntamahdollisuuksia huomioiden liikuntapoliittinen selonteko; **2)** Laaditaan valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma.

Kansainvälistyminen

1) Suomen kansainvälistä vetovoimaa osaajien, sijoittajien, matkailijoiden ym. kohderyhmien keskuudessa kasvatetaan suunnitelmallisella vahvuksiimme perustuvalla maakuva- ja houkuttelutyöllä. Kuva Suomesta luovana, korkean osaamisen maana on tärkeä. Työperäistä maahanmuuttoa lisätään koulutusmahdollisuuksia hyödyntäen. Kehitysyhteistyössä kasvatetaan koulutuksen osuutta. Koulutusviennin kehittämistä jatketaan; **2)** Koulutuksen, nuorisosektorin ja urheilun kansainvälistymistä vahvistetaan turvaamalla riittävä kansallinen rahoitusosuus Erasmus+, Luova Eurooppa- ja Horisontti-ohjelmille, jotta voidaan hyödyntää ohjelmien mahdollisesti huomattavastikin kasvava EU-rahoitus.

Eriarvoistumisen vähentäminen

Pysäytetään eriarvoistuminen turvaamalla koulutuksen ja kulttuuripalvelujen saavutettavuus, opintotukea kehittämällä, lapsiköyhyyttä vähentämällä, lasten ja nuorten harrastusmahdollisuuksia lisäämällä sekä syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten tukipalveluja parantamalla.

Datatalous ja digitalisaatio

Luodaan sivistisyhteiskunnan tietopolitiikka. Parannetaan tiedon ja tietovarantojen tuottamista, ymmärtämistä ja hyödyntämistä ja kehitetään palveluja eettisesti kestäväällä tavalla. Dataa ja sen käyttöä tehostavaa tekoälyä hyödynnetään suunnitelmallisesti kaikkien toimialojen uudistumiseen.

Ministeriöiden itsenäisiä näkemyksiä hallitustunnustelijan kysymyksistä 9 Sosiaaliturvajärjestelmän kokonaisuudistus ja 10 Lähtökohdat sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamiseksi

Näkemyksensä toimittaneet ministeriöt:

9 Sosiaaliturvan kokonaisuudistus (STM, VM, OKM, OM, TEM)

10 Lähtökohtia sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamiseksi (STM, VM, OKM, OM, TEM)

9 Sosiaaliturvan kokonaisuudistus

Ministeriöiden itsenäiset vastaukset

Ministeriöt: STM, VM, OKM, OM, TEM

STM: Sosiaaliturvan uudistus

Tilannekuva

Suomalainen sosiaaliturva on **hyvin kattava** kansainvälisessä vertailussa. Sosiaaliturvaa on kehitetty kaikille väestöryhmille, esimerkiksi myös yrittäjille. Sosiaaliturvan kokonaisuus koostuu **etuuksista ja palveluista**. Laajasti ajatellen myös asiakasmaksut ja verotus on syytä huomioida, varsinkin jos tarkastellaan kannustimia. **Syyperusteinen** sosiaaliturva kohdentaa rajalliset resurssit hyvin niitä eniten tarvitseville.

Sosiaaliturvan etuudet koostuvat **ansioturvasta ja perusturvasta**. On tärkeää kehittää näitä rakenteita yhdessä samaan suuntaan. Mikäli kehitetään vain toista, luodaan helposti uusia kuiluja järjestelmien rajapintoihin. Syyperusteisen sosiaaliturvan kehityksessä on huomioitava **toimeentulotuen** rooli ja huolehdittava sen kehittämisestä ja riittävästä palveluista vaikeimmassa asemassa oleville. Sosiaaliturvan oikeuksien ja velvollisuuksien tulee olla tasapainossa ja uudistuksessa on huomioitava perustuslain reunaehdot.

Suomalainen sosiaaliturvajärjestelmä on koettu **legitiimiksi**. Maksajilla on ollut maksuhalukkuutta ja vain vähäistä halua yksityisiin vakuutuksiin. Myös etuuksien käyttäjät ovat valtaosin pitäneet etuuksia oikeudenmukaisina. Tämä tasapaino on erittäin tärkeää säilyttää uudistustyössä.

Sosiaaliturvan uudistamisella on liittymä työllisyysasteen nostamiseen, metropolipolitiikkaan, talouskasvun tukemiseen, työelämän kehittämiseen, sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamiseen, tasa-arvoon ja koulutuspolitiikkaan.

Sosiaaliturvan uudistaminen kokonaisuutena

Asiakkaiden kokema etuusjärjestelmän monimutkaisuus liittyy usein eri etuuksien yhdistelmiin tai siirtymiin etuudelta toiselle. Jatkossa sosiaaliturvan uudistamisen yhteydessä on hyvä tehdä elämäntilannelähtöistä tarkastelua. Osa etuuksien eroista on perusteltuja, osa enemmänkin historian saatossa syntyneitä. Etuuksien **käsitteitä** on syytä yhdistää mahdollisuuksien mukaan. Jos käsitteitä ei pystytä yhdenmukaistamaan, on tarjottava palvelumuotoilun keinoin asiakkaalle ymmärrettävämpi kokonaisuus. Käsitteiden yhdenmukaistaminen vaatii lainmuutoksia useisiin eri lakeihin. Muutokset kannattaa toteuttaa osana muita sosiaaliturvamuuksia pitkin hallituskautta, kun ensin on yhdessä sovittu kehittämisen suunta. Useat muutokset vaativat kolmikantaista valmistelua sekä ministeriöiden yhteistyötä. Etuuskäsitteiden **yhdenmukaistaminen mahdollistaa myöhemmässä vaiheessa etuuksien yhdistämisen**, mikäli se on tavoitteena.

Kansainväliset vertailut osoittavat, että suomalaisessa sosiaaliturvassa poikkeuksellista ovat **pitkät maksu-kaudet** ilman asiakkaan kohtaamista. Syyperusteinen sosiaaliturva tarjoaa mahdollisuuden asiakkaan poluttamisesta elämäntilannetta tukevaan palveluun. Palveluiden oikea-aikainen kohdentaminen ja riittävä resurssointi tulee toteuttaa osana vaikuttavaa sosiaaliturvan uudistusta. **Palveluiden kehittäminen** asiakasta valmentavaan ja ennaltaehkäisevään suuntaan hyvien kansainvälisten esimerkkien mukaisesti olisi tärkeää. Lisäksi monitoimijaista työtettä, johtamista ja yhteistyörakenteita tulee uudistaa. **Digitalisaation** keinoja tulisi käyttää nykyistä merkittävästi enemmän palvelutarpeessa olevien varhaisen tukemisen ja **yhteisasiakkuuden** tehokkaan hoitamisen tueksi. Vaikeimmassa elämäntilanteessa oleville pelkät digipalvelut eivät kuitenkaan ole riittäviä. Vaikeimmassa asemassa oleville asiakkaille tulisi osoittaa tarvittaessa henkilökohtainen tukihenkilö, joka tukisi häntä tarpeenmukaisesti yhdessä julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Sosiaalityön palveluihin pääsyn varmistaminen vaatii paitsi työtapojen kehittämistä, myös yhteistyön perustana olevan lainsäädännön tarkentamista erityisesti toimeentulotukea saavien asiakkaiden kohdalla.

Lainsäädännön kokonaisuus vaatii useita hallituskausia. Tärkeätä on linjata tulevaisuuden tavoite, johon osauudistukset sovitetaan. Sosiaaliturvaa ja palveluja olisi uudistettava niin, että tarve turvautua pitkäaikaisesti viimesijaiseen toimeentulotukeen vähenee. Palveluiden vahvistaminen vaatii lisäpanostuksia, jotka

maksavat itseään takaisin vasta pitkällä aikavälillä. Nopeat muutokset ja vähäinen sopeutumisaika voi heikentää uuden järjestelmän toimintakykyä ja sitä kautta vaikuttaa kansalaisten luottamukseen. Järjestelmän valmistelun tulee olla ennakoitavaa eri toimijoille ja kansalaisille ja panostusten kustannusvaikuttavuus on analysoitava ennen niiden tekemistä. Kansainvälinen viitekehys, erityisesti maahanmuutto ja EU-lainsäädäntö, on huomioitava uudistamisessa alusta saakka. Ehdotettujen muutosten avulla voidaan **lisätä työllisyyttä, nostaa koulutustasoa, vähentää köyhyyttä ja eriarvoisuutta sekä parantaa osallisuutta.**

Toiminnan ja prosessin kehittäminen

Kaikki muutokset eivät vaadi lainmuutoksia. Menneillä hallituskausilla on tehty mielenkiintoisia kokeiluita ymmärrettävämmän palvelun tuottamiseksi asiakkaalle. Kiinnostavia ovat ainakin monen toimijan yhdessä tuottamat palvelut, joissa ensisijaista on yrittää ratkaista asiakkaan ongelmaa, ei vain esimerkiksi maksaa etuutta. Asiakkaan suostumuksella tällaisia palveluita on jo nykyisen lainsäädännön puitteissa mahdollista järjestää. Samoin palveluiden ja etuuskien kokoaminen paremmin asiakkaalle näkyville esimerkiksi hyödyntäen **digitalisaation** keinoja helpottaisi asiakkaan elämäntilannelähtöistä asiointia. Sosiaaliturvaa laajasti toimeenpaneva Kela voi myös kehittää asiointipalvelujaan kohti yhden etuushakemuksen mallia ja ratkaisutyötä kohti kerralla kuntoon mallia. Asiakkaan asiointia helpottava **byrokratian purkaminen** on tärkeää, koska se vapauttaa asiakkaan voimavaroja huolehtia itsestään ja läheisistään sekä hakeutua esimerkiksi opiskelemaan, töihin tai muutoin asiakkaan hyvinvointia edistävään toimintaan. Tästä kokonaisuudesta on selvitys valmiina.

Työn organisointi

Sosiaali- ja terveysministeriö näkee, että uudistustyötä tulee tehdä usean hallituskauden ajan erillisen liitteen mukaisesti. **Parlamentaarista komitearakennetta** on syytä pohtia uudistustyön pitkäjänteisen sitoutumisen edistämiseksi.

Sosiaaliturvan uudistustyöhön tulee liittää vaikuttavuutta mittaavia **indikaattoreita**. Erityisesti on luotava yhteisiä vaikuttavuusmittareita yhteistyölle sekä palvelujen ja sosiaaliturvan yhteensovittamiselle, jotta palvelu- ja etuusjärjestelmä kehittyi toivottuun suuntaan.

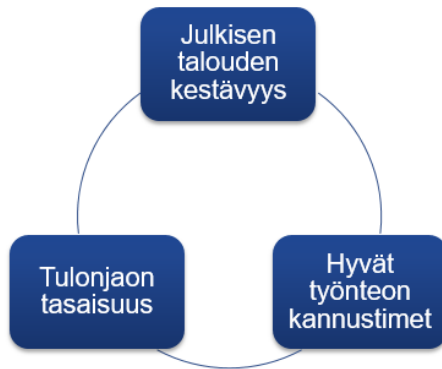
(Liite 9.1.)

VM: Sosiaaliturvajärjestelmän kokonaisuudistus

- Työllisyyden vahvistamista, koulutustason nostamista, sekä köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentämistä ja osallisuuden parantamista voi olla mahdoton saavuttaa samanaikaisesti kasvattamatta julkisia menoja.
- Sosiaaliturvajärjestelmää uudistettaessa on huomioitava järjestelmään kiinteästi nivoutunut palvelujärjestelmä (mm. kuntoutus-, sosiaali-, sekä työllisyyspalvelut) ja näiden rooli nyt ja tulevaisuudessa.
- Merkittävä uudistus tulee toteuttaa vaiheittain. Ensimmäisessä vaiheessa nykytilan huolellinen kartointus ja reflektointi tavoitteiden näkökulmasta sekä sosiaaliturva- että palvelujärjestelmän osalta olisi tarpeellista.
- Kokonaisuudistuksen yhteydessä on pohdittava vastauksia eräisiin keskeisiin valintoihin:
 - I. Onko omasta toimeentulostaan vastuussa oleva taho perhe vai yksilö?
 - Yksilökohtainen sosiaaliturva on kalliimpi kuin perhekohtainen sosiaaliturva, mutta tukee yksilön taloudellista riippumattomuutta mm. perheenjäsenistä.
 - II. Onko sosiaaliturvan nykytaso riittävä, vai tuleeeko sitä nostaa vaikka on mahdollista, että nosto heikentäisi heikentäisi työllisyyttä?
 - Korkeampi sosiaaliturvan taso mahdollistaa korkeamman elintason tilanteessa, jossa henkilö ei ansaitse elantoaan ja kaventaa tulonjakoa, mutta heikentää työnteon kannustimia ja julkista taloutta.
 - III. Missä määrin sosiaaliturvan tehtävän tulisi olla tasata tulojen vaihtelua yksilöiden oman elinkaaren sisällä, ja missä määrin eri yksilöiden välillä?
 - Vakuutusratkaisut ja tilimallit ovat pääasiassa tulonsiirtoja henkilöiden eri elinvaiheiden välillä; perustuloa muistuttavat ratkaisut voivat toimia myös mm. matalapalkkatukina ja siten tulonsiirtoina henkilöiden välillä.
 - IV. Tulisiko sosiaaliturvaa saaville yksilöille asettaa velvoitteita ja näiden velvoitteiden rikkomisesta seurata sanktioita, vai ei?
 - Velvoitteet ja sanktiot ohjaavat ihmisten käytöstä toivottuun suuntaan, mutta aiheuttavat byrokratiaa ja epämiellyttäviä velvoitteita.
 - V. Määritelläänkö oikeus sosiaaliturvaan syiden perusteella, vai onko sosiaaliturva sama kaikille syystä tai tilanteesta riippumatta?
 - Syyperusteisen mallin avulla tukea voidaan kohdentaa täsmällisemmin, mutta tuloksena on joukko näihin syihin liittyviä säännöksiä. Yksi universaali malli edellyttää vähemmän lakeja, mutta kohdentumista ei voida ohjata yhtä tarkasti.

Sosiaaliturvajärjestelmän eri etuuksilla on erilaisia tavoitteita. Osan tarkoitus on suojata yksilöitä tai perheitä sillä aikaa, kun he eivät itse syystä tai toisesta kykene hankkimaan itse toimeentuloaan, kuten sairauspäiväraha sairauden sattuessa tai työttömyysturva työttömyyden osalta. Toisten tavoite on tukea tiettyä määriteltyä asiaa, kuten lapsiperheiden tukeminen lapsilisien kautta tai tilavamman asumisen tukeminen asumistuen kautta. Erilaiset tavoitteet ovat johtaneet toisistaan poikkeaviin etuuksiin nykyisessä sosiaaliturvassa ja osana uudistusta on syytä pohtia mitkä näistä tavoitteista halutaan säilyttää.

Sosiaaliturva vaikuttaa myös yksilöiden työnteon kannustimiin, ja näin muun muassa työllisyyteen ja koulutautumisvalintoihin. Sosiaaliturvajärjestelmä muodostaakin jännitteen, jossa joudutaan tekemään valintaa eri vaihtoehtojen välillä.

Kuva 1: Sosiaaliturvan valintakolmio: julkisen talouden kestävyys, tulonjaon tasaisuus, ja hyvät työnteon kannustimet. Kolmesta voidaan valita kaksi.

Tästä jännitteestä seuraa, että sellainen sosiaaliturvamuutos, joka ei kasvata julkisia menoja, tasoittaa tulonjakoa, ja parantaa työnteon kannustimia on todennäköisesti mahdoton. Kuvan 1 kolmesta suunnasta voidaan siis kerrallaan valita kaksi. Mikäli tavoitteena on lisätä työllisyyttä, nostaa koulutustasoa, vähentää köyhyyttä ja eriarvoisuutta sekä parantaa osallisuutta, on valmistauduttava siihen, että julkiset menot voivat kasvaa huomattavastikin.

Sosiaaliturvajärjestelmä kytkeytyy myös palvelujärjestelmään, eikä näitä kahta kokonaisuutta voida nykyjärjestelmässä käsitellä erillään. Esimerkiksi työttömyysturvalain mukainen etuudensaaja on veloitettu mm. toteuttamaan yhdessä työ- ja elinkeinotoimiston kanssa laadittua työllistymissuunnitelmaansa. Myös laissa toimeentulotuesta 17–64-vuotias henkilö on veloitettu ilmoittautumaan työttömäksi työnhakijaksi, jollei hän esimerkiksi opiskele päätoimisesti. Eri etuuksien yhdistämisen osalta on siis huomioitava, miten nämä etuudet nykyisellään ja uudessa järjestelmässä nivoutuvat yhteen palvelujärjestelmän ja sen mukanaan tuomien oikeuksien ja veloitteiden kanssa. Etuuksien yhtenäistämistä voidaan kuitenkin tehdä eri tavoin: esimerkiksi eri lakien päiväkäsitteitä (sairauspäivärahaa maksetaan lauantailta, työttömyysturvaa ei) tai lapsikorotusten tasoja yhtenäistämällä voidaan yhtenäistää lainsäädäntöä puuttumatta palvelujärjestelmäkytköksiin.

Sosiaaliturvajärjestelmän kokonaisuudistuksen yhteydessä on myös otettava kantaa keskeisiin kysymyksiin, jotka koskevat järjestelmän perusyksikköä (perhe, yksilö), tasoa ja sen kehitystä, tulojen tasausta yksilöiden elinkaarten sisällä ja eri yksilöiden välillä, palveluiden sekä veloitteiden ja sanktioiden roolia järjestelmässä, ja sosiaaliturvan syyperusteisuutta. Nykymuotoinen järjestelmä sisältää hyvin erilaisia ratkaisuja näiden suhteen etuuskohtaisesti. Esimerkiksi yleinen asumistuki on yleinen etuus, jota maksetaan kaikille tietyn tulotason ruokakunnille asumiskustannusten perusteella, eikä asumistukeen liity veloitteita. Oikeus työttömyysturvaan edellyttää ilmoittautumista työttömäksi työnhakijaksi, ja työttömyysturva on pääasiassa yksilökohtainen etuus, ja veloitteiden rikkomisesta voi seurata ankarakin sanktio.

Erilaisilla valinnoilla on erilaisia seurauksia julkisen talouden näkökulmasta: perhe- tai ruokakuntatason järjestelmät, kuten yleinen asumistuki, ovat nykyisellään julkisten menojen näkökulmasta kevyempiä kuin mitä ne olisivat yksilötason järjestelminä. Erilaiset valinnat synnyttävät myös tilanteita, joissa on voittajia ja häviäjiä: mikäli sosiaaliturvan taso uudistuksen seurauksena kasvaa, on viime kädessä häviäjiä etsittävä julkisten menojen nousun kompensoivien ratkaisujen, eli verotuksen kautta.

OKM: Sosiaaliturvajärjestelmän kokonaisuudistus

Sosiaaliturvaa uudistettaessa on etuusjärjestelmää kehitettävä koulutukseen kannustavaksi, koska koulutustason nosto lisää työllisyyttä, vähentää köyhyyttä ja eriarvoisuutta sekä parantaa osallisuutta. Etuustasojen yhtenäistäminen ja järjestelmien selkeyttäminen on perusteltua.

OM: Sosiaaliturvajärjestelmän kokonaisuudistus

OM:llä ei ole tähän teemaan liittyviä sääntelyvastuita, mutta kiinnitämme huomiota siihen, että uudistus on varsin herkkä perustuslakinäkökohdille. Kysymys on muotoiltu tältä kannalta turvallisesti sillä yhtenäinen etuustaso on olennaisesti helpommin oikeutettavissa kuin toisistaan perustellustikin eriytyvät etutasot.

Uudistuksen seuraavaa toteutustapaa harkittaessa tulisi varata riittävästi aikaa ja resursseja tehdä arvio valittavien (tai mieluiten vaihtoehtoisten) lähtökohtien edellyttämistä perusratkaisuista sekä niihin liittyvistä perustuslakikysymyksistä. Tämän jälkeen valmistelutoimeksiannon tulisi olla riittävän joustava, jotta jo valmisteluvaiheessa voidaan hakea joko varmasti toteuttamiskelpoisia tai vähiten toteuttamisvaiheen ongelmia aiheuttavia ratkaisuja. Perustuslakikysymysten muu kuin yksittäinen esiin tuleminen vasta eduskuntakäsittelyssä ei ole toivottavaa hyvän lainvalmistelun periaatteita ajatellen.

TEM: Sosiaaliturvajärjestelmän kokonaisuudistus

Sosiaaliturvan laajamittaisen uudistamisen tarpeesta vallitsee laaja yksimielisyys. Laaja yksimielisyys vallitsee myös siitä, että pohjoismainen hyvinvointiyhteiskunta on Suomessakin perusta järjestää eri toimijoiden ja väestöryhmien tarpeiden mukaiset palvelut sekä turvata riittävä toimeentulo sosiaalisissa riskitilanteissa. Työ- ja elinkeinoministeriö jakaa nämä näkemykset.

Sosiaaliturvan kokonaisuudistus ulottuu vääjäämättä useammalle vaalikaudella sen vaatiman lainsäädäntö- ja muun valmistelutyön määrän johdosta. Vielä ei myöskään ole tarkasti hahmotettavissa, milloin ja millä tavalla teknologian kehitys, keskimääräisen eliniän piteneminen ja työntekomuotojen muutos muuttavat maailmaa. Pidemmällä aikavälillä sosiaaliturvassa on ratkaistava ainakin elinkaaren mittaisen tulontasauksen, työnteon kannustimien sekä ansiosidonnaisten etuuksien vakuutusluonteen yhdistäminen. Siksi uudistusten valmistelua on tarpeen vaiheistaa siten, että samanaikaisesti valmistellaan pitkän aikavälin valintoja ja toisaalta niiden kanssa linjassa olevia, yhden hallituskauden aikana toteutettavia keinoja.

Viime vaalikaudella uudistusta pohjustettiin TOIMI-hankeessa. Se rajasi työnsä pääosin keskeisimpiin perusturvaetuuksiin. Hankkeessa hahmoteltiin kolme mallia jatkovalmistelun pohjaksi niitä keskenään priorisoimatta. Malleja voidaan luonnehtia työllistymistä tukevaksi, etuuksia yhdisteleväksi perhekohtaiseksi sekä perustulon malliksi.

Sosiaaliturvan kulmakiviä tulisi olla mahdollisimman korkean työllisyysasteen saavuttaminen, osaamisen lisääminen ja pohjoismainen hyvinvointiyhteiskunta. Tällöin em. vaihtoehtoista työhön ja toimeliaisuuteen kannustava vastikkeellinen sosiaaliturvamalli on ilmeinen valinta.

Kokonaisuudistusta ei tule rajata vain perusturvaan. Uudistuksessa tulee tarkastella myös ansioturva sekä erityisesti vahvistaa etuuksien ja palvelujen yhteyttä.

Perusturvaetuuksien yhdistäminen ja yhtenäinen etuustaso on kannatettava suunta edellyttäen, että etuudet ovat edelleen syyperusteisia ja pääosin henkilökohtaisia. Ansioturvan osalta ensisijaista olisi määritellä eri etuuksille yhteinen tulokäsite.

Valinnoista

Uudistettujen etuuksien tulisi olla nykyistä kannustavampia ja vastata työn murrokseen. Byrokraloukkujen poistamiseksi järjestelmän pitäisi olla mahdollisimman yksinkertainen ja läpinäkyvä.

Kannustavuus

Sosiaaliturvan ja verotuksen ehdoilla voidaan vaikuttaa työn, koulutuksen ja yrittäjyyden taloudellisiin kannusteisiin. Avainasemassa ovat palkkaverotuksen alentaminen ja sosiaaliturvan kannustinloukkujen poistaminen. Käsitteellisesti kannustinloukulla tarkoitetaan tilannetta, jossa lisääntyvät verot ja maksut sekä alenevät etuudet pienentävät ansiotuloa enemmän kuin 80 %.

Uudistuksessa sosiaaliturva ja verotus sovitetaan yhteen niin, että työstä saadusta tulosta hyötyy aina. Tavoitetasoksi asetetaan, että ns. työllistymisveroaste on enintään 80 %.

Kannustavuuden lisääminen edellyttää, että uudistuksessa tarkastellaan johdonmukaisen kriittisesti kannustimia työmarkkinoiden ulkopuolella hakeutumiseen tai työttömänä pysymiseen.

Ammatillista koulutusta vailla olevien työllistymismahdollisuudet ovat heikot ja työn murroksessa heikkenevät entisestään. Myös sosiaaliturvan keinoin on tärkeää kannustaa kaikki nuoret hankkimaan vähintään toisen asteen ammatillinen koulutus. Nykyisellään opintoraha ei kuitenkaan ole tasoltaan ”kilpailukykyinen” työttömyysetuuden kanssa.

OECD:n selvityksen mukaan köyhyys työssä olevilla ja työttömillä on Suomessa vähäisintä vertailumaista. Opiskelijoiden osalta tilanne on toinen. Ongelmallista heidän kannaltaan on, etteivät he opiskeluaikaisella työlläkään voi olennaisesti parantaa omaa ja mahdollisen perheensä asemaa opintotuen tulojen takia.

Työn murros

Työn murros edellyttää työntekijöiltä korkeaa osaamista ja sopeutumista työntekomuotojen muutokseen. Aikuisten koulutusmahdollisuuksien turvaamiseksi toteutettaisiin osaamisturva. Siitä on laadittu hallitustunnustelijalle vastaus erikseen.

Tuottavuuden kannalta on välttämätöntä, että työ voidaan tehdä tilanteeseen parhaiten sopivassa muodossa. Siksi sosiaaliturvankin tulisi kohdella mahdollisimman neutraalisti eri työntekomuotoja, jotka tulevaisuudessa todennäköisesti monipuolistuvat entisestään. Jotta sosiaaliturva mahdollistaa eri työntekomuotojen vuorottelun ja niiden joustavan yhdistämisen, työaikatarkastelu työssäoloehdoissa sekä tulojen ja etuuksien yhteensovituksessa ei enää liene mahdollista. Tällöin eri työnteon muodoissa ansaittujen tulojen tulisi myös kerryttää sosiaalietuuksia mahdollisimman yhdenmukaisesti.

Palvelujärjestelmä

Työllisyysasteen nostaminen edellyttää palvelujärjestelmää, joka toimii nykyistä nopeammin, koordinoitummin ja kannustaa nykyistä johdonmukaisemmin pysymään työssä sekä hakeutumaan työttömyydestä ja työmarkkinoiden ulkopuolelta työhön.

Verrattaessa Pohjoismaita keskenään merkittävä poikkeama on, että sosiaaliturvan ja palvelujärjestelmän yhteys ja koordinointi ovat Suomessa merkittävästi löyhempiä. Nykyjärjestelmän puutteita ovat

- myöhäinen tarttuminen asiakkaan tilanteeseen. Lainsäädännön tasolla tähän vaikuttaa se, että sosiaaliturvamuuotojen ”tarkistuspisteet” (haastattelut, lukuisat erilaiset suunnitelmat ja esim. työterveyshuollon arvio työhön paluun mahdollisuuksista) ovat varsin myöhään;
- siiloutuminen;
- palvelut eivät seuraa asiakasta, vaan etuusjärjestelmää, eivätkä ne tällöin limity asiakaslähtöisesti.

Järjestelmän yksinkertaisuus ja läpinäkyvyys

Sosiaaliturvan yksinkertaistaminen on keskeinen perustelu järjestelmän muuttamiselle. Selvää on, että byrokraatialoukut ovat kannustavuuden, osallisuuden ja järjestelmän hyväksyttävyyden kannalta kielteinen ilmiö.

Tehokkain ja nopein keino olisi tehdä etuuksista ja palveluista hakijalle läpinäkyvämpiä. Geneerisen haun ja tekoälyn avulla pystyttäisiin hakijalle tuottamaan ainakin Kansaneläkelaitoksen etuuksista veroesityksen kaltainen tieto ilman, että hänen itsensä täytyy tietää, minkä etuuden piiriin hän mahdollisesti kuuluu. TOIMI-hankkeessa on laadittu digitalisaation tiekartta (Plan D). Digitalisaation perusperiaate olisi tietosuoja-asetuksen mukainen henkilön oikeus omiin tietoihinsa (my data -pohjainen lähestymistapa ja digiosallisuus).

Em. toimet olisi mahdollista toteuttaa yhden vaalikauden aikana riippumatta sosiaaliturvan muutosten sisällöllistä ja aikataulusta.

Ehdotuksia reformeiksi alkaneella vaalikaudella

Kannustavuuden lisäämiseksi

- toteutetaan perhevapaaudistus, joka lisää myös työelämän tasa-arvoa. Kotihoidontuen enimmäiskesto lyhennetään ja varhaiskasvatusmaksuja alennetaan. Toteutetaan vastaava muutos myös yksityisen hoidon tuessa.
- myös muut työmarkkinoiden ulkopuolelle tai työttömyyteen kannustavat järjestelmät (erityisesti vuorotteluvapaa sekä työkyvyttömyyseläkkeen ja ns. eläkeputken edellytykset) arvioidaan kriittisesti.
- työttömyysturvan nykyisen monipolvisen seuraamusjärjestelmän tarkoituksenmukaisuus ja hyväksyttävyyttä olisi tarpeen arvioida huolellisesti ja kolmikantaisesti. Uudistustyössä kirkastetaan työttömyysturvan vastikkeellisuutta ja työttömyyspäivärahan vakuutusperiaatetta. Arvioinnin kohteita olisivat ainakin karenssit, aktiivimalli, valmisteilla ollut omatoiminen työnhaun malli sekä ansioturvan kesto ja mahdollinen alenemaporras sekä niiden keskinäinen suhde.
- kaikkia nuoria kannustetaan hankkimaan vähintään toisen asteen ammatillinen koulutus. Tässä tarkoituksessa työmarkkinatuen saamisedellytyksiä tarkastellaan kriittisesti. Vastaavasti opintorahaa korotetaan ja sen työtulorajoja korotetaan olennaisesti tai ne poistetaan kokonaan. Sen selvittämiseksi johtaako muutos valmistumisaikojen olennaiseen pidentymiseen, viime mainittu muutos toteutetaan määräaikaisena.

Työn murrokseen vastaamiseksi

- valmistellaan ja toteutetaan osaamisturva,
- eri työntekomuotojen vuorottelu ja niiden joustava yhdistäminen edellyttävät, että työaikatarkastelusta työssäoloehdoissa luovutaan. Lisäksi tarvitaan malli, jossa eri työnteon muodoissa ansaitut tulot kerryttävät mahdollisimman yhdenmukaisesti sosiaalietuuksia.

Sosiaaliturvan yksinkertaistamiseksi ja läpinäkyvyyden lisäämiseksi

- digitalisoinnin, tekoälyn ja geneerisen hakumenettelyn avulla haku- ja päätöksentekomenettelyä tehdään nykyistä läpinäkyvämpi. Tavoitteena on, että henkilö voisi pyytää veroehdotuksen tyyppisen reaaliaikaisen tiedon häntä koskevista etuuksista ja palveluista. Tällöin hänen ei itse tarvitsisi selvittää tai tietää, mitä etuutta ja palvelua hän on kulloinkin oikeutettu saamaan.
- toteutetaan työvoimaviranomaisen nykyisten työttömyysturvatehtävien ja vuorottelukorvaukseen liittyvien tehtävien siirto työttömyysetuuksien maksajille.
- hyödynnetään kansallista tulorekisteriä täysimääräisesti.

10 Lähtökohtia sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamiseksi

Ministeriöiden itsenäiset vastaukset

Ministeriöt: STM, VM, OKM, OM, TEM

STM: Lähtökohdat sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamiselle

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen keskeisen tavoitteen pitää olla perusoikeuksien turvaaminen siten, että se on samalla myös taloudellisesti kestävä. Uudistuksella on pystyttävä myös tulevaisuudessa vastaamaan väestön ikääntymisestä ja kaupungistumisesta syntyviin haasteisiin eri alueilla sekä korjaamaan nykyjärjestelmän keskeiset ongelmat. Lisäksi uudistamisen tulee turvata nykyistä paremmin tarkoituksenmukaiset ja yhteen toimivat palvelut. Perustuslakivaliokunnan lausunnot sote-uudistuksesta antavat reunaehdot joiden puitteissa järjestämisvastuun siirtäminen kuntaa suuremmille toimijoille on lainsäädännöllisesti mahdollista. Keskeistä on digitalisaation hyödyntäminen uudenlaisten toimintatapojen ja mahdollisuuksien edistämiseksi.

5. Sosiaali- ja terveydenhuollon nykytila

Sosiaali- ja terveydenhuolto on joiltain osin varsin tehokasta ja toimivaa Suomessa. Kansainvälisessä vertailussa järjestelmämme näyttäytyy kuitenkin pirstaleisena ja epätasa-arvoisena. Talous on myös ongelma ja haaste eri näkökulmista. Valtiontalouden näkökulmasta tarvitaan keinoja hallita sote-menojen kasvua. Kuntien talous on heikkenevä. Kuntien sote-nettomenojen kasvu painottui erikoissairaanhoidon, jonka kustannukset nousivat edellisvuodesta 3,7%, perusterveydenhuollon kustannusten kasvaessa hitaammin (1,9%).

Kansainvälisten arvioiden näkökulmasta palvelujärjestelmä vaatii uudistamista (EC, luottoluokittajat, OECD). Järjestelmän pirstaleisuus tuottaa ongelmia yhdenvertaiseen saatavuuteen (mm. OECD) ja valtion velkaantumista tulisi hillitä rakenneuudistuksilla. Myös palvelujärjestelmän tuottavuudessa on merkittäviä alueellisia eroja. Vaikka katsotaan kustannuksia suhteessa väestön palveluiden tarpeeseen, erot ovat merkittäviä (sote-menot eri kuntien välillä 2250-6000 euroa/asukas, kuntakohtaisten tarveakoidut sote-menot 0.76-1.53). Tällä hetkellä on alueita, joissa palveluita ei ole riittävästi tarpeeseen nähden ja alueita, joissa palveluiden tuottamiseen menee liikaa rahaa suhteessa tarjontaan. Järjestelmän rakenteellinen ja toiminnallinen uudistaminen on välttämätöntä.

6. Palveluiden yhteensovittaminen

Asiakkaan yhteensovitetut palvelut ovat asiakkaan etu ja tuottavat laatua sekä kustannustehokkuutta. Eri-tyisesti paljon kustannuksia kerryttävät asiakkaat, joilla on laaja ja moninainen palvelujen tarve. Nämä asiakkaat hyötyvät eniten yhteen toimivista ja yhteen sovitetuista palveluista. Samalla myös palvelutuotannon kustannuksia pystytään hallita paremmin. Kansainvälisten tutkimusten mukaan asiakkaiden yhteen sovituille sote-palveluille on kolme keskeistä edellytystä:

- Kaikki palvelut ovat pääasiallisesti saman järjestäjän vastuulla
- Kaikki palvelut pääasiallisesti rahoitetaan yhden tahon toimesta
- Tarpeenmukaisen tiedon tulee olla yhtenäistä palveluissa
- Hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi tulee tavoitella laajaa ehkäisevää hyvinvointipolitiikkaa ja poikkihallinnollista yhteistyötä, jotta palvelujen ja tuen tarve vähenisi.

7. Tarvitaan vahva järjestäjä

Uudistamisessa järjestämiselle vaadittuja edellytyksiä tulee tarkastella alueen väestörakenteen, palvelutarpeen, mallin perustuslaillisuuden sekä talouden kantokyvyn näkökulmista. Nämä ovat välttämättömiä edellytyksiä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden saatavuuden, laadun ja kustannustehokkuuden varmistamiselle. Hallinnon uudistus tarvitaan, koska nykyjärjestelmän puutteita pirstaleisessa järjestelmässä ei yksittäisillä toimenpiteillä korjata. Kansalaisten perusoikeuksien toteutumisen ja taloudellisen kestävyysvuoksi järjestäjä tulisi olla merkittävästi vähemmän kuin nyt. Uudistaminen on syytä toteuttaa yhdessä pelastustoimen (ensihoito) kanssa siten, että yhteistyö toteutuu jatkossakin siinä syntyvien synergiahyötyjen vuoksi.

8. Juridiset reunaehdot

Perustuslakivaliokunta on korostanut järjestäjän kykyä turvata yksilön perusoikeudet riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin. Tämän vuoksi se katsoo, että nykyisiä järjestäjiä isommat ja kantokyvyltään vahvemmat järjestäjät ovat perusteltu ratkaisu. Tulevaa uudistuksen valmistelua sitovat erityisesti perustuslakivaliokunnan niin sanotut ponsi-esitykset, mutta valmistelussa on käytävä läpi ja huomioitava myös muut valiokunnan tekemät perustuslailliset huomiot. Huomioitava on siten myös valiokunnan näkemykset muutosesitysten eduskuntakäsittelyyn liittyen.

9. Palveluiden rahoitus

Nyky mallin kuntapohjaiseen rahoitukseen ja palvelutuotannon ohjaukseen liittyvien ongelmien vuoksi luontevin vaihtoehto palveluiden rahoittamiselle olisi valtion rahoitus. Budjetin kautta tehtävässä rahoituslain mukaisessa rahoituksessa on syytä huomioida kustannusrajoittimeen liittyvät perustuslain haasteet. Verotusoikeus edellyttää laajempaa selvitystä, jossa selvitetään sen toimivuus rahoitustapana, vaikutukset palveluiden tehokkuuteen ja ohjaukseen sekä yhteydet muuhun verotukseen ja rahoitukseen (kuten kuntien VOS).

10. ICT:n ja digitalisaation hyödyntäminen

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistaminen edellyttää myös toimivia tietojärjestelmäratkaisuja, tiedonhallinnan käytäntöjä ja ohjauksen tehostamista. Ratkaisujen on perustuttava toiminnan lähtökohtiin. Kansallisten ja paikallisten ICT-ratkaisujen kehittäminen uudistuksen tarpeita vastaavaksi on välttämätöntä. Digitaalisilla ratkaisuilla voidaan osaltaan helpottaa ja löytää ratkaisuja tulevien haasteiden kohtaamiseen, jotka ovat seurausta mm. väestön ikääntymisestä, etäpalveluiden ja liikkuvien palveluiden lisäämistarpeista.

11. Tarpeen mukainen resursointi uudistamiselle

Hallituskauden aikana toteutettavalle uudistamiselle on huolehdittava tarpeenmukainen resursointi säädösperustan valmistelua varten. Lisäksi on huolehdittava kansallisten ja alueellisten ICT-ratkaisujen kehittämisestä. Myös kansallista ja alueellista tietopohjaa on kehitettävä, koska se on välttämätön edellytys palveluiden toteutumisen seurannalle, vertailulle ja palvelujärjestelmän ohjaukselle. Digi- ja ICT-kehittämisen jatkumo tulee turvata riittävällä valtion resursoinnilla.

(Liite 10.1.)

VM: Lähtökohdat sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamiseksi

1. Tilannekuva

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteita on pyritty uudistamaan jo lähes 15 vuoden ajan. Vaikka järjestelmän kokonaisuudistamisessa ei ole onnistuttu, kehitystäkin on tapahtunut: esim. Paras-hanke vähensi kun-tien ja sote-järjestäjien määrää ja matkan varrella käsitys sote-palvelujen integraation tärkeydestä on vahvistunut. Lisäksi vapaaehtoispuolelta on syntynyt useita lähes maakuntatasoisia sote-kuntayhtymiä, ja eri hankkeiden tiimoilta on alueilla käynnistynyt runsaasti palvelujen kehittämistyötä. Jatkuva rakenteiden uudistamisen vireilläolo on kuitenkin jättänyt palveluihin korjausvelkaa, kun kehittäminen on siirtynyt uusia rakenteita valmisteltaessa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteita on pyritty uudistamaan jo lähes 15 vuoden ajan. Vaikka järjestelmän kokonaisuudistamisessa ei ole onnistuttu, kehitystäkin on tapahtunut: esim. Paras-hanke vähensi kuntien ja sote-järjestäjien määrää ja matkan varrella käsitys sote-palvelujen integraation tärkeydestä on vahvistunut. Lisäksi vapaaehtoispuolelta on syntynyt useita lähes maakuntatasoisia sote-kuntayhtymiä, ja eri hankkeiden tiimoilta on alueilla käynnistynyt runsaasti palvelujen kehittämistyötä. Jatkuva rakenteiden uudistamisen vireilläolo on kuitenkin jättänyt palveluihin korjausvelkaa, kun kehittäminen on siirtynyt uusia rakenteita valmisteltaessa.

Kuntien edellytykset vastata väestön ikääntymisen myötä kasvavaan sosiaali- ja terveystalouden tarpeeseen vaihtelevat suuresti. Jotta ikääntymisestä julkiselle taloudelle aiheutuvia menopaineita voidaan hallita ja samalla turvata perustuslain edellyttämällä tavalla palveluiden yhdenvertainen saatavuus koko maassa, on välttämätöntä, että vastuu sote-palvelujen järjestämisestä on jatkossa huomattavasti nykyistä vahvemmillä toimijoilla. Suurempien alueiden kautta kyetään paremmin varmistamaan myös ammattitaitoisen työvoiman saatavuus.

Keskeinen ajatus sote-palveluiden järjestämiseen liittyvien ongelmien ratkaisusta on perustunut erityisesti perus- ja erikoistason palveluiden yhteensovittamiseen, jolla pyrittäisiin varmistamaan asiakkaiden hoidon saanti oikea-aikaisesti ja saumattomasti. Tämä mahdollistaisi kustannushyötyjen saavuttamisen, kun kokonaisvoimavaroja kyetään käyttämään mahdollisimman tehokkaasti.

Järjestämisvastuun kokoamiseen liittyy kiinteästi tiedon integraatio ja tiedolla johtamisen edellytysten vahvistaminen. Nykyistä selkeästi pienempi määrä järjestämisvastuullisia organisaatioita mahdollistaisi paremmin tietojärjestelmien alueellisen harmonisoinnin sekä kokoaisi digitalisaation hyödyntämiseen liittyvää osaamista. Kun sote-palvelut on integroitu perus- ja erikoistason osalta samaan kokonaisuuteen, voidaan digitalisaatiota hyödyntää tehokkaammin palvelukokonaisuuksien hallintaan sekä uudenlaiseen toteutukseen, joka mahdollistaa palvelujen saatavuuden ja kustannustehokkuuden parantamisen.

Digitaaliset palvelut mahdollistavat kansalaisille yhdenvertaiset ja saavutettavat terveystaloudet sekä sujuvan virtuaalisen hoidon ajasta ja paikasta riippumatta.

Julkisen talouden kestävyden varmistaminen puolestaan edellyttää, että julkista hallintoa ja sen palveluiden tuottavuutta on parannettava kokonaisuutena. Julkisen sektorin palveluiden turvaaminen perustuu uudenlaiselle valtion ja kuntien kumppanuudelle, jossa keskiössä on kansalaisille palveluiden saatavuus ja julkisen talouden kestävyys sekä yhteinen tieto ja poliittinen ohjaus.

Rahoituksen ja ohjauksen näkökulmasta on luotava kustannusten hillintää tukevia mekanismeja; sote-palveluihin mallista riippuen esimerkiksi rahoituskehystä tai valittavaan malliin sisältyviä toimivia kannusteita sekä tiivistä ja tavoitteiden toteutumista tukevaa vuoropuhelua valtion ja sote-järjestäjien välillä.

2. Hallitusohjelmassa huomioitavaa

Sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmän uudistamiselle voidaan asettaa tiettyjä tavoitteita ja reunaehtoja: Yhteiset tavoitteet tulisi sopia mahdollisimman selkeästi ja ymmärrettävästä hallitusohjelmassa.

Vastuu sosiaali- ja terveyspalveluista, mukaan lukien ensihoito/pelastustoimi, on oltava koko maassa riittävän vahvoilla toimijoilla, joilla on taloudellisesti ja toiminnallisesti (ml. ohjaus) riittävät edellytykset palveluiden järjestämiseen.

Kustannustehokkuuden sekä yhdenvertaisen palvelujen saatavuuden kannalta on tärkeää, että kokonaisvoimavaroja hyödynnetään mahdollisimman tehokkaasti. Siksi perus- ja erikoistason sosiaali- ja terveyspalveluiden integraatio tulee turvata mahdollisimman hyvin sekä varmistaa sujuvat palveluketjut ja oikea-aikainen palvelun saanti. Palvelut on koottava asiakkaan näkökulmasta tarkoituksenmukaisiksi kokonaisuuksiksi. Uudistuksessa on vahvistettava toimivia, yhdenvertaisia ja tarpeen mukaisia perustason palveluja, ennaltaehkäisevää työtä (sairausriskien vähentäminen) sekä laadun ja kustannusvaikuttavuuden turvaamista.

Erytystä huomiota tulee kiinnittää sote-palvelujen johtamisen kehittämiseen, tiedon integraatioon ja tiedolla johtamisen edellytyksiin (luotettavat ja vertailukelpoiset laatu- ja kustannustiedot) sekä digitalisaation luomien mahdollisuuksien hyödyntämiseen kansallisesti (yhteistyössä valmisteltaviin, määrittäisiin perustuen ja yhteisiin ratkaisuihin kannustaen).

Julkisen talouden kestävyysvarmistaminen edellyttää sote-palvelujen kustannusten hillintää tukevia mekanismeja; valtion ja sote-järjestäjien tiivistä vuoropuhelua järjestelmän toteutustavasta riippuen esimerkiksi rahoituskehystä ja kannusteita kustannustehokkuuteen ja sairausriskien alentamiseen. Kaikissa ratkaisuvaihtoehdoissa on varmistettava myös kuntien kannusteet hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen.

Sosiaali- ja terveydenhuollon eri uudistusten poliittiset kompromissit ovat sisältäneet osia, jotka eivät ole läpäisseet perustuslaillista tarkastelua. Useista perustuslakivaliokunnan tulkinnoista (PeVL 67/2014, PeVL 75/2014, PeVL 26/2017, PeVL 15/2018, PeVL 65/2018) muokkaantuneet reunaehdot liittyen muun muassa kansanvaltaisuuteen, julkisen toimijan rooliin mm. palvelujen yhdenvertaisuuden turvaamisessa ja hallinto- tehtäviin liittyvissä vastuissa sekä rahoitusperiaatteen toteutumiseen, ovat kaventaneet kokonaisuudistuksen toteuttamisvaihtoehtoja. Tämä tulee huomioida tulevassa valmistelussa.

Uuden mallin läpivieminen ei välttämättä jatkossakaan tapahdu kovin nopeasti. Sote-palveluihin ja niiden rakenteeseen kytkeytyvään kehittämistyöhön liittyviä jatkotoimia varten tarvitaan ensin tulevan hallituksen poliittisia linjauksia sekä tarpeellisilta osin riittävää säädöspohjaa. Laajemman uudistamisen tulee pitemmän aikavälin yleisen hyväksyttävyyden vuoksi perustua laajaan, eri osapuolia osallistavaan ja yli hallituskausien ulottuvaan valmisteluun. Olennaista on, että uudistuksen aikatauluja määritettäessä varmistetaan sekä lainvalmistelun että toimeenpanon kannalta riittävästi aikaa. Tulevan hallituksen on perusteltua arvioida myös sitä, onko onnistuneen toteutuksen varmistamiseksi sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamista syytä vaiheistaa esimerkiksi alueellisesti tai sisällöllisesti.

Joka tapauksessa kestää usean vuoden ennen kuin palvelurakenteen uudistus tulisi voimaan. Palvelujen turvaamisen ja julkisten varojen kustannustehokkaan käytön kannalta on välttämätöntä, että uudistustyö jatkuu tulevalle vaalikaudella ilman katkosta sellaisten toimintojen osalta, joita koskeva työ voidaan varmuudella hyödyntää riippumatta tulevista rakenteista. Myös mahdollisuudet rakenneuudistusta nopeampiin kustannusten hillintään edistäviin toimiin tulee selvittää heti hallituskauden alussa.

3. Ehdotettavat mittarit / tunnusluvut

- osin kohdassa 4.

4. Toimenpidekokonaisuudet

a) Sote-palvelujen kokonaisuudistus

Sosiaali- ja terveyspalvelujen kokonaisuudistamisen olisi pitemmän aikavälin laajan hyväksyttävyyden vuoksi perustuttava laajaan ja eri osapuolia osallistavaan, esimerkiksi parlamentaariseen valmisteluun. Laajan valmistelun osalta on otettava realistisesti huomioon sen vaatima aika (*poliittisen valmistelun vaihe*,

lainvalmistelu ml. perustuslaillinen tarkastelu, mahdolliset vaalit ja niihin liittyvät aikavaateet, toimeenpanon tarvittava aika jne.), jotta valmistelun kaikki vaiheet voidaan tehdä laadukkaasti.

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus tulisi sovittaa laajempaan kustannusvaikuttavuutta ja asiakaslähtöisyyttä tavoittelevaan julkisten palvelujen kehittämiskokonaisuuteen, jossa tavoitteena on uudistaa julkisten palvelujen järjestämisen ja tuottamisen tapoja erityisesti digitalisaation, tekoälyn, ICT-ratkaisujen ja tietojohdamisen avulla. Julkisten palvelujen kokonaisuuden hallinta huomioiden voisi olla selkeintä, että vastuu valtioneuvostotason johtamisesta ja koordinaatiosta olisi valtiovarainministeriöllä.

Lupa- ja valvontakokonaisuuden osalta olisi perusteltua toimeenpannaan valtion lupa- ja valvontavirastoja koskeva uudistus, jossa muodostettaisiin monialainen valtion lupa- ja valvontavirasto nykyisten aluehallintovirastojen, ELY-keskusten, KEHA-keskuksen sekä Valviran tehtävien pohjalta. Virastolla olisi valtakunnallinen toimivalta ja sen alueellinen läsnäolo turvattaisiin kattavalla palveluverkostolla ja uudistuvilla sähköisillä palveluilla. Valtakunnallisuudella turvattaisiin palveluiden saatavuus sekä valvonnan, lupien ja oikeus- turvatehtävien yhdenmukainen toteutus koko maassa. Muutoksella purettaisiin samalla nykyisten virastojen päällekkäisiä toimintoja.

b) miten voitaisiin edetä ennen kuin uusi kokonaisratkaisu on valmis

Hallituskauden alussa olisi määritettävä suuntaviivat sille, miten nykyjärjestelmän pohjalta edetään siihen saakka, kunnes laajemmasta uudistuksesta on saatu sovittua. Suuntaviivojen toteuttamiseksi on sovittava selkeät johto- ja koordinaatiovastuut valtioneuvostotasolla. Edistettävien asioiden tulisi olla mahdollisimman suurella varmuudella siirrettävissä myöhemmin määritettävään kokonaisuuteen. Myös aiempaa valmistelua on perusteltua hyödyntää mahdollisimman laajasti. Tällaisia aihioita voisivat olla esimerkiksi:

- palvelujen yhteensovittaminen asiakasnäkökulmasta tarkoituksenmukaisiksi kokonaisuuksiksi
- palvelujen digitalisointi ja sen mahdollisuudet uudistaa peruspalveluita ja palveluverkkoa
- tiedolla johtamisen: laatua ja kustannustehokkuutta kuvaavien indikaattoreiden kehittäminen
- tietojärjestelmien kehittäminen ja yhteensovittaminen
- jo tehtyjen keskittämiskokousten toimeenpanon varmistaminen
- terveyden edistäminen ja ennaltaehkäisevät palvelut

Halutun kehittämissuunnan tueksi on määritettävä valittavista toimenpiteistä riippuen riittävät kannusteet ja etenemisen seuranta varten todennettavissa olevat kriteerit. Jos vuoden 2019 talousarviossa olevaa rahoitusta suunnataan esim. alueittaiseen jatkovalmisteluun, tulisi määrittää mm. seuraavia asioita:

- vahvempien järjestäjien muodostaminen, esim. vapaaehtoiset rakenneratkaisut
- tavoitteena päästä mahdollisimman suuriin järjestäjiin
- väestövastuurajan määrittäminen: esim. 200.000 - kuitenkin niin, että olemassa olevia maakuntapohjaisia ratkaisuja voitaisiin hyödyntää
- kenelle valtionavustus maksettaisiin, voisi olla alueittain erivastuutahot
- kunta, sairaanhoitopiiri, maakuntien liitot, jokin muu toimija?
- tarvitaanko lisälainsäädäntöä?
- talousarvio: lisätalousarviossa määrärahan käyttötarkoituksen muuttaminen, mahdollisesti tarvitaan valtioneuvoston asetus
- kokeilu- tms. lainsäädäntö? Prosessi veisi aikaa; mitä ylipäänsä kokeiltaisiin?
- miten kustannusten kasvua hillitään nykyisessä järjestelmässä?
- tarve suuri, selvitettävä ratkaisuvaihtoehdot heti hallituskauden alussa
- tehostamistoimissa aina viive, kustannusten lisääminen toisaalla vaikeuttaa arviointia
- miten järjestelmän johtamista ja ohjausta vahvistetaan?
- rahoituksen vastineena valtion ja alueiden tavoitteellinen vuoropuhelu; asetettujen tavoitteiden seuranta; soveltuvien osin opit maakuntaohjauksen simulaatiosta
- kuntayhtymien ohjaus; tarvitaanko muutoksia lainsäädäntöön?
- johtosuhteet; määritettävä kuka koordinoi ja johtaa prosessia valtioneuvostossa

Hallituksen tulisi sopia kokonaisuudistuksen eteneminen huomioiden tarkistusasteesta, missä arvioitaisiin nykyisen järjestelmän puitteissa saavutettua edistystä ja tavoitteiden toteutumista. Mikäli kehitys ei olisi riittävää, tulee hallituksen sopia esimerkiksi lainsäädännöllisistä, rahoituksellisista sekä muista kansalliseen ohjaukseen liittyvistä jatkotoimista.

OKM: Lähtökohdat sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamiseksi

Väestön määrän ja rakenteen kehitys sekä palvelutarpeen eriytyminen vaikuttavat olennaisesti kuntien toiminnallisiin ja taloudellisiin edellytyksiin. Opetustoimen palvelujen järjestämisen kustannukset ja investointitarpeet vaihtelevat merkittävästi isoimpien kaupunkien ja niiden ympäröivien kuntien sekä maakuntien reuna-alueiden ja muiden alhaisen syntyvyyden kuntien kesken. Kuntien eriytyvä kehitys tulee voimistumaan ja lakisääteisten palvelujen järjestäminen tasa-arvoisesti ja laadukkaasti on haastavaa ja kustannuksiltaan kallista. Kuntien välisen yhteistyön merkitys korostuu. OKM:n näkemyksen mukaan:

- SOTE-uudistuksen toteuttamistavasta ja toimintaympäristön muutoksista (väestökehitys, taloudellinen eriytymiskehitys, mahdollinen kuntatalouden pienentyminen) riippumatta kuntien tasa-arvoiset edellytykset järjestää opetus- ja kulttuuritoimen peruspalvelut tulee varmistaa kaikissa olosuhteissa.
- Kuntarakenteen kehittämistä tulee jatkaa edelleen ja lisäksi tulee arvioida, onko rakenteeltaan erilaisten kuntien tehtäviä mahdollista eriyttää.
- Kuntien valtionosuusjärjestelmässä tulee ottaa nykyistä paremmin huomioon kuntien välisen yhteistyön lisääminen, tuottavuuden ja vaikuttavuuden kehittäminen sekä alueelliset erot.

OM: Lähtökohdat sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamiseksi

- OM:llä ei ole tähän teemaan liittyviä sääntelyvastuita, mutta korostamme, että uudistuksen seuraavaa toteutustapaa harkittaessa tulisi varata riittävästi aikaa ja resursseja tehdä arvio valittavien (tai mieluiten vaihtoehtoisten) lähtökohtien edellyttämistä perusratkaisuista sekä niihin liittyvistä perustuslakikysymyksistä. Tämän jälkeen valmistelutoimeksiannon tulisi olla riittävän joustava, jotta jo valmisteluvaiheessa voidaan hakea joko varmasti toteuttamiskelpoisia tai vähiten toteuttamisvaiheen ongelmia aiheuttavia ratkaisuja. Perustuslakikysymysten muu kuin yksittäinen esiin tuleminen vasta eduskuntakäsittelyssä ei ole toivottavaa hyvän lainvalmistelun periaatteita ajatellen.

TEM: Lähtökohdat sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamiseksi

Asiakastarve on keskiössä, olipa hallinnon rakenne mikä tahansa. Asiakkaan tarpeet on katsottava kokonaisuutena. Palvelupolkuja on katsottava yhtenäisesti, vaikka palveluita olisi eri vastuutahojen hoidettavana ja vastuilla.

Tulevaisuudessa tulee kiinnittää enemmän huomiota **palveluiden kokonaisuuteen ja integrointiin** (koulutus, osaaminen, työvoimapalvelut, sosiaalipalvelut) – kaikki osa-alueet vaikuttavat kokonaisuhyvinvointiin ja ennaltaehkäisyn mahdollisuuksiin.

Ennaltaehkäisy ja kansalaisten oma toiminta uudistamisen lähteenä

Terveyden hoitamisen, joka käytännössä on ollut sairauksien hoitamista, rinnalla tulee panostaa enemmän ennaltaehkäisyyn ja hyvinvoinnin lisäämiseen. mm. ikääntyvä väestö ja kroonisten sairauksien lisääntyminen lisäävät terveydenhuollon kustannuksia ja edellyttävät ennaltaehkäisevämpää otetta. Myös kansalaisten oma kiinnostus terveyteen ja hyvinvointiin tulisi hyödyntää (mm. osallistavaa terveydenhoitoa). Esim. liikuntaa keinona sairauksien ennaltaehkäisyssä sekä hoito- ja kuntoutusmuotona tulee tutkia ja hyödyntää entistäkin enemmän.

Sosiaali- ja terveydenhuollon yhdenvertaisen toteutuksen ja laadun turvaamiseksi **kansallisen ohjauksen mahdollisuuksia on lisättävä**. Riittävällä kansallisella palvelujärjestelmän seuraamisella, yhteisellä tietopohjalla, arvioinnilla ja ohjauksella voidaan huolehtia siitä, että sosiaali- ja terveydenhuolto pystyy tarjoamaan riittävät ja laadukkaat palvelut koko väestölle kuin myös palveluiden integraatioon pystytään pureutumaan paremmin.

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamisessa on tärkeää hyödyntää uusinta osaamista, uusia teknologioita ja digitalisaatiota

Tavoite: terveys- ja hyvinvointipalveluiden kärkimaa - lisään terveyttä ja hyvinvointia mm. tutkimuksen, innovaatioiden ja teknologian kehityksen avulla.

Painotetaan **osaamista ja uuden teknologian soveltamista** käytäntöön mm. sairauksien ennaltaehkäisyssä, terveyden hoidossa vaikuttavampien palveluiden osalta sekä hyvinvoinnin lisäämisessä => data, digi, robotiikka ja edistyneet teknologiat kuten tekoäly sekä niiden ketterä soveltaminen. Huomioidaan myös pienempien toimijoiden (yritykset ja järjestöt) edellytykset tuottaa vaihtoehtoja alan palvelutarjontaan.

Em. edellyttää, että mahdollistetaan uusimman teknologian käyttöönottoa sekä sallitaan innovatiiviset ratkaisut sote-palveluissa ja palvelumalleissa. Nopeutetaan uusien teknologioiden käyttöönottoa mm. edistämällä testaus- ja pilottiympäristöjä, hankintaosaamista lisäämällä myös innovatiivisten hankintojen osalta ja lisäämällä asiakaslähtöisyyttä.

Tärkeää myös tehdä pidemmän tähtäimen kehitystyötä, jossa hyödynnetään Suomen terveysalan korkean osaamisen, laajojen julkisten data- ja genomivarantojen ja potilasaineistojen mahdollisuudet sääntelyn puitteissa, mikä tekee Suomesta kiinnostavan kohteen t&k&i -panostuksille myös kansainvälisesti

Panostetaan tki-toiminnan pitkäjänteiseen rahoitukseen sekä toimijoiden väliseen PPP -yhteistyöhön. Tavoite tki-investointien rahoituksen nostamiseksi 4%: iin bkt:stä vuoteen 2030 mennessä.

Tuetaan kansainvälisesti houkuttelevien osaamiskeskittymien ja innovaatiotieteiden rakentumista Suomeen. Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen, tutkimuslaitosten sekä työ- ja elinkeinoelämän yhteistyötä lisätään hallinnonalojen yhteisillä toimenpiteillä (Terveysalan kasvustrategian jatko)

Eri tuottamismalleja ja palvelutuottajia tarvitaan

Monipuoliset palvelut, palvelutuottajat: Sote- ja hyvinvointipalveluiden uudistamiseksi tarvitaan kaiken kokoisia yrityksiä ja toimijoita, jotka toimivat verkostoissa. Verkostoissa palveluita kehittävät pk-yritysten ja start up:ien ohella myös isommat veturiyritykset sekä järjestöt.

Myös pienempien toimijoiden kilpailukykyä ja toimintaedellytyksistä tulee huolehtia.

Osaavan työvoiman saatavuudesta on syntymässä merkittävä kasvun este, jota voidaan osin helpottaa kehittämällä teknologian mahdollistamia kustannustehokkaita ja vaikuttavia palveluita.

Jotta pienemmät sote-alan palvelutuottajat kykenevät pärjäämään muuttuvassa toimintaympäristössä tarjoten vaihtoehtoja mm. palvelusetelituotannolle tai muissa hankinnoissa, on pk-yritysten kilpailukykyä parannettava mm. verkostoitumista tukemalla sekä lisäämällä liiketoiminta-, johtamis-, työhyvinvointi- ja yhteiskuntavastuusaamista sekä laatuosaamista (ml. oma valvonta). Em. lisäksi tulee yritysten digi- ja teknologiaosaamisen tasoa nostaa.

Keskeistä on myös, että markkinat toimivat ja mahdollistavat uusien yritysten ja innovaatioiden pääsyn markkinoille, jolloin palveluiden ulkoistamisissa ja palvelusetelillä tuottaessa huomioidaan pk-yritysten edellytykset toimia tuottajina.

Myös ulkoistuksia sallittava eri puolilla maata ja eri kokoisilla alueilla. Pienempien toimijoiden kilpailukykyä ja toimintaedellytyksistä tulee huolehtia sallimalla esimerkiksi hankinnoissa ryhmittymänä tarjoaminen, osatuottajana oleminen tai sallimalla alihankinnat kohtuullisin ehdoin.

Palveluseteli ja vaihtoehtoja mahdollistava hankintatapa

Palveluja on oltava kohtuullisin ehdoin kaikkien asiakkaiden saatavilla. Palvelujen käyttäjälle on annettava mahdollisuus valita omiin tarpeisiinsa parhaiten sopiva palvelu, joten palvelusetelin käyttöä on merkittävästi laajennettava. Mikäli sote-palveluita kilpailutetaan hankintoina, on otettava käyttöön hankintatapa,

jossa valitaan useampi tuottaja ja annetaan asiakkaan mahdollisuus valita muutamasta parhaasta tuottajasta haluamansa.

Hankinnat laadukkaiksi: Kilpailutuksissa on lisättävä laadun merkitystä. Valinnoissa on painotettava pitkän aikavälin kustannustehokkuutta (elinkaarikustannukset) huomioimalla uuden teknologian ja toimintatapojen mahdollistamat innovatiiviset ratkaisut.

Julkisten palveluiden laatu ja palvelun tarjoajien yhdenvertaisuus: Riittävän ja vertailukelpoisen laadun takaamiseksi myös julkisesti tuotettuihin palveluihin on ulotettava kuluttajansuoja. Mallista riippumatta on turvattava eri toimijoiden välinen kilpailuneutraliteetti siltä osin, kun yritykset tai järjestöt toimivat palvelujen tuottajina samoilla markkinoilla julkisten toimijoiden kanssa.

Avoimuus ja asiakkaiden osallistaminen suunnittelussa: SOTE-palveluiden kilpailuttamiseen ei tarvita uutta sääntelyä, mutta ostajien osaamista on parannettava ja asiakkaiden kuulemista suunnitteluvaiheessa on lisättävä. Kilpailutuksissa on avoimesti etukäteen kerrottava myös palvelujen käyttäjille mitä ostetaan ja millä ehdoin.

Palveluiden omavalvontaohjelma

Omavalvontaohjelmassa on määriteltävä palveluiden saatavuus ja laatu sekä asiakkaiden yhdenvertaisuus varmistetaan riippumatta siitä kuka palvelun tuottaa. Lisäksi omavalvontaohjelmassa on todettava, miten palveluiden laatua seurataan ja miten havaitut puutteet korjataan. Omavalvonnan kautta voidaan esimerkiksi systematisoida laadun varmistaminen, huomioitujen epäkohtien kirjaaminen ja vaadittavien korjaustoimenpiteisiin reagointi sekä dokumentoida niiden käsittely. Omavalvontaohjelma on keskeinen osa laatuohjausta, jonka elementtejä voivat olla muun muassa asiakaspalaute, palvelujen tuloksellisuus asiakkaan näkökulmasta. Edelleen laatuohjaukseen liittyy alueellinen kattavuus, yhteistyö muiden palveluntuottajien ja asiakasrajapinnassa toimivien olennaisten tahojen kanssa sekä toimivat yhdyspinnat muihin palveluihin.

Apteekkisääntelyä uudistettava

Apteekkisääntelyn kokonaisuudistus on aloitettava vaalikauden alussa. Myös hintakilpailua on sallittava ja alalle tulon rajoituksia ja yksinoikeuksia on poistettava. Apteekkien liiketoiminnassa on mahdollistettava tehokkuus- ja hyödyntämisen (mm. digitalisaatio ja robotiikka).

Alueiden erot huomioitava: Haja-asutusalueilla ja aloilla, jossa ei ole riittävästi vaihtoehtoja tarjontaa, on sallittava sote- ja apteekkipalveluiden tuotannossa kuluttajan tarpeiden vuoksi joustavampia malleja. Esim. julkisen palveluvelvoitteen antaminen tarvittaessa avoimella haulalla (ns. SGEI-malli).

Terveys- ja hyvinvointialalla on myös merkittävää kasvupotentiaalia sekä koti- että ulkomaan markkinoilla

Terveysteknologian vienti on kasvanut vuosittain 5 %:n vuosivauhdilla ollen 2,3 mrd vuonna 2018. Terveysteknologia työllistää noin 12000 henkilöä.

Kokonaisuudessaan alan (teknologia, lääke ja tutkimus ja sosiaali- ja terveysala) yritykset työllistävät noin 80.000 henkilöä ja tuottavat vuosittain liikevaihtoa noin 11 miljardia euroa vuodessa. Suomessa kehitetyt ja testatut/pilotoidut ratkaisut terveyden ja hyvinvoinnin saralla ovat kiinnostavia myös kansainvälisestikin, sillä ikääntyminen ja krooniset sairaudet ovat monia maita yhdistäviä haasteita.

Osa 2

Liitteet

Ministeriöt ovat toimittaneet erillisiä täydentäviä liitteitä Osaan 1 koottuihin vastauksiin. Liitteitä ei ole valmisteltu osana ministeriöiden yhteistyötä. Ne sisältävät ministeriöiden näkemyksiä ja esityksiä, eikä niiden sisältöjä ole rajattu esim. määrärahojen suhteen.

Liite 1.1. TEEMA 1. Hiilineutraali ja luonnon monimuotoisuuden turvaava Suomi

KV ja EU sitoumukset ja velvoitteet

- YK:n ilmastopuitesopimus ja Pariisin ilmastopuitesopimus: Osapuolet sitoutuneet rajoittamaan ilmaston lämpenemisen alle kahteen asteeseen ja pyrkimään rajoittamaan nousun 1,5 asteeseen sekä suuntaamaan rahoitusvirrat kohti vähähiilistä kehitystä.
- EU:n tavoitteena vähentää alueellaan syntyviä kasvihuonekaasupäästöjä 20 % vuoteen 2020 mennessä, vähintään 40 % vuoteen 2030 mennessä ja 80–95 % vuoteen 2050 mennessä.
- EU:n päästökauppasektorin 2030-velvoitteena on vähentää päästöjä EU:n laajuisesti 43 % vuoden 2005 tasosta. Taakanjakosektorin velvoitteet ovat jäsenmaakohtaisia; Suomen velvoite on -39 %.
- EU:n maankäyttöä, maankäytön muutoksia ja metsätaloutta koskevalla LULUCF-asetuksella velvoitetaan jäsenmaita varmistamaan, etteivät sektorin laskennalliset päästöt ylitä laskennallisia nieluja vuosina 2021-2025 ja 2026-2030.

Valmistelussa

- EU päivittää päästövähennystavoitteensa vuoteen 2020 mennessä; 10 jäsenmaata (ml Suomi) ajaa 2030-päästövähennystavoitteen nostamista 55 prosenttiin.
- EU:n odotetaan sopivan 2050-nettonollatavoitteesta Suomen EU-puheenjohtajuuskaudella, tämä erittäin haastava tavoite.
- EU toimittaa 2050-strategian YK:n ilmastopuitesopimussihteeristölle vuoteen 2020 mennessä. Suomen on toimitettava komissiolle vuoden 2019 aikana lopullinen versio kansallisesta energia- ja ilmastosuunnitelmasta vuoteen 2030. Vuonna 2019 on toimitettava myös kansallinen pitkän aikavälin strategia, johon sisällytetään kasvihuonekaasujen päästökäytös ja nielukehitys vuoteen 2040.

Kansalliset keskeiset asiakirjat

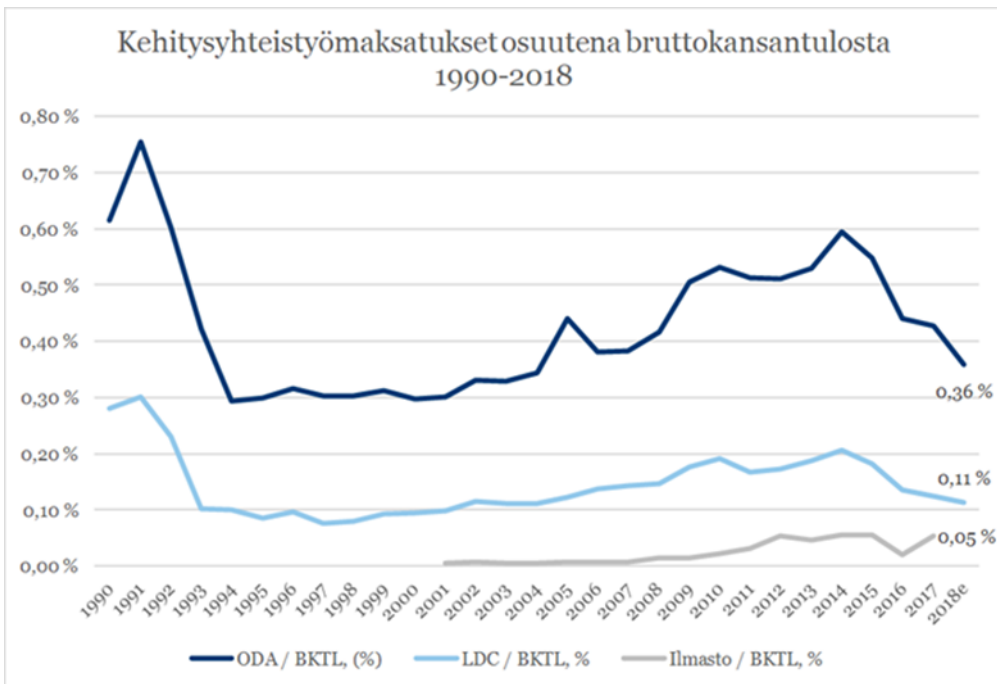
Suomen kansallisia ilmastopolitiikan tavoitteita määrittävät säädökset sisältyvät EU:n 2030 ilmasto- ja energiapolitiikan kehykseen. Toimeenpano etenee Kansallisen energia- ja ilmastostrategian (KEIS), Keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelman (KAISU) avulla sekä EU-lainsäädännön kautta. Kansallisessa energia- ja ilmastostrategiassa ja keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmassa Suomi on sitoutunut vähentämään liikenteen päästöjä 50 prosentilla vuoteen 2030 mennessä ja päästöjä 80% vuoteen 2050 mennessä (ilmastolaki). Uusiutuvan energian osuus loppukäytöstä nousee vähintään 50% vuonna 2030. Kansallisen metsästrategia 2025 toimeenpano.

Ohjaavat asiakirjat, luonnonsuojelu

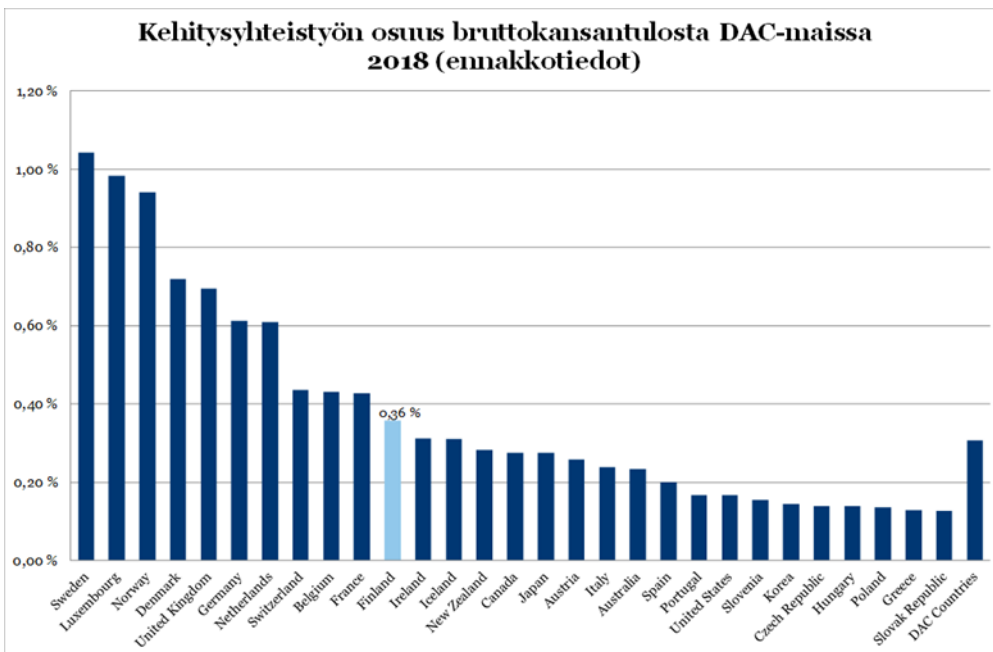
EU:n luonto- ja lintudirektiivin tavoitteet, vesipuitesopimus ja meristrategiadirektiivi. YK:n biodiversiteettisopimuksen toimeenpanon tavoitteet ja EU:n biodiversiteettistrategia voimassa vuoteen 2020 saakka. Vuoden 2020 jälkeisten tavoitteiden määrittely on parhaillaan käynnissä. Kansallinen biodiversiteettistrategia ja toimintaohjelma päivitetään näiden kansainvälisten ja EU:n tavoitteiden pohjalta vastaavasti vuosille 2021 - 2030. Valtioneuvoston periaatepäätös Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelmasta (2008 - 2025).

LIITE 2.1 Suomi on kokoaan suurempi maailmalla

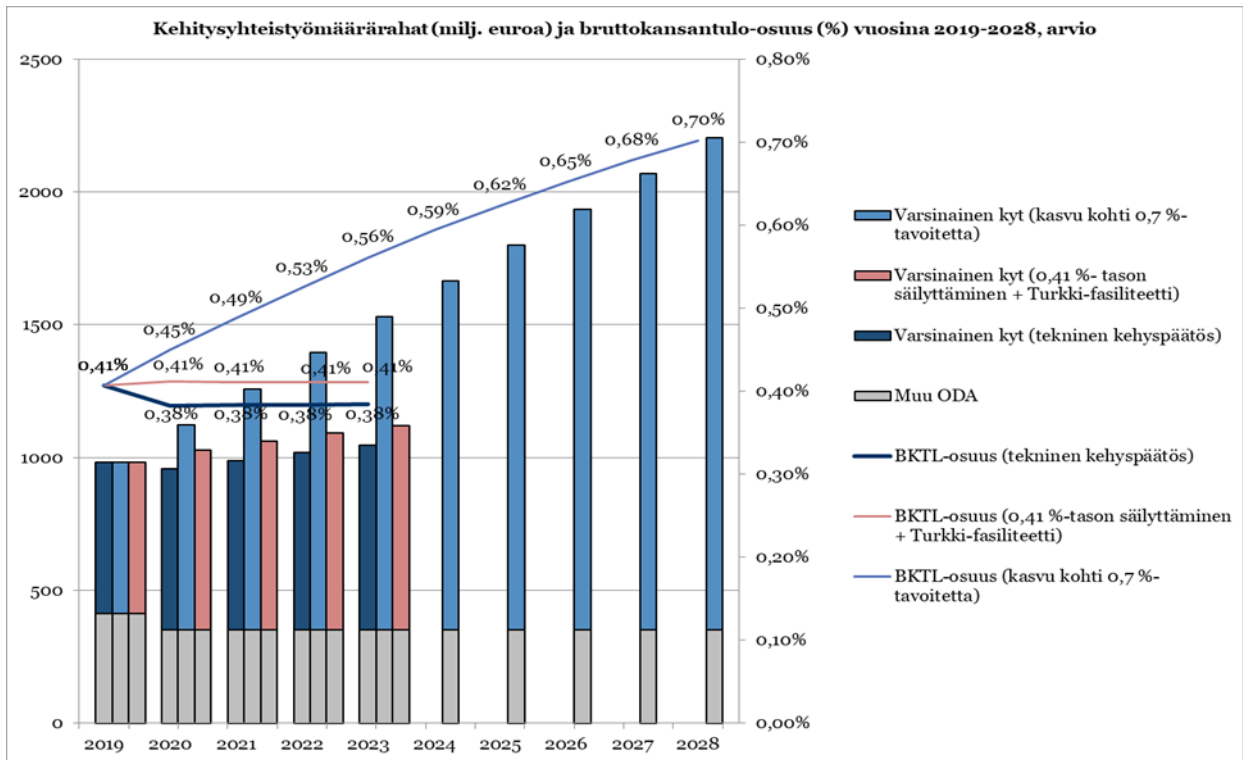
Kehitysyhteistyö, graafit 1.–3.

Kuvio 1: Suomen kehitysyhteistyömaksatusten osuus bruttokansantulosta vuosina 1990-2018. Lähde: UM.

Kuvio 2: Kehitysyhteistyörahoituksen osuus bruttokansantulosta vuonna 2018, vertailu DAC-maiden kesken. Lähde: OECD/DAC.

Kuvio 3: Vaihtoehtoinen rahoitussuunnitelma 0,7% tavoitteen saavuttamiseksi vuoteen 2028 mennessä. Vertailuna kehitysrahoitusosuus tasolla 0,38% teknisen kehyspäättöksen mukaisesti sekä nykyisen 0,41% tason säilyttäminen. Lähde: UM.

Liite 2.2. KV-ympäristörahoitus tulevalla hallituskaudella

- Suomi on sitoutunut kansainvälisiin ympäristöpoliittisiin tavoitteisiin ja Suomi on ollut vahva vaikuttaja kansainvälisessä ympäristö- ja kestävä kehityksen yhteistyössä. Suomen kansainvälisen vaikuttavuuden ja uskottavuuden ylläpitämiseksi olisi tärkeää, että kehitysyhteistyömäärärahat, ml. ilmasto- ja ympäristörahoituksen taso, saataisiin taas nousu-uralle.
- Suomen aiempien vuosien pitkän aikavälin ympäristörahoitus ja aktiivinen asiantuntijatyö ovat mahdollistaneet vahvan roolin EU-valmisteluissa ja lisänneet uskottavuutta Suomen tahtotilaan antaa oma panostuksensa kansainväliseen ympäristöyhteistyöhön. Siksi Suomi on tähän asti pysynyt hyödyntämään kokoaan suurempaa vaikutusvaltaa ympäristöasioita koskevassa YK:n päätöksenteossa.
- Suomen ilmatorahoituksena annettavan tuen määrä on vaihdellut vuosittain, mutta päätrendi on ollut kasvava 2000-luvulla. Yksi merkittävä seikka kasvuun on ollut kehityspankkien kasvava huomio ilmastohankkeisiin, toinen on Finnfundin vahventunut mandaatti ilmastotoimijana. Vuonna 2016 tapahtui kuitenkin pudotus lahja-avussa ja Suomen rahoitus oli yhteensä vain noin 43 miljoonaa euroa. Summa on vaatimaton verrattuna kahteen edeltävään ennätysvuoteen, jolloin ilmatorahoituksen määrä oli noin 115 miljoonaa euroa vuosittain. Vuonna 2017 ilmatorahoitus kääntyi jälleen kasvuun Suomen allkoitua merkittävästi rahoitusta lainoihin ja sijoituksiin perustuville rahoitusinstrumenteille. Vuonna 2019 päätetään Vihreän ilmatorahasto GCF:n seuraavasta rahoituskaudesta.
- Muiden sopimusten osalta voimakas laskeva trendi Suomen ympäristörahoituksessa on havaittavissa sekä luonnon monimuotoisuuden suojelun että aavikoitumisen torjunnan kohdalla. Kemiikaali- ja jätesopimusten rahoitus on ollut kautta vuosien vähäisempää kuin muiden sopimusklustereiden ja vuoden 2015 jälkeen niiden rahoitus kehitysyhteistyömäärärahoista on hiipunut lähes kokonaan.
- Ympäristösopimusten – muidenkin kuin vain ilmastosopimuksen - tehokas toimeenpano on edellytys kestävä kehityksen saavuttamiselle. Keskeisten globaalien ympäristösopimusten ratifioinnin myötä Suomi on sitoutunut kansallisen toimeenpanon lisäksi tukemaan kehitysmaaosapuolia sopimusten toimeenpanossa. Maailmanlaajuisen ympäristörahaston (*Global Environment Facility, GEF*) rooli ympäristösopimusten rahoittajana on kriittisen tärkeä kehitysmailla. Rahoituskaudella 2018–2022 (GEF-7) Suomen tuki laski edellisen rahoituskauden tasosta noin puoleen (alle 31 MEUR). Olisi tärkeää, että GEF:n rahoitus saataisiin taas nousu-uralle tulevalla hallituskaudella.
- Toinen merkittävä ympäristöalan toimija ja rahoituskanava on YK:n ympäristöohjelma **UNEP**. UNEP:n laaja-alainen työ kehitysmaiden kapasiteetin kasvattamiseksi useilla ympäristöhallinnon aloilla ja ympäristön valtavirtaistaminen YK-järjestelmässä Agenda 2030 toimeenpanemiseksi on avainasemassa. Suomen panostus ja näkyvyys UNEPissa on erittäin vahva niin suomalaisen henkilöstön kuin EU-vaikuttamisen myötä. Vaikuttavuus kuitenkin velvoittaa myös rahoituksen suhteen. Olisi toivottavaa, että UNEP-yleisrahoitusta nostettaisiin vähintään leikkauksia edeltäneelle tasolle (3,4 MEUR/v).

- YK:n asuinyhdyskuntaohjelma (**UN-Habitat**) on resurssien vähyyden takia jouduttu täysin depriorisoimaan eikä se saa tällä hetkellä mitään rahoitusta Suomelta. Kaupungistuminen on kuitenkin aikamme megatrendi: ilmastonmuutos ratkaistaan kaupungeissa. Olisi toivottavaa, että uusi hallitus voisi palauttaa yleisrahoituksen UN-Habitatille.
- Suomen vaikuttavuuden ja positiivisen kädenjäljen maksimoimiseksi olisi myös hyödyllistä, mikäli käytössä olisi myös **pienempää strategista määrärahaa** sellaisiin kansainvälisiin hankkeisiin, jotka toteuttavat Suomen hallituksen strategisia painopisteitä ja joissa suomalaiset asiantuntijat toimivat johtotehtävissä tai muuten merkittävässä rooleissa. Tällaisia hankkeita ovat olleet mm. usean YK-järjestön yhteisesti hallinnoima Vihreän talouden kumppanuusohjelma PAGE sekä UNEPin luotsaama kestävä kulutuksen ja tuotannon puiteohjelma 10YFP.
- Oma kokonaisuutensa on **päästökauppatulot**, ja niiden käyttö tulevalla hallituskaudella. Olisi tärkeää pitää esillä keskusteluissa, että tulevalla hallituskaudella päästökauppatuloja voitaisiin taas ohjata ilmasto- ja ympäristörahoitukseen.
- Suomen edustustoverkoston resurssit ovat niukat. Varsinkin kehitysmaissa mutta myös kehittyvässä maissa olisi tarvetta vahvistaa edustustojen voimavaroja ilmasto- ja ympäristöasioissa. Suomi tunnetaan maailmalla hyvästä ympäristönsuojelun tasosta, kysyntä Suomen ympäristöosaamiselle on suuri kv-prosesseissa, -organisaatioissa ja kohdemaissa. Ympäristöministeriön voimavaroja tulee lisätä niin, että ministeriö voi palkata 5 henkilöä tukemaan edustustoja ilmasto- ja ympäristötyössä. Panostus tukee myös Suomen cleantechteknologian ja -osaamisen vienninedistämistä.

Liite 2.3. KV-terveyspolitiikan rahoitus tulevalla hallituskaudella

- Terveyden ja sosiaaliturvan merkitystä tulisi korostaa nykyistä laajemmin Suomen kehitysyhteistyön panostuksessa ja priorisoinnissa sekä varmistaa rahoitus sosiaali- ja terveyspolitiikan keskeisille kansainvälisille ja monenkeskisille toimijoille (WHO, UNAIDS, Globaalirahasto, GAVI, ILO).
- Kehitysyhteistyörahoituksen kohdentaminen tulisi tehdä kokonaisstrategisesti poikkisektoraalisessa yhteistyössä eri ministeriöiden vahvuudet huomioiden. Tulisi harkita kehitysrahoituksen osittaista allokointia ministeriöiden hallinnoitavaksi substanssiprioriteettien tukemiseksi.
- Naisten ja tyttöjen aseman ja perusoikeuksien edistäminen tulisi toteuttaa huomioimalla laajemmin niiden merkitys osana vakaata yhteiskunnallista kehitystä, erityisesti panostamalla perusterveydenhuoltojärjestelmän ja sosiaaliturvan merkitykseen, koulutuksen ja seksuaali- ja lisääntymisterveyden ja -oikeuksien lisäksi.
- Terveysturvallisuus tulisi huomioida keskeisenä kokonaisturvallisuuden tekijänä ja hyödyntää tällä sektorilla tehty mittava pohjatyö erityisesti poikkisektoraalisen yhteistyön edistämisen osalta (One-Health eli ihmisterveyden suojele yhteistyössä eläinterveyden ja ympäristöterveyden sekä elintarviketurvallisuuden toimien kanssa).
- Suomi hyödyntää näkyvää globaalien terveyspolitiikan profiiliaan maailmanlaajuisen terveysturvallisuuden vahvistamisen vaikuttajana. Profiilia hyödynnetään sekä poikkihallinnollisessa yhteistyössä että kansainvälisten järjestöjen ja kumppanuuksien kautta. Painotuksena terveysturvallisuusyhteistyössä on kansallisiin suunnitelmiin perustuva valmius- ja vastekapasiteetin vahvistaminen erityisesti korkean riskin maissa. Lisäksi edistetään Suomen ja kansainvälisen yhteisön kykyä vastata rajat ylittäviin terveysuhkiin, kokonaisturvallisuuden periaatteen mukaisesti.
- Suomen kokemukset ja ratkaisut sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämisessä, terveyden edistämisessä ja terveys- ja hyvinvointiteknologiassa ovat monin tavoin ainutlaatuiset ja tarjoavat Suomelle erinomaisen mahdollisuuden osaamisen vieniin sekä kaupallisesti että globaaliin päätöksentekoon vaikuttamisessa. Suomi on nykyisin haluttu yhteistyökumppani myös globaalien terveyden ja terveysdiplomatian akateemisessa toimintaympäristössä.
- Kansainvälistä yhteistyötä tulisi hyödyntää myös terveysteknologian ja sosiaali- ja terveyssektoreiden innovaatioiden kehittämisen ja vienninedistämisen osalta. Suomeen perustetun YK:n teknologia- ja innovaatiolaboration (UNTIL) toimintaa ja sen yhteistyötä tällä sektorilla muiden toimijoiden (kuten WHO:n innovaatiokeskuksen) kanssa tulisi tukea.
- **Terveysteknologia on edelleen yksi nopeimmin kasvavista korkean teknologian ventialoista Suomessa. Tuoteviennin vuotuinen arvo nousi 2018 uuteen ennätykseen ja oli 2,3 miljardia euroa. Kasvua edellisvuodesta kertyi 3,4 prosenttia. Reilun 20 vuoden aikana ala on tuonut Suomeen lähes 12 miljardin euron ylijäämän. Terveys- ja hyvinvointiteknologian viennin kehittämiseksi ja investointien houkuttelemiseksi Suomeen toteutetaan hanke STM:n, TEM:n, OKM:n, UM:n ja Business Finlandin yhteistyönä.**

Liite 3.1. SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN TÄYDENNYKSIÄ KOHTAAN 3: SYRJÄYTYMISEN JA VÄKIVALLAN EHKÄISY OSANA KOKONAISTURVALLISUUTTA

Kokonaisturvallisuus on yhteistoimintamalli, kehys yhdessä tekemiselle. Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017 (YTS) on valtioneuvoston periaatepäätös, joka kuvaa kokonais-turvallisuuden yhteistoimintamallin ja yhteiskunnan varautumisen peruseriaatteet. Yhteiskunnan turvallisuusstrategia on laadittu laaja-alaisessa yhteistyössä kaikkien toimijoiden näkökulmat huomioiden. Periaatteet kattavat varautumisen erilaisissa häiriö- tai poikkeus-tilanteissa.

Kokonaisturvallisuus taataan yhdessä viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten yhteistyönä. Strategian toimeenpanosta vastaa kukin hallinnonala osaltaan toimivaltansa mukaisesti. Strategiassa linjataan ministeriöiden varautumisen tehtävät ja vastualueet. Se ohjaa ja yhtenäistää hallinnonalojen varautumista ja antaa tietoa varautumisen perusteista myös muille toimijoille. Strategian toimeenpanoa seuraa ja yhteistoiminnan kehittämistä koordinoi Turvallisuuskomitea yhteistyössä ministeriöiden valmiuspäälliköiden kanssa.

Yhteistoimintamallissa toimijat jakavat ja analysoivat turvallisuutta koskevaa tietoa, suunnittelevat ja harjoittelevat yhdessä. Ennakointi kuuluu tärkeänä osana varautumistyöhön. Sen avulla voidaan vastata tulevaisuuden turvallisuushaasteisiin ja ehkäistä niitä.

Strategiassa määritellään ne yhteiskunnan toiminnot, joiden jatkuminen on pystyttävä takaamaan kaikissa olosuhteissa, eli elintärkeät toiminnot. Näitä ovat johtaminen, kansainvälinen ja EU-toiminta, puolustuskyky, sisäinen turvallisuus, talous, infrastruktuuri, huoltovarmuus, väestön toimintakyky ja palvelut sekä henkinen kriisinkestävyys.

Väestön toimintakyky ja hyvinvointi turvataan ylläpitämällä keskeiset peruspalvelut. Niillä edistetään väestön itsenäistä selviytymistä kaikissa tilanteissa. Tässä keskeisiä on riittävä sosiaaliturva sekä sosiaali- ja terveyspalvelut, jotka on turvattava myös kriisitilanteissa.

Perusta henkiselle kriisinkestävyydelle luodaan normaalioloissa. Kansakunnan henkisen kriisinkestävyyden säilymiseen vaikuttaa se, miten yhteiskunta onnistuu turvaamaan elintärkeät toiminnot ja niihin liittyvät strategiset tehtävät. Myös luottamus yhteiskuntaan sekä kansalaisten keskinäinen luottamus ovat kriisinkestävyyden keskeisiä tekijöitä. Luottamus rakennetaan normaalioloissa.

Tasaisesti jakautunut hyvinvointi, terveys ja toimintakyky sekä eriarvoisuuden kaventaminen estävät yhteiskunnan jakautumista ja ovat tiiviissä yhteydessä sisäiseen turvallisuuteen. Syrjäytymisen ja väkivallan ehkäisy ja eriarvoisuuskehityksen torjuminen tukevat oikeudenmukaista yhteiskuntaa ja henkistä kriisinsietokykyä sekä vakauttavat yhteiskunnallisia oloja. Palvelujen kehittämisen lisäksi tarvitaan osallisuutta ja toimijuutta vahvistavia toimenpiteitä, arkiympäristöjen kehittämistä sekä monialaisen tiedolla johtamisen kehittämistä, joilla vaikutetaan arjen turvallisuuden ongelmien juurisyihin.

Suomi on maailmanlaajuisen terveysturvallisuuden aktiivinen puolestapuhuja. Kyky ehkäistä, havaita ja torjua terveysuhkia ja poikkeus-tilanteita edellyttää kattavaa ja monialaista sitoutumista muun muassa ihmisten ja eläinten terveyteen, maatalouteen, elintarviketurvallisuuteen, liikenteeseen ja logistiikkaan, kehitykseen ja väestönsuojeluun. Siksi toimintavastuu jakautuu useille hallinnonaloille ja viime kädessä koko valtioneuvostolle.

Liite 3.2. TURVALLINEN OIKEUSVALTIO SUOMI – KYSYMYS LAINVALMISTELUN LAADUSTA

Lainvalmistelun laatu on kuluneen vaalikauden kritiikistä huolimatta varsin hyvä. Julkinen keskustelu antaa asiasta jossakin määrin vinoutuneen käsityksen ja keskeinen kritiikki kohdistuu sellaisiin hankkeisiin, joissa lainvalmistelulle ei ole annettu ammattimaisen standardin täyttämisen mahdollisuuksia vaan valmistelijoille on annettu yksityiskohtaisia poliittisia ohjeita sen sijaan, että valmistelussa olisi voitu selvittää vaihtoehtoiset keinot ja niiden pohjalta valittu toteutetustapa. Keskeiset esimerkit tästä ovat ns. pakkolait ja osa sote –valmistelusta, jossa pyrittiin ensin päättämään poliittisesti yksityiskohtaisesta lopputuloksesta ja sen jälkeen törmättiin lainsäädäntötekniisiin ja perustuslaillisiin ongelmiin. Nämä ongelmat ovat verraten helposti poistettavissa antamalla lainvalmistelutyölle ja sen johtamiselle riittävä liikkumavara. Osa ongelmista aiheutuu aikatauluista ja resursseista ja nämäkin ovat verraten helposti poistettavissa varaamalla hankkeille riittävä aika ja valmisteluresurssit. Näistä tyypillisistä kritiikin aiheista riippumatta on perusteltua kehittää lainvalmisteluosaamista ja etsiä uusia tapoja varmistaa hallituksen keskeisten hankkeiden resurssit yksittäisiä vastuuministeriöitä laajemmin. Samalla on tarpeen kiinnittää huomiota lainsäädäntötyön johtamisvalmiuksien parantamiseen.

Komiteaperusteisen valmistelun palauttamista voidaan pitää hyvänä ja tarpeellisena ajatuksena. Kiinnitämme kuitenkin huomiota siihen, että ministeriöiden usein käyttämät laajan kokoonpanon valmisteluryhmät eivät eroa perinteisistä komiteoista oikeastaan kuin toimeksiantojen laajuuden ja velvoittavuusasteen suhteen. Parlamentaaristen komiteoiden sijasta on joissakin hankkeissa (mm. tiedustelulait) käytetty parlamentaarisia seurantaryhmiä.

Parlamentaarinen komiteavalmistelu soveltuisi esimerkiksi perustuslain säätämisyjärjestystä edellyttävien hankkeiden valmisteluun (vaikkapa ”kokonaisturvallisuus ja sitä edistävä lainsäädäntö” ja erityisen hyvin laajoihin ylivaalikautisiin hankkeisiin kuten sosiaaliturva ja sote –uudistukset). Sen sijaan muun kuin parlamentaarisen komiteatyön lisäarvo verrattuna nykyiseen toimikuntavalmisteluun nähdään vähäisenä ja samat tavoitteet lienevät saavutettavissa sillä, että toimikunnissa on ministeriöiden virkamiesten lisäksi keskeisten etutahojen ja asiantuntijoiden edustus. Joka tapauksessa komiteatyön uusia muotoja tulisi jatkovalmistella ja toimintatavoista sopia riittävän täsmällisesti, jotta komiteatyö aidosti edistäisi hyvää ja laajapohjaista lainvalmistelua.

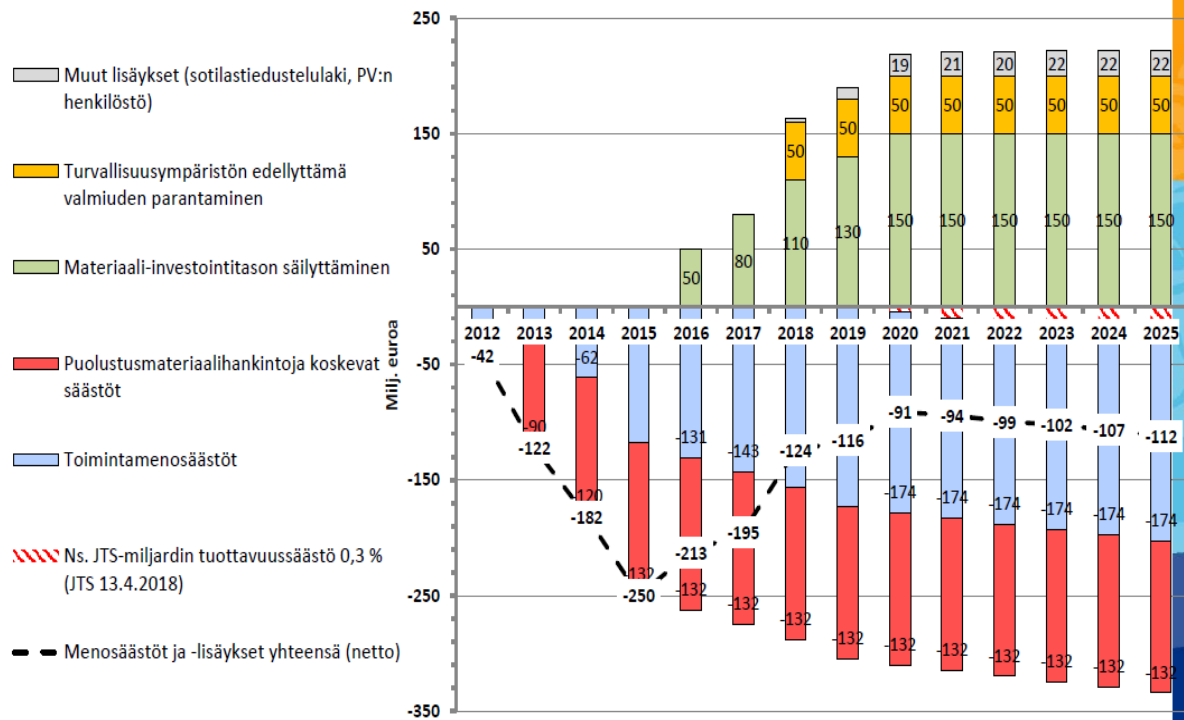
Lainvalmistelun resursseja ja lainvalmistelukoulutusta arvioidaan parhaillaan VNK:n asettamassa työryhmässä. Sen käsittelemiä teemoja yleisempänä kysymyksenä Suomessa tarvitaan kokonaisvaltaista paremman sääntelyn politiikkaa, jolla parannetaan lainvalmistelun ja lopputuloksena syntyvän lainsäädännön laatua ja vaikuttavuutta. Hallitusohjelmaan voitaisiin ottaa paremman sääntelyn ohjelma, jonka sisältö konkretisoitaisiin hallituksen ensimmäisen toimintavuoden aikana velvoittavaksi ja kestoltaan yli hallituskauden ulottuvaksi toiminta- sekä resurssisuunnitelmaksi.

Hyvällä lainvalmistelulla ja tietoon perustuvalla päätöksenteolla edesautetaan toivottujen politiikkatavoitteiden saavuttamista sekä pidetään yllä lainsäädännön legitimitettiin. Sujuva sääntely saavuttaa sille asetetut poliittiset tavoitteet tehokkaasti ilman ylimääräisiä haittoja yrityksille tai kansalaisille. Lainvalmistelun laadun ja lainsäädännön laadun kehittämisen lisäksi tulisi huomiota kiinnittää enemmän myös lainsäädännölle vaihtoehtoisin ratkaisukeinoihin.

Erityisesti digitalisaatiota ja tulevia tekoälyn hyödyntämismahdollisuuksia ajatellen tulisi huolehtia siitä, että lainsäädäntö ei aseta toimijoille sellaisia teknisuonteisia vaatimuksia ja velvollisuuksia, jotka estävät sääntelyn tavoitteiden toteuttamisen vaihtoehtoisin teknisin ratkaisuin ja erilaisilla palvelujen tarjoamis-
muodoilla. Tavoitteena tulisi olla kehityksen mahdollistava ja uudensuuntaisiin ratkaisuihin kannustava sääntely.

Liite 3.3. Sotilaallista maanpuolustusta koskevat määrärahalleikkaukset ja -lisäykset

Sotilaallista maanpuolustusta koskevat määrärahalleikkaukset ja -lisäykset

Puolustusministeriö
Försvarsministeriet
Ministry of Defence

Kaavio ei sisällä strategisten hankkeiden lisärahoitusta:

Laivue 2020 -hanke: 1,2 mrd (2019 - 2025)

HX-hanke: 7 - 10 mrd € (2021 - 2030)

Liite 4.1. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön täydennyksiä kohtaan 4. LÄÄKEHUOLTO JA ALKOHOLIPOLITIikka

Elinvoimainen Suomi – yhteenvedon kohdassa 3. *Kilpailupolitiikan vahvistaminen* on kohtia, joihin STM:llä on vastuuministeriönä tarkentava kanta:

Viittaus lääkehuoltoon:

Lääkkeiden vähittäismyymtimarkkinan avaamista STM ei sellaisenaan kannata.

Peruste: Lääkkeiden jakelun ja vähittäismyynnin muutosten arviointi tulee tehdä rationaalisen lääkehoidon ja sosiaali- ja terveydenhuollon viitekehyksessä. Lääkehuollon laadua, saatavuutta, saavutettavuutta, taloudellisuutta ja kyvykkyyksiä poikkeusoloissa tulee selvittää ja arvioida lääkkeen käyttäjän, yhteiskunnan sekä rationaalisen lääkkeiden käytön näkökulmista.

Viittaus alkoholin myyntiin:

STM ei näe tarvetta alkoholin vähittäismyynnin kilpailupoliittiselle arvioinnille ja selvittämiselle.

Peruste: Alkoholin vähittäismyynnin kilpailupoliittisen arvioinnin perusteet eivät ole kokonaisuudistuksen jälkeen muuttuneet eikä selvittämisen ja arvioinnin tarvetta ole olemassa. Erityisesti Alkon vähittäismyymtimonopolin tarkoitus on osaltaan rajoittaa kilpailua alkoholijuomamarkkinoilla, koska kilpailun lisääminen ja alkoholin myynnin kasvaminen johtaisivat terveyden ja hyvinvoinnin (sekä myös kansantalouden kilpailukyvyyn) vaarantumiseen.

Liite 8.1. Keskeisiä linjauksia jotka tulisi huomioida hallitusohjelmaa valmisteltaessa / Osaamisen, sivistyksen ja innovaatioiden Suomi

- [Opetus- ja kulttuuriministeriön strategialla 2030](#) vaikutetaan siihen, että kaikkien kyvyt ja osaaminen vahvistuvat, että luova, tutkiva ja vastuullinen toiminta uudistaa yhteiskuntaa ja että merkityksellisen elämän edellytykset turvataan yhdenvertaisesti.
- [Kestävän kasvun agendan](#) kärkiä ovat: työn murros mahdollisuudeksi, globaalissa kilpailussa menestyminen, kaupungit ja alueet yhteiseen kasvuun, energiamurroksen hyödyntäminen, EU:n kehitykseen vaikuttaminen
- [Jatkuvan oppimisen työryhmä](#) ehdottaa laadittavaksi kansallisen jatkuvan oppimisen strategian vuoteen 2030. Strategian tulisi kattaa ainakin seuraavat alueet: osaamiskartoitukset, ohjaus, osaamisen tunnistaminen, ennakoiva rakennemuutos, oppimismahdollisuuksien näkyväksi tekeminen.
- Työ- ja elinkeinoministeriö on julkaissut [virkamiespuheenvuorot työmarkkinoista, energia- ja ilmastopolitiikasta sekä innovaatiopolitiikasta](#). Puheenvuoroissa esitetään keinoja siihen, miten työllisyysastetta saadaan nostettua, rahoitusmallia uudistettua koulutuksessa, miten lisätään osaamisen tunnistamista ja osaavan työvoiman saatavuutta, miten päästään kohti hiilineutraalia taloutta ja miten innovaatiopolitiikkaa uudistetaan.
- Laajapohjaisesti valmistellun [korkeakoulutuksen ja tutkimuksen 2030 vision](#) tavoitteena on nostaa koulutustasoa, lisätä jatkuvan oppimisen mahdollisuuksia korkeakouluissa sekä lisätä Suomen tutkimus- ja kehittämisintensiteettiä.
- **Tutkimus- ja innovaationeuvosto on sitoutunut visioon**, jossa Suomi on vuonna 2030 vetovoimaisin ja osaavin kokeilu- ja innovaatioympäristö. Vision toteuttamiseen tarvitaan yhteisiä määrätietoisia toimia osaamisohjan varmistamiseksi sekä osaamisalustojen ja kasvuekosysteemien ja kansainvälisyyden edistämiseksi.
- [Uusi peruskoulu-ohjelman](#) tavoitteena on tehdä Suomesta modernin ja innostavan oppimisen kärkimaa
- **Ammatillista koulutusta on uudistettu** osaamisperusteiseksi ja asiakaslähtöiseksi. Lisäksi on lisätty työpaikoilla tapahtuvaa oppimista ja yksilöllisiä opintopolkuja ja purettu sääntelyä ja päällekkäisyyksiä.
- Kulttuuripolitiikan pitkän ajan kehittämislinjaukset on määritelty vuoteen 2025 ulottuvassa OKM:n [kulttuuripolitiikan strategiassa](#). Kulttuuripolitiikan tavoitteita ovat luovuuden, moninaisuuden ja osallisuuden edistäminen.
- Taide, taidealat ja taiteen toimintaympäristö sekä taiteellisen työskentelyn lähtökohdat ovat muuttuneet ja muuttuvat jatkuvasti. Taiteen ja taiteilijan yhteiskunnallinen asema ja taiteen edistämisen tukirakenteet eivät ole muuttuneet samassa suhteessa. Työryhmä teki [esitykset taide- ja taiteilijapolitiikan keskeisiksi tavoitteiksi](#).
- OKM:n, TEM:n ja STM:n asettaman työryhmän [raportissa](#) kartoitettiin esteitä **luovan osaamisen hyödyntämiselle** ja esitettiin ehdotuksia alan elinkeinotoiminnan ja työllisyyden kehittämiseksi, rahoitusinstrumenttien uudistamiseksi sekä alan ammattilaisten ja taiteilijoiden sosiaaliturvan kehittämiseksi.
- OKM:n ja STM:n 2016 asettama **Terveyttä ja hyvinvointia edistävän taide- ja kulttuuritoiminnan yhteistyöryhmä** on koonnut toimenpide-ehdotuksia, jotka kohdistuvat valtionhallintoon, kuntiin ja muihin alueellisiin toimijoihin, työelämään/työnantajiin, koulutuksen järjestäjiin ja tutkimukseen.
- Valtioneuvosto on hyväksynyt [liikuntapoliittisen selonteon](#). Selonteko kattaa mm. linjaukset liikunnan lisäämisestä elämän eri vaiheissa, liikuntapaikkarakentamisesta, liikunnan kansalaistoinnista ja huippu-urheilusta. Päämäärä on lisätä merkittävästi ihmisten fyysistä aktiivisuutta.
- [Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma](#) on uuden nuorisolain mukainen poikkihallinnollinen ohjelma, joka hyväksytään valtioneuvoston periaatepäätöksenä joka neljäs vuosi. Periaatepäätöksessä linjataan toimet, joilla edistetään nuorten kasvu- ja elinoloja. Nykyisen ohjelman voimassaolo päättyy 2019 ja uusi on lain mukaan hyväksyttävä valtioneuvostossa 2019 aikana

- **Yleisradion** tehtäviä, rahoitusta ja valvontaa koskevat ratkaisut on valmisteltu parlamentaarisesti. Median toimintaympäristöön vaikuttaa viestintäalan sääntelyn lisäksi muun muassa verotusta, tekijänoikeuksia, mainontaa ja sananvapauden käyttämistä koskeva sääntely. [Laki yleisradiosta](#).

Liite 9.1. SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN LIITE KOHTAAN 9: SOSIAALITURVAN UUDISTUS

Sosiaaliturvajärjestelmän kokonaisuudistus edellyttää useampia vaalikausia. Oletteko valmiita yhdistämään eri etuuksia ja hyväksymään yhtenäisen etuustason eri syyperusteilla siten, että uudistus lisää työllisyyttä, nostaa koulutustasoa, vähentää köyhyyttä ja eriarvoisuutta sekä parantaa osallisuutta?

Tilannekuva

Suomalainen sosiaaliturva on **hyvin kattava** kansainvälisessä vertailussa. Sosiaaliturvaa on kehitetty kaikille väestöryhmille, esimerkiksi myös yrittäjille. Tämä tarkoittaa hyvää valmiutta vastata esimerkiksi työn murrokseen ja sirpaloituvaan työelämään. Sosiaaliturvan kokonaisuus koostuu **etuuksista ja palveluista**. Laajasti ajatellen myös asiakasmaksut ja verotus on syytä huomioida, varsinkin jos tarkastellaan kannustimia. **Syyperusteinen** sosiaaliturva kohdentaa rajalliset resurssit hyvin niitä eniten tarvitseville.

Sosiaaliturvan etuudet koostuvat **ansioturvasta ja perusturvasta**. On tärkeää kehittää näitä rakenteita yhdessä samaan suuntaan. Mikäli kehitetään vain toista, luodaan helposti uusia kuiluja järjestelmien rajapintoihin. Syyperusteisen sosiaaliturvan kehityksessä on huomioitava **toimeentulotuen** rooli ja huolehdittava sen kehittämistä ja riittävästä palveluista vaikeimmassa asemassa oleville. Sosiaaliturvan oikeuksien ja velvollisuuksien tulee olla tasapainossa ja uudistuksessa on huomioitava perustuslain reunaehdot.

Suomalainen sosiaaliturvajärjestelmä on koettu **legitiimiksi**. Maksajilla on ollut maksuhalukkuutta ja vain vähäistä halua yksityisiin vakuutuksiin. Myös etuuksien käyttäjät ovat valtaosin pitäneet etuuksia oikeudenmukaisina. Tämä tasapaino on erittäin tärkeää säilyttää uudistustyössä.

Sosiaaliturvan uudistamisella on liittymä työllisyysasteen nostamiseen, metropolipolitiikkaan, talouskasvun tukemiseen, työelämän kehittämiseen, sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamiseen, tasa-arvoon ja koulutuspolitiikkaan.

Sosiaaliturvan uudistaminen kokonaisuutena

Asiakkaiden kokema etuusjärjestelmän monimutkaisuus liittyy usein eri etuuksien yhdistelmiin tai siirtymiin etuudelta toiselle. Jatkossa sosiaaliturvan uudistamisen yhteydessä on hyvä tehdä elämäntilanne- lähtöistä tarkastelua. Osa etuuksien eroista on perusteltuja, osa enemmänkin historian saatossa syntyneitä. Etuuksien **käsitteitä** on syytä yhdistää mahdollisuuksien mukaan. Jos käsitteitä ei pystytä yhdenmukaistamaan, on tarjottava palvelumuotoilun keinoin asiakkaalle ymmärrettävämpi kokonaisuus. Käsitteiden yhdenmukaistaminen vaatii lainmuutoksia useisiin eri lakeihin. Muutokset kannattaa toteuttaa osana muita sosiaaliturvamuutoksia pitkin hallituskautta, kun ensin on yhdessä sovittu kehittämisen suunta. Useat muutokset vaativat kolmikantaista valmistelua sekä ministeriöiden yhteistyötä. Etuuskäsitteiden **yhdenmukaistaminen mahdollistaa myöhemmässä vaiheessa etuuksien yhdistämisen**, mikäli se on tavoitteena.

Kansainväliset vertailut osoittavat, että suomalaisessa sosiaaliturvassa poikkeuksellista ovat **pitkät maksukaudet** ilman asiakkaan kohtaamista. Syyperusteinen sosiaaliturva tarjoaa mahdollisuuden asiakkaan poluttamisesta elämäntilannetta tukevaan palveluun. Palveluiden oikea-aikainen kohdentaminen ja riittävä resurssointi tulee toteuttaa osana vaikuttavaa sosiaaliturvan uudistusta. **Palveluiden kehittäminen** asiakasta valmentavaan ja ennaltaehkäisevään suuntaan hyvien kansainvälisten esimerkkien mukaisesti olisi tärkeää. Lisäksi monitoimijaista työtettä, johtamista ja yhteistyörakenteita tulee uudistaa. **Digitalisaation** keinoja tulisi käyttää nykyistä merkittävästi enemmän palvelutarpeessa olevien varhaisen tukemisen ja **yhteisasiakkuuden** tehokkaan hoitamisen tueksi. Vaikeimmassa elämäntilanteessa oleville pelkät digipalvelut eivät kuitenkaan ole riittäviä. Vaikeimmassa asemassa oleville asiakkaille tulisi osoittaa

tarvittaessa henkilökohtainen tukihenkilö, joka tukisi häntä tarpeenmukaisesti yhdessä julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Sosiaalityön palveluihin pääsyn varmistaminen vaatii paitsi työtapojen kehittämistä, myös yhteistyön perustana olevan lainsäädännön tarkentamista erityisesti toimeentulotukea saavien asiakkaiden kohdalla

Lainsäädännön kokonaisuus vaatii useita hallituskausia. Tärkeätä on linjata tulevaisuuden tavoite, johon osauudistukset sovitetaan. Sosiaaliturvaa ja palveluja olisi uudistettava niin, että tarve turvautua pitkäaikaisesti viimesijaiseen toimeentulotukeen vähenee. Palveluiden vahvistaminen vaatii lisäpanostuksia, jotka maksavat itseään takaisin vasta pitkällä aikavälillä. Nopeat muutokset ja vähäinen sopeutumisaika voi heikentää uuden järjestelmän toimintakykyä ja sitä kautta vaikuttaa kansalaisten luottamukseen. Järjestelmän valmistelun tulee olla ennakoitavaa eri toimijoille ja kansalaisille ja panostusten kustannusvaikuttavuus on analysoitava ennen niiden tekemistä. Ehdotettujen muutosten avulla voidaan **lisätä työllisyyttä, nostaa koulutustasoa, vähentää köyhyyttä ja eriarvoisuutta sekä parantaa osallisuutta.**

Toiminnan ja prosessien kehittäminen

Kaikki muutokset eivät vaadi lainmuutoksia. Menneillä hallituskausilla on tehty mielenkiintoisia kokeiluita ymmärrettävämmän palvelun tuottamiseksi asiakkaalle. Kiinnostavia ovat ainakin monen toimijan yhdessä tuottamat palvelut, joissa ensisijaista on yrittää ratkaista asiakkaan ongelmaa, ei vain esimerkiksi maksaa etuutta. Asiakkaan suostumuksella tällaisia palveluita on jo nykyisen lainsäädännön puitteissa mahdollista järjestää. Samoin palveluiden ja etuuksien kokoaminen paremmin asiakkaalle näkyville esimerkiksi hyödyntäen **digitalisaation** keinoja helpottaisi asiakkaan elämäntilannelähtöistä asiointia. Sosiaaliturvaa laajasti toimeenpaneva Kela voi myös kehittää asiointipalvelujaan kohti yhden etuus-hakemuksen mallia ja ratkaisutyötään kohti kerralla kuntoon mallia. Asiakkaan asiointia helpottava **byrokratian purkaminen** on tärkeää, koska se vapauttaa asiakkaan voimavaroja huolehtia itsestään ja läheisistään sekä hakeutua esimerkiksi opiskelemaan, töihin tai muutoin asiakkaan hyvinvointia edistävään toimintaan. Tästä kokonaisuudesta on selvitys valmiina.

Kansainvälisyys osana uudistusta alusta saakka

Suomen sosiaaliturvajärjestelmä on osa **globaalia toimintaympäristöä**. Erityisesti **maahanmuutosta** on tullut poliittisesti sensitiivinen tema. Sosiaaliturvauudistuksessa tulee varmistaa kotoutumispalveluiden ja sosiaaliturvaetuuksien saumaton yhteentoimivuus ja vaikuttavuus. **EU:n** vaikutus kuten sosiaaliturvan koordinaatiolainsäädännöstä **tulevat velvoitteet** (mm. sosiaalietuuksien ulosmaksaminen) ja meneillään oleva EU:n sosiaalisen ulottuvuuden vahvistaminen tulee huomioida uudistuksessa alusta saakka. Sosiaaliturvauudistuksen valmistelussa tulee hyödynnetää olemassa olevaa tietoa erityisesti **muiden maiden sosiaaliturvan** rahaetuuksien ja palveluiden suhteesta. Toisilta oppiminen ja parhaiden käytänteiden hyödyntäminen on integroitu osa uudistuksen toteutusta.

Työn organisointi

Sosiaali- ja terveysministeriö näkee, että uudistustyötä tulee tehdä usean hallituskauden ajan erillisen liitteen mukaisesti. **Parlamentaarista komitearakennetta** on syytä pohtia uudistustyön pitkäjänteisen sitoutumisen edistämiseksi. TOIMI-hankkeessa linjattiin uudistuksen parlamentaariset peruspilarit, joita vasten tavoitteita on hyvä pohtia

- Sosiaaliturvan tulee vastata perustuslain mukaisesta huolen pitämisen velvoitteesta.
- Sosiaaliturvan tulee omalta osaltaan vastata ihmisten osallisuuden ja merkityksellisyyden tarpeisiin sekä tukea työllisyyttä, aktiivisuutta ja elinikäistä oppimista.
- Sosiaaliturvaan kuuluvien palveluiden ja etuuksien tulee nivoutua paremmin yhteen.
- Sosiaaliturva tukee yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien tasapainoa, joka on sopusoinnussa julkisen talouden kanssa.
- Sosiaaliturvan tulee olla nykyistä selkeämpi ja ymmärrettävämpi.

Sosiaaliturvan uudistaminen koostuu useista sosiaaliturvan osa-alueiden uudistuksista

1. Perhevapaaudistus
 - a. Toteutetaan perhevapaaudistus, joka edistää työelämän ja vanhemmuuden tasa-arvoa ja ottaa huomioon erilaiset perhemuodot. Työ vaatii usean ministeriön välistä yhteistyötä sekä kolmikantaista neuvottelua poliittisten linjausten lisäksi. Myös toimeenpanijalle ja perheille on jätettävä aikaa sopeutua muutokseen. HE budjettilakiaikataulussa muutoksen koosta riippuen aikaisintaan syksyllä 2020.
2. Kuntoutuusuudistus
 - a. Toteutetaan kuntoutuksen kokonaisuudistus kuntoutuksen uudistamiskomitean ehdotusten pohjalta. Kuntoutuksen kokonaisuudistuksen tavoitteena on parantaa väestön toiminta-, työ- ja opiskelukykyä, tukea itsenäistä selviytymistä ja lisätä osallistumista työelämään. Uudistuksella mahdollistetaan jokaiselle oikeus tarpeenmukaiseen kuntoutukseen. Uudistus on yksi vaikuttavista keinoista, joilla tavoitellaan työllisyysasteen nostamista 75 prosenttiin. Väestön ikääntyessä hoidon ja vaativan hoivan tarpeen kasvua voidaan hillitä panostamalla varhain ikääntyvien toimintakykyyn. Kuntoutuusuudistus koostuu useista hallituksen esityksistä ja vie useampia hallituskausia.
3. Työttömyysturvan uudistus
 - a. Jatketaan työttömyysturvalain mukaisten etuuksien ja palvelujärjestelmän kehittämistä työllistymisen tukemiseksi. Selvitetään heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden etuuksien ja palveluiden yhteensovitus ja uudistamistarpeet. Jatketaan työttömyysturvalain mukaisten etuuksien kehittämistä osittaisen työllistymisen tukemiseksi vaihtoehtona täydelle työttömyydelle. Jatketaan työttömyyspäivärahan edellytyksenä olevan työssäoloehdon kehittämistä tavoitteena nykyistä paremmin huomioida työmarkkinoiden muutos ja digitalisaation mahdollisuudet (tulorekisteri). Toteutetaan yhteisesti sovittavien tavoitteiden pohjalta työuran aikaisen jatkuvan oppimisen tukemista koskevat uudistukset. Työttömyysturvan uudistaminen koostuu useista hallituksen esityksistä ja vie useampia hallituskausia
4. Toimeentulotuen uudistus
 - a. Selvitetään toimeentulotuen uudistustarpeet ja toteutetaan toimeentulotuen uudistus vaiheittain. Tavoitteena on monialaisten palvelumallien kehittäminen ja tuen ja palvelun sitominen kiinteämmin toisiinsa. Lisäksi huomioidaan tuen viimesijainen luonne. Uudistus on mahdollista toteuttaa osittain ilman lainmuutoksia käytäntöjä uudistaen. Lainmuutokset on mahdollista aloittaa tällä hallituskaudella, mutta työ jatkuu seuraavalle hallituskaudelle.
5. Työkyvyttömyyseläkkeiden lineaarisen mallin luominen
 - a. Toteutetaan lakimuutokset osatyökyvyttömyyseläkkeen ja ansiotulojen yhteensovittamiseksi lineaarisella mallilla sekä lisätään osatyökyvyttömyyseläke kansaneläkejärjestelmään niille, jotka saavat työeläkejärjestelmästä osatyökyvyttömyyseläkettä.
6. Käsitteiden uudistus
 - a. Tutkitaan eri etuuksien tulokäsitteet, perhekäsitteet ja maksupäivät. Asiakkaiden kokemus etuusjärjestelmän monimutkaisuus liittyy usein eri etuuksien yhdistelmiin tai siirtymisiin etuudelta toiselle. Osa etuuksien eroista on perusteltuja, osa enemmänkin historian saatossa syntyneitä. Etuuksien käsitteitä on syytä yhdistää mahdollisuuksien mukaan. Jos käsitteitä ei pystytä yhdenmukaistamaan, tarjotaan palvelumuotoilun keinoin asiakkaalle ymmärrettävämpi kokonaisuus. Käsitteiden yhdenmukaistaminen vaatii lainmuutoksia useisiin eri lakeihin. Muutokset kannattaa toteuttaa osana muita sosiaaliturvamutoksia pitkin kahta seuraavaa hallituskautta, kunhan ensin on yhdessä sovittu kehittämisen suunta. Useat muutokset vaativat kolmikantaista valmistelua sekä ministeriöiden yhteistyötä.
7. Asumisen tukemisen selvittäminen

- a. Kartoitetaan asumisen tukemisen kokonaisuus ministeriöiden yhteistyönä. Asumistuki nousee sosiaaliturvan uudistusta koskevissa keskusteluissa esille kasvavien kustannusten ja monimutkaisuutensa vuoksi. Useita uudistuksia on toteutettu, mutta kokonaisuuden hallinta on kärsinyt. Asumista tuetaan kaikkialla, mutta keinot poikkeavat toisistaan. Kokonaisuutta olisi tarpeen selvittää lisää ennen päätöstä uudistuksen suunnasta. Asumistuki sekä sosiaalihuollon asumispalvelut kuuluvat STM:lle, asuminen laajemmin YM:lle. Muina toimijoina ainakin Kela ja kunnat on syytä ottaa mukaan keskusteluun. Selvitystyö vie yhden hallituskauden ja uudistukset on mahdollista toteuttaa vasta seuraavalla hallituskaudella.
8. Uusien palvelumallien luominen ja nykyisten kehittäminen
 - a. Etuuksien ja palveluiden yhteensovittaminen on noussut sosiaaliturvan uudistamisen keskeiseksi kysymykseksi. Palveluiden kokoamisen ja valmentavan työtteen kehittämisen tavoitteena on ratkaista asiakkaan elämäntilanteen ongelmia yhdessä asiakkaan kanssa ilman turhaa pallottelua eri toimijoiden kanssa. Suoritteiden mittaamisen sijaan pyritään mittaamaan lopputulosta usean toimijan osalta. Hyödynnetään yhteisasiakkuudesta tehtyjä kokeiluja ja tuetaan lainsäädännössä jo olevien monialaista yhteistyötä koskevien säännösten (Sosiaalihuoltolain 41§ ja 42§) toimeenpanoa
 9. Perusturvaetuuksien kokonaisuuden selvittäminen
 - a. Selvitetään perusturvaetuuksien kokonaisuutta ja etuuksien eroja toisistaan. Hyödynnetään kansainvälistä vertailutietoa ja THL:n perusturvan riittävyden arviointia perusturva-kokonaisuuden selvittämisessä. Tavoitteena on luoda pohjaa etuuksien mahdolliselle yhdistämiselle myöhemmässä vaiheessa.

Vaiheistus

Mittarit

Sosiaaliturvan uudistustyöhön tulee liittää vaikuttavuutta mittaavia **indikaattoreita**. Erityisesti on luotava yhteisiä vaikuttavuusmittareita yhteistyölle sekä palvelujen ja sosiaaliturvan yhteensovittamiselle, jotta palvelu- ja etuusjärjestelmä kehittyi toivottuun suuntaan.

Indikaattorijaottelussa huomioitava erikseen naiset ja miehet.

työllisyyden kasvu:

- yleinen työllisyysaste

- eri kohderyhmien työllisyysaste (esim. nuoret, maahanmuuttajat, yli 50-vuotiaat)
- eläkkeellejäämisikä

köyhyyden ja eriarvoisuuden väheneminen sekä osallisuuden paraneminen;

- pienituloisten osuus
- pitkäaikaisesti toimeentulotukea saaneet
- lapsiperheköyhyys
- neet-nuorten osuus ikäryhmästä

palvelujen ja sosiaaliturvan yhteensovittaminen;

- nuorten ja pitkäaikaistyöttömien työttömyyden kesto
- toimeentulotukea saavat
- osasairauspäivärahan saajat

Toimintaympäristö

Suomi on seuraavien vuosikymmenten aikana voimakkaan väestörakenteellisen murroksen edessä. Tulevaisuudessa Suomen väestökasvu on suurelta osin maahanmuuton varassa ja kaupungistuminen muuttaa väestörakennetta maantieteellisesti. Eriarvoisuus sosioekonomisten ryhmien, sukupuolten ja maantieteellisten alueiden välillä sekä syrjäytymisen uhkaavat kasvaa. Kehityksen myötä myös rahoituspohja heikkenee huoltosuhteen heikentymisen myötä.

Suurimmassa osassa maata väestön määrä on ennusteen mukaan laskeva ja kasvavia alueita olisi vain muutama kaupunkiseutu, joille muuttoliike keskittyy. Tämä kehitys lisää paitsi alueiden välistä, niin myös alueiden sisäistä eriytymiskehitystä. Palvelujärjestelmän toimivuuden ja legitimitietin kannalta tilanne tulee olemaan erittäin ongelmallinen ja muutoksessa oleva tilanne tuleekin haastamaan riittävät ja yhdenvertaiset sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut palvelujärjestelmän jokaisella tasolla.

Vaikka väestö ennusteen mukaan väheneekin, se ei kuitenkaan tarkoita palvelutarpeen vähenemistä, vaan ikääntymisestä johtuen palvelutarve tulee kasvamaan. Yli 65-vuotiaiden osuus sekä absoluuttisesti että suhteellisesti on jo voimakkaassa kasvussa ja kasvu tulee jatkumaan pitkälle tulevaisuuteen. Samanaikainen syntyvyyden voimakas lasku tulee heijastumaan mm. työllisten määrän laskuna seuraavien vuosikymmenten aikana, joka tulee entisestään vahvistamaan jo olemassa olevaa työvoimapulaa sekä kovenevaa kilpailua osaavasta työvoimasta.

Mitä suuremmaksi haasteet toimintaympäristössä kasvavat sitä enemmän tarvitaan palveluiden järjestämisen ja palvelurakenteiden vahvistamista. Niukkenevien resurssien ja kasvavan palvelutarpeen yhtälö vaatii uudenlaisia ratkaisuja palveluiden järjestämiseksi ja tuottamiseksi. Uudet toimintatavat ja mm. teknologisen kehityksen hyödyntäminen luovat uusia mahdollisuuksia hoitaa muuttuvassa tilanteessa palveluita myös alueilla ja palveluissa, joissa se tänä päivänä ei olisi mahdollista.

Palveluiden yhteensovittaminen välttämätöntä

Asiakkaan mahdollisimman hyvin yhteen toimivat palvelut ovat edellytys tarpeenmukaiselle hoidolle ja hoivalle. Eryteisesti paljon kustannuksia kerryttävät asiakkaat, joilla on laaja ja moninainen palvelujen tarve hyötyvät eniten yhteen toimivista ja yhteen sovitetuista palveluista. Samalla myös palvelutuotannon kustannuksia pystytään hallitsemaan paremmin. Tutkimusten mukaan asiakkaiden yhteen sovitetuille palveluille on kolme keskeistä edellytystä:

- Kaikki palvelut ovat pääasiallisesti saman järjestäjän vastuulla
- Kaikki palvelut rahoitetaan pääasiallisesti yhden tahon toimesta
- Tarpeenmukaisen tiedon tulee olla yhtenäistä palveluissa

Sosiaalihuollon, perusterveydenhuollon ja erityispalvelujen mahdollisimman laaja järjestäminen yhden vastuutahon toimesta turvaa asiakkaiden ja potilaiden riittävät, laadukkaat ja oikea-aikaiset palvelut. Yhtenäisen palvelurakenteen tavoitteena on lisäksi mahdollistaa käytössä olevien voimavarojen vaikuttava ja kustannustehokas hyödyntäminen. Julkisen talouden kestävyysvaje edellyttää, että olemassa olevat voimavarat ja osaaminen ovat täysimääräisesti käytössä ja ne saadaan jaetuksi mahdollisimman tasapainoisesti maan eri osiin.

Kansainvälisten tutkimusten ja selvitysten mukaan mahdollisimman tehokas ja yhteen toimiva palvelujärjestelmä on sellainen, joka ei sisällä epätarkoituksenmukaista kilpailua sen eri toimijoiden välillä ja joka ei mahdollista tarpeetonta toimijoiden osaoptimointia

Edellytyksenä vahva järjestäjä

Toistakymmentä vuotta perustuslakivaliokunnan lausuntojen mukaan on todettu, että sote-järjestämistehtävän menestyksekkäs hoitaminen vaatii laajempaa osaamista sekä taloudellisia resursseja. Viimeisissä perustuslakivaliokunnan lausunnoissa on korostunut järjestäjän kyvykyys turvata palvelut yhdenvertaisesti kaikissa tilanteissa.

Järjestämisen muutoksia koskevien ratkaisujen toimeenpano sekä asiakkaiden ja potilaiden perusoikeuksien ja oikeusturvan toteutuminen tulee varmistaa toimivalla valvonnalla. Näin ollen valvonnan valtakunnallinen virastouudistus olisi toteutettava ja sen on tarpeen tulla voimaan jo vuonna 2021. Lähtökohtaisesti kyseessä olisi STM- hallinnonalan valvontavirasto, joka sisältäisi sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnan sekä työsuojeluvalvonnan. Tietyin reunaehdoin mahdollista olisi myös useamman ministeriön alainen virasto. Tällöin olisi tarpeellista hallitusohjelmakirjauksin varmistaa, että viraston ohjausmallissa ja siihen sisältyvissä päätöksentekovaltuuksissa sekä viraston organisaatorakenteessa ja johtamisjärjestelmässä huomioidaan suoraan kunkin ministeriön hallinnonalan tehtävien luonne, määrä ja voimavarat.

Perustuslakivaliokunnan lausuntojen perusteella, mikäli järjestämisvastuu säädetään lailla kuntaa suuremmille alueille, voi kansanvaltaisuuden riittävä toteutuminen muodostua ongelmalliseksi, ellei järjestäjäorganisaatiossa päätösvaltaa käyttävää toimielintä valita vaa-leilla. Kuntayhtymämallia olisi siirrettävän tehtävän laajuuden, kansanvaltaisuuden toteutumisen ja kunnallisen itsehallintoon kuuluvan taloudellisen itsehallinnon näkökulmasta vaikea sovittaa yhteen perustuslain kanssa. Malli olisi olennaisesti ristiriidassa myös kuntalain nykyisen kuntayhtymämallin kanssa. Laajempia järjestämisalueita eli kuntayhtymiä on nykyisin syntynyt vapaaehtoiselta pohjalta, mutta vapaaehtoisten kuntayhtymien rahoituksessa ja ohjauksessa on selviä ongelmia. Vaikka kuntayhtymien toiminta onkin pääsääntöisesti kuntapohjaista toimintaa tehokkaampaa, niiden kuntapohjainen rahoitus kuntien heikon taloustilanteen vuoksi rasittaa merkittävästi kuntataloutta. Tämä näkyy mm. kuntien halukkuutena suunnitella irtautumista vapaaehtoisesti muodostetuista kuntayhtymistä. Myös kuntayhtymien ohjaus on osoittautunut ongelmalliseksi. Erityisesti pakkokuntayhtymien (sairaanhoidopiirien) toiminnan rahoittavilla kunnilla ei ole tosiasiallista ohjausvaltaa kuntayhtymän toimintaan.

Uudistamisessa järjestämiselle vaadittuja edellytyksiä tulee tarkastella alueen väestörakenteen, sairastavuuden, palveluiden säädösten mukaisen toteutumisen sekä talouden kantokyvyn näkökulmista. Nämä ovat välttämättömiä edellytyksiä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden saatavuuden, laadun ja kustannustehokkuuden varmistamiselle.

Palveluiden tuottamisessa tulisi pyrkiä sellaiseen ratkaisuun, että järjestäjä pystyy tehokkaasti ohjaamaan palvelutuotantoaan. Asiantuntijaselvitysten perusteella esimerkiksi kuntien mahdollisuus toimia palveluntuottajina ei välttämättä ole ongelmaton. Tällaisen vaihtoehdon valmistelu edellyttää asian perinpohjaista selvittämistä erityisesti perustuslain näkökulmasta. Mikäli palvelutuotannon toteutuksessa, erityisesti yksityisen palvelutuotannon osalta, halutaan edistää uudenlaisia toimintamalleja, on arvioitava esimerkiksi puitesopimusmenettelyn ja palveluntuottajien rekisteröitymismenettelyn hyödyntämistä sekä hyvien palvelusetelikäytäntöjen käyttöönottoa. Olennaista kuitenkin on, että tehtäviä ratkaisuja tulee arvioida perustuslakivaliokunnan lausuntojen perusteella.

Edellisen hallituksen maakuntamallista tehdyt arvioinnit ja analyysit osoittivat, että useampi 18 alueellisesta järjestäjästä tulisi kohtaamaan selkeitä haasteita sosiaali- ja terveyspalveluiden laadukkaassa, riittävässä ja yhdenvertaisessa järjestämisessä. Arvioinnit pohjautuvat sosiaali- ja terveydenhuollon kansalliseen mittaristoon (KUVA-mittaristo) sekä kotietopohjan perusteella laadittuihin Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen (THL) maakuntakohtaisiin sosiaali- ja terveydenhuollon arviointeihin ja STM:n maakuntaneuvottelujen asiakirjoihin. Vuonna 2015 laaditun sosiaali- ja terveydenhuollon aluejakoselvityksen perusteella optimaalisimmat vaihtoehdot järjestäjien lukumäärälle olisi 4-5 tai 10-12 kappaletta ja kyseisen selvityksen perusteet ovat edelleen täysin relevantteja. Olennaista uudistamiselle on, että järjestäjiä on merkittävästi nykyistä vähemmän ja järjestäjillä on tosiasiallisia keinoja ja kykyä huolehtia järjestämisvastuun toteuttamisesta huomattavasti nykyistä paremmin. Lisäksi järjestelmän tehokkuuden ja toimivuuden kannalta tarvitaan harvemmillä toimijoilla keskitettyjä kokonaisuuksia sekä niiden tarkoituksenmukaista resursointia ja ohjausta (esim. yliopistosairaaloille keskitetyt vaativan osaamisen toiminnot).

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistrakennetta tulisi tarkastella yhdessä pelastustoimen kanssa. Pelastustoimen ensihoidolla on merkittävä yhteys sosiaali- ja terveydenhuoltoon. Tämän vuoksi olisi luontevaa, että sekä sosiaali- ja terveydenhuolto että pelastustoimi ensihoitoinen olisivat saman järjestäjän vastuulla.

THL:n arviointiraportit: [https://thl.fi/fi/web/sote-uudistus/tietopohja-ja-arviointi/arviointi/arvioinnin-harjoitus-syky-2018-](https://thl.fi/fi/web/sote-uudistus/tietopohja-ja-arviointi/arviointi/arvioinnin-harjoitus-syky-2018)

Virkamiesselvitys: uusien itsehallintoalueiden muodostaminen: https://stm.fi/documents/1271139/1860522/Aluejakomuistio_final_0511.pdf/8cabc755-d384-44f5-9bae-c0231f25e2a7

Harjoitusneuvottelujen neuvotteluasiakirjat: <https://alueuudistus.fi/sosiaali-ja-terveydenhuollon-ohjaus>

Juridiset reunaehdot uudistamiselle

Perustuslakivaliokunta on ottanut kantaa ja linjannut sote-uudistuksen lainsäädännöllisiä reunaehdot viidessä lausunnossaan (PeVL 67/2014, PeVL 75/2014, PeVL 26/2017, PeVL 15/2018, PeVL 65/2018). Linjaukset ja reunaehdot koskevat muun muassa rahoitusjärjestelmää, järjestäjän itsehallinnollista asemaa, järjestäjän velvollisuuksia palvelujen yhdenvertaisen saatavuuden turvaamisessa, monituottajamallia, julkisen hallintotehtävän antamista muulle kuin viranomaiselle sekä kielellisiä oikeuksia.

Tulevaa uudistuksen valmistelua sitovat erityisesti perustuslakivaliokunnan niin sanotut ponsi-esitykset, mutta valmistelussa on käytävä läpi ja huomioitava myös muut valiokunnan tekemät perustuslailliset huomiot. Huomioitava on siten myös valiokunnan näkemykset muutosesitysten eduskuntakäsittelyyn liittyen.

Perustuslakivaliokunta on korostanut järjestäjän kykyä turvata yksilön perusoikeudet riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin. Tämän vuoksi se katsoo, että nykyisiä järjestäjiä isommat ja kantokyvyltään vahvemmat järjestäjät ovat perusteltu ratkaisu. Lainsäädännössä on varmistettava, että järjestämisvastuussa olevalla taholla on sekä riittävät taloudelliset voimavarat että muutoinkin riittävä henkilöstöä, tiloja ja laitteistoja koskeva kapasiteetti tuottaa riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut. Näiden vaatimusten tulee toteutua paitsi kunkin järjestämisvastuussa olevan tahon sisällä myös koko valtakunnan tasolla. On turvattava säädösperustaisesti järjestämisvastuussa olevan tahon velvollisuus ylläpitää sellaista omaa palvelutuotannon tasoa ja valmiutta, että se kykenee näillä keinoin kaikissa tilanteissa asianmukaisesti turvaamaan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden riittävän saatavuuden ja tarvittaessa välittömästi puuttumaan korvaavan palvelutuotannon keinoin mahdollisiin palveluiden saatavuutta vaarantaviin tilanteisiin.

Yhdenvertaisen saatavuuden haasteet nykyjärjestelmässä

THL:n toteuttamien palvelujärjestelmän arviointien tulokset osoittavat, että maassa on merkittäviä vaihteluita palveluiden saatavuuden välillä. Saatavuuden vaihtelu ja haasteet näkyvät useissa eri palveluissa perusterveydenhuollosta sosiaalihuoltoon ja erikoissairaanhoidon hoitoon.

Lisäksi maassamme on laajalti haasteita hoitaa väestöä peruspalveluiden toimesta ja tarpeettoman paljon hoitajaksoja käynnistyy päivystyksen kautta. Tämä kertoo sekä haasteista perusterveydenhuollon saatavuudessa että sen mahdollisuuksista hoitaa potilaita ennen kuin hoidon tarve edellyttää kalliimpaa erikoissairaanhoidon palvelua. Myös perustason sosiaalipalveluissa on merkittävää vaihtelua alueittain. Esimerkiksi lastensuojelun avopalveluiden heikko saatavuus heijastelee raskaampien ja kustannuksiltaan korkeampien palveluiden tarvetta. Väestö on erityisen tyytymätön sosiaalipalveluihin, sillä THL:n FINSOTE-tutkimuksen mukaan 46 % vastasi olevansa tyytymätön nimenomaan sosiaalipalveluihin.

Vaikka palvelujärjestelmä on tietyiltä osin kustannustehokas ja laadukas, kokonaisuudessaan siinä on haasteita, jotka edellyttävät uudistamista. Sosiaali- ja terveystalouden kustannuksista 60 % menee muuhun kuin kalliiseen ja pääosin tehokkaaseen erikoissairaanhoidon hoitoon. Tämän 60 % osuudessa ovat myös palvelujärjestelmän merkittävimmät haasteet, kuten saatavuuden ongelmat (perusterveydenhuolto, osin sosiaalipalvelut) ja asiakastytyvyyden heikko taso (esim. asumispalvelut). Erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen yhteensovittamisessa on puutteita, jotka vaikuttavat asiakaskokemukseen.

Taloudellisia näkökulmia uudistamisen välttämättömyydelle

Julkinen talous ei ole pitkällä aikavälillä kestävällä pohjalla. VM joulukuussa 2018 laaditun arvion mukaan kestävyysvaje on vuoden 2023 tasossa noin 10 miljardia euroa. Sosiaali- ja terveydenhuollon menot ovat osa kokonaisuutta. Niihin kohdistuu voimakkaita kasvupaineita erityisesti väestön ikääntymisestä ja palvelutarpeen kasvusta johtuen. Kustannusten kasvun hillintä edellyttää, että on kiinnitettävä entistä enemmän huomiota palvelujen tuottavuuden parantamiseen niin, että palvelujen laatu ja vaikuttavuus otetaan huomioon ja tarvittavien palvelujen yhteensovittamista tehostetaan.

Nykyjärjestelmän ongelmana on se, että tuottavuudessa on merkittäviä alueellisia eroja. Vaikka katsotaan kustannuksia väestön palveluiden tarpeeseen, erot ovat merkittäviä. Tällä hetkellä on alueita, joissa palveluita ei ole riittävästi tarpeeseen nähden ja alueita, joissa palveluiden tuottamiseen menee liikaa rahaa suhteessa tarjontaan. Tällä hetkellä sote-menot vaihtelevat merkittävästi eri kuntien välillä vaihteluvälin ollessa 2250-6000 euroa/asukas, kuntakohtaisten tarvevakoitujen sote-menojen vaihdellessa välillä 0,76-1,53.

Kuntapohjaisen järjestelmän ongelmat näkyvät myös kuntien taloudessa ja talouden tulevaisuusnäkymissä. Kuntien tilinpäätöstietojen mukaan vuonna 2018 kaksi kolmesta kunnasta teki negatiivisen tuloksen. Valtiovarainministeriön Kuntatalousohjelman 2020-2023 mukaan kuntatalous on heikentynyt ja ilman toimenpiteitä kuntien menot tulevat entuudestaan kasvamaan enemmän kuin kuntien tulot. Sosiaali- ja terveydenhuollon osalta tämä näkyy kuntien palveluissa kasvun painottuessa erikoissairaanhoidon hoitoon. Kuntaliiton vuotta 2018 koskevissa selvityksissä kuntien erikoissairaanhoidon nettokustannukset kasvoivat 3,7 prosenttia, perusterveydenhuollon 1,9 prosenttia ja sosiaalitoimen 3,2 prosenttia. Sosiaalitoimen kasvua selittää erityisesti ikäsidonnaisten menojen kasvu. Vuonna 2018 kuntien menoja kasvatti myös työmarkkinoilla sovitut palkkojen korotukset.

Erikoissairaanhoidon päivystys- ja keskittämisasiasetukset astuivat voimaan vuoden 2018 alussa. Asetuksilla haettiin ennen kaikkea toiminnan laadun turvaamista, mutta kustannushyötyjä. Toiminnan uudelleen organisoitumisen voidaan olettaa näkyvän jonkun verran kustannusten kasvussa, mutta tarkkoja arvioita on tässä vaiheessa mahdotonta esittää. Oletetut kustannushyödyt eivät näy täysimääräisesti vielä vuoden 2018 tiedoissa. Kustannushyötyjä voidaan saavuttaa skaalaetuina sekä parantuneen laadun ja vaikuttavuuden kautta esimerkiksi vähentyneinä hoitokomplikaatioina. Kuntien ja sairaanhoitopiirien epäsuotuisan kustannuskehityksen taustalla osaltaan on, suuria kaupunkeja lukuun ottamatta, kuntien haasteet hoitaa järjestämisvastuullaan olevia palveluita, mikä näkyy erikoissairaanhoidon kasvavana käyttönä.

Palveluiden rahoituksen vaihtoehdot

1. Palveluiden rahoitus kulkee kuntien kautta ja kunnat rahoittavat palvelut. Mikäli palveluiden järjestäjä on kunnasta erillinen toimija, ongelmat ovat nykymallin kaltaisia, jossa palveluiden toteutus ja rahoitus ovat eri toimijoilla, tehden palveluiden ohjauksen ongelmalliseksi.
2. Tarveperusteinen valtion rahoitus julkisen talouden suunnitelman (JTS) kautta, jolloin voidaan hyödyntää jo valmisteltua rahoituslakia. Perustuslain näkökulmasta menoraajoittimet ovat osoittautuneet haasteellisiksi. Vahvemmalla ohjauksella ja valtion rahoituksella voidaan huolehtia paremmin kustannusten tarkoituksenmukaiseen kohdentumiseen sekä huolehtia mm. keskitettyjen tehtävien ohjauksesta ja resursseista.
3. Verotusoikeus itsehallintoalueille, jossa on monia haastavia piirteitä palvelujärjestelmän ohjauksen näkökulmasta. Verotusoikeuden valmistelu edellyttää laajaa ja pitkäkestoista selvitystyötä ja tämän ratkaisun saattaminen valmiiksi yhdellä hallituskaudella on epätodennäköistä. Verotusoikeus edellyttää laajempaa selvitystä, jossa selvitetään sen toimivuus rahoitustapana, vaikutukset palveluiden tehokkuuteen ja ohjaukseen sekä yhteydet muuhun verotukseen ja rahoitukseen (kuten kuntien VOS).

Kansainväliset suositukset ja arviot

Sosiaali- ja terveydenhuollon kehityksestä ja uudistamistarpeesta on viime vuosina saatu lukuisia kansainvälisiä suosituksia (ks. EU:n talouspolitiikan ohjauksjakso, IMF ja OECD). Niissä on todettu, että vaikka suomalainen terveydenhuoltojärjestelmä toimii pääosin hyvin, on ongelmakohtat nähtävissä. Keskeisinä ongelmina nähdään erot palvelujen saatavuudessa, perus- ja erityistason palvelujen epäsuhta sekä hajautunut järjestäjäverkko. Toisaalta väestön ikääntyminen aiheuttaa yhä kasvavat paineet julkiselle taloudelle. Näistä syistä sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta pidetään tarpeellisena. Palvelujen tuottavuuden ja tehokkuuden parantamisen merkitys tavoitteiden saavuttamisessa korostuu. Tuottavuutta voitaisiin saavuttaa skaalaetujen kautta. Toisaalta kaikissa arvioissa edellisen hallituksen tavoiteltua kustannusten kasvun hillintää pidettiin kunnianhimoisena.

European Observatory tuotti asiantuntijapaneelin ennakoarvion 16.12.2016 pääministeri Sipilän hallituksen soite-uudistuksesta. Raportin pääviestinä oli, että reformissa tulisi edetä vaiheittain ja prioriteetti tulisi laittaa maakuntien ja niiden järjestämisaamien luomiseen sekä alueiden palveluntarpeiden arviointiin. Sen sijaan reformin muiden elementtien kuten kilpailun, valinnanvapauden ja kustannusten kasvun hillitsemisen kohdalla asiantuntijat suosittelivat selvästi varovaisempaa etenemistä.

Tarvitaan vahvaa kansallista ohjausta

Sosiaali- ja terveydenhuollon yhdenvertaisen toteutuksen ja laadukkuuden turvaamiseksi kansallisen ohjauksen mahdollisuuksia on merkittävästi lisättävä. Riittävällä kansallisella palvelujärjestelmän seuraamisella, yhteisellä tietopohjalla, arvioinnilla ja ohjauksella voidaan huolehtia siitä, että sosiaali- ja terveydenhuolto pystyy tarjoamaan riittävät, vaikuttavat, laadukkaat ja lainsäädännön edellyttämät palvelut koko väestölle. Nykyisen palvelujärjestelmän arviointien ja analyysin perusteella on nähtävissä, että palvelut eivät toteudu yhdenvertaisesti maassamme ja hoidon ja hoivan painopiste on aivan liikaa raskaammissa ja kustannuksiltaan korkeammissa palveluissa.

Toimiva ohjaus edellyttää vahvaa palvelujärjestelmää koskevaa tietopohjaa. STM yhdessä THL:n kanssa on laatinut palvelujärjestelmän kustannusvaikuttavuus-mittariston (KUVA-mittaristo), joka käsittää tällä hetkellä noin 480 mittaria palvelujärjestelmän eri osa-alueista. Mittariston avulla pystytään tarkastelemaan alueellisesti palvelujärjestelmän toimivuutta ja siinä olevia ongelmia. Mittaristo on myös avoimesti saatavilla THL:n verkkosivuilla ja siten kaikkien hyödynnettävissä (<https://proto.thl.fi/tietoikkuna/fi/#/chart>)

Uusien teknologioiden sekä ICT- ja digitalisaation kehittäminen

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistaminen edellyttää myös toimivia tietojärjestelmäratkaisuja, tiedonhallinnan käytäntöjä ja ohjauksen tehostamista sekä kustannusvaikuttavien terveydenhuollon menetelmien käyttöönottoa. Ratkaisujen on perustuttava toiminnan lähtökohtiin. Kansallisten ja paikallisten ICT-ratkaisujen kehittäminen uudistuksen tarpeita vastaavaksi on välttämätöntä ja muutoksiin tulee varata riittävät resurssit. Tällä hetkellä asiakas- ja potilastiedon käsittelyä koskevan lainsäädännön pirstaleisuudesta johtuen eri lakien soveltaminen käytännön työssä on osoittautunut vaikeaksi. Lisäksi asiakas- ja potilastiedon tiedonhallintaa koskevan kokonaiskuvan muodostaminen voimassa olevien eri lakien pohjalta on käytännössä erittäin vaikeaa ja monimutkaista. Muun muassa perustuslakivaliokunta muiden toimijoiden ohella on kiinnittänyt näihin epäkohtiin huomiota. Edellä mainituista syistä johtuen asiakastietojen käsittelyyn, tiedonhallintaan ja tietosuojaan liittyviä säädöksiä tulee uudistaa osana sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta. Digitaalisilla ja teknologisilla ratkaisuilla voidaan osaltaan helpottaa ja löytää ratkaisuja tulevien haasteiden kohtaamiseen, jotka ovat seurausta mm. väestön ikääntymisestä, etäpalveluiden ja liikkuvien palveluiden lisäämistarpeista. Laajojen rekistereiden ja uudistetun lainsäädännön vuoksi Suomella on ainutlaatuiset mahdollisuudet kansainväliseen edelläkävijyyteen näiden ratkaisujen kehittämisessä ja käyttöönotossa.

Tarpeen mukainen resursointi uudistamiselle

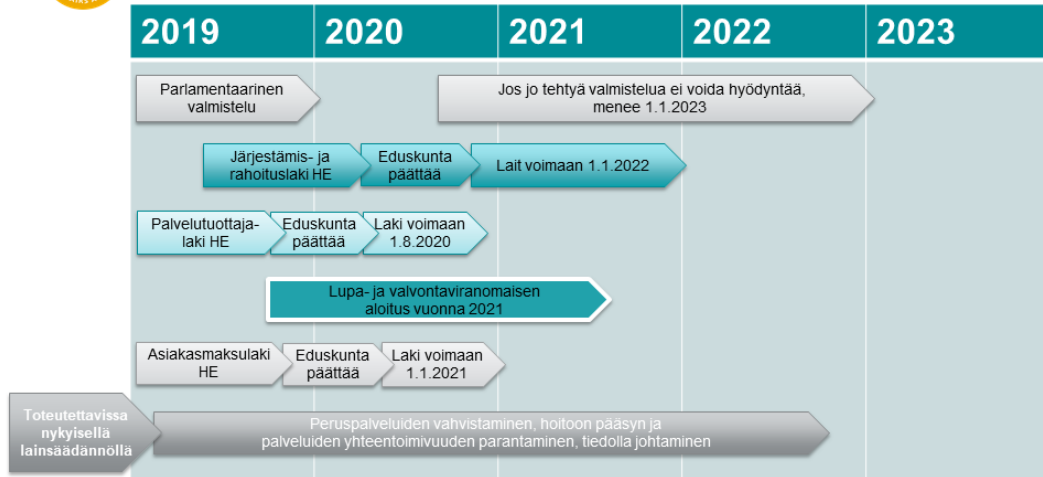
Hallituskauden aikana toteutettavalle uudistamiselle on huolehdittava tarpeenmukainen resursointi säädösperustan valmistelua varten. Lisäksi on huolehdittava kansallisten ja alueellisten ICT-ratkaisujen kehittämisestä. Myös kansallista ja alueellista tietopohjaa on kehitettävä, koska se on välttämätön edellytys palveluiden toteutumisen seurannalle, vertailulle ja palvelujärjestelmän ohjaukselle. Digi- ja ICT-kehittämisen jatkumo tulee turvata riittävällä valtion resursoinnilla.

Uudistamisen mahdollinen aikataulu

Alla olevassa kuviossa on mahdollinen aikataulutus uudistuksen lainsäädännön uudistamisprosessista. Aikatauluun liittyy riskejä mm. valmistelun ja päätöksenteon mahdollisista haasteista.

SOTE-UUDISTUKSEN TIEKARTTA 2019-2023

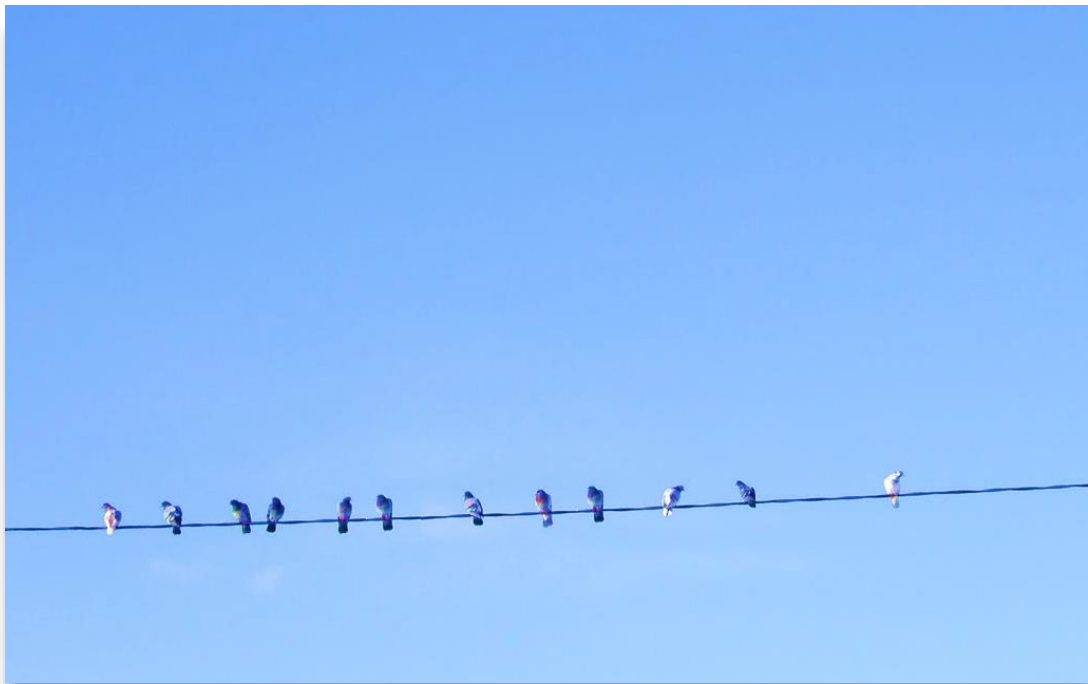

Osa 3

Ministeriöiden ajankohtaiset strategiset valmistelut hallitusvaihdoksessa 2019,
VNK:n koonti 12.4.2019

Ministeriöiden ajankohtaiset strategiset (säädös- ja muut) valmistelut hallitusvaihdoksessa 2019

- Valtioneuvoston kanslian strategiasaston ministeriöistä keräämiä tietoja, jotka ovat osa hallitusneuvottelujen tueksi valmistelua virkamieskunnan tietopohjaa.

Sisällys

LVM AJANKOHTAISET STRATEGISET VALMISTELUT	6
1 Hankeyhtiövalmistelu ja Pohjolan Rautatiet Oy	
2 Tieliikenteen liikkuvuuspaketti I, sosiaali- ja markkinaosuus	
3 Tieliikenteen liikkuvuuspaketti II, yhdistettyjen kuljetusten tukeminen	
4 Sähköisen viestinnän palveluista annetun lain uudistaminen	
5 Rautateiden henkilöliikenteen avaaminen kilpailulle	
6 Ilmastopoliittisen työn (ILMO) toimeenpanon valmistelu	
7 Valtakunnallinen liikennejärjestelmäsuunnitelma	
8 Galileo-satelliittinavigointijärjestelmän paikannus- ja aika-palvelun käyttöönotto Suomessa	
9 Varmistetaan tekoälyn ja datatalouden tarvitsemat tietomassat luomalla pelisäännöt	
10 Huolehditaan yhteiskunnan toimintavarmuudesta vahvistamalla kyberturvallisuuskeskuksen resursseja ja asemaa	
MMM AJANKOHTAISET STRATEGISET VALMISTELUT	9
11 EU:n maatalouspolitiikan (CAP) valmistelu vuosille 2021–2027	
12 Metsätalouden kannustejärjestelmän uudistaminen	
13 Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2014–2020 sekä uusi ohjelma vuosille 2021–2027	
14 Kansallinen metsästrategia (KMS) 2025	
15 Valtakunnallinen saaristo-ohjelma 2017–2019 sekä uusi ohjelma vv. 2020–2023	
16 Kansallisen ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelman 2022 toimeenpano	
17 Eläinten hyvinvointilaki	
18 HE Kalastuslain muuttamisesta	
19 Elintarvikelain kokonaisuudistus	
20 Huoneistotietojärjestelmän kehittäminen (HTJ)	
21 Ruokapoliittisen selonteon toimeenpano	
OM AJANKOHTAISET STRATEGISET VALMISTELUT	12
22 Valmiuslain ajantasaistaminen	
23 Kuluttajansuojasäädösten uudistaminen	
24 Ahvenanmaan itsehallintolain kokonaisuudistus	
25 Yhteisöllinen kansalaistoiminta 2020-luvulla	
26 Avoimuusrekisterin valmistelu	
27 Saamelaisasiat	
28 Valtakunnallisen oikeusapu- ja edunvalvontaviraston perustaminen	
29 Vaalijärjestelmän kehittäminen	
30 Korruptionvastainen strategia	
31 Harmaan talouden torjunnan lisärahoituksen jatkaminen	
OKM AJANKOHTAISET STRATEGISET VALMISTELUT	15

- 32 Esittävän taiteen valtionosuusjärjestelmän uudistaminen
- 33 Opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslain ja asetuksen uudistaminen lukiokoulutuksen rahoituksen osalta
- 34 HE eduskunnalle laiksi CSC – Tieteen tietotekniikan keskus Oy –nimisestä osakeyhtiöstä
- 35 Jatkuvan oppimisen uudistus
- 36 Jatkuvan oppimisen digitaalinen palvelukokonaisuus
- 37 Uudistetaan/kehitetään taiteen perusopetuksen rahoitusjärjestelmä(ä)
- 38 Ammatillisen koulutuksen laatustrategia
- 39 VN:n periaatepäätös asiakirjallisen aineiston digitoinnista ja arkistoinnista vain sähköisenä
- 40 Korkeakoulutus ja tutkimus 2030 -luvulle

PLM AJANKOHTAISET STRATEGISET VALMISTELUT 18

- 41 Päätös Hornet-kaluston suorituskyvyn täysimääräisestä korvaamisesta
- 42 Päätös Laivue 2020 -alusten hankinnasta
- 43 Puolustuksen rahoituksen turvaaminen,
- 44 Puolustusselonteko
- 45 Puolustusyhteistyö
- 46 Yleinen asevelvollisuus
- 47 Puolustusvoimien henkilöstömäärän kehittäminen
- 48 Puolustushallinnon kiinteistönhallinnan uudistaminen

SM AJANKOHTAISET STRATEGISET VALMISTELUT 20

- 49 Laki henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa
- 50 Työntekijän oleskelulupajärjestelmän kehittäminen
- 51 EU:n turvapaikkamenettelydirektiivin mahdollistamien rajamenettelyjen käyttöönotto
- 52 Lainsäädäntöhanke puolustusvoimien poliisille antaman virka-avun säännösten tarkistamiseksi
- 53 Harmaan talouden ja talousrikostorjunnan toimenpideohjelma 2016–2020
- 54 Väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennalta ehkäisyn strategia/toimenpideohjelma
- 55 Kansallinen terrorismintorjunnan strategia 2018–2021
- 56 EU:n yhteisen turvapaikkajärjestelmän uudistus
- 57 EU:n rajaturvallisuudelle asettamien lisävaatimusten toimeenpano
- 58 Itärajan valvontakyvyn ja Helsinki-Vantaan lentoaseman tarkastuskapasiteetin lisääminen
- 59 Pelastustoimen uudistaminen

STM AJANKOHTAISET STRATEGISET VALMISTELUT 23

- 60 Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistukseen liittyvän lainsäädännön uudistaminen sis. palvelutuotannon valvonnan kokonaisuuden
- 61 Toteutetaan sosiaaliturvan uudistus sovittavan vision pohjalta
- 62 STM:n toimet 75% prosenttien työllisyyden saavuttamiseksi
- 63 Työeläkelainsäädännön kehittäminen sisältäen Kevan aseman muutokset, YEL:n muutokset ja perhe-eläkkeet
- 64 Asiakkaiden ja ammattihenkilöiden oikeudet ja velvollisuudet, sisältäen ammattihenkilölainsäädännön kokonaisuudistuksen, vaihtoehtohoitoja koskevaa lainsäädäntövalmistelua, itsemääräämisoikeuden ja vammaispalvelulain.

65 Lääkehoidon ohjauksen ja apteekkitoiminnan vaiheistetun uudistuksen aloittaminen	
66 Kuntoutuksen kokonaisuudistus	
67 Lapsi- ja perhepolitiikka, sisältäen lapsi- ja perhepoliittiset linjaukset, perhevapaaudistuksen, lastensuojelulain uudistamisen sekä LAPE-hankkeen tulosten juurruttamisen	
68 Kansalliset ikäpoliittiset linjaukset vuoteen 2030	
69 Mielenterveyspoliittiset linjaukset	
70 Sukupuolten tasa-arvo ja naisiin kohdistuvan väkivallan vähentäminen	
71 Sosiaali- ja terveysalan kasvustrategia	
72 Kansainväliseen sosiaali- ja terveyspolitiikkaan vaikuttaminen	
73 Tietoyhteiskunta ja digiosallisuus	
74 Kehitetään työttömyysaikaisia etuuksia ja aikuiskoulutustukea työllisyyden edistämiseksi	
TEM AJANKOHTAISET STRATEGISET VALMISTELUT	28
75 Kasvupolitiikka	
76 EU-politiikka	
77 Tutkimus-, tiede- ja innovaatiopolitiikka	
78 Elinkeinopolitiikka	
79 Ilmasto- ja energiapolitiikka	
80 Työ- ja työllisyyspolitiikka	
81 Maahanmuuttopolitiikka	
82 Osaaminen (koulutuspolitiikka)	
83 Hyvinvointipolitiikka/SOTU -uudistus	
84 Alue- ja kaupunkipolitiikka	
85 Asuminen ja rakentaminen	
86 Liikenne	
87 Turvallisuus	
UM AJANKOHTAISET STRATEGISET VALMISTELUT	31
88 Sääntöperustaisen, avoimen kansainvälisen järjestelmän vahvistaminen	
89 Suomen edustustoverkoston arviointi ja ajantasaistaminen	
90 Maahantuloasioiden hoidon vahvistaminen edustustoissa ja ulkoministeriössä	
91 Rauhanyhteistyön ja kriisinhallinnan vahvistaminen ulko- ja turvallisuuspolitiikan välineinä	
92 Ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko	
93 Suomen poliittisten ja taloudellisten suhteiden kehittäminen ja läsnäolon laajentaminen Afrikassa	
94 Kehitysyhteistyön rahoituksen kasvattaminen 0,7%:iin bkt:stä ennen vuotta 2030, ilmastorahoituksen tason nosto sekä politiikan pitkäjänteisyyden vahvistaminen	
95 YK:n toimintojen lisäsiioittuminen Suomeen	
VNK AJANKOHTAISET STRATEGISET VALMISTELUT	35
96 Hallituksen viestintästrategia	
97 Kokeilutoiminta	
98 Terveet tilat 2028-ohjelma	
99 Valtioneuvoston kansainvälinen tasa-arvopalkinto (International Gender Equality Prize)	

100 Valtioneuvoston yhteisen palkkausjärjestelmän käyttöönoton arviointi

VM AJANKOHTAISET STRATEGISET VALMISTELUT

37

101 Tietopolitiikan rakentaminen ja toimeenpano – tieto yhteiskunnan hyötykäyttöön

102 Linjaukset julkisen hallinnon digitaalisen turvallisuuden ohjauksesta ja kehittämisestä

103 Linjaukset julkisten palvelujen saatavuudesta ja asioinnista julkisessa hallinnossa.

Alueellistamislainsäädännön uudistaminen vastaamaan muuttunutta toimintaympäristöä

104 AuroraAI:n jatkovalmistelu ja toimeenpano

105 Digitaalisista palveluista halutuista ja käytetyistä asiointitapa sekä tuki niiden käyttöön

106 HE hallinnon yhteisten sähköisen asiointin tukipalvelujen muuttamisesta

107 HE Digi- ja väestötietoviraston toimialaa koskevien lakien muuttamiseksi

108 Taloushallinnon automaatio: automaattinen alv-raportointi ja muu automaattinen viranomaisraportointi

109 Yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin liittyvän mobiiliviestinnän turvaaminen (VIRVE 2.0)

YM AJANKOHTAISET STRATEGISET VALMISTELUT

39

110 EU:n jätesäädöspaketin toimeenpano

111 Kertakäyttöisiä muoveja ja kalastusvälineitä koskevan direktiivin toimeenpano

112 Maankäyttö- ja rakennuslain kokonaisuudistus

113 Vähennä, vältä, kierrätä ja korvaa – muovitiekartta Suomelle

114 Vesiensuojelun tehostamisohjelma 2019–2021

115 MAL-sopimusten seuranta ja uuden sopimuksen valmistelu

116 Puunkäytön edistäminen rakentamisessa

117 Kestävä kaupunki -ohjelma

118 Vähähiilisen rakentamisen tiekartan toimeenpano

119 Ravinteiden kierrätyksen toimenpideohjelma 2019–2030

LVM AJANKOHTAISET STRATEGISET VALMISTELUT

Alla on listattu ministeriöistä kerättyjä tietoja vv. 2015–2019 -vaalikauden keskeisimmistä hallitusvaihdoksessa ajankohtaisista strategisista säädös- ja muista valmisteluista, joita olisi tärkeä jatkaa uudella vaalikaudella.

Asian nimi, tunnistetiedot ja sisällön yhdyshenkilö

- 1 LVM **Hankeyhtiövalmistelu** ja Pohjolan Rautatiet Oy, Miikka Rainiala puh. +358 295 342 051
- 2 LVM **Tieliikenteen liikkuvuuspaketti I**, sosiaali- ja markkinaosuus, Jorma Hörkkö puh. +358 295 342503 ja Veli-Matti Syrjänen puh. +358 295 342124
- 3 LVM **Tieliikenteen liikkuvuuspaketti II**, ainoastaan yhdistettyjen kuljetusten tukeminen ja kansainvälinen linja-autoliikenne, Jorma Hörkkö puh. +358 295 342503 ja Veli-Matti Syrjänen puh. +358 295 342124
- 4 LVM **Sähköisen viestinnän palveluista** annetun lain (917/2014) uudistaminen, LVM004:00/2019, Emil Asp puh. +358 295 34 2498
- 5 LVM **Rautateiden henkilöliikenteen** avaaminen kilpailulle LVM046:00/2017, Elina Thorström puh. +358 295 34 2393 ja Jani von Zansen puh. +358 295 34 2060
- 6 LVM **Ilmastopoliittisen työn** (ILMO) toimeenpanon valmistelu, Saara Jääskeläinen puh. +358 400 153 745
- 7 LVM Valtakunnallinen **liikennejärjestelmäsuunnitelma**, Hanna Perälä puh. +358 295 34 2007
- 8 LVM Eurooppalaisen **Galileo-satelliittinavigointijärjestelmän** julkisesti säännellyn paikannus- ja aikapalvelun (PRS, Public Regulated Service) käyttöönotto Suomessa, Vesa Häyrinen puh. +358 295 34 2368 ja Mira Karppanen puh. +358 295 34 2094
- 9 LVM Varmistetaan **tekoälyn ja datatalouden tarvitsemat tietomassat** luomalla pelisäännöt tiedon saatavuuteen ja hallintaan yksilön oikeudet ja tietoturva huomioon ottaen.
- 10 LVM Huolehditaan yhteiskunnan toimintavarmuudesta vahvistamalla **kyberturvallisuuskeskuksen** resursseja ja asemaa.

Asian kuvaus: Millaista vaikutusta/muutosta tavoitellaan ja miksi?

- 1 Rautatieliikenteen kokonaisvaltaista kehittämistä (infran kehittäminen sekä rautatieliikenteen kilpailun avaamisen edistäminen).
- 2-3 Tieliikenteen liikkuvuuspaketti I:n ja II:n tavoitteita ovat muun muassa liikenteen päästöjen vähentäminen, liikenneturvallisuuden parantaminen, työntekijöiden sosiaalisten oikeuksien turvaaminen, tasapuolisten kilpailukykyyn edellytysten edistäminen ja markkinahäiriöiden vähentäminen ja säädösten valvonnan parantaminen.
- 4 Tavoitteena on kansallisesti täytäntöönpanna loppuvuodesta 2018 EU:ssa hyväksytyt telepaketti- ja AVMS-direktiivit. Täytäntöönpantavat säännökset koskevat mm. radiotaajuuksien käyttöä, yleispalveluvelvoitetta, sähköisiä viestintäpalveluja sekä televisiolähetystoimintaa, tilausvideopalveluja ja videonjakoalustoja. Samalla arvioidaan myös muita tarpeita viestintäpalvelulain muuttamiselle.
- 5 Hankkeella tavoitellaan parempia rautateiden henkilöliikennepalveluja, jotka vastaavat täsmällisemmin asiakkaiden tarpeisiin ja muodostavat houkuttelevan vaihtoehdon yksityisautoilulle. Matkustajamäärien kasvattamisen lisäksi tavoitteena on myös lisätä julkisen rahankäytön vastetta sekä parantaa kansantalouden kasvuedellytyksiä.
- 6 Liikenteen kasvihuonekaasupäästöjä tulee Suomessa vähentää 50 % vuoteen 2030 mennessä. Näyttää kuitenkin erittäin todennäköiseltä, että tähän mennessä linjatut toimenpiteet eivät ole riittäviä päästövähennystavoitteeseen nähden. Lisätoimia tarvitaan erityisesti henkilöautoliikenteen kasvun hillintään ja autokannan uudistamiseen liittyen.
- 7 12-vuotisen valtakunnallisen liikennejärjestelmäsuunnitelman laatiminen tuo pitkäjänteisyyttä liikennejärjestelmän kehittämiseen yli hallituskausien. Suunnitelman laatiminen perustuu lakiin liikennejärjestelmästä ja maanteistä.

8 Huoltokriittisten yhteiskunnan perustoimintojen ylläpitäjille on tärkeätä, että ne saavat myös häiriötilanteissa varmistetun ja keskeytymättömän paikannus- ja aikapalvelun.

9 Lisätään datan saatavuutta kaikissa datan tuottamista, keruuta ja käsittelyä sivuavissa aloitteissa määrittämällä liikennepalvelulain mallin mukaisesti käyttöoikeudet tietoon.

10 Kyberturvallisuuskeskuksen resursseja häiriöiden ehkäisyyn ja varautumiseen lisätään 15 miljoonalla eurolla. Nykyinen hajautettu toimintamalli, jossa kullakin sektorilla ja toimialalla on riittävät valmiudet huolehtia oman toimintansa tietoturvasta ja suojasta on tarkoituksenmukaista säilyttää.

Nykyinen valmisteluvaihe: **Mitä valmiina? mitä seuraavaksi?**

1 Pohjolan Rautatiet Oy on perustettu ja pääomitettu. Seuraavaksi valmistellaan tytäryhtiöiden perustamista (Hankeyhtiö, Kiinteistöyhtiö, Kalustoyhtiö sekä Rail Baltic-yhtiö).

2-3 EU:n liikenneneuvosto on saavuttanut yleisnäkemyksen tieliikenteen liikkuvuuspaketin ehdotuksista, jotka koskevat tavara- ja henkilöliikenteen markkinoille pääsyä ja kuljettajien sosiaalisia kysymyksiä sekä yhdistettyjä kuljetuksia. Säännösten hyväksyminen edellyttää neuvotteluja Euroopan parlamentin kanssa. Parlamentti ei ole vielä muodostanut kantaansa ehdotuksiin. Trilogit jäänevät Suomen puheenjohtajuuskaudelle.

4 Säädöshanke on asetettu ajalle 1.1.2019–1.10.2020. Hankkeelle on perustettu 28.1.2019 laaja seurantaryhmä, joka tuottaa näkemyksiä ja asiantuntemusta lainvalmistelun tueksi. Valmistelun aikana järjestetään myös teemoittaisia kuulemistilaisuuksia. HE eduskunnalle annetaan alkuvuonna 2020.

5 Neutraalien kilpailuolosuhteiden näkökulmasta on perustettu Pohjolan Rautatiet -konserni, joka on pääomitettu kalustoyhtiön perustamista ja tulevia kalustohankintoja varten. Tarkennetaan kilpailutuksen toteutusmallia ja tavoitteita osana liikennejärjestelmää.

6 Uusia päästövähennystoimenpiteitä on linjattu asiantuntijavoimin Liikenteen ilmastopoliittisen työryhmän (ILMO45) loppuraportissa. Jotta liikenteelle asetettuihin päästövähennystavoitteisiin päästäisiin, eri sektoreille kuuluvista lisätoimenpiteistä tulisi linjata hallitusohjelmassa.

7 Suunnitelman taustavalmistelu on käynnistynyt valtioneuvoston selonteon (VNS 8/2018 vp) mukaisesti. Parlamentaarinen ohjausryhmä ja yhteistyöryhmä perustetaan uuden hallituksen aloitettua.

8 LVM:n ja muiden ministeriöiden (TEM, MMM, PLM, STM, SM ja VM) aloitetaan keskustelut PRS-palvelun käyttäjäryhmistä ja palvelun toteutuksesta.

9 EU:ssa on useita säädös- ja kehityshankkeita, joiden valmistelu jatkuu. Näistä osa on horisontaaleja ja osa liikennespesifejä. Kansallisesti datan saatavuutta ja käyttöoikeuksia on työstetty mm. datatalousforumissa ja logistiikan digitalisaatioverkostossa, joiden toiminta jatkuu yli hallituskauden.

10 Lainsäädäntö on valmiina.

Tärkeimmät asiakirjat, julkaisut tai tietolähteet

1 Tiedotteet LVM / VNK <https://www.lvm.fi/-/raideliikenteen-kilpailutus-etenee-hankeyhtiot-rahoittamaan-investointeja-997477>

2 U 39-41/2017 vp: 561/2006 Tieliikenteen sosiaalilainsäädännön yhdenmukaistaminen sekä 165/2014 tieliikenteessä käytettävät ajopiirturit ja tieliikenteen valvontalaitteet.

1071/2009 Maantieliikenteen harjoittajan ammatin harjoittamisen edellytyksiä, sekä 1072/2009 maanteiden kansainvälisen tavaraliikenteen markkinoille pääsyä koskevat yhteiset säännöt. 2006/22/EY valvontavaatimukset ja direktiivejä 96/71/EY ja 2014/67/EU koskevien eritysten sääntöjen vahvistaminen maantieliikenteen alan työntekijöiden lähettämisestä työhön toiseen jäsenvaltioon (lex specialis).

3 U 68-69/2017 vp: 92/106/ETY Tietyntilaisia jäsenvaltioiden välisiä tavaroiden yhdistettyjä kuljetuksia koskevista yhteisistä säännöistä → Suhde lex specialikseen.

1073/2009 Kansainvälisen linja-autoliikenteen markkinoille pääsyä koskevat yhteiset säännöt.

4 Hankeikkuna: <https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=LVM004:00/2019>

5 <https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=LVM046:00/2017>

6 Hiiletön liikenne 2045 – polkuja päästöttömään tulevaisuuteen. Liikenteen ilmastopolitiikan työryhmän väliraportti. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisu 9/2018. Toimenpideohjelma hiilettömään liikenteeseen 2045. Liikenteen ilmastopolitiikan työryhmän loppuraportti. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisu 13/2018

7 VNS 8/2018 vp

8 Euroopan parlamentin ja neuvoston päätös (1104/2011) <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/0ef19112-0a9c-4f34-b96b-decc7756153d/language-fi> ja laki sähköisen viestinnän palveluista, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20140917>

9 Valtioneuvoston periaatepäätös datan hyödyntämisestä liiketoiminnassa, Liikennepalvelulaki, LVM:n logistiikan digitalisaatioverkoston toimeenpano-ohjelma, datatalousfoorumi (hankenro LVM016:00/2018)

10 Liikenne- ja viestintävirastosta annetun lain (935/2018), laki sähköisen viestinnän palveluista (917/2014), NIS-direktiivi (EU 2016/1148)

Ministeriön kokonaisuutta **koordinoiva yhdyshenkilö**

Anna Similä, puh. 040 030 5213

MMM AJANKOHTAISET STRATEGISET VALMISTELUT

Asian nimi ja sisällön yhdyshenkilö

- 11 MMM EU:n maatalouspolitiikan (CAP) valmistelu vuosille 2021–2027, Minna-Mari Kaila, puh. 0295 162 013
- 12 MMM Metsätalouden kannustejärjestelmän uudistaminen, Marja Hilska-Aaltonen puh. 040 751 8436
- 13 MMM Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2014-2020 sekä uusi ohjelma vuosille 2021–2027, Christell Åström, puh. 0295 162 030
- 14 MMM Kansallinen metsästrategia (KMS) 2025, Marja Kokkonen, puh. 040 751 8436
- 15 MMM Valtakunnallinen saaristo-ohjelma 2017–2019 sekä uusi ohjelma vuosille 2020-2023, Elina Auri puh. 0295 162 041
- 16 MMM Kansallisen ilmastomuutokseen sopeutumissuunnitelman 2022 toimeenpano, Saara Lilja-Rothsten, puh. 0295 162 060
- 17 MMM Eläinten hyvinvointilaki, Tiina Pullola, puh. 0295 162 108
- 18 MMM HE Kalastuslain muuttamisesta, Eija Kirjavainen, puh. 0295 162 404
- 19 MMM Elintarvikelain kokonaisuudistus, Hannu Miettinen, puh. 0295 162 478
- 20 MMM Huoneistotietojärjestelmän kehittäminen (HTJ), puh. Pentti Lähteenoja puh. 0295 162 485
- 21 MMM Ruokapoliittisen selonteon toimeenpano, puh. Anna-Leena Miettinen puh. 0295 162 409

Asian kuvaus: Millaista vaikutusta/muutosta tavoitellaan ja miksi?

- 11 Yhteisen maatalouspolitiikan valmistelu seuraavalle rahoituskaudelle.
- 12 Kestävä ja kannattava metsätalous tavoitteena. Kannustetaan metsänomistajia aktiiviseen ja oikea-aikaiseen metsän- ja luonnonhoitoon sekä infrastruktuurin ylläpitämiseen. Järjestelmän tulee olla metsänomistajia toimintaa kannustava, yksinkertainen, selkeä ja hallinnollisesti kevyt, jotta työmäärätavoitteet saavutetaan sekä määrällisesti että laadullisesti kustannustehokkaasti.
- 13 Maaseutupolitiikan kokonaisuohjelma 2021–2027 on Maaseutupolitiikan neuvoston toimintaohjelma ja kansallisen laajan maaseutupolitiikan väline.
- 14 Metsäalan merkitys Suomen kansantaloudessa on merkittävä hyvinvoinnin tuottajana osana bio- ja kiertotaloutta. Toimintaympäristön muutokset on huomioitava, jotta alan kokonaiskestävyys vahvistuisi. Strategian toimeenpanossa huomioidaan aiempaa selkeämmin keinot ilmastokestävyyden ja metsäluonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi taloudellisen kestävyuden rinnalla.
- 15 Valtakunnallisen saaristo-ohjelman ydin on saaristolaisissa ja sen toimeenpanossa, ohjelma on saaristoasiain neuvottelukunnan toimintaohjelma, jonka toimenpiteiden avulla toteutetaan valtakunnallista saaristopolitiikkaa.
- 16 Ilmastomuutoksen hillintä ja sopeutuminen on rakennettava yhtenäiseksi ilmastopolitiikaksi, lisääntyviin riskeihin on varauduttava vahvistamalla tietopohjaa ja työkaluja. On kehitettävä uusia liiketoimintamahdollisuuksia ja yksityisen rahoituksen ja erilaisten rahoitusinstrumenttien hyödyntämistä sekä arvioitava ilmastomuutokseen sopeutumisen kustannukset.
- 17 Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki eläinten hyvinvoinnista. Samalla nykyinen eläinsuojelulaki ehdotetaan kumottavaksi. Esityksen tarkoituksena on eläinten hyvinvoinnin edistäminen ja suojeleminen sekä eläinten kunnioituksen ja hyvän kohtelun lisääminen.
- 18 Vuoden 2016 alusta voimaan tulleeseen kalastuslakiin tehtäisiin sen soveltamiskäytännössä saatujen kokemusten perusteella tarpeelliseksi arvioidut muutokset, jotka liittyvät kalastuksen valvontaan, lain toimeenpanoon ja hallinnollisiin menettelyihin. Lisäksi lakiin ehdotetaan tehtäväksi teknisluonteisia sekä säännösten sisältöä täsmentäviä muutoksia.
- 19 Elintarvikelain kokonaisuudistuksen tavoitteena on vähentää lainsäädännöstä toimijoille ja valvontaviranomaisille aiheutuvaa hallinnollista taakkaa kuitenkin vaarantamatta elintarviketurvallisuutta.

20 HTJ palvelee asunto-osakeyhtiöiden ja keskinäisten kiinteistöosakeyhtiöiden osakkeiden kauppaa ja sen rahoittamista, kiinteistönvälitystä sekä taloyhtiön tiedonhallintaa. Jatkossa se kattaisi myös muita asumisen hallintamuotoja ja sen avulla saataisiin käyttöön huoneistojen tekniset ja taloudelliset tiedot. Hyötypotentiaaliksi on arvioitu ainakin 10 M€/v, valituista ratkaisuista riippuen.

21 Ruokapoliittinen selonteko on osa kansallista ruokapolitiikkaa, ja se linjaa politiikan tavoitteet ja keskeiset toiminnan painopisteet pitkälle tulevaisuuteen. Tähdätään vastuulliseen ja kestäväan ruuantuotantoon ja -kulutukseen sekä taloudellista ja yhteiskunnallista hyvinvointia tuottavaan ruokajärjestelmään. Yhteisen ruokapolitiikan avulla tuetaan ruokakansalaisuuden kehittämistä.

Nykyinen valmisteluvaihe: **Mitä valmiina? mitä seuraavaksi?**

11 Valmistelu meneillään.

12 Työryhmä asetettu 11.3.2019, toimikausi 15.3–31.12.2020. Työryhmän tehtävän on laatia selvitys EU:n seuraavan rahoituskauden metsätalouden kannustejärjestelmästä. Selvityksen tulee sisältää ehdotukset tuettavista toimenpiteistä, tuen myöntämisen edellytyksistä ja tuen tasosta eri toimenpiteille.

13 Valmisteluprosessi ajoittuu vuosille 2019–2020 siten, että ohjelman valmistelu aloitetaan syksyllä 2019 ja ohjelma valmistuu alkuvuodesta 2021. Maaseutupolitiikan neuvosto hyväksyy kokouksessaan 27.3.2019 valmisteluprosessin sekä strategiaryhmän alustava kokoonpanon.

14 Kansallinen metsästrategia 2025 -päivitys; Sisältää strategiset päämäärät, tavoitteet ja kuvaukset kymmenestä strategisesta hankkeesta sekä rahoitustarpeista. Syksyyn 2019 mennessä tarkempi toimeenpanosuunnitelma, osa hankkeista jo alkanut käytettävissä olevien määrärahojen puitteissa.

15 Suunnittelutyö Saaristo-ohjelman laatimiseksi on aloitettu. Kilpailutus laatimisesta kesällä 2019.

16 Kansallisen ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelman väliarvioinnin 2019 tulosten jalkauttaminen sekä rahoituksen, toimeenpanon ja seurannan vahvistaminen.

17 HE laiksi eläinten hyvinvoinnista ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 154/2018 vp) annettiin eduskunnalle 27.9.2018. Esitys raukeaa, koska sitä ei maakuntakytköksen vuoksi ehditty käsittelemään istunto-kauden aikana. Valmistelua tulisi jatkaa seuraavan hallituskauden aikana.

18 MMM valmisteli syksyllä 2018 HE -luonnoksen laiksi kalastuslain muuttamisesta. Lausunnolla olleessa esityksessä oli 27 pykälää, joista toteutettiin kaksi. Lähtökohtana jatkovalmistelulle on lausunnolla ollut esitys ja siitä saatu lausuntopalaute.

19 Valmiina on keväällä 2019 rauennut HE 262/2018. Valmistelua tulisi jatkaa seuraavalla hallituskaudella.

20 Lainsäädäntö on tullut voimaan ja HTJ:ssä voidaan siirtymäajan jälkeen hallinnoida osakkeiden omistus- ja panttaustietoja. Selvitetään huoneistojen taloudellisten ja teknisten tietojen sekä muiden hallintamuotojen, kuten asumisoikeusasuntojen, tietojen ottamista mukaan kokonaisuuteen.

21 Hyväksytty 2017. Selonteon linjaukset vuoteen 2030. Käynnissä toimeenpano ja sen seuranta.

Tärkeimmät asiakirjat, julkaisut tai tietolähteet

11 www.mmm.fi

12 Kansallinen metsästrategia 2025, VN:n periaatepäätös päivityksestä; MMM:n julkaisu 2019:7

13 www.maaseutupolitiikka.fi

14 Kansallinen metsästrategia 2025- päivitys (VN:n periaatepäätös 21.2.2019, MMM:n julkaisu 2019:7), Valtioneuvoston metsäpoliittinen selonteko 2050 (MMM:n julkaisu 2014:1)

15 Saaristo-ohjelma 2017–2019 (MMM:n julkaisu 2017:6)

16 Kansallinen ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelma ja väliarviointi, Sää- ja ilmastoriskien arviointi ja toimintamallit (SIETO) –hanke

17 https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/HE_154+2018.aspx

18 Lausunnolla ollut luonnos HE kalastuslain muuttamiseksi ja siitä saadut lausunnot, HE 309/2018 vp

19 HE 262/2018

20 <https://osakehuoneistorekisteri.fi/etusivu>, Laki huoneistotietojärjestelmästä (1328/2018)

21 www.mmm.fi/ruoka2030

Ministeriön koordinoiva yhdyshenkilö

Mikko Peltonen, puh. 02951 622 96

OM AJANKOHTAISET STRATEGISET VALMISTELUT

Asian nimi, tunnistetiedot ja sisällön yhdyshenkilö

- 22 OM **Valmiuslain** ajantasaistaminen, Tuula Majuri p. 02951 50280
23 OM **Kuluttajansuojasäädösten** uudistaminen (VN/2586/2018), Katri Kummoinen p. 02951 50266
24 OM **Ahvenanmaan itsehallintolain** kokonaisuudistus (VN/846/2018, VN/2983/2018, VN/5770/2018), Janina Groop-Bondestam p. 02951 50334
25 OM **Yhteisöllinen kansalaistoiminta** 2020-luvulla (VN/1007/2019), Jyrki Jauhiainen p. 02951 50074
26 OM **Avoimuusrekisterin** valmistelu, Niklas Wilhelmsson, p. 02951 50348
27 OM **Saamelaisasiat**, Johanna Hautakorpi p. 02951 50018 ja Yrsa Nyman, p. 02951 50293
28 OM **Valtakunnallisen oikeusapu-** ja **edunvalvontaviraston** perustaminen (OM 5/33/2017), Kirta Heine p. 02951 50214.
29 OM **Vaalijärjestelmän** kehittäminen, Arto Jääskeläinen p. 02951 501287
30 OM **Korruptionvastainen strategia** (OM:n mietintöjä ja lausuntoja 14/2017), Aarne Kinnunen p. 050 5911 89510
31 OM **Harmaan talouden torjunnan** lisärahoituksen jatkaminen, Antti Rein p. 02951 50402.

Asian kuvaus: Millaista vaikutusta/muutosta tavoitellaan ja miksi?

- 22 Hankkeessa tulee arvioida tarve ja edellytykset valmiuslain poikkeusolomääritelmän tarkistamiseen ja vakavia häiriötilanteita koskevan sääntelyn lisäämiseen valmiuslakiin. Lisäksi tulee arvioida hallinnon-aloittain, millaisia tarkistuksia tai täydennyksiä valmiuslaissa säädetty toimivaltuudet edellyttävät. Ajantasaistamisen tarve perustuu Suomen turvallisuustilanteen muutoksiin sekä uudenlaisiin uhkakuviin, kuten yhteiskunnan perustoimintoihin kohdistuviin hybridiuhkiin tai kyberuhkiin, joita ei vielä tunnistettu nykyistä valmiuslakia säädettyä.
- 23 Säädetään kuluttajansuojasta henkilöön kohdistuvien palvelujen osalta. Tämä on tärkeää, koska palvelujen osuus kotitalouksien kulutuksesta on kasvussa ja palvelujen tuotanto monella tapaa murroksessa. Samalla kuluttajansuojalainsäädännön noudattamista tehostetaan uudistamalla kuluttajaviranomaisten toimivaltuuksia koskevaa sääntelyä.
- 24 Tavoitteena on ajantasaistaa Ahvenanmaan itsehallintolaki ja luoda edellytykset kehittää itsehallintoa nykyistä joustavammalla tavalla mm. lainsäädäntövallan jakautumisen osalta. Nykyinen itsehallintolain sääntely lainsäädäntövallan jakautumisessa on kankeahkoa ja osittain vanhentunutta. Kokonaisuuteen liittyy myös Ahvenanmaan toimivallan vahvistaminen kansainvälisten velvoitteiden neuvottelemisessa ja voimaan saattamisessa sekä maakunnan vaikutusmahdollisuuksien vahvistaminen EU-päätöksenteossa.
- 25 Parannetaan kansalaistoiminnan toimintaedellytyksiä kehittämällä yhteisöoikeudellista sääntelyä ja helpotetaan nykyistä vapaamuotoisemman yhteisömuotoisen kansalaistoiminnan harjoittamista. Lainsäädännön kehittäminen on tärkeää ottaen yhtäältä huomioon kansalaistoiminnan suuri merkitys yhteiskunnalle ja toisaalta se, että osallistuminen kansalaistoimintaan muuttaa muotoaan.
- 26 Valmistellaan avoimuusrekisteri. Sen (lobbarirekisterin) tarkoituksena on asettaa rekisteröintivelvoitteita lobbausta harjoittaville organisaatioille ja henkilöille. Rekisteristä päättäjät saavat tietoa heihin vaikuttavien toimijoiden roolista, kansalaiset saavat tietoa toimijoista, jotka pyrkivät vaikuttamaan päätöksentekoon ja edunvalvonta- ja vaikuttamistyötä tekevät voivat avata ja arkipäiväistää toimintaansa.
- 27 Saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksien kannalta keskeisen sääntelyn valmistelu ja VNK:n johtama saamelaisten totuus- ja sovintokomission asettaminen jäivät kesken. HE ILO 169-sopimuksen (itsenäisten maiden alkuperäis- ja heimokansoja koskeva Kansainvälisen työjärjestön yleissopimus nro 169) ratifioimiseksi vedettiin pois vanhentuneena tammikuussa 2019. Tammikuussa 2017 parafoidun pohjoismaisen saamelaisopimuksen osalta on harkittavana 3 maan saamelaiskäräjien v. 2018 tekemä esitys neuvotteluiden uudelleen avaamiseksi. Saamelaiskäräjälain uudistusehdotusta ei hyväksytty saamelaiskäräjillä syyskuussa 2018, ja lainmuutostarve on YK:n ihmisoikeuskomitean helmikuussa 2019 antamien ratkaisujen valossa ilmeinen. Saamen kielilakiuudistus jäi toteutumatta sote-uudistuksen pysähtymisen myötä.

28 Valtakunnallisen oikeusapu- ja edunvalvontaviraston tehtävänä olisi huolehtia, että oikeusapua, edunvalvontapalvelua sekä talous- ja velkaneuvontaa olisi saatavilla riittävästi ja yhdenvertaisesti koko maassa. Nyt OM:ssä hoidettavat keskushallinnon tehtävät siirtyisivät perustettavalle virastolle. Keskushallinnosta vastaisi perustettava virasto ja oikeusapu- ja edunvalvontatoiminnasta 4-6 alueyksikköä.

29 Hylätessään esityksen (HE 55/2014 vp) eduskunta hyväksyi lausuman: ”Eduskunta edellyttää, että suomalaisen vaalijärjestelmän kehittämiseksi ja vaalilainsäädännön uudistamiseksi käynnistetään parlamentaarinen valmistelu, jossa otetaan huomioon perustuslakivaliokunnan kannanotot. Eduskunta painottaa, että valmistelun tulee olla avointa ja siinä tulee laaja-alaisesti ja ennakkoluulottomasti selvittää vaihtoehtoja, joilla parhaiten voidaan lisätä vaalijärjestelmän toimivuutta ja nostaa äänestysaktiivisuutta, parantaa vaalien suhteellisuutta, pienentää piilevää äänikynnystä ja turvata alueellinen edustavuus.”

30 Strategialla pyritään selkiinnyttämään ja vahvistamaan korruptionvastaisen työn rakenteita, parantamaan korruptiotietoisuutta, lisäämään läpinäkyvyyttä eri aloilla ja tilanteissa, helpottamaan korruptiotapausten paljastumista sekä edistämään korruptiotutkimusta ja muuta korruption liittyvää tiedonkeruuta. Strategialla koko valtionhallintoa sitoutetaan ja kannustetaan torjumaan korruptiota.

31 Ulosottolaitoksen ja Konkurssiasiamiehen toimiston yhteensä 1,3 miljoonan euron/vuosi lisärahoituksen jatkamisella tavoitellaan harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan vastaisen työn jatkamista. Torjunta on tärkeää, sillä harmaan talouden ja talousrikollisuuden vuoksi verotuloja ja muita lakisääteisiä maksuja jää saamatta, yritysten välinen kilpailu vääristyy, työntekijöitä voidaan kohdella lainvastaisesti sekä veronmaksumoraali ja oikeusjärjestelmän uskottavuus voivat yleisesti heiketä.

Nykyinen valmisteluvaihe: **Mitä valmiina? mitä seuraavaksi?**

22 Vireillä selvityshanke, joka koskee kokonaisturvallisuuden kannalta keskeisten, yhteiskunnan perustointojen ylläpitämiseen liittyvien viranomaistoimivaltuuksien tarkistamistarpeita sellaisissa vakavissa häiriötilanteissa, joissa valmiuslain poikkeusolomääritelmä ei vielä täyty. Selvityksen on tarkoitus valmistua viimeistään 31.3.2019. Tämän jälkeen tehdään arvio jatkovalmistelusta.

23 Asiaa valmistellaan työryhmässä, jonka työtä tukemaan ja arvioimaan on asetettu seurantaryhmä. Työryhmän ja seurantaryhmän toimikausi päättyy 31.5.2019. Sen jälkeen työryhmän mietinnöstä pyydetään lausuntoja ja jatkovalmistelu toteutetaan työryhmän mietinnön sekä lausuntopalautteen pohjalta.

24 Ahvenanmaa-komitean 2013 mietintö valmistui kesäkuussa 2017. Komitean mietintö ei ollut yksimielinen eikä yksimielisyyttä saavutettu myöskään jatkovalmistelussa. Hallitus antoi esityksen itsehallintolain 7 luvun muuttamisesta (HE 320/2018 vp), joka koskee maakunnan taloutta. Esitys annettiin osana soteuudistuksen ratkaisuja. Eduskunta hyväksyi lain lepäämään yli vaalien (EV 259/2018 vp).

25 Asiaa valmistellaan työryhmässä, jonka työtä seuraamaan ja arvioimaan on asetettu seurantaryhmä. Työryhmän ja seurantaryhmä toimikausi päättyy 31.10.2020, jonka jälkeen työryhmän mietinnöstä pyydetään lausuntoja ja jatkovalmistelu toteutetaan työryhmän mietinnön ja lausuntopalautteen pohjalta.

26 Asiaa on valmisteltu puhemies Risikon johtamassa parlamentaarisessa työryhmässä. Se esitti yksimielisesti, että Suomeen on luotava lakisääteinen avoimuusrekisteri, ja se on kirjattava seuraavaan hallitusohjelmaan. Parlamentaarisen työryhmän tausta-aineistoksi on tehty TEAS-selvitys kansainvälisistä lobbarekisterimalleista. Tulisi asettaa säädösvalmisteluhanke valmistelemaan avoimuusrekisteriä.

27 Aiempaa valmisteluaineistoa voidaan hyödyntää kaikkien hankkeiden jatkovalmistelussa. Pohjoismaisen saamelais sopimuksen osalta mahdolliset jatkoneuvottelut koskevat verrattain suppeaa osaa parafoidusta sopimuksesta. Totuus- ja sovintokomissiota on valmisteltu jo melko laajasti yhteistyössä saamelaiskäräjien ja kolttien kyläkokouksen kanssa.

28 Selvitys valtakunnallisen oikeusapu- ja edunvalvontaviraston perustamisesta (13.12.2018). Lausuntoja pyydetty 15.2.2019 mennessä. Lausuntoyhteenvettoa laaditaan. Työryhmän asettamista ehdotetaan.

29 Hankkeen asettamispäätöksen luonnos laadittu.

30 Korruptionvastainen yhteistyöverkosto on julkaissut luonnoksen korruptionvastaiseksi strategiaksi vuonna 2017. Seuraavaksi tarkoitus on päivittää strategia ja saattaa se valtioneuvoston käsiteltäväksi. Tavoitteena on valtioneuvoston periaatepäätös.

31 Harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunta on tehostunut lisärahoituksen ansiosta. Toiminnon ylläpitäminen nykyisellään ja kehittäminen ei ole mahdollista ilman lisärahoituksen jatkamista.

Tärkeimmät asiakirjat, julkaisut tai tietolähteet

22 Valmiuslaki ja perusoikeudet poikkeusoloissa: Valtiosääntöoikeudellinen kokonaisarvio valmiuslain ja perustuslain 23 §:n suhteesta. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 64/2018.

23 Työryhmän asettamispäätös 15.6.2018. Seurantaryhmän asettamispäätös 19.6.2018.

24 Ahvenanmaan itsehallinnon kehittäminen. Ahvenanmaa-komitean 2013 loppumietintö (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 33/2017). Ahvenanmaan itsehallinnon kehittäminen. Itsehallintolakityöryhmän 2018 linjausehdotukset. (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 14/2018).

25 Työryhmän ja seurantaryhmän asettamispäätös 15.3.2019

26 Parlamentaarisen työryhmän muistio 28.2.2019. Lobbarirekisterin kansainväliset mallit. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 57/2018.

27 Pois vedetty HE ILO 169 –sopimuksen ratifioimiseksi (HE 264/2014), luonnos hallituksen esitykseksi saamelaiskäräjistä annetun lain muuttamisesta (OM077:00/2017), parafoitu pohjoismainen saamelaisso-pimus ja saamelaiskäräjien yhteydenotot (OM025:00/2017), rauennut hallituksen esitys 44/2017 saamen kielilain muuttamisesta, totuus- ja sovintokomission aineistot mm. kuulemisraportti (VNK)

28 Kohti laadukkaampaa ja tehokkaampaa palvelua. Selvitys oikeusapu- ja edunvalvontaviraston perustamisesta, OMMML 61/2017, julkaistu 13.12.2018.

29 EK 14/2015 vp, PeVL 46/2017 vp, PeVL 22/2018 vp

30 Korruption vastaisen yhteistyöverkoston luonnos korruptionvastaiseksi strategiaksi. OM:n mietintöjä ja lausuntoja 14/2017.

31 Oikeusministeriön tulevaisuuskatsaus: Toimiva oikeusvaltio ja vakaa demokratia, VN julkaisusarja 14/2018, kohta 4.1, julkaistu 4.6.2018.

Ministeriön kokonaisuutta koordinoiva yhdyshenkilö

Maija Säkjärvi puh. 0295 150124

OKM AJANKOHTAISET STRATEGISET VALMISTELUT

Asian nimi, tunnistetiedot ja sisällön yhdyshenkilö

- 32 OKM **Esittävän taiteen** valtionosuusjärjestelmän uudistaminen (Säädös 1), Joni Hiitola, puh. 02953 30108
- 33 OKM **Opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslain** ja asetuksen uudistaminen lukiokoulutuksen rahoituksen osalta (Säädös 2), Tiina Silander, puh. 02953 30188
- 34 OKM Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi **CSC – Tieteen tietotekniikan keskus Oy** –nimisestä osakeyhtiöstä (Säädös 3), Eerikki Nurmi, puh. 02953 30234
- 35 OKM **Jatkuvan oppimisen** uudistus (Muu 1), Kirsi Heinivirta, puh. 040 709 9294
- 36 OKM **Jatkuvan oppimisen digitaalinen** palvelukokonaisuus (Muu 4), Mika Tammilehto, puh. 02953 30308
- 37 OKM Uudistetaan **taiteen perusopetuksen rahoitusjärjestelmä** / Kehitetään taiteen perusopetuksen rahoitusjärjestelmää (Muu 2), Hanna Koskimies, puh. 02953 30048
- 38 OKM **Ammatillisen koulutuksen laatustrategia** (Muu 3), Jukka Lehtinen, puh. 02953 30183
- 39 OKM Valtioneuvoston periaatepäätös 21.6.2017 **asiakirjallisen aineiston digitoinnista** ja arkistoinnista vain sähköisenä. Periaatepäätökseen liittyy arkistointia koskevan lainsäädännön uudistaminen suhteessa tiedonhallintalakiin (osin päällekkäistä säätelyä) sekä muut vastaavat lainsäädäntötoimenpiteet, esimerkiksi erillislaki tutkimustietovarannosta (Muu 5), Anne Luoto-Halvari, puh. 02953 30200 ja Juha Haataja, puh. 02953 30089
- 40 OKM **Korkeakoulutus ja tutkimus 2030 -luvulle** (Muu 6), Ulla Mäkeläinen, puh. 02953 30223 ja Maarit Palonen, puh. 02953 30243

Asian kuvaus: Millaista vaikutusta/muutosta tavoitellaan ja miksi?

- 32 Uudistetaan esittävän taiteen valtionosuusjärjestelmää siten, että lisätään järjestelmän joustavuutta ja kannustamaan toimijoita monipuoliseen, vaikuttavaan, laadukkaaseen toimintaan sekä pitkäjänteiseen tavoitteelliseen kehittämiseen ja uudistamiseen. Samalla pyritään säilyttämään rahoituksen ennustettavuus ja pitkäjänteisyys sekä lisäämään rahoitusperusteiden läpinäkyvyyttä.
- 33 Lukiokoulutuksen rahoitusjärjestelmän kehittäminen siten, että se ottaa entistä paremmin huomioon lukiokoulutukseen vaikuttavat yhteiskunnalliset muutokset, toteutetun lukiolainsäädännön uudistuksen sekä mahdollistaa laadukkaan ja saavutettavan lukiokoulutuksen toteuttamisen Suomen eri puolella myös tulevaisuudessa.
- 34 Valtion tarkoituksena on erityistehtäväyhtiön kautta kehittää korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten tutkimusinfrastruktuuria, kansallisen koulutusjärjestelmän tietovarantoja ja kulttuurin tietoaineistoja.
- 35 Tehdään ehdotukset joilla a) vahvistetaan kannusteita työuran aikaiseen opiskeluun b) lisätään osaamisen kehittämisen suunnitelmallisuutta c) parannetaan työn ja opiskelun yhteensovittamista ja d) kohdennetaan koulutusta digitalisaation ja työn murroksen aloille. Syntyy ennakoiva toimintamalli akuutteihin uudelleen koulutustarpeisiin.
- 36 Kehitetään ja otetaan käyttöön opetus- ja kulttuuriministeriön, Opetushallituksen ja työ- ja elinkeinoministeriön yhteistyönä jatkuvaa oppimista tukeva digitaalinen palvelukokonaisuus, joka yhdistää jatkuvaa oppimista tukevat palvelut, osaamisen kartoitus- ja tunnistamispalvelut, urasuunnittelu- ja ohjauspalvelut sekä osaamisen hankkimisen ja kehittämisen palvelut. Asiakaslähtöisellä digitaalisen palvelukokonaisuuden palveluilla edistetään jatkuvaa oppimista, osaavan työvoiman saatavuutta sekä sujuvia siirtymiä työmarkkinoilla.
- 37 Tavoitteena on turvata taiteen perusopetuksen saatavuus sekä selkeyttää ja ajantasaistaa rahoitusjärjestelmä. Taiteen perusopetusjärjestelmän rakenne ja lainsäädännöllinen perusta ovat pääosin 1990-luvulta, eivätkä ne nykyisellään monilta osin enää vastaa olemassa olevia tarpeita.
- 38 Ehdotus ammatillisen koulutuksen laatustrategiaksi ja sitä toteuttaviksi toimenpiteiksi. Tarkoituksena parantaa ammatillisen koulutuksen laatua ja vahvistaa laadunhallintaa. Toimenpiteitä toteutetaan tulevan hallituskauden aikana.

39 Julkisen hallinnon tuottaman digitaalinen asiakirjallinen aineisto arkistoidaan vain digitaalisessa muodossa ottaen kuitenkin huomioon oikeudellinen todistusvoima ja kulttuurihistorialliset arvot. Viranomais-ten hallussa oleva arkistoitava analoginen asiakirjallinen aineisto digitoidaan vuoteen 2030 mennessä. Kansallisarkisto ottaa jatkossa arkistoitavia aineistoja vastaan lähtökohtaisesti vai sähköisessä muodossa. Julkisen hallinnon yhteinen hallinnon prosesseja tukeva ja sähköisen arkistoinnin takaava palvelukokonaisuus SAPA kehitetään yhteistyössä OKM, VM ja Kansallisarkisto. Viranomaistiedon avoimuutta ja käyttöä edistetään digitalisaation keinoin viranomaisten kesken sekä kansalaisten, elinkeinoelämän ja tutkimuksen käyttöön massadigitointihankkeella.

40 Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen uudistuminen 2030 -luvulle edellyttää koulutustason nostamista, osaamisen jatkuvaa päivittämistä ja tutkimusintensiivisyyden vahvistamista. Vuoteen 2030 ulottuvan vision tavoitteet ovat: 1) Yli puolella nuorista on korkeakoulututkinto, 2) Korkeakoulutusta on saatavilla elämän eri tilanteissa ja 3) Panostus tutkimus- ja kehittämistoimintaan on 4 % BKT:stä. Valtakunnallisilla, monivuotisilla kehittämissuunnitelmissa saadaan aikaan tavoitteiden edellyttämä systeminen muutos.

Nykyinen valmisteluvaihe: **Mitä valmiina? mitä seuraavaksi?**

32 Asiantuntijatyöryhmän ehdotus taiteen ja kulttuurin rahoitusjärjestelmän uudistuksesta valmistui 1/2018. Esittävän taiteen valtionosuuksia koskevien ehdotusten osalta jatketaan valmistelua ratkaisujen löytämiseksi lausuntopalautteessa esille tuotuihin kipupisteisiin.

33 OKM:n työryhmän raportti lukiokoulutuksen rahoituksen uudistamisesta valmistuu kesäkuussa 2019. Taustalla hyödynnettävissä hallituskaudella 2011–2015 annettu hallituksen esitys 310/2014 vp. Tulevalla hallituskaudella valmisteltaisiin asiaa koskevat ajantasaiset säännökset.

34 Luonnos hallituksen esitykseksi on ollut lausuntokierroksella. HE-luonnoksen jatkovalmistelu.

35 Työryhmän tulee valmistella ehdotus toimenpiteiden etenemisen tiekartasta ja välittömästi käynnistettävistä toimenpiteistä 30.4.2019 mennessä. Työryhmän määräaika päättyy 31.12.2019

36 Valmisteluryhmä asetettu valmistelemaan yhteistä visiota jatkuvan oppimisen palvelukokonaisuudesta sekä tiekartta vision toimeenpanemiseksi. Ryhmän toimikausi kestää 31.12.2022 saakka.

37 Ministeriön selvityshenkilön kokonaisnäkemys ja toimenpide-ehdotukset taiteen perusopetuksen rahoitusjärjestelmän uudistamistarpeista valmiit 6/2019. Tietopohjaa vahvistavat uudet tiedonkeruut ja selvitykset valmiit 12/19. Näiden pohjalta taiteen perusopetuksen kokonaisuudistuksen valmistelu ja mahdollinen käynnistäminen v. 2020.

38 Laatustrategiatyöryhmä valmistelemassa ehdotusta strategiaksi. Toimikausi 30.6.2019 saakka. Laatu-strategian vahvistaminen (OKM) ja toimeenpanon tuki.

39 Periaatepäätöksen (VN 21.6.2017) toteuttamista seuraa opetus- ja kulttuuriministeriön asettama DigiVnp-ohjausryhmä (OKM-VM-Kansallisarkisto). Viranomaisaineistojen sähköinen pysyvä säilyttäminen ja aineiston vastaanotto edellyttävät suunnittelutasolla olevan SAPA-tietojärjestelmän toteutusta. SAPA:n toteutus päätös on tehty 2/2019 ja sen teknisenä toteuttajana toimii CSC. DigiVnp-ohjausryhmän asettama alatyöryhmä hoitaa SAPA-tietojärjestelmän kehittämisen ohjausta. Riskien hallitsemiseksi massadigitoinnissa ja SAPA-tietojärjestelmän kehittämisessä edetään vaiheistettusti. Massadigitoinnin kustannus-hyöty -laskelmia ja vaiheittaista etenemismallia tarkistetaan vuonna 2019. Kansallisarkisto toteuttaa v. 2019 massadigitoinnin pilotoinnin. Pilotoinnin ja lisäselvitysten perusteella sekä tarvittavien lausuntojen pohjalta voidaan tehdä päätös massadigitoinnin tuotannon ensimmäisestä vaiheesta.

40 Vision tiekartan toimeenpano on käynnistynyt kehittämissuunnitelmissa. Ne keskittyvät osaamistason nostamiseen ja osaamisen vahvistamiseen, korkeakoulujen digitaalisen palveluympäristön rakentamiseen, tutkimuksen ja innovaatiotoiminnan vahvistamiseen, korkeakouluyhteisön osaamisen kehittämiseen ja henkilöstön hyvinvoinnin parantamiseen. Tiekartan toimeenpano jatkuu tulevalla hallituskaudella.

Tärkeimmät asiakirjat, julkaisut tai tietolähteet

32 [Esittävän taiteen ja museoiden valtionrahoituksen uudistaminen, Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:1](#)

33 Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmän muistio. Valmistuu kesäkuussa 2019.

34 HE-luonnos ja lausunnot Hankeikkunassa

35 https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/d51d541e-feb9-47db-83ca-52548f058978/e5d620df-0e2c-4eac-a715-16a17b7d4464/ASETTAMISPAATOS_20190205082013.pdf

36 Taiteen perusopetuksen keskeiset lainsäädännölliset perusteet: [laki taiteen perusopetuksesta \(633/1998\)](#) ja [asetus taiteen perusopetuksesta \(813/1998\)](#), [Taiteen perusopetuksen alueellinen saavutettavuus 2012](#), [Aluehallintovirastojen peruspalvelujen arviointi](#), [Etelä-Suomen aluehallintoviraston julkaisuja 28/2014](#)

39 Valtioneuvosto, periaatepäätökset, linkki: <https://valtioneuvosto.fi/paatokset/paatos?decisionId=0900908f80542c95>

40 Korkeakoulutus ja tutkimus 2030 -luvulle - Taustamuistio korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visio-työlle, Korkeakoulutus ja tutkimus 2030 -luvulle - Vision tiekartta, Luovuutta, dynamiikkaa ja toimintamahdollisuuksia – ehdotus ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen rahoitusmalleiksi v. 2021 alkaen.

Ministeriön kokonaisuutta koordinoiva yhdyshenkilö

Iiris Patosalmi puh. 0295 330 250

PLM AJANKOHTAISET STRATEGISET VALMISTELUT

Asian nimi, tunnistetiedot ja sisällön yhdyshenkilö

- 41 PLM Päätös **Hornet-kaluston** suorituskyvyn täysimääräisestä **korvaamisesta**, kansliapäällikkö Jukka Juusti, puh. 09-1608 8101, 02951 40105
- 42 PLM Päätös **Laivue 2020 –alusten** hankinnasta, Jukka Juusti, puh. 09-1608 8101, 02951 40105
- 43 PLM **Puolustuksen rahoituksen** turvaaminen, Teemu Penttilä, puh. 02951 40200
- 44 PLM **Puolustuselonteko**, Janne Kuusela, puh. 02951 40300
- 45 PLM **Puolustusyhteistyö**, Janne Kuusela, puh. 02951 40300
- 46 PLM **Yleinen asevelvollisuus**, Janne Kuusela, puh. 02951 40300
- 47 PLM **Puolustusvoimien henkilöstömäärän** kehittäminen, Raimo Jyväsjärvi, puh. 02951 40400
- 48 PLM **Puolustushallinnon kiinteistönhallinnan** uudistaminen, Raimo Jyväsjärvi, puh. 02951 40400

Asian kuvaus: Millaista vaikutusta/muutosta tavoitellaan ja miksi?

- 41** Hornet-kaluston suorituskyky korvataan täysimääräisesti turvallisuusympäristön asettamien vaatimusten mukaisesti. Hankittava suorituskykykokonaisuus valitaan ja hankintasopimus solmitaan vuonna 2021.
- 42** Hallitus valmistautuu tekemään Laivue 2020 -hankkeen hankintasopimusta koskevan päätöksen heti hallituskauden alussa.
- 43** Vuoden 2017 puolustuselonteon resurssilinjauksista pidetään kiinni. Puolustusvoimiin ei kohdenneta uusia konsernisäästöjä ja JTS-miljardin tuottavuussäästöä ei toteuteta vuodesta 2020 alkaen.
- 44** Hallituskauden alkupuolella laaditaan puolustuselonteko, jossa määritellään puolustuspoliittiset linjat puolustuskyvyn ylläpidolle, kehittämiselle ja käytölle. Puolustuselonteko laaditaan noudattaen erikseen laadittavan ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon linjauksia.
- 45** Puolustuselonteon 2017 linjausten mukaisesti kansainvälinen puolustusyhteistyö on osa Suomen puolustuskykyä. Tiivistyväällä puolustusyhteistyöllä, ml. kansainvälinen harjoitustoiminta ja kansainvälinen puolustusmateriaaliyhteistyö, vahvistetaan Suomen kansallista puolustusta ja parannetaan edellytyksiä tarvittaessa antaa ja vastaanottaa sotilaallista apua.
- 46** Asevelvollisuutta ylläpidetään sotilaallisen maanpuolustuksen tarpeisiin. Sen kehittämistä yksilöä motivoivaksi ja myönteisiä yhteiskunnallisia vaikutuksia vahvistavaksi jatketaan.
- 47** Puolustusvoimilla on tarve lisätä henkilöstöään 2020-luvulla noin 600 tehtävällä. Hallituskaudella vuoteen 2023 saakka lisästarve on noin 450 henkilöä, joka edellyttää vuosittain noin 7–10 M€ lisärahoitusta toimintamenoihin.
- 48** Selvitetään ja kehitetään kiinteistöjärjestelmää paremmin palvelemaan puolustushallinnon tarpeita. Vuosittaiset kiinteistökustannukset ovat nykykehityksellä nousemassa vajaasta 300 miljoonasta eurosta yli 500 miljoonaan euroon 2020-luvun loppuun mennessä. Tavoitteena vähentää toimitilakustannusten nousua strategiakaudella.

Nykyinen valmisteluvaihe: Mitä valmiina? mitä seuraavaksi?

- 41** Vastaukset alustavaan tarjouspyyntöön 1/2019. Tarkennettu tarjouspyyntö lähetetään 9/2019. Hävittäjähanke toteutetaan erillisrahoituksella ja ylläpitokustannukset katetaan normaalista puolustusbudjetista. Suorituskyvyn korvaamiseen budjetoitava rahoitus ei ole uudelleen kohdennettavissa muihin käyttötarkoituksiin puolustushallinnon eikä muiden hallinnonalojen talousarvioissa.
- 42** Eduskunta on myöntänyt hankkeelle 1,2 mrd. euron rahoituksen, joka on budjetoitu vuoden 2018 talousarvioon. Laivue 2020 -alusten hankintapäätös on valmistelussa arvioitu merkittäväksi ja laajakantoiseksi. Hankinnassa on arvioitu olevan merkittäviä elinkeino- ja teollisuuspoliittisia näkökohtia. Tämän vuoksi edellinen hallitus linjasi, että hankintapäätös tuodaan päätettäväksi valtioneuvoston yleisistuntoon.

43 Puolustuksen rahoituksen turvaaminen tulee ottaa huomioon vuoden 2020 talousarviossa ja hallituksen julkisen talouden suunnitelmassa vuosille 2020–2023.

44 Puolustuselonteko laaditaan poikkihallinnollisena yhteistyönä hallituskauden alkupuolella. Suomen puolustuksen kehittämiseksi on erittäin tärkeää puoluerajat ja vaalikaudet ylittävä yhteisymmärrys ja tuki. Tämän vuoksi selonteon valmistelun yhteydessä järjestetään kaikki eduskuntapuolueet kattava parlamentaarinen seuranta.

45 Kansainvälisen puolustusyhteistyön kehittämiseen eri osa-alueilla on sitouduttu kahden- ja monenvälisillä puolustusyhteistyöasiakirjoilla. Yhteistyötahoja- ja muotoja ovat: osallistuminen vaatimaan kansainväliseen harjoitustoimintaan, EU:n puolustusyhteistyö: pysyvä rakenteellinen yhteistyö (PRY) ja Euroopan puolustusrahasto, sekä Nato, Nordefco, kahdenvälinen puolustusyhteistyö, kansainvälinen puolustusmateriaalialan yhteistyö

46 Mahdollisia nykyisen asevelvollisuuden vaihtoehtoisia ratkaisuja kehitettäessä ei tule heikentää sotilaallista maanpuolustusta. Ennen muutoksista päättämistä (ml. kansalaispalvelus), tulee kaikki välittömät ja välilliset vaikutukset selvittää perusteellisesti ja laaja-alaisesti.

47 Arvio lisähenkilöstön määrästä tehty perustuen turvallisuusympäristön muutokseen: korkean valmiuden ylläpito ja kehittäminen; uusien suorituskykyjen rakentaminen sekä lainsäädännön muutokset ja lisäantynyt kansainvälinen toiminta. Henkilöstön jaksamista on edistettävä.

48 Puolustusvaliokunnan veloitteen mukaisesti puolustusministeriö on selvittänyt puolustushallinnon toimitilojen hallintamallia. Ulkopuolisten kiinteistöalan asiantuntijoiden laatiman esiselvityksen mukaan puolustushallinnon kiinteistöjen hallintamalli ei nyky muodossaan ole toimiva. Virkamiestyöryhmä tarkentaa puolustuskiinteistöihin liittyviä erityispiirteitä ja -tarpeita.

Tärkeimmät asiakirjat, julkaisut tai tietolähteet

Yhdyshenkilö informoi

Ministeriön kokonaisuutta koordinoiva yhdyshenkilö

Kansliapäällikkö Jukka Juusti, puh. 09-1608 8101, 02951 40105

SM AJANKOHTAISET STRATEGISET VALMISTELUT

Säädösasiat:

49 SM Laki henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa, (HE 224/2018 vp), Tuuli Tuunanen, puh. 0295 488658

50 SM Työntekijän oleskelulupajärjestelmän kehittäminen, Jarmo Tiukkanen, puh. 0295 488626

51 SM EU:n turvapaikkamenettelydirektiivin mahdollistamien rajamenettelyjen käyttöönotto, Jorma Kantola, puh. 0295 488215

52 SM Lainsäädäntöhanke puolustusvoimien poliisille antamaa virka-apua koskevien säännösten tarkistamiseksi, Heidi Aliranta, puh. 0295 488 367

53 SM Valtioneuvoston periaatepäätös 28.4.2016 kansalliseksi harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan strategiaksi 2016–2020 / Harmaan talouden ja talousrikostorjunnan toimenpideohjelma 2016–2020, Juha Tuovinen, puh. 0295 488364

Muut asiat:

54 SM Väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennalta ehkäisyn strategia/toimenpideohjelma, Tarja Mankkinen, puh. 040 5955760

55 SM Kansallinen terrorismintorjunnan strategia 2018–2021, Stefan Gerkman puh. 0295 488552 ja Juha Vehmaskoski puh. 0295 488208.

56 SM EU:n yhteisen turvapaikkajärjestelmän uudistus, Tuomo Kurri, p.040 507 7936 ja Annikki Vanamo-Alho, p. 050 399 9336

57 SM EU:n rajaturvallisuudelle asettamien lisävaatimusten toimeenpano

58 SM Itärajan valvontakyvyn ja Helsinki-Vantaan lentoaseman tarkastuskapasiteetin lisääminen

59 SM Pelastustoimen uudistaminen

Asian kuvaus: Millaista vaikutusta/muutosta tavoitellaan ja miksi?

49 Uudistetaan vanhentunut laki ulkomaalaisrekisteristä EU:n tietosuoja-asetuksen mukaisesti. Mahdollistetaan automaattinen päätöksenteko

50 Sujuvoitetaan työvoiman maahanmuuttoa

51 Sisällytetään Suomen lainsäädäntöön EU:n menettelydirektiivin rajamenettely, jossa on mahdollisuus pitää turvapaikanhakijat raja- tai kauttakulkualueella hakemuksen käsittelyn ajan, jos hakemus jätetään tutkimatta tai sovelletaan nopeutettua menettelyä. Rajamenettelyssä hakemus on ratkaistava neljän viikon kuluessa. Rajamenettely antaa lisäkeinoja laajamittaisen maahantulon hallintaan.

52 Tavoitteena on ajantasaistaa toimivaltuusääntelyä, joka koskee Puolustusvoimien voimankäyttöä sisältävän virka-avun antamista poliisille. Erityisesti tarkastellaan sotilaallista voimankäyttöä sisältävän virka-avun antamisedellytyksiä ja päätöksentekomenettelyä. Rajavartiolain vastaavat säännökset tarkistetaan samalla.

53 Strategian pyritään ennalta estämään ja vähentämään yritystoiminnassa tapahtuvaa ja yhteiskunnallisia vahinkoja aiheuttavaa harmaata taloutta ja talousrikollisuutta. Strategialla pyritään edistämään sellaisia hankkeita, joiden päämääränä on parantaa yritysten mahdollisuuksia terveeseen kilpailuun sekä helpottaa yritysten velvoitteiden hoitamista. Painopiste ennalta estävässä toiminnassa. Strategian toteutuminen edellytti erillisen harmaan talouden ja talousrikostorjunnan toimenpideohjelman laatimista.

54 Strategia/toimenpideohjelma laaditaan, koska väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen tilannekuva on muuttunut edellistä ohjelmaa laadittaessa vuonna 2016. EU on määritellyt EU:n yhteiset prioriteettialueet, ja nämä otetaan ohjelmassa huomioon. Tavoitteena on ennalta ehkäistä radikaali-islamistisen ekstremismin ja tähän liittyvien verkostojen leviämistä sekä väkivaltaisen äärioikeiston toimintaa vaikuttamalla uhkiin ja riskeihin varhaisessa vaiheessa, silloin kun ennalta ehkäisevillä toimilla on suurin vaikuttavuus.

- 55 Kansallisella terrorismintorjunnan strategialla vastataan vaatimuksiin, joita muuttuva toimintaympäristö ja jatkuvasti kasvanut terrorismin uhka asettavat terrorismintorjunnalle. Terrorismin ja terrorismiin johtavan väkivaltaisen radikalisoitumisen torjunta osana kansainvälistä turvallisuus- ja kehitysyhteistyötä turvaa Suomen kansallisia etuja sekä edistää Suomen ja suomalaisten turvallisuutta.
- 56 Uudistuksen keskeinen tavoite on järjestelmän parempi kriisinkestävyys. Muutoksilla pyritään mm. yhdenmukaistamaan yhteisiä kansainvälisen suojelun tarpeessa olevien henkilöiden tunnistamisen kriteereitä, yhtenäistämään ja tehostamaan turvapaikkapäätöksentekoa ja -menettelyä sekä rajoittamaan järjestelmän väärinkäytöksiä ja turvapaikanhakijoiden edelleen liikkumista.
- 57 Tämä sisältyy nykyisen hallituksen turvallisuus painopisteeseen (aa). Sisältää Älykkäät rajat, ETIAS-järjestelmän ja Eurooppalaisen raja- ja merivartioston laajentamisesta annetun asetusehdotuksen. Sisältää useita säädösmuutoksia EU-tasolla kuin kansallisestikin ja edellyttää resurssikohdennuksia.
- 58 Sisältyy hallituksen turvallisuus painopisteeseen (j ja k). Selonteossa linjatusta 160 rajavartijan lisäyksestä Rajavartiolaitos on hoitanut oman osuutensa 80 henkeä, mutta hallituksen osuudesta puuttuu vielä 25 rajavartijan osuus. Helsinki-Vantaan tarkastushenkilöstöä täytyy lisätä jatkossakin liikenteen kasvun suhteessa. Muuten jonot kasvavat ja ihmiset myöhästyvät jatkolennoilta.
- 59 Tavoitteena on vahvistaa pelastustoimen ja siviilivalmiuden valtakunnallista johtamista, ohjausta ja suorituskykyä vastaamaan turvallisuusympäristön muutoksiin sekä varmistaa pelastustoimen suorituskyky ja voimavarat ottaen huomioon kansalliset ja alueelliset palvelutarpeet. Pelastustoimen ja siviilivalmiuden poikkeusoloja koskevat valmiudet (esim. väestön suojaaminen ja väestönsuojelun suorituskyvyt) ovat, samalla tavalla kuin puolustusvoimien valmiudet, keskeisiä yhteiskunnan varautumisen kokonaisuudessa.

Nykyinen valmisteluvaihe: Mitä valmiina? mitä seuraavaksi?

- 49 Hallituksen esitys (HE 224/2018 vp) annettiin eduskunnalle joulukuussa 2018. Esitys raukesi, koska eduskunta ei asiaa ehtinyt käsitellä. Tavoitteena on, että uusi hallitus antaa esityksen mahdollisimman pian eduskunnalle.
- 50 TEM:n johdolla on valmisteltu selvitys pullonkauloista. Asiakokonaisuuden valmistelua on jatkettu poikkihallinnollisessa työryhmässä. Seuraavaksi asetetaan säädöshanke.
- 51 Tietoa on kerätty muiden maiden malleista. Seuraavaksi valmistellaan säädöshankkeen asettaminen.
- 52 Kokonaan uuden, puolustusvoimien virka-avusta poliisille annettavan lain pykäläluonnokset ovat melko pitkälle valmisteltuja; seuraavaksi työryhmän mietintöluonnos kevään aikana
- 53 Toimenpideohjelmassa on 20 hanketta, joista on valmistunut (per 20.2.2019) 10 hanketta ja neljän hankkeen on arvioitu olevan joko 90 % tai yli valmiina. Hankkeiden odotetaan valmistuvan 2020 loppuun mennessä.
- 54 Valmistelu käynnistynyt tammikuu 2019, valmistuu kesällä 2019. Tavoitteena että uusi strategia/toimenpideohjelma on käytössä Suomen EU-puheenjohtajuuskaudella. Ohjelman sisältöä valmistellaan parhaillaan.
- 55 Sisäministeriö seuraa kansallisen terrorismintorjunnan strategian toteutumista ja laatii väliraportin vuonna 2020.
- 56 EU:n yhteisen turvapaikkajärjestelmän uudistamista koskevissa neuvotteluissa on saavutettu osittaista edistystä. Joistakin säädösehdotuksista neuvottelut Euroopan parlamentin kanssa ovat jo pitkällä, mutta toisissa yhteisymmärrystä ei ole löydetty neuvoston sisällä
- 59 Valmiina ovat suorituskyvyn määrittämiseksi tarvittava kansallinen ja alueelliset riskinarviot. Lisäksi valmiina on pelastustoimen ja siviilivalmiuden yhteistoimintarakenne. Seuraavaksi valmistellaan kansallinen järjestelmämitoitus

Tärkeimmät asiakirjat, julkaisut tai tietolähteet

- 49 Hallituksen esitys HE 224/2018 vp
- 50 Selvitys pullonkauloista, selvitys oleskelulupaprossien kehittämisestä sekä automatiikan, robotiikan ja tekoälyn hyödyntämisestä osana valtionhallinnon digitalisaatio- ja tuottavuushanketta
- 51 Turvapaikkamenettelydirektiivi, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/fi/ALL/?uri=CELEX:32013L0032>
- 53 Toimenpideohjelman seuranta/SM
- 54 EU HLCEG raportti, HY tutkimukset (3 kpl), Toimenpideohjelman 2016 arviointiraportti
- 56 Eurooppa-neuvosto: "EU:n turvapaikkasääntöjen uudistus" <https://www.consilium.europa.eu/fi/policies/ceas-reform/>
- 59 Kansallinen riskinarvio: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161332>

Ministeriön kokonaisuutta koordinoiva yhdyseshenkilö

Harri Martikainen, puh. 040-7310267

STM AJANKOHTAISET STRATEGISET VALMISTELUT

Asian nimi, tunnistetiedot ja sisällön yhdyshenkilö

60. STM **Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistukseen** liittyvän lainsäädännön uudistaminen sis. palvelutuotannon valvonnan kokonaisuuden, Kirsi Varhila puh. 040 080 4114 ja Pasi Pohjola puh. 050 432 0185
61. STM Toteutetaan **sosiaaliturvan uudistus** sovittavan vision pohjalta, Outi Antila puh. 050 527 1011, Tuija Kumpulainen, puh. 050 329 7734, Liisa Siika-aho puh. 050 339 1562 ja Essi Rentola puh. 040 060 1241
62. STM:n **toimet 75% prosentin työllisyyden** saavuttamiseksi, Raimo Antila puh. 050 361 0194, Outi Antila puh. 050 527 1011 ja Tuija Kumpulainen, puh. 050 329 7734,
63. STM **Työeläkelainsäädännön** kehittäminen sisältäen Kevan aseman muutokset, YEL:n muutokset ja perhe-eläkkeet, Outi Antila puh. 050 527 1011 ja Hannu Ijäs puh. 050 367 1529
64. STM **Asiakkaiden ja ammattihenkilöiden** oikeudet ja velvollisuudet, sisältäen ammattihenkilölainsäädännön kokonaisuudistuksen, vaihtoehtohoitoja koskevaa lainsäädäntövalmistelua, itsemääräämisoikeuden ja vammaispalvelulain. Tuija Kumpulainen puh. 050 329 7734 ja Annakaisa livari puh. 040 749 3225, Asiakas- ja potilaslaki (IMO) STM74:00/2018, vammaispalvelulaki HE 159/2018 vp.
65. STM **Lääkehoidon ohjauksen ja apteekkitoiminnan** vaiheistetun uudistuksen aloittaminen, Kirsi Varhila puh. 040 080 4114 ja Tuija Kumpulainen, puh. 050 329 7734,
66. STM **Kuntoutuksen kokonaisuudistus** kuntoutuksen uudistamiskomitean ehdotusten pohjalta, yhteistyössä TEM, OKM, VM ja YM, Outi Antila puh. 050 527 1011, Liisa Siika-aho puh. 050 339 1562 ja Tuija Kumpulainen, puh. 050 329 7734,
67. STM **Lapsi- ja perhepolitiikka**, sisältäen lapsi- ja perhepoliittiset linjaukset, perhevapaaudistuksen, lastensuojelulain uudistamisen sekä LAPE-hankkeen tulosten juurruttamisen, yhteyshenkilö Tuija Kumpulainen puh. 050 329 7734 ja Outi Antila (perhevapaaudistus) puh. 050 527 1011
68. STM Kansalliset **ikäpoliittiset linjaukset** vuoteen 2030, sisältäen lyhyen aikavälin iäkkäiden palvelujen kehittämisen lainsäädäntöä ja laatusuosituksia uudistamalla, Tuija Kumpulainen puh. 050 329 7734 ja Annakaisa livari puh. 040 749 3225
69. STM **Mielenterveyspoliittiset** linjaukset, sisältäen mielenterveys- ja päihdelainsäädännön uudistamisen, Tuija Kumpulainen puh. 050 329 7734 ja Annakaisa livari puh. 040 749 3225
70. STM **Sukupuolten tasa-arvo** ja naisiin kohdistuvan väkivallan vähentäminen, Raimo Antila puh. 050 361 0194 ja Tanja Auvinen puh. 050 313 4898
71. STM **Sosiaali- ja terveysalan kasvustrategia**, yhteistyössä TEM ja OKM, Saara Leppinen puh. 050 578 0629 ja Liisa-Maria Voipio-Pulkki puh. 050 331 0314
72. STM **Kansainväliseen sosiaali- ja terveyspolitiikkaan** vaikuttaminen, sisältäen terveysturvallisuuden varmentamisen, hyvinvointiteknologian vienninedistämisen kehittämisen, sosiaali- ja terveyspoliittisten painotusten edistämisen kehityspolitiikassa ja -rahoituksessa, Veli-Mikko Niemi puh. 046 921 0285 ja Outi Kuivasniemi puh. 050 435 0269
73. STM **Tietoyhteiskunta ja digiosallisuus**, sisältäen sähköisten palveluiden hyödyntämisen palvelujärjestelmien kehittämisessä asiakkaan näkökulmasta ja yksilön oikeuksiin perustuen, Kirsi Varhila puh. 040 080 4114 ja Jukka Lähesmaa puh. 050 527 3144
74. STM Kehitetään **työttömyysaikaisia etuuksia** ja niihin liittyviä **palveluita** sekä aikuiskoulutustukea työllisyyden edistämiseksi. Outi Antila puh. 050 527 1011, Tuija Kumpulainen, puh. 050 329 7734 ja Liisa Siika-aho puh. 050 339 1562

Asian kuvaus: Millaista vaikutusta/muutosta tavoitellaan ja miksi?

60. Sote-uudistusta tarvitaan ihmisten perusoikeuksien, palvelujen yhdenvertaisuuden turvaamiseksi ja kustannusten hallitsemiseksi.
61. Etuudet ja palvelut sovitetaan yhteen paremmin ja eri toimijoiden yhteistyötä parannetaan. Ensimmäisessä vaiheessa keskitytään heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden etuuksien ja palveluiden uudistamiseen sekä taloudellisesti vaikeimmassa asemassa olevien viimesijaisen toimeentulon varmistamiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen.

62. Työllisyysaste nostetaan 75 prosenttiin vahvistamalla työkäisten työ- ja toimintakykyä, uudistamalla sosiaaliturvaa ja palveluja sekä turvaamalla terveelliset työolot. Muutoksen myötä työssä pysytään pidempään ja aiempaa useampi voi osallistua työelämään joko koko- tai osa-aikaisesti työkykynsä mukaisesti.
63. Kehitetään työeläkejärjestelmää yhdistämällä kunnallinen ja yksityisten alojen eläkejärjestelmä, uudistamalla yrittäjän työeläketurvaa riittäväksi sekä uudistamalla perhe-eläketurvaa.
64. Tavoitteena on luoda kestävä lainsäädäntöpohja sosiaalihuollon asiakkaan ja terveyshuollon potilaan asemaa ja oikeuksia koskien sekä vahvistaa asiakkaan ja potilaan itsemääräämisoikeutta vähentämällä ja ennaltaehkäisemällä rajoitustoimenpiteiden käyttöä, säätää asianmukaisesta ammattihenkilöiden koulutuksesta sekä tukea vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeutta ja turvata yksilöllisen tarpeen mukaiset riittävät palvelut.
65. Sääntely uudistetaan siten, että lääkkeiden hinnat ovat kohtuullisempia lääkkeiden käyttäjille ja yhteiskunnalle. Sääntely turvaa lääkkeen käyttäjän asemaa sekä lääkkeiden saatavuuden koko maassa osana palveluiden saavutettavuuden ja apteekkitoiminnan kehittämistä muuttuvassa toimintaympäristössä.
66. Tavoitteena on parantaa väestön toiminta-, työ- ja opiskelukykyä, tukea itsenäistä selviytymistä ja lisätä osallistumista työelämään. Uudistuksella mahdollistetaan jokaiselle oikeus tarpeenmukaiseen kuntoutukseen. Uudistus on yksi niistä keinoista, joilla tavoitellaan työllisyysasteen nostamista 75 prosenttiin.
67. Työelämän ja vanhemmuuden tasa-arvon edistäminen ja perhevapaa- ja etuusjärjestelmän yksinkertaistaminen. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen ja terveyden ja oppimisen eriarvoistumiskehityksen pysäyttäminen. Palveluiden painopisteen siirtäminen ennaltaehkäiseviin palveluihin. Sijais- huoltoon sijoitettujen lasten riittävän tuen varmistaminen. Määritellään poikkihallinnollisessa työssä yhteiskunnan tavoitela lasten ja perheiden hyvinvoinnin turvaamiseksi. Lapsistrategia valmistellaan lapsi- ja perhepolitiikan linjauksina, jotka kantavat seuraavillekin hallituskausille.
68. Tavoitteena väestön ikääntymiseen varautuminen laaja-alaisesti ja pitkäkestoisesti mm. ennaltaehkäisyä ja toimintakyvyn ylläpitoa parantamalla, vapaaehtoistyötä kehittämällä ja ikäteknologiaa hyödyntämällä sekä kansainväliseen työhön osallistumalla.
69. Lisätä väestön ja ammattilaisten mielenterveysosaamista sekä parantaa hoidon saatavuutta ja kuntoutujien työllistymistä. Mielenterveyslain ja päihdehuoltolain säännökset ovat jo vanhoja eivätkä enää ohjaa palvelujen toteuttamista riittävästi, joten tarvitaan kokonaisuudistusta.
70. Tavoitellaan sukupuolten tasa-arvon ja samapalkkaisuuden toteutumista sekä naiseen kohdistuvan väkivallan vähentymistä. Tasa-arvoa ei ole saavutettu ja valtionhallinnossa ongelmia paikantuu monelle hallinnonalalle.
71. Tavoitteena on ihmisten hyvinvoinnin ja palveluiden parantaminen tutkimuksen ja innovaatiotoiminnan, investointien ja uuden liiketoiminnan avulla. Sote-alan tutkimus-, kehitys- ja innovaatioympäristö edelleen vahvistuu kansallisena kasvualana ja kilpailukykyisenä toimintaympäristönä.
72. Tavoitteena vahvistaa globaalia terveysturvallisuutta ja kehittää hyvinvointiteknologian viennedistämistä. Edistetään sosiaali- ja terveystaloudellisia painotuksia kehityspolitiikassa- ja rahoituksessa. Osallistutaan globaalin työsuojelukoalition kehittämiseen ja toimintaan. Vahvistetaan hyvinvointitalousnäkökulmaa ja sosiaalista ulottuvuutta EU:ssa.
73. Teknisesti ja sisällöllisesti luotettavilla, asiakaslähtöisillä ja eettisesti kestäville sähköisillä palveluilla edistetään palvelujen vaikuttavuutta (ml. prosessien tehokkuus, kohdentuminen). Vahvistetaan kaikkien mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnan tärkeisiin prosesseihin sekä ihmisten kykyä huolehtia itsestään ja läheisistään. Palveluja kehitetään asiakkaan näkökulmasta ja päivitetään lainsäädäntöä mahdollistamaan digitalisaation ja tekoälyn hyödyntäminen yksilön oikeuksiin perustuen ja ne priorisoitua.
74. Uudistetaan työttömyysturvalain mukaisia etuuksia ja työttömyysetuuksien maksamista koskevaa sääntelyä palvelujärjestelmä huomioiden tavoitteena vahvistaa työllisyyttä ja edistää myös osittaista

työllisyyttä täyden työttömyyden vaihtoehtona. Samalla uudistetaan työttömyysaikaisia etuuksia vastaamaan työmarkkinoiden muutoksiin. Kehitetään työuran aikaisen jatkuvan oppimisen tukea. Muutosten myötä työttömyyden alkavuus vähenee, työllisyysaste nousee ja työttömyysaste alenee.

Nykyinen valmisteluvaihe: **Mitä valmiina? mitä seuraavaksi?**

60. Sote-uudistus kaatui eduskunnassa. Uudistuksen tarpeesta on yksimielisyys ja tuleva hallitus tulee linjaamaan miltä pohjalta sosiaali- ja terveystalviteja kehitetään.

61. Seuraavaksi tehdään selvitys syyperusteisten perusturvatasoisten etuuksien kokonaisuudesta, tehdään selvitys syyperusteisten perusturvatasoisten etuuksien kokonaisuudesta, yhdenmukaistetaan etuuksien tulokäsitteet, perhekäsitteet ja maksupäivät niin laajasti kuin mahdollista, arvioidaan voidaanko lapsiin liittyvät etuudet ja korotusosat yksinkertaistaa, uuden palvelumuotoilumallin luominen, toteutetaan perhevapaa-uudistus, työttömyysturvaetuksien uudistaminen siten, että niitä maksetaan vain työtä hakeville, toteutetaan toimeentulotuen uudistus kokonaisuutena, toteutetaan kuntoutus-uudistus kuntoutuskomitean ehdotusten pohjalta, kartoitetaan asumisen tukemisen kokonaisuus.

62. Valmistelu perustuu nyt päättyneellä hallituskaudella toimineiden ohjelmien, työryhmien, komitean, selvityshenkilöiden, hankkeiden sekä tutkimusryhmien raportteihin ja toimenpide-esityksiin. Seuraavassa vaiheessa tehdään tarkempi toimeenpanosuunnitelma uuden hallituksen linjausten mukaisesti. Valmistellaan lisäksi työeläkelakeja koskeva hallituksen esitys, jolla puretaan kannustinloukkuja osatyökykyisten työnteolta.

63. Kaikista aihealueista on erilliset työryhmien raportit, joissa esitetyjen linjausten pohjalta voidaan jatkaa hallituksen esitysten valmistelua.

64. Ammattihenkilölain nykytilasta ja uudistamistarpeista teetetty raportti v. 2017. Vaihtoehtohoidoista julkaistu selvitys v. 2009, josta poiketen katsotaan nyt kuitenkin erillinen lainsäädäntö tarpeelliseksi. Luonnos uudeksi vammaispalvelulaiksi raukesi sote-kytköksen takia. Itsemääräämisoikeuslaki vaatii jatkokyöstämistä, tavoitteena saada laki eduskuntaan hallituskauden alkupuolella.

65. Virkamiesmuistiossa kuvattu keskeiset asiakokonaisuudet sekä suunnitelma kokonaisuuden vaiheistukselle yli hallituskausien. Seuraavaksi tulee käynnistää jatkoselvitykset ja vaikutusten arvioinnit apteekkitoiminnan osalta tehtävien linjausten pohjalta. Lääkehoidon ohjauksen vahvistamiseksi tulee käynnistää kehittämiskokonaisuudet sekä varmistaa kansallisen lääkityslistan vaiheittainen valmistuminen.

66. Kuntoutuksen uudistamiskomitea on tehnyt ehdotukset kuntoutuksen palvelujärjestelmän uudistamiseksi. Hallituskauden alussa käynnistetään kuntoutuksen toimeenpano-ohjelma, joka sisältää sekä lainsäädännön muutosten valmistelun että toimintakäytäntöjen yhtenäistämisen ja kehittämisen.

67. Perhevapaiden nykytilaa ja pienten lasten vanhempien toiveita selvitetty sekä tehty laskelmia perhevapaa-uudistuksesta. Poliittisen tahtotilan pohjalta lähdetään uudistamaan useiden lakien ja useiden ministeriöiden kokonaisuuksia. LAPE-muutosohjelmaa toimeenpantiin kärkihankekaudella koko Suomen alueella ja nyt toimintaa juurrutetaan. Lastensuojelulakia on uudistettu osa-uudistuksin. Lapsistrategiaa pohjustavaa valmistelutyötä on tehty vuonna 2019. Lapsistrategiaa pohjustavassa työssä on syntynyt yhteinen visio lapsi- ja perhemyönteisestä Suomesta. Visiota konkretisoivat seitsemän tavoitetta.

68. Strategista valmistelua on tehty viime syksyn ja kuluva kevään aikana. Valmistelussa on hahmoteltu pitkän aikavälin strategisia tavoitteita ja niiden pohjalta rakennettavia konkreettisia toimenpideohjelmia.

69. Mielenterveys- ja päihdepalveluja koskevien säännösten uudistamista on valmisteltu osana itsemääräämisoikeutta koskevan lainsäädännön valmistelua, ja valmistelua tarkoitus jatkaa. Mielenterveyspoliittisia alustavia linjauksia on tehty.

70. Edellisen hallituksen tasa-arvo-ohjelman loppuraportti valmistui helmikuussa 2019. Sen ja muun analyysin pohjalta tehdään seuraavan hallituksen tasa-arvo-ohjelman ensimmäinen luonnos.

71. Luonnos tiekartaksi 2.0 2019-23 valmisteltu ministeriöiden yhteistyönä. Lähivuosille tarvitaan toimia sosiaali- ja terveystietojen toisiokäytön toimeenpanoon, sote TKI-toimijoiden yhteisen ekosysteemin vahvistamiseen sekä sosiaalihuollon ja sosiaalityön kansallisen osaamisen vahvistamiseen.

72. Yhteistyö EU:ssa, kansainvälisissä järjestöissä ja verkostoissa. Kehittämishankkeet kuten EU:n roolin kehittäminen globaalissa terveydessä viiden tulevan EU-puheenjohtajamaan ja muiden kumppaneiden kanssa.

73. Palveluiden ja toimintatapojen uudistamista tiedonhallinnan avulla jatketaan osana kaikkea kehitystoimintaa. Digitalisaation ja tekoälyn muutostarpeet alan lainsäädäntöön arvioidaan ja huomioidaan uudistettaessa lakeja. Digiosallisuuden tukemiseksi tarvitaan vaikuttavia, toisiaan täydentäviä toimia ja toimenpiteitä kaikilla hallinnonaloilla ja –tasoilla. Ennen toimenpiteiden määrittämistä tarvitaan tietoa digiosallisuuden tilasta eri kohderyhmissä ja eri osa-alueilla tehtyjen (tuki)toimenpiteiden vaikuttavuudesta.

74. Valmistelu perustuu nyt päättyneellä hallituskaudella toimineiden työryhmien, selvityshenkilöiden sekä tutkimusryhmien raportteihin ja työmarkkinaosapuolten esityksiin ja niistä tehtävään jatkotyöhön. Seuraavassa vaiheessa tehdään tarkempi toimeenpanosuunnitelma uuden hallituksen linjausten mukaisesti.

Tärkeimmät asiakirjat, julkaisut tai tietolähteet

60. Rauenneet hallituksen esitykset ja perustuslakivaliokunnan mietinnöt, lukuisat valmisteluasiakirjat.

61. Asiaa on käsitelty mahdollisuudet Suomelle dokumentissa, TOIMI-hankkeessa ja STM:n si-säisessä sosiaaliturva-ellipsi valmisteluryhmässä. Lisäksi voidaan hyödyntää etuuskohtaisten kärki-hankkeiden ja muiden valmisteluryhmien työtä (OTE, Kuntoutuskomitea, Toimeentulotuen oikeudellinen ryhmä, Perustulokokeilu).

62. Työkykyohjelma: Eduskuntaryhmien yhteinen kannanotto helmikuu 2019, OTE-kärkihankkeen tulokset; Nuorten työ- ja toimintakyvyn tukeminen: Nuorisotakuun neuvottelukunnan teesit joulukuu 2018; Sosiaalityön ja sosiaalisen kuntoutuksen vahvistaminen: selvityshenkilöiden toimenpide-ehdotukset ja kokeilujen tulokset; Työtoiminnan uudistaminen: Selvityshenkilön ehdotukset; Etuuksien ja palvelujen kehittäminen: Ikääntyneiden työllisyyttä koskeva työryhmäraportti, TEAS-raportti sovitellusta työttömyysetuudesta; Lineaarinen malli: Työryhmäraportti; Omaishoidon ja ansiotulojen yhteen sovittaminen: selvityshenkilön toimenpide-ehdotukset; Työikäisten kuntoutus: Kuntoutuksen uudistamiskomitean ehdotukset; Turvallisia ja terveellisiä työoloja sekä työkykyä kaikille: Valmis toimenpideohjelma.

63. [Eläkejärjestelmien erillisyyksien, työryhmän raportti. Yrittäjän työeläketurvan kehittäminen, työryhmän raportti. Perhe-eläkeselvitys, Työeläketurvan perhe-eläketurvan kehittämisvaihtoehtoja](#)

64. Kinnunen M, Lohiniva-Kerkelä M, Mäkäpäinen H. Terveystieteiden ammattihenkilöistä anne-tun lain (559/1994) nykytilaa ja uudistamistarpeita koskeva selvitys. STM, Helsinki 2017. Pohjola Anneli: Selvitys sosiaalihuollon ammattihenkilöistä. Vaihtoehtohoitojen sääntelyn tarve (Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:17). Luonnos IMO-laiksi saatavilla hankeikkunassa tunnuksella STM074:00/2018. Luonnos vammaispalvelulaiksi HE 159/2018 vp.

65. Virkamiesmuistio. Näkökulmia lääkehoitoon ja lääkkeiden jakeluun liittyvistä muutostarpeista <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4027-7>

66. Kuntoutuksen uudistamiskomitean ehdotukset kuntoutusjärjestelmän uudistamiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2017:41. Linkki: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3891-5>. Kuntoutusjärjestelmän kokonaisuudistus – tieto muutostyön tukena. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 7/2018. Linkki: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-510-5>

67. [Tietoa perhevapaiden uudistamisen tueksi \(STM:n ja Kelan esitys median taustatilaisuudessa 28.2.2019\). Perhevapaiden käyttö ja pienten lasten vanhempien toiveet perhevapaiden uudistamisesta tutkimuksen valossa \(Minna Salmen esitys median taustatilaisuudessa 28.2.2019\). Laskelmia perhevapaaudistuksesta. Koonti valmistelutyössä syntyneistä taustatiedoista \(Kelan työpapereita 141\)](#) Lapsen aika. Kohti kansallista lapsistrategiaa 2040, Valtioneuvoston julkaisuja 2019:4, Laki lastensuojelulain muuttamisesta (xx.x.2019/xxxx) (HE 237/2018), LAPE-muutosohjelman loppuraportti (valmistuu 9.4 mennessä), LAPE-kärkihankkeen arviointi, loppuraportti 8.3.2019, Owl-group Oy (julkaistaan maaliskuun 2019). Lapsistrategian sivut, josta löytyy kaikki materiaali (raportit, videot, lapsifoorumit, sidoryhmien kannanottoja, tiekartta, blogikirjoituksia): <https://minedu.fi/lapsistrategia>

68. STM:n valmistelevat taustamuistiot, saatavilla STM:stä.

69. Mielenterveysstrategia, hankeikkuna STM069:00/2018, Mielenterveys- ja päihdelainsäädännön uudistaminen, hankeikkuna STM074:00/2018 (Asiakas- ja potilaslaki, säädösvalmistelu)
70. Hallituksen tasa-arvo-ohjelman 2016-2019 loppuraportti, samapalkkaohjelman 2016-2019 kokonaisarviointi
71. [Terveysalan kasvustrategia, Yhteistyötä ja työnjakoa \(tiekartta 2016-18\) TEM 6/2016, Terveysalan kasvustrategian väliarviointi \(raportti 17.2.2019\) Owl Group](#)
- 72: YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelman Agenda 2030, Suomen kehityspolitiikan tavoitteet ja periaatteet, Terveysalan kasvustrategian väliarviointi (raportti 17.2.2019), EU-neuvoston päätelmäluonnos: hyvinvointitalous, EU:n sosiaalisten oikeuksien pilari.
73. Tietopolitiikkaa tekoälyn aikakaudella (Tietopoliittinen selonteko), Sote tieto hyötykäyttöön strategia 2025, Digitalisaatio terveyden ja hyvinvoinnin tukena linjaukset, Hyvinvoinnin ja terveyden tekoäly ja robotisaatio (Hyteairo) -ohjelman kuvaus, Digi arkeen neuvottelukunnan toimintakertomus
74. Hankkeita koskevia ja niitä sivuavia tutkimustuloksia ja arviointia sisältyy mm. seuraaviin julkaisuihin: [Ikääntyneiden työllisyyttä selvittänyt työryhmä. Sosiaaliturvan byrokratialoukut: Suunnitelma satunnaistetusta kenttäkokeesta](#), mutta toisaalta myös [Työttömyysturvan suojaosa ja työttömyyden aikainen työskentely -raportti](#). [Sosiaaliturva työn murroksessa –palkkatyö, yrittäjyys ja toimeentulon riskit](#). [Selvitys työttömyysturvajärjestelmän muutostarpeista palkkatyön ja perinteisen yritystoiminnan välimaastossa](#) ja [Yhdistelmävakuutusmuistio STM012:00/2018](#)

Ministeriön kokonaisuutta koordinoivat yhdyshenkilöt

Liisa-Maria Voipio-Pulkki, puh. 050 331 0314, Riikka Pellikka, puh. 050 413 1485

TEM AJANKOHTAISET STRATEGISET VALMISTELUT

Asian nimi ja sisällön yhdyshenkilö

75	TEM Kasvupolitiikka , Pekka Lindroos, puh. 029 5063 597
76	TEM EU-politiikka , Janne Känkänen, puh. 029 5064 200
77	TEM Tutkimus-, tiede- ja innovaatiopolitiikka , Ilona Lundström, puh. 029 5047 186
78	TEM Elinkeinopolitiikka , Antti Neimala (yleinen elinkeinopolitiikka, yrittäjyyspolitiikka, kilpailu- ja kuluttajapolitiikka), puh. 029 5047 039; ylijohtaja Ilona Lundström (toimialakohtainen elinkeinopolitiikka, yritysrahoitus), puh. 029 5047 186
79	TEM Ilmasto- ja energiapolitiikka , Riku Huttunen, puh. 029 5047 277
80	TEM Työ- ja työllisyyspolitiikka , Antti Neimala, puh. 029 5047 039; ylijohtaja Marja-Riitta Pihlman (palvelujärjestelmä), puh. 029 5049 208
81	TEM Maahanmuuttopolitiikka , Antti Neimala, puh. 029 5047 039
82	TEM Osaaminen (koulutuspolitiikka), Antti Neimala, puh. 029 5047 039
83	TEM Hyvinvointipolitiikka/SOTU uudistus , Pasi Järvinen, puh. 029 5048 067
84	TEM Alue- ja kaupunkipolitiikka , Marja-Riitta Pihlman, puh. 029 5049 208
85	TEM Asuminen ja rakentaminen , Jussi Toppila, puh. 029 5048 070
86	TEM Liikenne , Ilona Lundström, puh. 029 5047 186
87	TEM Turvallisuus , Antti Neimala, puh. 029 5047 039

Asian kuvaus: **Millaista vaikutusta/muutosta tavoitellaan ja miksi?**

75 Kasvupolitiikka

- Kestävä kasvu on Suomen hyvinvoinnin edellytys. Työ- ja elinkeinoministeriö luo kestävän kasvun mahdollisuuksia.
- Kestävän kasvun agenda on pitkäjänteinen, yli hallituskausien ulottuva kasvupolitiikan hahmotus, josta virkamiesvalmistelu voi nostaa kulloiseenkin poliittiseen päätöksentekoon soveltuvia esityksiä politiikkajohdonmukaisuus säilyttäen.
- Tavoitteena on jakaa ja kehittää laajasti yhteistä ymmärrystä talouskasvun merkityksestä, mekanismeista sekä hallinnon ja politiikan keinoista vaikuttaa siihen

76 EU-politiikka

- Suomen edistää määrätietoisesti kestävää kasvua EU:ssa taloudellisen avoimuuden, sisämarkkinoiden integraation sekä teknologisen kehityksen kautta. Yhtenäiset, tasapuoliset ja avoimet markkinat ovat Suomen edun mukaiset. EU:n kilpailu- ja valtioneuvoston säädäntöä ei tule heikentää lyhytnäköisesti.

77 Tutkimus-, tiede- ja Innovaatiopolitiikka

- Suomi on uuden teknologian nopea omaksuja. Suomalaiset yritykset pärjäävät globaalissa kilpailussa ja Suomen t&k-panostukset nousevat keskeisten kilpailijamaiden tasolle.

78 Elinkeinopolitiikka

- Ulkomaiset toimijat kokevat suomalaisen toimintaympäristön vakaana ja ennustettavana. Ulkomaiset toimijat ovat enenevässä määrin halukkaita sijoittamaan suoraan suomalaisiin yrityksiin.
- Suomalaisten työnantajayritysten määrä kasvaa. Yritysten hallinnollinen taakka on kevyttä ja erityisesti pienten kasvuhallukaiden työnantajayritysten määrä kasvaa.
- Suomen kotimarkkinat synnyttävät hyvän kilpailun tuloksena tuottavia yrityksiä, jotka pärjäävät kansainvälisessä kilpailussa. Avoimen kilpailun lisääntyminen tuo kuluttajille tarjolle parempia palveluita ja tuotteita kohtuulliseen hintaan.

79 Ilmasto ja energiapolitiikka

- Suomen talous siirtyy hallitusti kohti hiilineutraaliutta samalla varmistaen suomalaisten yritysten kohtuuhintaisen energian. Suomalaiset yritykset ovat edelläkävijöitä ympäristöystävällisissä ratkaisuissa ja Suomen vaikuttavuus energia- ja ympäristöasioissa on globaalissa mittakaavassa koossa isompi.

80 Työ- ja työllisyyspolitiikka

- Suomalaista työelämää kehitetään tavoitteellisesti yhdessä työmarkkinajärjestöjen kanssa. Työ- ja elinkeinopolitiikalla vastataan työn murroksen haasteisiin, lisätään työllistyvyyden kannustimia ja työntekijöiden liikkuvuutta sekä vähennetään työttömyyttä.
- Työttömyysjaksot ovat keskimäärin nykyistä lyhyempiä ja entistä harvempi jää pitkäaikaistyöttömiksi. Työmarkkinoilta syrjäytymistä ei tapahdu ja työn vastaanottaminen on aina kannattavaa.
- Työntekijän on pystyttävä siirtymään nopeasti työstä työhön. Työmarkkinoilta syrjäytyneiden on päästävä takaisin työelämään. Työnantajan on saatava nopeasti työvoimaa. Yrittäjän on saatava palveluja yritystoimintansa kehittämiseksi. Tarvitaan tehokas ja vaikuttava palvelujärjestelmä, jossa integroituvat työvoima- ja yrityspalvelut toisiinsa.

81 Maahanmuuttopolitiikka

- Suomalainen yhteiskunta on houkutteleva vaihtoehto kansainvälisille huippuosaajille. Suomeen virtaa enemmän osaajia kuin täältä lähtee. Suomalaiset yritykset hyötyvät kansainvälistä osaamisesta.

82 Osaaminen (koulutuspolitiikka)

- Osaamisen ylläpitoa ja kehittämistä tukevalla osaamisturvalla varmistetaan osaavan työvoiman saatavuus ja työntekijöiden mahdollisimman sujuva työstä työhön siirtyminen. Osaamisturvan keskeisiä elementtejä ovat työssä ja vapaa-ajalla hankitun osaamisen sekä osaamisen kehittämistarpeiden tunnistaminen, osaamisen kehittämiseen liittyvät palvelut sekä sitä tukeva etuusjärjestelmä.

83 Hyvinvointi/SOTU-uudistus

- Sosiaaliturva on nykyistä kannustavampi: työtulosta hyötyy aina. Sosiaaliturva kohtelee eri työnteon muotoja mahdollisimman neutraalisti ja on nykyistä yksinkertaisempi sekä läpinäkyvämpi. Sosiaaliturva kannustaa myös osaamisen kehittämiseen ja yrittäjyyteen.

84 Alue- ja kaupunkipolitiikka

- Kasvavat kaupungit vaikuttavat laajasti ympäristöönsä ja luovat kasvua. Eri alueiden vahvuuksia hyödynnetään korkean työllisyyden saavuttamiseksi

85 Asuminen ja rakentaminen

- Rakentamisen kilpailullisuuden edistämiseksi lisätään kasvukeskusten asuntojen tarjontaa. Omistusasumiselle vaihtoehtoisia tapoja etsitään koko valtioneuvoston tasolla käytettävissä olevilla keinoilla.

86 Liikenne

- Tutkimusalan, julkisen ja yksityisen sektorin tulee yhdessä edistää yritysveitoista kehitystä, kasvua ja kansainvälistymistä. Painopisteenä on yrityslähtöisten ekosysteemien ja asiakastarpeista lähtevien palvelujen kehittämisessä. Luodaan kansallinen viitekehys liikenteen digitalisaation, TKI-toiminnan ja investointien sekä julkisten hankintojen suuntaamiseksi.

87 Turvallisuus

- Varmistetaan että huoltovarmuudellinen varautumisjärjestelmämme on riittävä nykyisenkaltaisiin vakaviin häiriötilanteisiin nähden. Tähän liittyen tarkistetaan viranomaisten toimivaltuuksien riittävyys vakavissa häiriötilanteissa.

Nykyinen valmisteluvaihe: Mitä valmiina? mitä seuraavaksi?

ks. alla

Tärkeimmät asiakirjat, julkaisut tai tietolähteet

75 Kasvupolitiikka

- Kestävän kasvun agenda: <https://tem.fi/kestavan-kasvun-agenda>,
- Kooste TEM:n hallitusohjelmanäkemyksistä: julkaistaan myöhemmin
- Kaksi muistiota kasvupolitiikasta: valmistuu myöhemmin

76 EU-politiikka

- Näkökulmia EU:n strategisiksi painopisteiksi: Julkaistaan myöhemmin
- Kaksi muistiota EU-politiikasta: valmistuu myöhemmin

77 Tutkimus-, tiede- ja innovaatiopolitiikka

- Innovaatiopolitiikan lähtökohdat. Työ- ja elinkeinoministeriön virkamiesraportti: https://tem.fi/artikkeli/-/asset_publisher/tyo-ja-elinkeinoministerion-innovaatiopolitiikan-nakemys-korostaa-uudistumista-kilpailukyky-ja-pitkajanteista-rahoitusta
- Yhdeksän taustamuistiota innovaatiopolitiikan eri osa-alueista: valmistuu myöhemmin

78 Elinkeinopolitiikka

- 15 taustamuistiota elinkeinopolitiikan eri osa-alueista: valmistuu myöhemmin

79 Ilmasto- ja energiapolitiikka

- Kohti hiilineutraalia taloutta: kestävä kasvua edistävä energia- ja ilmastopolitiikka. Työ- ja elinkeinoministeriön virkamiesnäkemys; https://tem.fi/artikkeli/-/asset_publisher/tem-n-virkamiesten-energianakemys-viitoittaa-kohti-hiilineutraalia-suomea
- 16 taustamuistiota ilmasto- ja energiapolitiikan eri osa-alueista: valmistuu myöhemmin

80 Työ- ja työllisyyspolitiikka

- Työ- ja elinkeinoministeriön näkemys Suomen työmarkkinoista. https://tem.fi/artikkeli/-/asset_publisher/tem-n-virkamiesten-energianakemys-viitoittaa-kohti-hiilineutraalia-suomea
- Kahdeksan taustamuistiota työ- ja työllisyyspolitiikan eri osa-alueista: valmistuu myöhemmin

81 Maahanmuuttopolitiikka

- Kaksi taustamuistiota työperusteisesta maahanmuutosta ja kotoutumispolitiikasta: valmistuu myöhemmin

82 Osaaminen ja koulutuspolitiikka

- Neljä taustamuistiota osaavan työvoiman saatavuuden lisäämisestä: valmistuu myöhemmin

83 Hyvinvointi/SOTU-uudistus: Yksi taustamuistio sosiaaliturvan uudistamisesta: valmistuu myöh.

84 Alue- ja kaupunkipolitiikka: Yksi taustamuistio valmistuu myöhemmin

85 Asuminen ja rakentaminen: Yksi taustamuistio valmistuu myöhemmin

86 Liikenne: Yksi taustamuistio liikennealan kasvuohjelmaksi: valmistuu myöhemmin

87 Turvallisuus: Yksi taustamuistio huoltovarmuusjärjestelmän toimintakyvystä: valmistuu myöhemmin

Ministeriön kokonaisuutta koordinoivat yhdyshenkilöt

Jan Hjelt +35850 396 0199 ja Jussi Toppila +35850 396 0099

UM AJANKOHTAISET STRATEGISET VALMISTELUT

Asian nimi, tunnistetiedot ja sisällön yhdyshenkilö

- 88 UM **Sääntöperustaisen**, avoimen **kansainvälisen järjestelmän** vahvistaminen, Ilkka-Pekka Similä +358 295 350 257, +35850 336 3856 ja Jukka Salovaara +358295 350 636, +35840 571 9660
- 89 UM Suomen **edustustoverkoston arviointi** ja ajantasaistaminen, Pekka Puustinen +358295 350228 ja Virpi Kukkasniemi-Leino +358295 351 081
- 90 UM **Maahantuloasioiden hoidon vahvistaminen** edustustoissa ja ulkoministeriössä, Pekka Puustinen +358295 350 228 ja Virpi Kukkasniemi-Leino +358295 351 081
- 91 UM **Rauhanvälityksen ja kriisinhallinnan** vahvistaminen ulko- ja turvallisuuspolitiikan välineinä, Jukka Salovaara +358295 350 636, +358 40 571 9660
- 92 UM **Ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko**, Anne Sipiläinen +35840 351 9630
- 93 UM Suomen **poliittisten ja taloudellisten suhteiden kehittäminen** ja läsnäolon laajentaminen **Afrikassa**, Leena-Kaisa Mikkola +35850 911 4022
- 94 UM **Kehitysyhteistyön rahoituksen** kasvattaminen 0,7%:iin bktl:stä ennen vuotta 2030, ilmasto-rahituksen tason nosto sekä politiikan pitkäjänteisyyden vahvistaminen, Satu Santala +358295 351 815
- 95 UM **YK:n toimintojen** lisäsiioittuminen Suomeen, Jarmo Sareva +35850 471 2657

Asian kuvaus: Millaista vaikutusta/muutosta tavoitellaan ja miksi?

88 Multilateraalinen, monenväliselle yhteistyölle rakentuva kansainvälinen järjestelmä muodostaa globaalihallinnan ja Suomen turvallisuuden kannalta keskeisen perustan. Tämä perusta horjuu eri syistä, ja vaikutukset tuntuvat niin YK-rakenteissa kuin Maailman kauppajärjestö WTO:ssa ja sääntöpohjaisessa kauppajärjestelmässä. Suomi on sitoutunut YK:n universaaleihin arvoihin ja toimii kansainvälisen oikeuden ja ihmisoikeuksien vahvistamiseksi. Suomi on aloitteellinen YK-järjestelmän uudistamisessa ja vahvistamisessa. Haemme YK:n ihmisoikeusneuvoston jäsenyyttä kaudelle 2022–2024 (vaali YK:n yleiskokouksessa 2021). Suomi on myös ehdokkaana YK:n turvallisuusneuvoston vaihtuvaksi jäseneksi vuosille 2029–2030. Monenvälinen kaupan avaaminen ja säännöistä yhdessä sopiminen yhdessä luovat parhaat ja tasapuoliset kilpailuedellytykset eurooppalaisille ml. suomalaisille yrityksille. Siksi Suomen tulee jatkaa vaikuttamista EU:n yhteiseen kauppapolitiikkaan ja EU-instituutioihin tavalla, joka vahvistaa avointa, sääntöpohjaista kauppajärjestelmää, parantaa kilpailukykyämme globaalisti ja sisämarkkinoilla sekä säilyttää EU:n avoimena kansainväliselle kaupalle ja investoinneille. Tärkeää on myös tukea kehitysmaiden integroimista kansainväliseen talouteen. Suomen tulee vaikuttaa siihen, että WTO:n toimintakyky varmistetaan säilyttämällä sitova riitojenratkaisujärjestelmä, mahdollistamalla sopiminen uusista säännöistä ja tehostamalla WTO:n komiteatyötä. Monenvälisen kauppajärjestelmän ohella Suomen tulee jatkossakin etujemme turvaamiseksi edistää myös kunnianhimoista kahdenvälisiä ja alueellista sopimusneuvotteluagenda painopisteenä globaalit kasvukeskukset sekä keskeiset vientimarkkinat. Käynnissä olevien sopimusneuvottelujen päättämisen (Australia, Uusi-Seelanti, Mercosur, Indonesia, Chile, Malesia, Thaimaa, Filippiinit) ohella Suomen tulee enenevässä määrin panostaa valmiiden sopimusten toimeenpanoon ja sopimusten hyödyistä tiedottamiseen (Kanada, Japani, Singapore, Vietnam, Meksiko). Suomi pitää tärkeänä, että Yhdysvaltojen ja UK:n kanssa tavoitellaan kauppa- taloussuhteiden tiivistämistä sekä Kiinan kanssa saadaan aikaan mm. maan markkinoita avaava investointisopimus.

89 Suomen ulkosuhteiden hoito nojaa kattavaan edustustoverkkoon. Edustustoverkkoa on viimeisen 15 vuoden aikana jouduttu säästösyistä supistamaan tasolle, joka ei enää kaikilta osin vastaa Suomen tarpeisiin nopeasti muuttuvassa toimintaympäristössä. On hyvä käydä läpi edustustoverkkoa ja arvioida muutostarpeita. Verkoston tulee vastata 2020-luvun tarpeisiin, ottaen huomioon Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittiset tavoitteet, Team Finland -työn, kehitysyhteistyön, työperäisen maahanmuuton tarpeet ja muut tekijät. Myös edustus-tojen turvallisuus ja tietoturvallisuustarpeet lisääntyvät.

90 Suomi tarvitsee yhä enemmän osaavaa työvoimaa, korkeasti koulutettuja ammattilaisia ja opiskelijoita, jotka vahvistavat suomalaista osaamispohjaa. Suomi kilpailee ulkomaalaisista korkeasti koulutetuista osaajista sekä opiskelijoista. Selkeät ja sujuvat maahantulopalvelut ovat kilpailutekijä. Ulkoministe-

riöllä on kiireellinen tarve vahvistaa maahantuloasioiden hoitamista yhdessä muiden asiaa hoitavien viranomaisten, kuten SM ja TEM, kanssa. Maahantuloasioiden hoitokapasiteettia on kasvatettava merkittävästi sekä valituissa ulkomaanedustustoissa että ministeriössä. Tarve on lyhyelläkin aikavälillä jopa useita kymmeniä (30–40 htv) henkilötyövuosia, jotta maahantulon haasteisiin voidaan vastata Suomen etujen mukaisesti. Tavoitteena on, että maahantulopalvelut hoidetaan riittävillä voimavaroilla sujuvasti niin, että työperäinen maahanmuutto toimii ja vastaa yhteiskunnan kysyntään.

91 Rauhanvälitys on Suomen ulkopoliittikan vahvistuva painopiste. Suomella on hyvä kansainvälinen profiili rauhanvälityksessä, mutta kapasiteettiamme tulee vahvistaa edelleen. Myös osallistumista YK-vetosiin rauhanneuvotteluihin ja muihin rauhanvälitys- ja dialogiprosesseihin sekä kontaktiryhmiin tulisi vahvistaa. Tämä edellyttää määrärahojen kasvattamista ja erillisen rauhanvälitysmomentin perustamista, jotta mahdollistetaan nopea ulkopoliittiseen harkintaan perustuva päätöksenteko. Kansainvälinen kriisinhallinta on keskeinen käytettävissä oleva keino rauhan, turvallisuuden ja vakauden edistämiseksi. Toimilla vaikutetaan myös pakolaisuutta aiheuttaviin tekijöihin lähtömaissa. Tarpeet kohdistuvat etenkin Afrikkaan ja Lähi-itään. Kasvattamalla osallistumista sotilaalliseen ja siviilikriisinhallintaan parannetaan Suomen ja suomalaisten turvallisuutta.

92 Ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon laatiminen ulkoministeriön johdolla siten, että selonteko annetaan eduskunnalle 2020 kevätistuntokaudella. Selonteon tilannekuvan ja toimintaympäristön analyysin tulee palvella myös puolustuselonteon, sisäisen turvallisuuden selonteon ja kehityspoliittisen selonteon valmisteluja. Selontekojen linjausten tulee olla yhdensuuntaisia ja toisiaan tukevia.

93 Afrikan poliittinen ja taloudellinen merkitys Suomelle ja EU:lle kasvaa jatkuvasti. Maanosasta on tullut muulle maailmalle yhä kiinnostavampi kumppani, erityisesti taloudessa ja kaupassa; Afrikan markkinat tarjoavat valtavia taloudellisia mahdollisuuksia yrityksille. Afrika on Suomellekin yhä kiinnostavampi mm. kaupallisissa suhteissa, monenvälisen järjestelmän puolustamisessa, laittoman muuttoliikkeen hallinnassa ja turvallisuuspolitiikassa. Suomen kahdenväliset suhteet Afrikkaan ovat viime vuosiin asti rakentuneet pitkälti kehitysyhteistyön varaan. Suhteiden maantieteellinen ja temaattinen laajentaminen edellyttää Suomelta/ulkoministeriöltä riittävää läsnäoloa sekä henkilöstöresurssien ja erityisasiantuntemuksen vahvistamista. Esitetään:

a) Suomen edustustoverkon vahvistamista Afrikassa avaamalla 1–2 uutta edustustoa seuraavalla nelivuotiskaudella, erityisesti Länsi-Afrikassa. Mahdollisia kohdemaita ovat mm. Norsunluurannikko, Senegal ja Angola.

b) Ulkoministeriön ja edustustojen henkilöstöresurssien ja erityisasiantuntemuksen vahvistamista Afrikan osalta, ml. sekondeeraamalla edustustoihin erityisasiantuntijoita (esim. Team Finland, turvallisuus, muuttoliike) ja vahvistamalla ministeriön resursseja.

c) Kv. sekondeerausjärjestelmän ja sen rahoitusmallin kehittämistä. Järjestelmän kautta suomalaisia asiantuntijoita voidaan sijoittaa Suomen tavoitteiden kannalta keskeisiin kansainvälisiin ja alueellisiin järjestöihin sekä kansallisiin ministeriöihin Afrikassa.

94 Agenda 2030 sekä kansainvälisten sitoumusten toimeenpano edellyttävät Suomen kehitysyhteistyörahoituksen kasvattamista 0,7%:iin ja LDC-maiden tuen nostamista 0,2%:een bkt:stä sekä ilmasto-rahoituksen tason nostoa. Kestävän kehityksen ja ilmastorahoituksen tarpeisiin käytetään myös täydentävää laina- ja sijoitusmuotoista rahoitusta ja riittävät henkilöresurssit turvataan. Poliittikan pitkäjänteisyyttä vahvistetaan ja vaikuttavuutta lisääviä uudistuksia jatketaan

95 Tavoitteena on lisätä Suomen houkuttelevuutta sijaintipaikkana YK:n toiminnoille nykyisten (UNU-Wider, UNTIL) lisäksi. Tätä kautta tuetaan Suomen kehityspoliittikan vaikuttavuutta. Lisäksi Suomeen sijoittuu korkean tason osaamista ja osaajia. Elinkeinoelämälle ml. kasvuyritykset tarjoutuu uusia liiketoimintamahdollisuuksia.

Nykyinen valmisteluvaihe: **Mitä valmiina? mitä seuraavaksi?**

88 Suomi on aloitteellinen YK-järjestelmän uudistamisessa ja vahvistamisessa. Prioriteetteina ovat YK-ehdokkuudet (pohjoismainen rotaatio ihmisoikeusneuvostoon ja pidemmällä aikavälillä YK-turvallisuusneuvostoehdokkuus) pidetään esillä kahdenvälisissä suhteissa. Vaikutetaan komission seuraavan viiden vuoden strategisen ohjelman sisältövalmisteluun (kauppapolitiikan painopisteet, Kiina, kauppasopimusten toimeenpano) eri tasoilla. Tämä työ on käynnissä ja tulee kulminoitumaan Suomen EU-pj-kaudella – ja sitä jatketaan toki tämän jälkeenkin. Vahvistetaan ja tiivistetään liberaalia kauppaa- ja investointipoliittikka kannattavan saman mielisten EU-jäsenmaiden ryhmän yhteistyötä komission suuntaan sekä luodaan yhteistyörakenteita teemakohtaisesti tämän ryhmän ulkopuolisiin maihin. Koordinoidaan yhdessä muiden relevanttien ministeriöiden kanssa Suomen kannat myös niihin EU-tason hankkeisiin (esim. sisämarkkinoiden kehittäminen), joilla on merkitystä EU:n avoimuuden ja kilpailukyvyn kannalta.

89 Ulkoministeriö on esittänyt kehusehdotuksessa kehyksen ylittävää lisärahoitusta mm. edustustoverkon ylläpitämiseen, laajentamiseen Etelä- ja Kaakkois-Aasiassa sekä Länsi-Afrikassa, sekä edustustojen tietoturvaan. Edustustoverkon tulevan arvioinnin ja hallituksen prioriteettien pohjalta voidaan täsmentää ja kohdentaa resurssitarpeita ja tehdä pitkän aikavälin suunnitelma voimavarojen kohdentamisesta niin edustustoihin kuin ministeriöön. Ulkoasiainhallinnon tietojärjestelmä- ja perustietotekniikka- ja tietotekniset infrastruktuurihankkeet löytyvät valtionhallinnon hankerekisterisovelluksesta. Tietoturvan osalta on käynnistetty laajempi selvitys tarvittavista toimista sekä niiden kustannuksista. Ulkoministeriö on esittänyt kehusehdotuksessa kehyksen ylittävää lisärahoitusta mm. edustustoverkon ylläpitämiseen, laajentamiseen Etelä- ja Kaakkois-Aasiassa sekä Länsi-Afrikassa, sekä edustustojen tietoturvaan. Edustustoverkon tulevan arvioinnin ja hallituksen prioriteettien pohjalta voidaan täsmentää ja kohdentaa resurssitarpeita ja tehdä pitkän aikavälin suunnitelma voimavarojen kohdentamisesta niin edustustoihin kuin ministeriöön. Ulkoasiainhallinnon tietojärjestelmä- ja perustietotekniikka- ja tietotekniset Infrastruktuuri-hankkeet löytyvät valtionhallinnon hankerekisterisovelluksesta. Tietoturvan osalta on käynnistetty laajempi selvitys tarvittavista toimista sekä niiden kustannuksista.

90 Maahantuloasioiden osalta on käynnissä asianomaisten ministeriöiden yhteinen ns. pullonkaulaselvitys. Sen pohjalta selvitetään laajempi maahantuloasioiden resursointitarve (työperäinen maahanmuutto). Se on arvioitu UM:n osalta useiksi kymmeniksi henkilötyövuosiksi, joilla vahvistetaan keskeisten lähtömaiden edustustoja ja lupakäsittelyä Suomessa. On tärkeää katsoa maahantulopalvelujen vahvistamista kokonaisuutena, johon kuuluvat olennaisesti mm. UM:n, TEM:n ja SM:n hallinnonalat.

91 Tiivistetään kumppanuuksia rauhanvälityksen toimijoiden kanssa ja vahvistetaan verkostomaista toimintatapa. Perustetaan erillinen rauhanvälitysmomentti ja lisätään asteittain määrärahan tasoa. Tällä hetkellä rauhanvälitykseen käytetään UM:n eri momenteilta yhteensä noin 13,5 miljoonaa/vuosi. Määrärahaa käytettäisiin sellaisiin rauhanvälityshankkeisiin ja menoihin, joita ei voida kattaa muilta momenteilta, kuten luottamuksellisten neuvottelujen järjestämiseen lyhyellä varoitusajalla, rauhanvälityskapasiteetin vahvistamiseen, koulutukseen, lyhytkestoisiiin palkkaus-menoihin sekä suomalaisasiantuntijoiden lähettämiseen YK:n rauhanneuvottelutiimeihin ja muihin rauhanvälitys- ja dialogiprosesseihin. Vuosittainen lisäkustannus olisi alkuvaiheessa 1,5–2,5 milj. euroa. Suomi osallistuu tällä hetkellä noin 500 henkilöllä sotilaalliseen kriisinhallintaan ja 120 henkilöllä siviilikriisinhallintaan. Suomen oman turvallisuuden ja kansainvälisen taakanjaon vuoksi on tarpeen kasvattaa niin sotilaallisen kuin siviilikriisinhallinnankin henkilöstön määrää. Panostamalla koulutustehtäviin voidaan saavuttaa pitkäkestoisia tuloksia. Sotilaallisen kriisinhallinnan osallistumispäätökset tehdään tapauskohtaisesti ulko- ja turvallisuuspoliittisen harkinnan perusteella, ja tämän mahdollistamiseksi myönteinen periaatelinjaus kehystason ylityksistä tulisi sopia hallituskauden alussa. Siviilikriisinhallinnan osallistumistaso nostetaan 150 asiantuntijaan.

92 Ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon laadintaa ohjaa aiempien hallituskausien tapaan TP-UTVA. Käytännön valmistelua varten nimetään ulkoministeriön ulko- ja turvallisuuspoliittikasta vastaavan alivaltiosihteerin johtama laaja-alainen valmisteluryhmä. Selontekojen laadintaprosessia seurataan kansliapäällikkökokouksessa. Eduskuntaa pyydetään järjestämään ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon parlamentaarinen tarkastelu. Laadintaprosessissa kuullaan sidosryhmiä ja kansalaisia.

93 Uusien edustustojen avaamisesta on tehty esitys osana UM:n kehusehdotusta vuosille 2020–2023,

94 Suomen kehitysrahoituksen kasvattamiseksi 0,7% bktl-tasolle vuoteen joko 2028 tai 2030 mennessä on laadittu vaihtoehtoisia skenaarioita. Kehityspoliittikan pitkäjänteisyyden vahvistamiseksi on tehty kattavaa valmistelutyötä Agenda 2030:een perustuen. Tarvitaan poliittinen sitoutuminen 0,7:n saavuttamiseksi sekä pitkäjänteisyyden vahvistamiseksi.

95 YK:n projektipalvelujen toimisto (UNOPS) on halukas siirtämään vastuullisuussijoittamisohjelmansa (S3I) Suomeen. Tätä varten Suomi ja UNOPS kävivät maaliskuussa isäntämaasopimusneuvottelut (HCA), joiden lopputulos on vahvistettu virkamiestasolla. Allekirjoitusvaltuudet haetaan uudelta hallitukselta, minkä jälkeen seuraa hallituksen esityksen valmistelu. Esitys menee uuden eduskunnan hyväksyttäväksi.

Tärkeimmät asiakirjat, julkaisut tai tietolähteet

88 Ulkoministeriön ehdotus vuosien 2020–2023 julkisen talouden suunnitelmaksi.

Valtioneuvoston selvitys: EU:n kauppapolitiikan ajankohtaiset kysymykset E78/2017/vp

<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Liiteasiakirja/Documents/EDK-2017-AK-145783.pdf>

89-90 Ulkoministeriön kehusehdotus 2020–2023

91 Ulkoministeriön ehdotus vuosien 2020–2023 julkisen talouden suunnitelmaksi

(POL): Valtioneuvoston selvitys Suomen rauhanvälitystoiminnasta ja sen tavoitteista; UTP 5/2017 vp;

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/UTP_5+2017.aspx

92 (POL): Suomen osallistuminen kansainväliseen kriisinhallintaan ja nopean toiminnan joukkoihin;

UTP-kirje eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle; 26.09.2018 (PC0TMWKF-8) <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Liiteasiakirja/Documents/EDK-2018-AK-208133.pdf>

<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Liiteasiakirja/Documents/EDK-2018-AK-208133.pdf>

93 Ulkoministeriön kehusehdotus 2020-2023

94 Valtioneuvoston selonteko; Suomen kehityspoliittikka (4.2.2016): https://um.fi/documents/35732/48132/valtioneuvoston_selonteko_suomen_kehityspoliitikasta

https://um.fi/documents/35732/48132/valtioneuvoston_selonteko_suomen_kehityspoliitikasta

Kehityspoliittikan tulosraportti 2018: <https://kehityspoliittikka2018.um.fi/>

POLKU2030 – Suomen kestävä kehityksen politiikan arviointi: <https://tietokayttoon.fi/julkaisut/raportti?pubid=URN:ISBN:978-952-287-653-9>; Suomen kehityspoliittikan tila 2019: Globaalia vastuuta yli

hallituskausien ja hallintorajojen. Kehityspoliittisen toimikunnan raportti (julkaistaan 9.5.2019) Kehitysyhteistyö kohti 0,7 prosentin tavoitetta –esite; vaihtoehtoiset ODA-laskelmat

95 Virkamiestasolla vahvistettu isäntämaasopimus

VNK AJANKOHTAISET STRATEGISET VALMISTELUT

Asian nimi ja sisällön yhdyshenkilö

- 96 VNK **Hallituksen viestintästrategia**, Päivi Anttikoski puh. +35840 536 4821
- 97 VNK **Kokeilujen ja kokeilukulttuurin edistäminen/** innovaatioiden mahdollistaminen, Ira Alanko puh. +35850 3062270
- 98 VNK **Terveet tilat 2028**-ohjelma, Marika Paavilainen puh. +358295 160 462
- 99 VNK Valtioneuvoston **kansainvälinen tasa-arvopalkinto** (International Gender Equality Prize, IGEP), Jorma Korhonen puh. +358295 160 410
- 100 VNK **Valtioneuvoston yhteisen palkkausjärjestelmän** käyttöönoton arviointi osana valtioneuvoston yhtenäistämistä, poikkihallinnollista yhteistyötä sekä ilmiölähtöisen toiminnan tukemista, Aino Jalonen puh. +358295 160 389

Asian kuvaus: Millaista vaikutusta/muutosta tavoitellaan ja miksi?

96 Alkuvuodesta 2019 valmistuneessa *Pakuri*-hankkeessa linjataan viestintä yhdeksi neljästä tärkeimmästä kehittämiskohteesta ja esitetään viestintästrategian laatimista hallitukselle. Suomessa hallituksella ei ole koskaan ollut pitkäjänteistä viestintästrategiaa, ainoastaan valtiohallinnon viestintäsuositus (2016). Toimintaympäristö on muuttunut myös viestinnän ja median suhteen, ja myös hallituksen viestinnällä on oltava selkeät tavoitteet ja yhteiset arvot ja pelisäännöt. Hallituksen työstä on myös demokratian toteutumisen vuoksi kerrottava säännöllisesti ja avoimesti. Tavoitteena on tehdä hallitusneuvotteluihin viestintästrategiaehdotus, jonka tuleva hallitus voisi hyväksyä. Viestintästrategian linjaukset tukisivat oleellisesti hallituksen yhteistä, säännöllistä ja avointa viestintää.

97 Lisätään julkisen hallinnon kykyä hyödyntää joustavampia menetelmiä kehittämistyössä perinteisten tueksi sekä edistää käytännön kautta todennetun tiedon tuottamista päätöksenteon tueksi. Kyvykkyyden kasvattaminen vaatii muun muassa toimintatapojen, verkostojen, johtamismallien, rahoitusmekanismien sekä lainsäädännön kehittämistä. kulttuurimuutos ja uusien toimintatapojen omaksuminen pääsi hyvään vauhtiin julkisessa hallinnossa, mutta kokonaiskuvan hallintaa ja suurien linjojen ohjaus on tarpeen myös tulevilla hallituskaudella. Kokeilutoiminnan parlamentaarinen neuvottelukunta listasi kuusi (6) kehittämiskohdetta tulevalle hallituskaudelle:

- 1) Tulosten parempi hyödyntäminen (kytkös laajempaan kehittämistyöhön ja pitkäjänteisiin innovaatioprosesseihin sekä vaikuttavuuden tarkastelun systemaattisen toimintamallin kehittäminen)
- 2) eri tasoisten kokeilujen laajempi hyödyntäminen
- 3) kokeilujen rahoitusmekanismien kehittäminen
- 4) Kokeilun paikka -alustan jatkokehittäminen
- 5) kokeilulainlaatijan oppaan laaja hyödyntäminen ja
- 6) kokeilujen hyödyntäminen uudistavan politiikan välineenä toimivuuden ja vaikuttavuuden testaamiseksi ennen toimeenpanoa.

98 Valtioneuvosto antoi 3.5.2018 periaatepäätöksen Terveet tilat 2028-toimenpideohjelmasta. Ohjelman tavoitteena on tervehdyttää julkiset rakennukset ja tehostaa sisäilmasta oireilevien neuvontaa, hoitoa ja kuntoutusta. Kymmenvuotisen ohjelmakauden aikana kehitetään ja vakiinnutetaan kiinteistönpitoon toimintatapa, jossa rakennusten kunto, käyttötarkoitukseensa sopivuus ja käyttäjien kokemukset tarkistetaan ja arvioidaan säännöllisesti. Tavoitteena on parantaa esimerkiksi monien päiväkotien, koulujen ja kasarmien sisäilmatilannetta. Ohjelman toimeenpanoon osallistuvat viranomaisten lisäksi kunnat, tutkimuslaitokset ja useat järjestöt ja asiasta kiinnostuneet

99 Sukupuolten tasa-arvo on keskeinen arvo suomalaisille. Koska vuosi 2017 oli Suomen itsenäisyyden 100-vuotisjuhlavuosi, valtioneuvosto päätti, että se on erinomainen ajankohta kansainvälisen tasa-arvopalkinnon perustamiselle. Palkinnolla Suomi haluaa edistää sukupuolten tasa-arvoa maailmanlaajuisesti. Palkinto myönnetään henkilölle tai toimijalle, joka on edistänyt sukupuolten tasa-arvoa kansainvälisesti merkittävällä tavalla. Palkinto on konkreettinen keino, jolla Suomi toteuttaa toimintaohjelma Agenda 2030:n tavoitteita.

100 Yhteisen palkkausjärjestelmän tavoitteena on valtioneuvoston toiminnallisen tuloksellisuuden parantaminen, moniammatillisen osaamisen ja liikkuvuuden edistäminen, samoin kuin korkeatasoisten, ministeriörajat ylittävien asiantuntijatiimirakenteiden mahdollistaminen. Lisäksi järjestelmällä tavoitellaan VN:n yhtenäisen palkkapolitiikan ja palkkausjärjestelmän soveltamisen yhdenmukaisuutta sekä palkkausjärjestelmän hallinnoinnin keventämistä.

Nykyinen valmisteluvaihe: **Mitä valmiina? mitä seuraavaksi?**

96 Viestintäjohtajat ovat kokoontuneet kahteen työpajaan muotoilemaan strategiaa. Valmiina on nyt runko ja sisältöä kirjoitetaan parhaillaan. Seuraava työpaja on 9.4. ja sen jälkeen tapaamme ns. ulkopuolisen haastajaryhmän 11.4. Strategiaehdotus viimeistellään tämän jälkeen vielä yhdessä työpajassa. Jos hallitus hyväksyy ehdotuksen, se viimeistellään yhdessä poliittisten esikuntien ja VNK:n strategiaosaston kanssa.

97 Kärkihanke on tuottanut useita oppaita, ja Suomen malli on saanut paljon kansainvälistä kiitosta (esim. OECD:n OPSI:n arviointi).

98 Hallitus ja puolueiden eduskuntaryhmien edustajat ovat keskustelleet ohjelmasta parlamentaarisissa pyöreän pöydän keskusteluissa. Keskustelua poliittisella tasolla jatketaan tulevallakin hallituskaudella. Vaalien jälkeen nimitettävän uuden hallituksen ja eduskunnan edustajien välinen pyöreän pöydän keskustelu on tarkoitus järjestää syyskuun 2019 lopulla ja hankkeen johtoryhmän puheenjohtajana tulee toimimaan hallituksen edustaja.

99 Palkintoon kuuluu palkintosumma, jota palkinnonsaaja ei saa omaan käyttöönsä, vaan hän nimeää avustuskohteen, jolle palkintosumma ohjataan. Vuonna 2019 palkintosumma on suuruudeltaan 300 000 euroa. Palkinto tullaan jakamaan joka toinen vuosi. Palkinto jaetaan yhteistyössä Tampereen kaupungin kanssa. Seuraava palkinnonsaaja julkistetaan loppuvuodesta 2019.

100 Valtioneuvoston yhteistä palkkausjärjestelmää koskevan päätöksenteon perustana käytetään valtioneuvoston palkkausjärjestelmän esiselvitystä, jonka valmistelua talouspoliittinen ministeriövaliokunta puolsi 25.9.2018 kokouksessaan. Yhteistä palkkausjärjestelmää koskeva esiselvitys on tarkoitus käsitellä kansliapäällikkökokouksessa keväällä 2019 ja talouspoliittisessa ministeriövaliokunnassa syksyllä 2019.

Tärkeimmät tietolähteet

96 Työpaperit löytyvät viestintäjohtajien työtilasta Kampuksesta (ei julkinen). Lisätietoja saatavissa tässä vaiheessa Päivi Anttikoskelta puh. +35840 536 4821

97 Lisätietoja kärkihankkeesta: kokeilevasuomi.fi ja teetetyistä rahoitushauista / ruohonjuuritason kokeiluista kokeilunpaikka.fi. [Parlamentaarisen neuvottelukunnan suositukset](#), [Kokeilijan lainsäätäjän opas](#)

98 Lisätietoja ohjelmasta: www.vnk.fi/terveet-tilat-2018.

99 Lisätietoja ohjelmasta: <https://genderequalityprize.fi/etusivu>

100 Lisätietoja saatavissa Aino Jaloselta puh. +358295 160 389

Ministeriön kokonaisuutta **koordinoiva yhdyshenkilö**

Kimmo Hyrsky, +35846 920 5825

VM AJANKOHTAISET STRATEGISET VALMISTELUT

Asian nimi, tunnistetiedot ja sisällön yhdyshenkilö

- 101 VM **Tietopolitiikan** rakentaminen ja toimeenpano – tieto yhteiskunnan hyötykäyttöön (Olli-Pekka Rissanen, +358295 530364)
- 102 VM Linjaukset **julkisen hallinnon digitaalisen turvallisuuden** ohjauksesta ja kehittämisestä (Aku Hilve, +358295 530088)
- 103 VM Linjaukset **julkisten palvelujen saatavuudesta ja asioinnista** julkisessa hallinnossa. Alueellistamislainsäädännön uudistaminen vastaamaan muuttunutta toimintaympäristöä. (Johanna Nurmi, +358295 530171)
- 104 VM **AuroraAI:n** jatkovalmistelu ja toimeenpano (Maria Nikkilä, +358295 530514)
- 105 VM **Digitaalisista palveluista** halutuim ja käytetyin asiointitapa sekä tuki niiden käyttöön (Maria Nikkilä, +358295 530514)
- 106 VM Hallituksen esitys **hallinnon yhteisten sähköisen asiointin tukipalvelujen** (571/2016) muuttamisesta (Sami Kivivasara, +358295 530023)
- 107 VM Hallituksen esitys eduskunnalle **Digi- ja väestötietoviraston** toimialaa koskevien lakien muuttamiseksi (Sami Kivivasara, +358295 530023)
- 108 VM **Taloushallinnon automaatio**: automaattinen alv-raportointi ja muu automaattinen viranomaisraportointi (Olli-Pekka Rissanen, +358295 530364)
- 109 VM **Yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin** liittyvän mobiiliviestinnän turvaaminen (VIRVE 2.0) (Aku Hilve, +358295 530088)

Asian kuvaus: Millaista vaikutusta/muutosta tavoitellaan ja miksi?

- 101 Tietopolitiikassa linjataan tiedon käytöstä, hyödyntämisestä ja turvallisuudesta, eri osapuolten rooleista, omien tietojen hallinnasta ja avoimuudesta. Linjauksilla varmistetaan tiedon hyödyntäminen toiminnallisten ja rakenteellisten uudistusten toteuttamisessa.
- 102 Varmistetaan julkisen hallinnon organisaatioiden kyky toimia turvallisesti digitaalisessa yhteiskunnassa, ja tuottaa myös uusien teknologioiden mahdollistamia automatisoituja ja robotisoituja palveluita turvallisuus- ja luotettavuusvaatimusten mukaisesti.
- 103 Uudistetaan virastojen palvelurakenteisiin liittyvä yleislainsäädännöllinen kokonaisuus. Osana tätä alueellistamisen päätöksentekoprosessi ja lainsäädäntö muutetaan vastaamaan muuttunutta toimintaympäristöä ja monipaikkaisen toiminnan tavoitetta.
- 104 Palveluiden vaikuttavuuden edistämiseksi, palveluketjujen sujuvoittamiseksi ja tiedon hyödyntämiseksi palvelutarjonnassa otetaan käyttöön AuroraAI-palvelumalli valituissa elämäntapahtumissa. Palvelujen kohdentamisessa malli hyödyntää tekoälyjen ja älykkäiden sovellusten muodostamaa verkkoa.
- 105 Digitaaliset palvelut mahdollistavat kansalaisille ja yrityksille julkisten palvelujen saatavuuden ja viranomaisasioiden sujuvan hoitamisen ajasta ja paikasta riippumatta. Viranomaistoiminnan kustannustehokkuutta on kyetty nostamaan digitalisoinnin avulla ja tätä kehitystyötä on syytä jatkaa.
- 106 Säädetään asiointivaltuuspalvelun käyttövelvollisuudesta, mahdollistetaan muussa laissa säädettyjen tehtävien hoitaminen yhteispalvelussa sekä mahdollistetaan, että verkkomaksamisen kokoamis- ja hallintopalvelun, asiointivaltuuspalvelun sekä tunnistuspalvelun käytöstä voidaan periä maksuja.
- 107 Digi- ja väestötietovirastosta annettuun lakiin (304/2019) liittyvien lakien muuttaminen.
- 108 Taloushallinnon täydellinen automaatio tarkoittaa taloushallintoon liittyvien rutiinien automatisointia talouden hallinnan painopisteen siirtyessä vaatimpiin tehtäviin.
- 109 Nykyisen VIRVE:n elinkaari päättyy 2020-luvulla. Tarvitaan uusi toimintavarma, kustannustehokasti toteutettu ja nykytarpeet täyttävä laajakaistainen viestintäpalveluratkaisu.

Nykyinen valmisteluvaihe: **Mitä valmiina? mitä seuraavaksi?**

101 Selonteko tietopolitiikasta ja tekoälystä eduskunnalle 12/2018. Eduskunnan käsittely ja kirjelmä 3/2019. Seuraavaksi tietopolitiikan toimeenpano eduskunnan käsittelyn pohjalta.

102 Edellinen strateginen kehittämislinjaus on ollut vuonna 2009 julkaistu Valtioneuvoston periaatepäätös valtionhallinnon tietoturvallisuuden kehittämisestä.

103 Keskushallinnon muutosohjelman osana toteutetussa Virasto 2020 -selvitystyössä on ehdotettu, että valtion virastojen aukiolosta annettu asetus kumotaan ja virastojen aukioloa ja asiakaspalvelun muuta yleistä järjestämistä ohjattaisiin jatkossa VM:n määräyksillä ja tarvittaessa poliittisilla linjauksilla perustuen kansalaisten palvelutarpeisiin.

104 Kansallisen tekoälyohjelma AuroraAI:n esiselvityshanke 9/18–2/2019.

105 VM:n 1/2019 toteuttamassa digitiekartassa viranomaisten asiointipalvelujen määrä tuplaantui verrattuna vuoteen 2017.

106 Hallituksen esityksen luonnos ollut lausunnoilla. Jätettiin syksyllä 2018 antamatta. Tarkoitus antaa budjettilakina syksyllä 2019.

107 HE 255/2018 vp raukesi vuoden 2018 valtiopäivillä. Annetaan sellaisenaan uudestaan syksyllä 2019, jotta lainsäädäntö olisi voimassa 1.1.2020, kuten Digi- ja väestötietovirastoa koskeva organisaatiolaki.

108 Toimeenpano käynnistetty, vastuuministeriöt VM ja TEM. Mukana Vero, PRH, Tilastokeskus, Valtiokonttori, Fiva, Suomen Pankki. Yksityisen sektorin sitoutuminen myös vahvaa.

109 VIRVE-palvelun teknologia vanhenee ja poistuu käytöstä 2020-luvun aikana. Kokonaiskustannus selviää vuoden 2019 aikana tehtävässä kilpailutuksessa.

Tärkeimmät asiakirjat, julkaisut tai tietolähteet

101 Valtioneuvoston selonteko tietopolitiikasta ja tekoälystä (VNS 7/2018)

103 Selvityshenkilöraportti alueellistamisen uudistamisesta ”Valtio alueiden, alueet valtion voimavarana – alueellistamisesta paikkariippumattomaan työhön kunta- ja uudistusministeri”, Virasto2020 -selvitystyön loppuraportti, ”Kansalaisten asiointi- ja julkisen palveluverkoston kehittäminen” 27.3.2019

104 AuroraAI:n kehittämis- ja toimeenpanosuunnitelma vuosille 2019-2023

105 Digitaalisten asiointipalvelujen tiekartta 2019-2023

Ministeriön kokonaisuutta koordinoiva yhdyshenkilö

Ylijohtaja Anna-Maija Karjalainen (+358295 530165)

YM AJANKOHTAISET STRATEGISET VALMISTELUT

Asian nimi ja sisällön yhdyshenkilö

Lainsäädäntö:

110 YM EU:n jätesäädöspaketin toimeenpano, Riitta Levinen, +358295 250 162

111 YM Kertakäyttöisiä muoveja ja kalastusvälineitä koskevan direktiivin toimeenpano, Taina Nikula, +358 295 250 202

112 YM Maankäyttö- ja rakennuslain kokonaisuudistus, Mirikka Saarela, +358295 250 365

Muut:

113 YM Vähennä, vältä, kierrätä ja korvaa – muovitiekartta Suomelle, Merja Saarnilehto, +358 295 250 259

114 YM Vesiensuojelun tehostamisohjelma 2019-2021, Tarja Haaranen, +35850 322 6029

115 YM MAL-sopimusten seuranta ja uuden sopimuksen valmistelu, Petteri Katajisto, +358295 250 120

116 YM Puunkäytön edistäminen rakentamisessa, Petri Heino, +358295 250 203

117 YM Kestävä kaupunki –ohjelma, Virve Hokkanen, +358295 250 034

118 YM Vähähiilisen rakentamisen tiekartan toimeenpano, Harri Hakaste, +35850 413 757 ja Matti Kuitinen +35850 594 7990

119 YM Ravinteiden kierrätyksen toimenpideohjelma 2019-2030, Arja Nykänen, +358295 250 053

Asian kuvaus: Millaista vaikutusta/muutosta tavoitellaan ja miksi?

110 EU:N JÄTESÄÄDÖSPAKETIN tulee olla kansallisesti toimeenpantuina 5.7.2020. Toimeenpanolla Suomen on tarkoitus mm. nostaa yhdyskunta- ja pakkausjätteiden kierrätystä merkittävästi.

111 KERTAKÄYTTÖMUOVIDIREKTIIVIN (hyväksytään keväällä 2019) tulee olla kansallisesti toimeenpantuna kesällä 2021. Komission tavoite on vähentää muovituotteiden haitallisia vaikutuksia ympäristöön, erityisesti meriin ja vesiympäristöön. Samalla vauhditetaan siirtymistä kiertotalouteen.

112 Tavoitteena on uudistaa maankäyttö- ja rakennuslaki siten, että uudistuksessa otetaan huomioon alueidenkäytön suunnittelun ja rakentamisen tulevaisuuden haasteista ja muuttuvasta toimintaympäristöstä aiheutuvat kehittämistarpeet. Näköpiirissä olevia laajoja ilmiöitä ovat muun muassa ilmasto- ja energiakysymykset, aluerakenteen erilaistuminen, kaupungistuminen, liikkuamisen murros, elinkaari- ja vähähiilisyysnäkökohdat sekä digitalisaatio. Lisäksi tavoitteena on yksinkertaistaa ja kehittää alueidenkäytön suunnittelujärjestelmää ja rakentamisen ohjausta sekä selkeyttää maankäyttö- ja rakennuslain mukaisia valmistelu-, päätöksenteko- ja toimeenpanotehtäviä.

113 Muovitiekartassa esitetään pitkän ja lyhyen tähtäimen toimia, joilla voidaan vähentää muoveista aiheutuvia haittoja, välttää turhaa kulutusta, tehostaa muovien kierrätystä, löytää korvaavia ratkaisuja sekä vauhdittaa innovaatioita ja investointeja. Samalla kun muoviongelmaan löytyy ratkaisuja, syntyy uusia liiketoimintamahdollisuuksia.

114 Ohjelmalla tavoitellaan Itämeren ja vesiensuojelun tehostamista vesien- ja merenhoidon tavoitteiden mukaisesti. Ohjelman toimilla vähennetään maatalouden ravinnekuormitusta ottamalla laajasti käyttöön uusia menetelmiä kuten kipsiä, rakennekalkkia ja kuitulietteitä. Varoja kohdennetaan myös vesistökuunnostuksiin ja asiantuntijaverkostoihin, kaupunkivesien kestävään hallintaan, hylkyjen saneeraukseen sekä selvitys- ja tutkimustoimintaan.

115 MAL-sopimusprosessi vahvistaa kaupunkiseutujen kuntien keskinäistä yhteistyötä ja sitoutumista sovittuihin tavoitteisiin ja toimenpiteisiin yhteistyössä valtio-osapuolten kanssa. MAL-sopimusten tavoitteena on kaupunkiseutujen kestävä kehitys yhdyskuntarakennetta ja liikennejärjestelmää yhteensovittamalla sekä riittävän ja kohtuuhintaisen asuntotuotannon turvaaminen.

- 116 Puun käyttöä edistetään rakentamisessa osana kestävästä metsien käyttöä sekä erityisesti osana energia- ja ilmastostrategian toteuttamista. Tällä vaikutetaan rakennussektorin ympäristövaikutuksiin. Teollinen puurakentaminen mahdollistaa rakennusalan tuottavuuden ja laadun parantamista. Samalla kehitetään vientituotteita.
- 117 Kestävä kaupunki -ohjelma (2019–2023) vauhdittaa kaupunkien ja kuntien kestävästä kehitystä sekä käytännön kaupunkikehittämisen että johtamisen tasolla. Toiminnassa etsitään uusia ratkaisuja eri teemoja (vähähiilisyys, älykkyys, terveellisyys, sosiaalinen kestävyys) poikkileikkaaviin ja näiden väliin jääviin haasteisiin sekä lisätään valtion ja kaupunkien välistä ja kuntien keskinäistä yhteistyötä.
- 118 Vähähiilisen rakentamisen tiekartta toteuttaa maamme ilmastopolitiikkaa rakentamisella. Ensi vuosikymmenen puoliväliin ulottuvan tiekartan aikana rakentamisessa on tarkoitus siirtyä rakennuksen elinkaaren hiilijalanjäljen ohjaukseen. Tiekartan vaikutusarvion mukaan vähähiiliseen ohjauksjärjestelmään siirtymisen avulla voitaisiin saavuttaa n. 10 % maamme päästövähennystavoitteista.
- 119 Suomessa ravinteiden kierrätystä on aktiivisesti edistetty jo vuodesta 2010 lähtien, jolloin silloinen hallitus antoi Itämerisitoumuksen. Toimenpideohjelman tavoitteena on, että ravinteiden kierrätyksessä on tapahtunut läpimurto, päästöt ympäristöön ovat pienet ja ravinteet kiertävät tehokkaasti. Vesistöihin karanteita ravinteita palautetaan kiertoon ja tuontiravinteiden määrä on pieni. Ravinteiden kierrätys on synnyttänyt uutta liiketoimintaa.

Nykyinen valmisteluvaihe: **Mitä valmiina? mitä seuraavaksi?**

- 110 EU:n säädöspaketin toimeenpanoa varten on toteutettu useita taustaselvityksiä. Komission toimeenpanoasetuksia odotetaan maaliskuussa 2019. Direktiivien täytäntöönpano edellyttää Suomessa merkittäviä muutoksia jätelakiin ja -asetukseen ja useimpiin jätealan asetuksiin. Myös ympäristönsuojelulakia ja -asetuksia on tarpeen eräiltä osin tarkistaa. Toimeenpano edellyttää myös uuden jätetietojärjestelmän kehittämistä. Lainsäädäntömuutosten valmistelu on käynnissä. Keskeisiä linjauksia valmistelemaan on perustettu laaja työryhmä, jonka mietinnön on määrä valmistua kesällä. HE-luonnos on tarkoitus saada lausunnoille syksyllä 2019 ja HE eduskuntaan alkuvuonna 2020.
- 111 Kertakäyttömuoveja koskevan direktiivin toimeenpanon toteutusvaihtoehtojen tarkastelua koskeva konsulttityö valmistuu elokuussa. Tämän jälkeen aloitetaan varsinainen lainsäädäntötyö, jota varten perustetaan erillinen työryhmä.
- 112 Ympäristöministeriö asetti keväällä 2018 kokonaisuudistuksen valmistelua varten parlamentaarisen seurantar ryhmän, työryhmän ja sidosryhmäfoorumia, joiden toimikausi kestää vuoden 2021 loppuun saakka. Lisäksi työryhmä asetti uudistuksen valmistelua varten kuusi valmistelijaostoa, jotka toimivat työryhmän alaisuudessa. Tavoitteena on, että luonnos hallituksen esitykseksi on valmis syksyllä 2020, jolloin esitysluonnos lähetetään lausunnoille. Hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle syksyllä 2021.
- 113 Laajajohjaisessa työryhmässä valmisteltu muovitie kartta luovutettiin lokakuussa 2018 ja sen toimeenpano käynnistyi saman tien usealla osa-alueella. Valmistelun aikana syntynyt verkosto on vahvistunut, viestintä ja kampanjointi on aloitettu sekä green deal -neuvottelut käynnistetty. Seuraavaksi käynnistetään mm. muovien keräystä koskevia kokeiluhankkeita, selvitetään mahdollisuuksia muovien korvaavien materiaalien sekä uusien kierrätystekniikoiden lisäämiseksi.
- 114 Eduskunta myönsi vesiensuojelun tehostamiseen 15 miljoonaa euroa, vuodelle 2019. Kokonaisuudessaan budjettiriihessä linjattu rahoitus on 45 miljoonaa euroa vuosille 2019–2021. Ohjelman viisi teemaa käynnistyvät kevään 2019 aikana.
- 115 Voimassa olevat MAL sopimukset Helsingin, Tampereen, Turun ja Oulun seuduilla 31.12.2019 asti. Niiden seuranta tehdään. Perustuu VNpp 19.5.2016. Käynnistetty neuvottelut kauden 2020–23 sopimuksiksi em. seuduilla. Tavoitteena saada uudet sopimukset voimaan 1.1.2020.

116 Ohjelman painopisteet ovat kaupunkien rakentaminen, julkinen rakentaminen, suuret rakenteet, alueellinen osaaminen sekä vientiedellytysten kehittäminen. Ohjelmatoimia viedään tasapainoisesti eteenpäin, mutta osaamisen ja tuotteiden kehityksen tukeminen kv-kilpailukykyiseksi painottuu ohjelman lopussa. Tärkeää olisi jatkaa ohjelmaa 2022 loppuun asti seuraavan hallituksen toimintakauden ajan, nyt päätös 2021 asti.

117 Kestävä kaupunkikehitys -ohjelma on käynnistynyt vuoden 2019 alussa. Kuntien yhteisten haastekimppujen ratkaisutyö on käynnistynyt ja ensimmäinen kokeilujen rahoitushaku avattu. Seuraavaksi käynnistetään hyvien käytäntöjen kokoaminen ja niiden laajemman käyttöönoton tuki. Toimintaan on rahoitus vain vuosille 2019–2020, joten jatkossa on tärkeää varmistaa rahoitus koko ohjelman 5-vuotiskaudelle 2019–2023.

118 Syksyllä 2017 julkistetun tiekartasta on valmistunut vaikutusarvio (VTT) ja ensimmäinen versio rakennuksen hiilijalanjäljen arviointimenetelmästä. Menetelmää kehitetään käytännön hankkeista saadun palautteen pohjalta. Lisäksi vähähiilisyteen liittyvää osaamista on kartoitettu ja taloudellisia ohjauskeinoja sekä vähähiilistä kaavoitusta selvittävät hankkeet ovat meneillään. Merkittävimmät tulevat hankkeet liittyvät kansallisen päästötietokannan ja -tilastoinnin kehittämiseen sekä tietomallivaatimusten määrittelyyn.

119 Eduskunta on myöntänyt ravinteidenkierrätysohjelmaan 2016–2018 neljä miljoonaa euroa. Keväällä 2019 hyväksyttiin neljän ministeriön yhteinen ravinteiden kierrätyksen toimenpideohjelma, jonka laajamittaista toteutusta aloitetaan.

Tärkeimmät asiakirjat, julkaisut tai tietolähteet

110 EU:n jätesäädöspaketin toimeenpanoa koskeva hankepäätös (VN/301/2019) ja työryhmän asettamispäätös (VN/538/2019)

111 Kertakäyttömuoveja koskevan direktiivin toimeenpanon toteutusvaihtoehtojen tarkastelu (VN/7051/2019).

112 Keskustelupaperi maankäyttö- ja rakennuslain uudistamisen suuntaviivoiksi, <https://www.ym.fi/mrluudistus>, Parlamentaarisen ohjausryhmän asettamiskirje

113 Muovitiekartta Suomelle: <https://www.ym.fi/download/noname/%7BF41013FD-AE93-409F-9A78-348093129AA6%7D/140741> (uudet muovitiekartan www-sivut avataan huhtikuussa)

114 Vesiensuojelun tehostamisohjelma, tiivistelmä: <https://www.ym.fi/download/noname/%7BoE310ACC-EA4E-4161-823B-2DE840806412%7D/144450>

115 VNpp 19.5.2016. MAL-sopimusten 2016-19 seuranta-asiakirjat (YM internetsivuilla).

116 https://www.ym.fi/fi-FI/Maankaytto_ ja_ rakentaminen/Ohjelmat_ ja_ strategiat/Puurakentamisen_ toimenpideohjelma

117 www.kestavakaupunki.fi

118 https://www.ym.fi/fi-FI/Maankaytto_ ja_ rakentaminen/Rakentamisen_ ohjaus/Vahahiilinen_ rakentaminen

119 https://www.ym.fi/fi-FI/Luonto/Itameri_ ja_ merensuojelu/Ohjelmat_ ja_ strategiat/Ravinteiden_ kierrätyksen_ edistamista_ ja_ Saaristomeren_ tilan_ parantamista_ koskeva_ ohjelma

Ministeriön kokonaisuutta koordinoiva yhdyshenkilö

Juho Korpi, puh. +35850 434 3348